

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

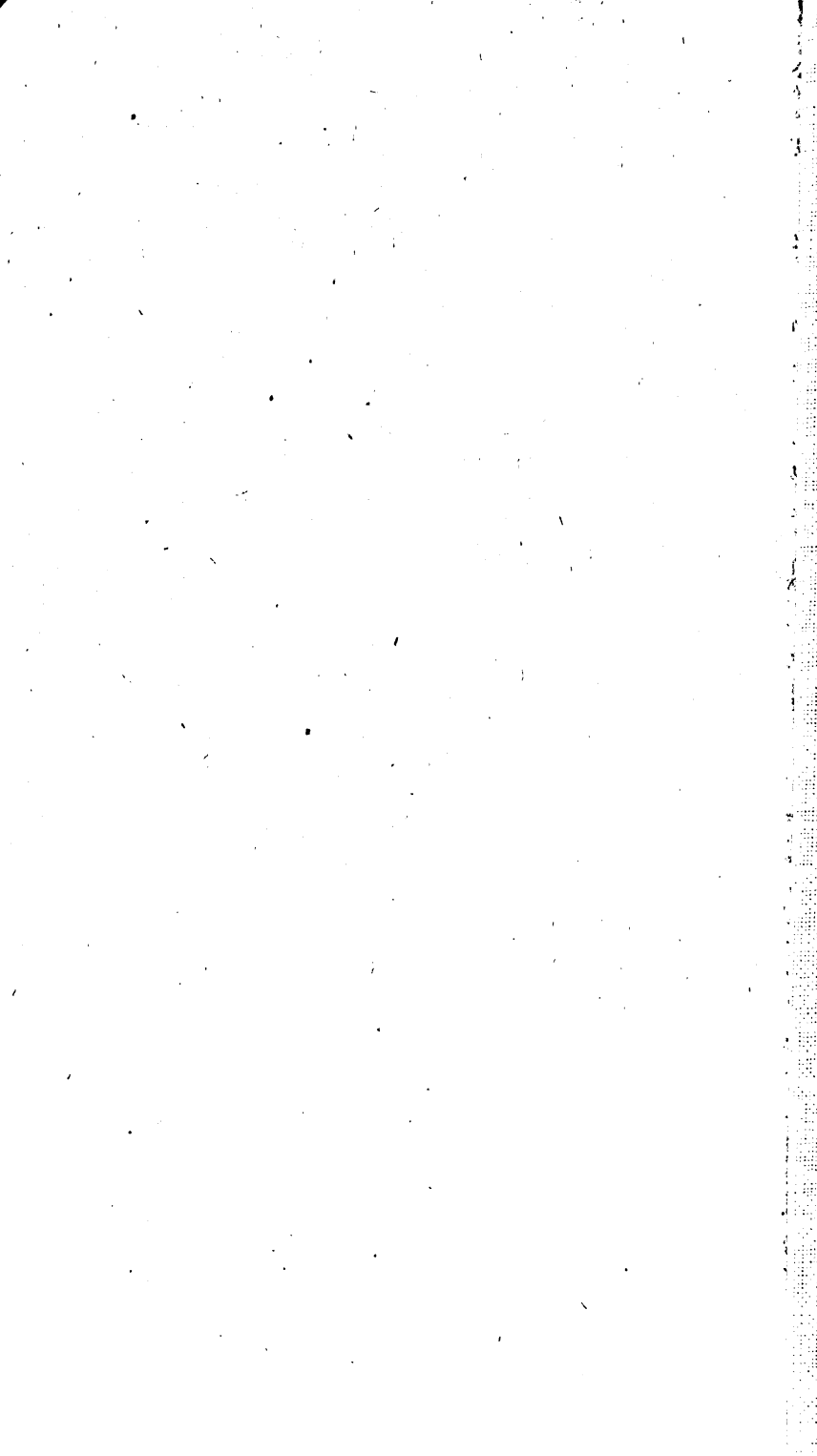
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Wagenaar

GAC

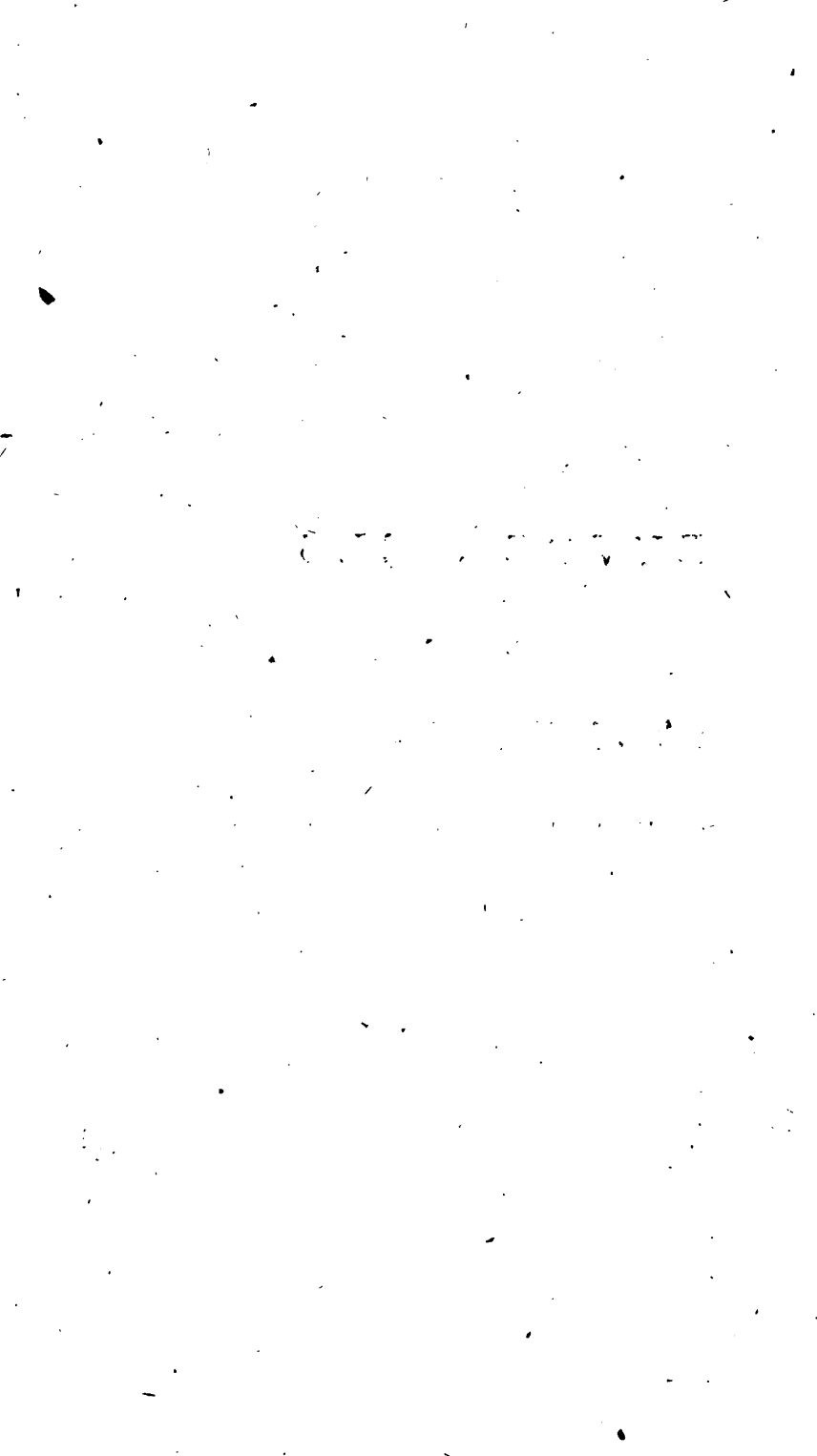

BYVOEGSELS

E'N

AANMERKINGEN.

OP HET ZEVENTIENDE DEEL.

BYVOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
ZEVENTIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

2 1 2 3 4 5 6 7 8

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

RECEIVED

LIBRARY

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET

ZEVENTIENDE DEEL.

Bl. 4. r. 8. v. o. „ *Hebbende den Heere — VAN KEPPEL —, Graave van Albemarle, zig — diep weeten te dringen in 's Konings genegenheid en vertrouwen.*” Als een gevolg daar van, mag men agten, dat hy, schoon een Geldersch Edelman en Lid van 't Parlement van Groot Brittannie, in Hooimaand van 't volgend jaar 1699, Lid wierdt van de Hollandfche Ridderfchap. Ten jaare 1700, wierdt hy ook Ridder van den Kousfeband. (a)

Bl. 5. r. 18. „ Omtrend deezen tyd, of wat eerder, *kwam er tyding uit Spanje, dat de Koning op 't fterven lag*” De Koning wierdt reeds gevaarlyk ziek, in Lentemaand van dit jaar 1698. Die toestand van zaaken dan zal, denkelyk, lang voor *Oogstmaand* wel-

(a) Refol. van Holl. 14 July 1609 bl. 987. *Europ. Merf.* July 1699, bl. 91, en *Mey* 1700, bl. 236.

2 BYVOEGSELS EN

welke WAGEN. bedoelt; hier te Lande bekend zyn geworden. (b)

Bl. 6. o. r. „Hy” (*Keizer LEOPOLD*) „zig verlaatende op de Koninginne van Spanje.” Zy, die den naam droeg van MARIA ANNA, was eene zuster der Keizerinne, en één der veertien kinderen van PHILIP WILLEM, Hertoge van Nieuwburg, Keurvorst van de Palts. De Graavinne van *Perlips*, die, by onzen WAGEN. en anderen, te regt, als haare voornaamste gunsteling voorkomt, was eene Staats Jongvrouwe, die zy, uit Duitschland, met zig, naar Spanje gebragt hadt, doch die, nog voor Koning KARELS dood, in ongunst geraakte, en naar haar Vaderland terug gezonden wierdt (c).

Bl. 7. r. 4. „*Keizer LEOPOLD hadt een ontwerp gesmeed* —, om zynen tweeden Zoon, den *Aartshertoge KAREL*, overtezenen naar Spanje.” Men dient zig hier te herinneren, dat LEOPOLD, in zyn eerste huuwlyk, ten jaare 1666, getrouwd was geweest met MARGARETA THERESIA, jongere Dogter van PHILIPS IV, Koning van Spanje; aan welke Vorstinne men, te Weenen, London en in den Haag, gemeenlyk, begreep, dat de Spaansche kroon moest vervallen, by 't overlyden van Koning KAREL II, haaren Broeder, om dat de oudste Dogter van PHILIPS, MARIA THERESIA, voorheen Gemaalinne van LODEWYK

XIV

(b) *Memoir: du Marquis de TORCY. T. I. p. 19. Edition de 1757.*

(c) *L'Art de verif. les dates. fol. 484, 486 et 824. Memoirs: de Torcy Tom. I. p. 7 et 19.*

AANMERK. OF HET XVII. DEEL. 3

XIV, daar van was uitgeslooten geweest, zo by haare huuwlyksche voorwaarde, als by de uiterste wil haars Vaders. LEOPOLD hadt, by MARGARETA THERESIA, overleden ten jaare 1673, geene kinderen gewonnen, dan MARIA ANTONETTA, sedert Gemaalin van MAXIMILIAAN EMANUEL, Keurvorst van Beieren; uit welk huuwelyk, in Wynmaand van den jaare 1692, was gebooren een Zoon, met naame JOSEPH FERDINAND LEOPOLD; zynde de Moeder, in Wintermaand van hetzelfde jaar, gestorven. (d). Aan deezen Keurprinses dan, als, na den dood zyner Moeder, den naasten gerechtigden tot de Spaansche Erfenisse, begreepen nu Frankryk, Engeland en deeze Staat; by het Verdrag van 't welk onze WAGEN. spreekt; Spanje, de Indiën en de Nederlanden te moeten toeleggen; welk denkbeeld 't eerst door den Graave van Portugal, geopperd was. (e) Doch de Keizer verstondt dit anders: want, daar zyne Moeder, MARIA ANNA van Spanje, eene Zuster was geweest van PHILIPS IV, en zyne Dogter, MARIA ANTONETTA, na haar huuwelyk, volgens sommigen, gezegd wierdt, afstand van de Spaansche Erfenis gedaan te hebben (f), oordeelde hy thans van zyn belang te zyn, omme, niet den Afstammeling zyner overledene Dogter, maar den jongsten zyner twee eigene Zoonen, KARL; verwekt, in eenderde huuwelyk, by ELONORA MAGDALENA THERESIA, Dogter van PHILIPS WIL-

(d) *L'Art de verif. les dat. fol. 455 et 485.*

(e) WAGEN. alhier bl. 7. PUTZER *neueste gesch. 3. B. p. 922.* VI. De Torcy. l. c. T. 1 p. 31.

(f) STRUVIUS *Corp. Hist. Germ. fol. m. 4031 et ibi allegat. Memoires de La Torre p. 4. 24.*

WILLEM, Keurvorst van de Palts, aan de kroon van Spanje te helpen. (g)

Bl. 8. r. 9. v. o. „Men wil, dat deeze „opening” (van een *Verdrag van Verdeeling* der *Spaansche Heerschappy*) „eerst geschied „zy in eene heimelyke onderhandeling tus- „schen den Maarfschalk van BOUFLERS en „den Graave van PORTLAND.” Een Fransch Schryver, die de zaaken van zeer naby kende, en wiens zeggen ik, hier, geene reden vinde, te mistrouwen, gepuigt, met ronde woorden, dat, in de onderhandelingen, tuschen *Boufflers* en *Portland*, van de bovengemelde *Verdeeling* in 't geheel niet is gerept geworden, en dat zy, integendeel, over drie andere onderwerpen handelde; welken hy opnoemt (h).

Bl. 13. r. 11. v. o. De Franschen verspreidden, *sedert*, dat Koning WILLEM dit *Verdrag van Verdeeling* eerst ontworpen, en voorgelagen *hadt*.” Ik beken dit, by TORCY, hier aangehaald, niet te vinden. Hy geeft wel te kennen, dat Koning WILLEM bezorgd was, om, by doode des Konings van Spanje; eenen algemeenen Oorlog voor te koomen, en dat PORTLAND; die 't vertrouwen van zynen meester bezat; ook ten dien opzichte, tot de bezending naar Frankryk, scheen verkooren te zyn; maar hy doet er op volgen, dat deeze omstandigheden, gevoegd by de opregte begeerte om de vrede

te

(g) *Memoir: de Torcy. T. 1. p. 9. Part de verif. les dat.* fol. 455, 484 et 486.

(h) *Memoir. de Torcy T. 1. p. 24 et 25.*

te bewaaren, den Koning van Frankryk tot het besluit bragten, om, aan den Koning van Engeland, de verdeeling der Spaansche Heerschappy voor te slaan, te meer, daar die verdeeling was ingerigt op den voet van die, welke, ten jaare 1668, met Keizer LEOPOLD was geslooten. (i) TORCY behoort dan onder die Fransche Schryvers, welken deeze vertelling tegen spreken.

Bl. 18. r. 9. „De Czaar van Muskovie en de Groote Heer slooten een Bestand.” De Staaten, die; als WAGEN. straks zal zeggen; ook in dit Verdrag, als Middelaars, erkend wierden, hielden thans zeer naauwe vriendschap met den Czaar, om wien te behaagen het Muskovisch Gezantschap; ’t geen, ten jaare 1697, herwaarts gezonden was; (k) zo luisterryk wierdt onthaald, dat de onkosten van dien over de twee tonnen gouds beliepen. De Raad van Staate deedt, hier toe, eene Bede *, in welke Holland ter * Pakke. stond stemde. (l)

Bl. 18. r. 16. „Men tekende deeze Vrede, te Karlowits.” De Keizer was zo vergeenoegd, over ’t gedrag van der Staaten Gezant, COLJER, in deezen, dat hy hem tot Graaye des Ryks verhief. Ook was hy zeer ge-

(i) *Memoirs de Torcy. T. 1. p. 26 et 27. „Les circonstances, jointes au desir sincère de maintenir la paix, déterminèrent le Roi, à proposer au Roi d'Angleterre un partage de la Monarchie d'Espagne, à peu près dans l'esprit de celui, que sa Majesté avoit fait avec l'Empereur LEOPOLD, en l'année 1668.” Voyez aussi les dires Memoirs, l. c. p. 28 et 29.*

(k) WAGEN. XVI. D. 61.

(l) *Resol. van Holl. 27 en 21 July 1698. bl. 315 en 316.*

6 BYVOEGSELS EN

gezien, en deedt den Koophandel veel dienst, aan 't Hof van Turkyen, alwaar zelf zyne Zuster; die met den Consul HOCHET, te *Smirna*, gehuwd was; zig zeer hadt weeten te wikkelen in de gunst der Sultane *Valida*, of Weduwe, van MAHOMET IV. (m)

Eene zeer groote schaarsheid van graanen, zo in Frankryk, Engeland, (n) als in deeze Gewesten, met naame in Holland, deedt, in dit jaar 1698 en 't volgende, de hooge Overigheid de ernstigste middelen beraamen, om de akelige gevolgen, welken uit dit onheil spruiten konden, te boven te koomen. Hunne Edele Groot Mogendheden lieten ter Generaliteit voordraagen en bewerken een Plakaat, tegens het naar buiten voeren van Graanen uit deeze Gewesten, terwyl van binnen; daar ook de Wertgeevers, byzonderlyk die van Amsterdam, de voorzigtigste maatregelen namen; (o) het maalen en breeken van dezelve, tot het stooken van Brandewynen, 't maaken van Styffel enz., verboden wierdt, (p) en de Bondgenooten aangemaand, d'een den ander, onder behoorlyke voorzorgen, met verwisseling van graanen en andere leevensmiddelen, te voorzien. (q) Ook wierdt den *Commisaris* DOMBURG, te Dantzic, en DEURS, te Elsenour, aangeschreeven, eene lyst op-

(m) Europ. Mercur. Sep. 1699. bl. 158, 186.

(n) Mercur. Dec. 1698 bl. 304. en Jan. 1699 bl. 77.

(o) WAGEN. Geschied. van Amsterd. 6. ß. bl. 231—234. Europ. Mercur. 1698 bl. 314.

(p) Resol. van Holl. 16 Oct. 21 Dec. 1698 bl. 445 en 544 en van St. Gen. 28—2 Dec. 1698.

(q) Resol. van Holl. 27 Nov. 1698. bl. 544. en 546.

AANMERK. OP HET XVII. DEEL. 7

optegeven van de Schippers en Schepen, die, daar of daar omtrent, naar deeze Landen, met graanen, in laadings lagen of verwagt wierden, met last aan dezelve, wegens de algemeene Staaten, om zig, terstond, herwaarts te begeeven, zonder 's Lands havenen voorby te zeilen. Die Commisfarissen moesten, hier toe, gelyk verzoek doen aan andere Nederlandsche Schippers, zig daar bevindende, maar welker reize naar andere Plaatzten geschikt was. Voorders gelastede men den Admiraliteiten, geene Schepen naar de Zond uit te klaaren, ten zy onder behoorlyke borgtogt, van hun te laaden graan nergens, dan binnen deeze Gewesten, te brengen; en wierdt den verderen, naar buitenslands vaarende, Schipperen opgelegd, onder eede te verklaaren, niet meer graan, erweten boonen, gort, meel, brood of bishuut te zullen aan boord neemen, dan zy voor hunne reize noodzaaklyk oordeelden, van welke, verklaring evenwel, de Oosten West-Indischvaarders, nevens die der Maatschappy van Suriname, vry gesteld wierden. (r) Men verboodt ook, eerlang, den uitvoer van hoppe, voor eenen tyd, en nam meerdere en zeer geschikte voorzieningen (s); onder welken, byzonderlyk, gerekend moeten worden de moeite, die men deedt aanwenden, om alle Vorsten en Staaten, in welker gebied men eene genoegzaame hoeveelheid graanen aanwezig oordeelde, te beweegen, tot het

(r) Resol. Holl. 16 en 17 Oct. 1698 bl. 445—454.

(s) Resol. Holl. 22 Oct. 25—28 Nov. 1698. bl. 457, 503, 554 en 556. Europ. Merc. July 1699. bl. 93.

B . BYVOEGSELS EN

het doen uitvoeren derzelven naar deeze Provincien; zynde zelfs de Heer van OBDAM, der Staaten Gezant by den Keurvorst van Brandenburg, in 't volgend jaar, gemagtigd geweest, hier toe, aan dat Hof, onder de hand, eenige geschenken uit te deelen; (t) ook is het zeker, dat, onlangs daar na, de graanen, in Pruissen, open gesteld wierden. (u) Gekommitteerde Raaden van Holland, mede volmagt gekreegen hebbende, om, onder belofte van *præmie*, zo veel graanen als mooglyk was, in Spanje, Italië en andere plaatsen, buiten 's Lands, te doen opkopen, slaagden daarinne zeer gelukkiglyk; zelfs in zo verre, dat zy, binnen kort, in staat waaren, om, by bevel van hunne Edele Grootmogendheden, duizend lasten, voor de loopende pryzen, aan de Ingezeeten en af te zetten en, van den verderen inkoop, een' naauwkeurigen staat te maaken, dezelve op zekeren prys stellende, ten einde, buiten schade van den Lande, weder te kunnen worden verkogt. (v) Langs deeze en soortgelyke wegen, kwam, allengskens, het oude vertier in graanen weder te rug. Men was, midlerwyl, in het duurste dezer tyden, het Krygsvolk van den Staat, met *agt, vier en twee* stuivers, 's weeks, naar gelegenheid der plaatsen van bezettinge, te gemoed gekoomen. (w)

Met de Wethouderschap van Hamburg
hadt

(t) Secr. Resol. van Holl. 17 April 1699. bl. 68.

(u) Eur. Merc. Aug. 1699. bl. 110.

(v) Secr. Resol. van Holl. 19 Nov. 1699. bl. 88 en 89.

(w) Resol. van Holl. 8 April 1699. bl. 469. en 1 April 1700.

hadt men , dit jaar , eenig gefchil over de bouw-
wing van eene Kapel , ter oeffening van den
hervormden Godsdienst, welke kapel de Resident
van den Staat, KUYSTEN, agter zyne Huizinge,
begonnen , doch de Raad van Hamburg
verboden hadt. De Staaten van Holland,
onderrigt, dat men het vervaardigen van
zodanige plaatsfen aan de Gezanten van ande-
re Mogendheden niet belet hadt, namen,
daarop , in overleg, den algemeenen Staaten
te doen voordraagen, om den in- en uitvoer van
alle Koopmanschappen, naar en van deeze Lan-
den , ook het losfen of laaden in of uit
Hamburger Schepen, van buiten in onze Ha-
venen koomende, den Ingezetenen van die
Stad te doen ontzeggen , indien men , al-
daar, binnen den tyd van zes weeken,
het gedaan verbod niet introk ; zynde de Ko-
ning van Engeland verzogt , een gelyk besluit
by 't Parlement te bewerken. 't Schynt dat dee-
ze ernstige maatregelen van goed gevolg waren ;
immers dat men elkander eerlang begon te
verstaan, hoe zeer de zaak , nog in 't vol-
gend jaar , niet geheel was afgedaan. (x)

Dan, zo de buitenlandsche Kerkgeschillen den
Staat werk gaven, binnen 's Lands waren zy me-
de verplicht, ten dien opzigte, eenige voorzienin-
ge te doen. Reeds in Lentemaand des jaars 1695
en, daarna, te meermaalen, hadden de Afge-
vaardigden van de Zuid- en Noord-Hollandfche
Synode zig by hunne Edele Grootmogend-
heden beklaagd, over de onordentlykheid, in
het

(x) Refol. Holl. 8 Jan. 1698. bl. 53 en 59. 11 April 1699.
bl. 476.

het beroepen der Predikanten plaats grypende, in zoo verre, dat, somtyds, geld gegeven wierdt, ondanks de vroegere tegengestelde wetten op

** Simonie.* 't stuk van kerklyke omkoopung*. De Staaten stelden daarop vast, dat alle Proponenten, na aflegging van het voorloopig, en alle Predikanten na aflegging van het volkoomen, Ge-

** prapara toir en pè-remptoir Examen.* loofsonderzoek *, aan de Leden van de *Clasfis*, alwaar zy onderzocht waren geworden, onder eede zouden hebben te verklaren, dat zy, om de beroeping tot den Predikdienst te bekoomen, nog zelve, nog door anderen, iets beloofd of gegeven hadden, belooven of geeven zouden, en dat, indien ter hunner kennisse koomen mogte, dat iemand zulks, voorheen, gedaan hadt, zy dit, terstond, of aan de bovengemelde *Clasfis*, of aan die, onder welke hunne Standplaats behoorde, zouden bekend maaken. — Voorts wierdt, by openbaare Plakaate, dit belooven of doen belooven, geeven of doen geeven, door Proponenten of Predikanten, aan Heeren, Vrouwen, plaatselyke Officiëren of andere personen, scherpelyk verboden, en zo de Geevers als de Aanneemers vervallen verklaard van hunne kerkelyke of waereldlyke bedieningen, onder verbeurte van viermaal de waarde der beloofde of aangenomen gifte, en van straffe, naar eisch der misdaad, voor die geenen, welken geene ambten of bedieningen zouden bezitten; alles boven en behalven de straffe van meenedigheid, ten laste der Predikanten en Proponenten (y).

Bl.

(y) Resol. Holl. 27 Oct. 1698. bl. 223 en 224. en van 31 Jan. 1699. bl. 12, 50. 8de cr. Resol. van Holl. 27 Jan. 1699.

Bl. 19. r. 3. „*De Staaten der Vereenigde Nederlanden — beslooten, — in Hooftmaand, het invoeren van Brabandsche en Vlaamsche Stoffen, te verbieden.*” ’t Was niet lange daar na, dat de Regeering van Rotterdam, ter bevordering der inlandsche handwerken*, en tot afweeringe der zonderlinge en, * *Mann.* altyd, nadeelige versperringe van den vreemden *schakelen.* koophandel, ter Vergaderinge van Holland voorloeg, of niet de Regenten van die Provincie, in allen ernst en ter goeder trouwe, elkanderen behoorden te belooven en voor zig zelve aan te neemen, om, met hunne Persoonen en Familien, de overige Ingezetenen van den Lande te zullen voorgaan, in het draagen van, binnenslands gemaakte, stoffen, immers zo veel aanginge de wolle kleederen, mitsgaders hoeden en kousen, als mede dat die geene, welken van de Diakonie onderhouden wierden, en insgelyks, het Krygsvolk van den Staat (daar meer op aangedrongen (z), maar ’t geen niet volledig nagekoomen was), alleenlyk met inlandsche stoffen zouden worden gekleed. Men maakte dit voorstel *Commisforiaal*, en het bleef steeken (a).

Eenige Burgers en Inwoonders der Stad Amsterdam vielen, om deezen tyd, den Staaten van Holland klagtig, dat de Provincie van Groningen en Ommelanden de los- nog lyf-renten betaalde, welken, door hun, voor zeer aanzienlyke sommen, op dat Gewest, voor

(z) Zie myne Aanmerk. 16 st. bl. 254, op WAGEN. 16. deel bl. 136. r. 11.

(a) Secr. Refol. van Holl. 16 Sept. 1699. bl. 73 en 74. vergel. 27 Nov. 1700. bl. 510 en 511.

voor eenige jaren, waren aangekocht. Zyl voegden er by, dat hunne Edele Groot Mogendheden, reeds in Hooimaand des Jaars 1675, ernstiglyk, daarop aangehouden hebbende, maar zonder eenige vrugt, sedert, op naderen voordragt der Verzoekeren, ten Jaare 1680, drie Leden uit hunne Vergadering naar Groningen hadden gezonden, dien men, aldaar, wel belofte van betaaling, gedaan hadt, maar dezelve niet was nagekomen, waarom zy Verzoekeren., nu, Brieven van schaéverhaaling op die, van Stad en Lande begeerden, hoedanigen hun ook, in Oogstmaand van 't Jaar 1676, verleend waren. Men besloot hierop, by Holland, den Groningschen aan te schryven, dat zy de Hollandfche Ingezetenen wilden voldoen, immers in gelyker voege met hun handelen, als met die van Stad en Lande; alles met dien verstande, dat, zo aan deeze aanschryvinge, binnen den tyd van vier maanden, niet voldaan wierdt, hunne Edele Groot Mogendheden zig verplicht zouden agten, de perfoonen en goederen der Ingezetenen van laatstgemelde Provincie te doen bekommeren, welken kommer zy zelfs terstond, genooddrukt zyn zouden in 't werk te stellen, indien die van Groningen konden goedvinden, eenige Hollandfche Onderzaaten, die borgen voor de schulden van Stad en Lande gebleeven waren, ter voldoeninge van dezelve, in regten te doen betrekken of veroordeelen. Ook wierden Gekommitteerde Raaden gelast, om dit alles, overeenkomstig het beslootene, werkstellig te maaken (b), en men vindt, dat; op de klagt
van

(b) Resol. van Holl. 20 Dec. 1698. bl. 28 Jan. 1699. bl. 40 en 41.

van zekeren JAN VAN EYK en CHRISTOFFEL INDISCHE RAAVEN, te kennen geëvende, dat zy, ter oorzaake der meergemelde Borgtogten, door die van Groningen waren uitgeworven; dezelve Raad den Heere PICCARD, Pensionaris dier Stad, mitsgaders de goederen van verscheiden Groningsche Ingezetenen, te Amsterdam, ten Jaare 1700, deedt bekommeren en, daarin, door de Staaten van Holland, de hand boven 't hoofd gehouden wierdt, ondanks de moeite, welke de Staaten van Stad en Lande daar tegens aanwendeden (c).

Bl. 21. r. 1. „*Die*” (*de twee Huizen van 't Parlement*) „*hem zelfs noodzaakten, zyne Nederlandsche Lyfwagt afsteden, en naar Holland terug te zenden.*” Niet alleen de eigentyke Lyfwagt, of, zogezegde *Guardes du corps*, welke in slegts eene kompagnie bestondt, maar ook de Regimenten Guardes te paard en te voet. De Koning, in wiens dienst en soldy deeze Troupes, geduurende den afgeloopen oorlog, geweest waren, en die ze, nu, terug zondt, gaf hier van, op den 2 van Grasmaand, kennisfe aan hunne Hoog Mogendheden, teffens voorflaande, om, tot in diensthouding derzelven, door den Staat ('t geen zeven en zestig duizend, drie honderd vier en dertig gulden, in de maand van twee en veertig dagen, zou be- loopen,) eenige andere manschappen, met naame twintig Kompagnien Schotten, afsteden, en de overige dertig van die Natie, met drie man, by elke kompagnie, te verminderen
waar

(c) Resol. van Holl. 24 Sept. 1700. N. 427.

waaraan, zo, ik meene, geheel of ten meesten deele, voldaan wierdt (d).

Uit hoofde der rydreekening van JULIUS CÆSAR en het, sedert, vastgettelde in de vermaarde Kerk-Vergadering van *Nicœa*, ten Jaare 382, was de Lente dags- en nachtsevering, in het Jaar 1582, op den *elfden*, in plaats van den *een-en-twintigsten*, van Lente-maand, en dus tien dagen te vroeg, ingevallen. Paus GREGORIUS de XIII, bevroedende, welk eene warring dit, méér en méér, in de Feestdagen der Roomsche Kerk; naar welken de Landman zig, toen en veel al nog, in 't zaaien en planten gewoon was te regelen; zou veroorzaaken, vondt daarom goed, eene nieuwe rydreekening in te voeren, doende, behalven andere schikkingen, de bovengemelde tien dagen afkorten, door, onmiddelyk na den *vierden* van Wynmaand des reeds gezegden jaars 1582, den *vyftienden*, in plaats van den *vyfden*, te schryven. WAGEN: heeft dit, vooreen, breeder verhaald en er bygevoegd, dat wel de Roomsche Vorsten (onder welken ook de Hertog van Anjon, op wiens last dit, in Holland en Zeeland, mede wierdt ingevoerd) deezen nieuwen of Gregoriaanschen styl, in plaats van den ouden of Juliaanschen, omhelsden, maar geensints de onroomsche Mogendheden; als Engeland, Denemarken, Zweeden en verscheide Duitsche Vorsten (e). De laatstgemelden hadden zig egter, sedert, bevestigd,

(d) Refol. van Holl. 14 en 24 Apr. en 30 Mei 1692. N. 478-480, 518 en 678.

(e) Vaderl. Hist. 7 D. bl. 469-471.

tigd, om, op eene andere wyze, de feilen van den Juliaanschen styl te verbeteren, en zy beslooten, in Herfstmaand des Jaars 1699, op voorlichting van den Hoogleeraar ERHARD WEIGELS, te Jena, mede een nieuwen jaar-styl intevoeren, volgens welken, in het, toen aanstaande, Jaar 1700, de *elf*, volgende dagen na den 18 van Sprokkelmaand, niet gerekend, en het Feest van MATTHEUS, op den laatsgezegden dag, gevierd zou worden; terwijl men, ten opzichte van het Paaschfeest, en der mindere, daar van afhangende, Feestdagen, voor 't vervolg, zig niet naar de *Dionysiaansche*, *Juliaansche* of *Gregoriaansche* rekening zou gedraagen, maar naar starrenkundige uitcyffering, gelyk ten tyde der Nicëasche Kerkvergadering gedaan was (f).

Onlange na deeze zaak, op den Ryksdag te Regensburg, door de aldaar vergaderde Gezanten der hervormde Ryksvorsten, tot besluit was gebragt, gaven zy er kennisse van aan de algemeene Staaten, met verzoek, dat hunne Hoog Mogendheden den *nieuwen Juliaanschen styl* der *Euangelischen* (met dien naam, zyn de hervormde Vorsten, in Duitschland, bekend) geliefden aanteneemen, en het verder daar heen te stuuren, dat dezelve, in alle de Provintien van het Bondgenootschap, wierdt agtervolgd. De Gewesten namen dien Brief over; doch die van Holland, overweegende, „ dat deeze „ *nieuwe verbeterde Juliaansche styl*, tot noch „ toe,

(f) PUTTER *Neueste Gesch.* 3 b. p. 924 und 925. & IX. *L'Art. de verif. les Dates.* fol. 28. Europ. Mercur Febr. 1700. bl. 96—98.

„ toe , niet by alle de *Protestantsche* Ko-
 „ ningen , Princen en *Potentaten* , was
 „ aangenomen , nochte ook , volgens het
 „ schryven van den Commisfaris SPANHEYM
 „ te Regensburg , ” (dees hadt , by den Brief
 der Gezanten , eene afzonderlyke , tot nader
 verklaring van den voorschreeven styl ,
 gevoegd) , „ niet *exaſtelyck* was uytgereec-
 „ kent , ende tot haer volkomentheydt ge-
 „ bracht , maer , daer mede , noch eenigen tyd
 „ ſtondt te verloopē , en dat de *Gregoriaen-*
 „ *ſche* styl , by de meeste Christen Princen
 „ werdt *geobſerveert* , ende , van het geen
 „ by het grooter gedeelte werdt *geuſeert* ,
 „ wel de meeste gemackelyckheydt ende
 „ nuttigheydt , in de *Commercie* en onderlin-
 „ ge *correspondentie* met dezelve Christen
 „ Princen , werdt toegebracht , ” vonden goed
 en verſtonden , het werk ter Generaliteit
 daer heenen te doen rigten , dat de Pro-
 vintien , welken , tot nu toe , by den *ouden*
 styl gebleeven waren ; namentlyk , Gelder-
 land , Utrecht , Vriesland , Over-ysſel en
 Stad en Lande ; „ mogten werden *gedispo-*
 „ *neert* ende *geperſuadeert* , om , by *proviſie* ,
 „ tot meer gemak in de onderlinge *Com-*
 „ *mercie* en *correspondentie* , ” (want dit was
 de zaak , waar op het , in deezen , voor-
 naamelyk aankwam) „ van de *reſpective Pro-*
 „ *vintien* , aantenemen ende te volgen den
 „ voorsz. *Gregoriaanſchen* styl , als , met den
 „ voorchreven *nieuwen Juhaanſchen* styl ,
 „ niet anders , als omtrent de beweeghlycke
 „ Feesten , en dat nog zeer ſelden , ver-
 „ ſchillende , en dat de voorchreve *nieuwe*
 „ ver-

AANMERK. OP HET XVII. DEEL. 17

„ verbeterde *Juliaansche* styl der *Evangelii-*
 „ *schen*, tot meerder *perfectie* gebracht, ende
 „ by meerder *protestantsche* *Princen* en *Pro-*
 „ *testanten* aangenomen zynde, met de ande-
 „ re *respective* *Provincien*, moge werden ge-
 „ *concerceert* ende *geconfereert*, om de selve,
 „ over den geheelen Staat der Vereenighde
 „ *Nederlanden*, op eenparigen voet ende wy-
 „ se, te *introduceeren*.” (g) Ook is het hier
 by, ten opzichte van het verzoek der *Duitsche*
 hervormde Vorsten, sedert gebleeven.
 Maar de *Nederlandsche* *Provincien*, die, but-
 ten *Holland* en *Zeeland*, den *Gregoriaanschen*
 styl nog niet aangenomen hadden, kwamen
 hier toe, in kortet; met naame *Utrecht* en
Friesland, in het Jaar 1701, te beginnen
 met dat van 1702 (h). 't Leedt tot in de
 helfte deezer nog loopende eeuw, eêr *Engel-*
land, *Zweeden* en *Denemarken* van tydree-
 kening veranderden. *Engeland* besloot er toe,
 in 't jaar 1751, te beginnen met 1752. *Zwee-*
den in 1752, te beginnen met 1753. *De-*
nemarken hadt, ten Jaare 1582, den *Grego-*
riaanschen styl reeds aangenomen, maar, in 't
 Jaar 1699, hadt men, aldaar, beslooten, de ver-
 betteringen van *WICHELS* te volgen, en men re-
 kent er, na dien tyd, op gelyke wyze, als de
 Hervormden in *Duitschland*. *Rusland* alleenlyk
 en eenige *Zwitserfche Cantons* volgen, nog heden
 ten dage, den *Juliaanschen* almanach of *oudsten*
 styl (i).

B1.

(g) Resol. van Hoff. 7 April 1701. bl. 259 en 260.

(h) *MIRAEUS* Verhand. over de Histor. bl. 457. Register der
 Resol. van Friesl 2 D. bl. 776.

(i) *L'Art de voirif. les dates; Dissert. prelimin. fol. 29 et 30.*

Bl. 40. r. 19. „Men wil, *dat* — HARCOURT, reeds in 't Jaar 1698, *middel gevonden hadt*” enz. Dit schyn, behalven uit den Engelschen Schryver, by WAGEN hier aangehaald, ook te kunnen worden opge- maakt uit het geen, hier omtrend, by den Heere VAN TORCY, voorkomt (k).

Bl. 43. r. 19. „DOPFT” lees, overal, „DOPF.”

Bl. 43. r. 9. v. o. „De Staatsche en Lunenburgschen” Die drie duizend man, by WAGEN. hier gemeld, waren, eigenlyk, den Hertoge van Brunswyk en Lunenburg, Keurvorst van Hanover, ter hulpe in de- zen oorlog, toegezonden, uit hoofde van een Verbond van Verdediging, tuschen de Staaten en dien Vorst, den 18. van Louw- maand des jaars 1697., geslooten, (l).

Bl. 47. r. 7. v. o. „De Staatsche Am- basfadeur van 't Spaansche Hof” Hun- ne Hoogmogendheden hadden rears, ei- genlyk, geen *Ambassadeur* ten Spaanschen Hove. SCHOONBERG, die hier bedoeld wordt, hadt geen anderen titel, dan dien van „*Waarnemer der zaaken van den Staat*.” Hy verzocht egter, kort hier na, tot *buitengewoon* *Gazant* * te worden, aangesteld, her geen hem, ten jaare 1710, gelukte; zynde hy, tuschen beiden, gebruikt tot *Envoyé* in Portugal. (m)

* *Extraor-
dinaris
Envoyé.*

(k) *Memoir. de Torcy. T. 1. p. 20 et 40.*

(l) *Resol. v. Holl. 28 Juny 1700. bl. 281 en 282. Secr. Resol. van Holl. 7 Mdy 1700. bl. 67—100.*

(m) *Resol. van Holl. 8 Dec. 1700. bl. 519. 27 Nov. 1703. bl. 639. en 21 Mei 1717. bl. 266.*

Bl. 65. r. 12. „Men verklaarde, dat men eerst raadpleegen moest met den Koning van Groot-Brittanië.“ De Staten verklaarden dit, zo als hoofde van den invloed, welken de Koning hier te Lande hadt, als ook „om dat het een saake was, die haar, met synen Majesteit van Groot-Brittannië, nyf hooffde van het Traactat, over de Spaensche Successie geslooten, in besongeen reekten.“ Op de laatste reden hadden zy zig, in 't antwoord aan Koning Lodewyk, beroepen.

Bl. 67. r. 7. v. o. „De Keurvorst van Beieren was overteengekomen, om Fransche benetting te ontvangen.“ Sommigen schryven, dat de Keurvorst des te eerder geneigd was, Fransche Troepen in te neemen; om dat hy een wrok hart op die van Amsterdam, welken zig zouden vertzet gehad hebben tegen zyn verzoek, om zes hondert duizend Ryksdaalders, onder vrywaaringe van den Staat, hier te lande, te mogen beleenen. (a) My is, nergens, iets, nopens dien tegenstand der Amsterdammers gebleeken; maar 't is waar, dat de Keurvorst, in 't laatz van Wintermaand des jaars 1699, aan de algemeene Staten hebbende doen voorstellen het opneemen der bovengemelde gelden, hier te Lande, tegen vyf ten hondert, onder vrywaaringe van hunne Hoogmogendheden, men hem, als toen, vertoond hadt, dat zulks niet zou vloten, ten zy onder daarstelling van genoeg-

(a) Resol. v. Holl. 8 Dec. 1700 bl. 520.

(b) Memoir de la Guerre. apud STRUV. Corp. Hist. Germ. fol. 4033. (38). vergel. onzen WAGEN. alhier, bl. 64. r. 17-24.

naam onderpand; waar op de Keurvorst den Heere REICHARD herwaarts hadt gezonden, die aan hunne Hoogmogendheden een Geschrift overreikte, in 't welke hy de verwondering zyns Meesters, nopens deezen eisch van verzekering, te kennen gaf, met byvoeging, dat zyne Keurvorstelyke Doorlugtigheid, schoon vertrouwd hebbende, dat zyn woord zou zyn geloofd geworden, zig, egter, aan die voorwaarde zou onderwerpen en daar toe aanbodt een keren van zeer kostbaare diamanten, en een halsieraad van paerlen, meerder waardig; zo hy zeide; dan de te beleenen somme. De Raadpensionaris die Memorie ter kennis van Holland gebragt hebbende, namen alle de Leden dezelve over en, reeds op den 30 van Louwmaand des volgenden jaars 1700, gaf Holland zyne stem tot de gezegde geldleening, doch niet, dan onder 't bovengemeld verband, en verklaaring van den Keurvorst, dat de meeste juweelen onbelast en zyn vry eigen goed waren. Of Amsterdam dit, in diervoege, doordrong, weet ik niet, maar wel, dat de geldleening doorging, dat Holland ook, sedert, getragt heeft de juweelen te stellen onder opzigt der Regeering van Amsterdam; en dat hunne Edele Grootmogendheden, buiten dien, in Herfstmaand des jaars 1700, den Keurvorst toestonden, op eigen geloof, nog vyftig duizend Ryksdaalders, in deeze Provincie, te ligten. (p) In Wintermaand daar aan, weigerde die Prins, aan der Staaten Resident HULST, een paspoort, ter vervoering van Geschut naar

(p) Resol. v. Holl. 5 Dec. 1699. bl. 127 en 128; en 1. en 20 Jan. 15, 16. 25 Sept. 1700. bl. 52, 416, 417, 422, 429.

naar Maastrigt. Deeze daad schynt my 't eerste blyk van zyn vyandlyk voorneemen (g).

Bl. 71. r. 11. „ *Midlerwyl waren de Staat-*
sche Troepen - uit de Spaansche Nederlan-
den getrokken.” Onze treffyke Schryver, van
 deeze zaak, in zyne *Geschiedenisfen van*
Amsterdam, gewaagende, gebruikt deeze
 woorden. „ Nergens, myns weetens,
 „ is aangetekend, wanneer, en by wel-
 „ ke gelegenheid, dit Staatsch Krygsvolk in
 „ de Spaansche Nederlanden gekomen zy.
 „ Ik heb er ook niets van kunnen melden
 „ in de *Vaderlandsche Historie*, om dat ik
 „ er, zelfs in de Registers van Staat, niets
 „ van gevonden had. Doch, na 't uitgee-
 „ ven van dat Werk, is my een afschrift ter
 „ hand gekomen van eene overeenkomst, in
 „ 't jaar 1698 geslooten, tuschen WILLEM
 „ den III, Koning van Groot-Britanje, en
 „ den Keurvorst van Beieren; waar by de
 „ eerste zig verbondt, om vyf en twintig Ba-
 „ taillons of Regimenten, Staatsche man-
 „ schap, te brengen in de sterke plaatsen
 „ der Spaansche Nederlanden. 'T is ten
 „ hoogste waarschylyk, dat aan deeze over-
 „ eenkomst sedert voldaan is, en dat Koning
 „ WILLEM over het Staatsche krygsvolk be-
 „ schikt heeft, zonder de Staaten te kennen.
 „ De overeenkomst is, eerst na des Konings
 „ dood, bekend geworden aan eenigen hier
 „ te lande, en men vindt er, onder anderen,
 „ van gewaagd in het VIII Artikel van een
 „ Reglement, op het huisvesten der Staatsche
 „ man-

(g) Resol. van Holl. 14 Dec. 1702. N. 545.

manschap in de Barriere-plaatzten, van des
 (2) dertigsten January des jaars 1716. Wy
 hebben er hier een woord van willen mel-
 den, tot opheldering van een merkwaar-
 dig duister punt in de Historie dezer een-
 we. Dus verre onze WAGNER. My is,
 omfrend deze zaake, niets byzonders ont-
 meer, alleenlyk zie ik, dat, in een Hollandsch
Rapport, van den 12 van Sprockelman, deszes
 jaars 1701, (tot Generaliteit uytbrengen, over
 de wyze, hoe met de Ambassadeurs van Frank-
 ryk te handelen, tot bewaaring van rust en vrede
 en, erkennen van den Hertoge van *Ajou*, tot
 Koning van Spanje) gezegd wordt, dat de
 Troepes van den Staat, met goetvinden van
 den overleeden Koningh van Spaigne, tot ver-
 sekertheit van de Spaansche Nederlanden, lan-
 ge, aldaar, in Garnisoen hadden geweest (1)
 Waar uit, onder anderen, schynt te blyken,
 dat de Keurvorst van Belëren, niet op eigen
 gezag, maar met believen van zyne kathy-
 lyke Majesteit, de bovengemelde overeen-
 komst heeft geslooten, en dat, indien WIL-
 LEM III hier van geepe voorgaande kennis
 aan zyne Meesteren, de Staaten, gegeven
 heeft, de laatstgemelden egter, voor 's Konings
 dood, iet van den aart dier overeenkomste
 hebben geweeten. Het Getal der Staatse Man-
 schappen, die, thans, uit de Spaansche Neder-
 landen terug kwamen, wordt, door sommigen,

op
 (1) Secr. Refoi. v. Holl. 12 Febr. 1701. M. 159 en 160.
 Goussier: *Struyt. Geogr. Hist. German. f. m. 423*, alwaar men
 aanhaalt; als breder over de reden van inrek onzer Troupes in
 de Nederlanden handelende; *Letts. Historig. de Ferr. 1701. p.*
 241.

op twaalf, door anderen op veertien, duizend gesteld. (f)

Bl. 90. r. 8. „*De Staaten vereerden hem het gewoonlyk geschenk van eenen gouden keten en penning.*” Die gewoonte is, nopens de Gezanten van Buitenlandsche Mogendheden, ook namaals in zwang gebleeven: maar, in 't voorgaande jaar 1700, hadden de algemeene Staaten den geldelyken voet, voor de Ambassadeurs deser Landen aan vreemde Hoven, als mede voor andere Ministers, buiten en binnen 's Lands, by een nieuw Reglement ('t geen, sedert, in gebruik gebleeven is, hoe zeer men er, nu en dan, iets in veranderd of bygevoegd heeft), geregeld, met voorgaande te niet doening van de Generaliteits Meubel-kamer; uit welke, de Gezanten, van hier, naar buitenslandsch, vertrekkende, van verscheide benoodigdheden plagten te worden voorzien: die nu verkogt wierden. (f)

Bl. 93. r. 7. „*Er wordt een — Verbond gesloten, tusssen Keizer LEOPOLD — en de Staaten.*” Koning WILLEM, in Hoofmaand, hier te Lande gekomen zynde, hadt, nopens zodanig Verbond, met de gevolmagtigde Keizerlyke Gezanten, in den Haage zig bevindende, doen handelen, en een Ontwerp op 't papier doen brengen, 't geen hy, den 30 dertzelver maand, door den Raadpensionaris HINSIUS, aan de Staaten van Holland hier voordraagen. Dit Ge-

(f) STRUV. *Corp. Hist. Germ.* t. 4036.

(f) Resol. Staat. Gener. 22 en 26 July 1707, afzonderlyk gedrukt met de, sedert, daar by gekomen nader Resoluc. op dit punt, Resol. v. Holl. 8 April 1709 bl. 263. t. 6. 30 Oct. 1701. N. 141.

Gewest stemde er in; den 6 van Oogstmaand, waar na dit Verbond, sedert het *grootte* gezegd, schiepelyk en eenpaariglyk, ter Generaliteit door-
ging en, op den 7 van Herfsmaand, mede in den Haage, geslooten wierdt. (u)

's Lands Gezant Hop, te Weenen, was, onderusschen, in 't voorgaande jaar, toen men hier nog met Frankryk het Traktaat van Ver-
deeling onderhieldt, eene onaangenaamheid ont-
moet, die van kwaade gevolgen hadt kunnen
zyn. Twee Soldaaten, naamlyk, hadden, ter
gelegenheid dat een Roomsche Priester het
hoogwaardige voorby droeg, hem grove-
lyk beleedigd, zonder dat men hem ten
Keizerlyke Hove; alwaar hy zig, terstond
over dat geval beklagd hadt; de geëischte
voldoeninge gaf of zorge stelde voor het
toekomstige. Dit mankte groote verwyde-
ringe en, in een groot Besoigne in Hol-
* *violentie* land, nam men 't geweld en den aanval, * aan
en *insulten* 's Lands Vertegenwoordiger gedaan, zo hoog
op, dat er begrepen wierdt, den Heere Hop,
ter Generaliteit, te moeten doen gelasten, het
Hof zynen Keizerlyke Majesteit, zonder af-
scheid te neemen, te verlaaten, indien hem,
binnen zekeren bepaalden tyd, geen regt gedaan
wierdt. Amsterdam, evenwel, nam dit voorstel
over (v), en ik vinde niet dat er iets van kwam.
Veelligt veroorzaakte de, door het Testament
des Konings van Spanje, veranderde omstan-
digheid van Europa, ook verandering in dee-

2c

(u) Secr. Resol. van Holl. 30 July, 6 Aug., 27 Sept.,
3701. bl. 203, 209 en 210—214.

(v) Resol. Holl. 14 en 24 July 1700. bl. 343, 368 en 369.

ze zaake. De Keizer gaf ook, sedert, eenige voldoening, en 't belang, zo van hem als der Staaten (welke laaften, thans, twee buitengewoone Gezanten, Hop en HAMEL BRUININCX, te Weenen hadden.), (w) vergde, dat zy den anderen meerder naar de oogen zagen, dan kort te voeren.

Bl. 96. r. 9. „'t Belang, 't welk zy,“ (de Staaten), „in zyne“ (des Keurvorsten van Brandenburg) „vriendfchap hadden, bewoog hen, om hem, al vroeg, geluk te wenschen, met zyne nieuwe waardigheid. Na dat de Keurvorst, als Koning van Pruiffen, in Sprökkelmaand des Jaars 1700, by brieven, aan de algemeene Staaten, kennis hadt gegeven van zyne krooning, en door zyn' Gezant, BONDÉLY, hadt doen aandrigen, om, in die hoedanigheid, by hunne Hoogmogendheden te worden erkend, besloot Holland, reeds in 't midden der gezegde maand, die erkenning, ter Generaliteit, werkftellig te doen maaken en den Heere VAN ODDAM; toen Gezant aan 't Hof van Hessen-Kassel; weder naar Berlyn te doen keeren, om aldaar de gelukwensching, in persoon, te doen. Hunne Hoogmogendheden namen, nog voor 't einde derzelver maand, sene, hier mede strookende, Resolutie (x).

Bl. 96. r. 9. v. o. „Zonder dat ik vind, dat hem enige onderftandgelden beloofd werden.“ Immers 't verdrag, enz. Door onderftandgelden, die, straks, by onzen WAGEN, van

(w) Resol. Holl. 48 Febr. 1701. bl. 42.

(x) Secr. Besl. v. Holl. 16 Febr. 1701. M. 166

van *onderhoud* en *bezoldiging* worden onderscheiden, meen ik *aanritsgelden* te moeten verstaan. En, dit zo zynde, is het niet alleen zeker, dat, by 't Verdrag, geene onderstandgelden aan den nieuwen Koning van Pruissen (van wien hier gesproken wordt), waren beloofd: maar de Staats-Resolutien brengen integendeel, mede, dat die Vorst, voor 't aangaan van 't zelve, hadt verklaard, bereid te zyn, aan den Staat „de *nombre* van vyf duizend „oude geofferde manschappen overtredoen, „sonder daar voor eenigh aanritsgeld te betalen.“ Ook was 't Verdrag selve, naar die leiding, ontworpen (y)

Bl. 98. r. 18. „De Koning van Groot-Britanje en de Staaten bragten, dit jaar, eene vloot in zee.“ Die der Staaten stondt onder bevel van den Lieutenant-Admiraal van ALMONDE. De Vice-Admiraal EVERTSEN hadt den Duinkerksche Kapers 't uitloopen belet. (z)

Bl. 99. r. 5. „Toegestaan negenhonderd drie en veertig duizend, twee honderd, guldens, tot eene *buitengewoone uitrusting ter zee*.“ Deeze bestondt in twaalf Schepen en Fregatten. Weinige dagen daar na, gaf Holland zyne stem in nog twaalf Schepen van Oorloge en eenige Fregatten, ter somme van zeventien honderd, drie en zeventig duizend, zes honderd guldens, en, sedert, in nog zestien Fregatten, ter beveiliging onzer Kusten en Zeegaten. (a)

Te

(y) Secr. Resol. v. Holl. en 31 Dec. 1700. bl. 234 en 243.

(z) Geschreeven papieren van dien tyd.

(a) Resol. Holl. 15, 23 Febr. en 11 Oct. 1701. N. 35, 43, 396.

AANMERKING OP HET KYK DEEL. 27

Te Lande, hield de Raad van State, reeds op den laatste van Louwmaand dezes jaars 1700, ter voorloopige vermeerdering van 's Lands Militie, met dertien duizend drie honderd twintig hoofden, een som geligt van negen honderd, zes en negentig duizend, vyf honderd, vyf en twintig guldens, en op 't einde van Sprokkelmaand daar aan, vroeg dezelve Raad weder een millioen en twee honderd zes en dertig duizend gulden, ter nader aanwerving van nog vyftien duizend een honderd, vyf en negentig koppen, zo te voet als te paard; waar door de Troepen van den Staat, met uitzondering van die geenen, welken van vreemde Mogetheiden, in soldy genomen wierden, zouden worden gebracht op eenentzeventig duizend negen honderd agt en dertig man; te geen nog twee en twintig duizend, zes honderd en zesien minder was, dan in den laatstvoorgaanden oorlog. (b) Die van Holland stemden, spoediglyk, in dit een en ander, en namen, op eigen geloove, en ten hunnen Comptoire Generaal, tegen vier ten honderd, vyf en twintig tonnen gouds op, missgaders nog een millioen, ten laste van de afzonderlyke Comptoiren der Ontvangers van 's Lands Gemeene middelen, in de Steden; uit welke twee laatstgemelde beleeningen, het aandeel dezer Provintie in zes millioen, die, tot beëindiging der zaaken, ter Generaliteit wierden geligt (c), moest worden voldaan. Om de

(b) Resol. Holl. 22, 24 Febr. 1288, 1701. N. 40 — 42

(c) Resol. Holl. 28 Jan. en 8 Febr. 1700. N. 24 en 26.

de buitengewoone lasten, door buitengewoone middelen, te gemoete te koomen, gaven hunne Edele Grootmogendheden, ter helfte van Wintermaand, hunne toestemming in den ophef van tweemaal den honderdsten penning over de goederen (d); 't welk ook, gedurende eenige volgende jaaren, doorging (e).

Bl. 100. r. 5. v. o. *De Staaten gaven den Heere van Heemskerk ook bevel, om het Fransche Hof, zonder uitsel, te verlaten. Hy nam, eger, schriftelyk afscheid van den Koning.* HEEMSKERK hadt, op den 26 van Herfstmaand, den algemeenen Staaten verzocht, „ dat hem, vermits de *continuatie* „ eener quynende siechte, mogte *gepermitteerd* „ worden, te *repatrieeren* en syn afscheyd, by „ *Memorie*, te nemen.” 't Zy dit de groote reden van zyn verzoek was of niet, men maakte er gebruik van, om hem, op dien voet, zyne overkomst toetestaan, mits zynen Sekretaris, ter waarneeming van zaaken, tot nader bevel van hunne Hoogmogendheden, in Frankryk latende (f). Men heeft gezien, dat ook de Fransche Sekretaris, BARRÉ, by vertrek van den Ambassadeur D'AVAUX, in den Haage gebleeven was. (g)

Bl. 108. r. 13. „ 't Ribbevliet ontfleken tot versterking toe.” By 't openen, bleek, dat de Longe aan 't Ribbevliet was vast gegreid geweest en, denklyk door den schok van 't paard,

(d) Resol. van Holl. 13 Dec. 1701. bl. 492.

(e) Resol. Holl. 28 Dec. 1702. bl. 566.

(f) Resol. van Holl. 7 Oct. 1701. bl. 394. *Europ. Mercur.* Oct. 1701. bl. 276.

(g) WAGEN. alhier bl. 90.

paard, daar van, gedeeltelyk, afgescheurd. Dit hielt men voor de eigendyke oorzaak diét ontfleeking, en men getuigt, voor 't overige, dat, in 's Konings ligchaam, geene drie oncen bloed gewonden wierden; waar uit de Artsen beslooten, dat hy, ook buiten den val, kwaalyk drie maanden langer, zou hebben kunnen leeven. (h)

Bl. 109. r. 17: „*Das hy,*” (WILLEM III.) „*meer in gezond-oordeel:—, dan in schran-derheid:— hebbe uitgemunt.*” Anderen hebben gunstiger over hem gedacht, en men vindt dat D'ESTRADES; die hem, zekerlyk, zeer wel kende en zyn vriend niet geweest was, hem, eger, aan de Louvois aanpreekt, als een Vorst, de hoedanigheden van WILLEM, den Zwijger, MAURITS en FREDRIK HENRIK, in zig vereenigde. Eene beschryving, die, met dat al, my te overdreeven toefschynt indien zy waarlyk plaats heeft gehad. By 't geen voorts onze WAGEN. van hem zegt, kan men voegen, dat hy (‘t geen in veele Nasausche Vorsten is opgemerkt;) een zeldzaam geheugen hadt, aan 't welk schier niets ontglipte. (i)

Bl. 116. r. 9: v. o. „*Ook kleeadden zig alle Regenten, op 's Lands kosten, in den rouw.*” Versta alleenlyk alle die Regenten, welken, wegens de verschillende Provincien, zitting hadden by de algemeene Staaten; op dezelfde wyze, als zulks ook, by 't over-ly.

(h) BURNET *Memoir*. T. 5. p. 98. Europ. Mercur. Maart 172. bl. 116.

(i) DE LA PLATE, *Pieces interessantes et peu connues*. Tom. 5. p. 10 et 11. BURNET *Memoir*: T. 5. p. 100.

(k) Resol. Holl. 30 Maart 1702. bl. 90 en 91. en myne Aanmerk. 16 ff. bl. 26 en 27, op WAGEN. XVI. D. bl. 277 r. 2. v. o.

tyden van voorige Stadhouderen en, laatste van Koninginne MARIA, was geschied. (1)

Bl. 117. T. 180. „BURNET heeft geschreeven; dat hy: *vry was van alle ondeugd.*”

Men moet egter bekennen, dat die Schryver 's Konings feilen niet verbergt, zeggende, onder anderen, dat hy, in 't ftigen van Gebouwen en 't beftigen van Gunftelingen, verkwistend, maar te fpaarzaam was, in 't belooften van dienften en 't onderhouden van Spionnen; dat hy zyne eigene zinlykheden, zelf ten nadeele van zyne gezondheid, te veel opvolgde; dat hy zig wel op de kennis der Hoven van Europa, maar niet op de binnenlandfche zaaken, toelag; en, in de laaste jaaren van zyn leeven, ftoffen verftimmagig wierdt, tot dat de handel van het Franfche Hof, mopens het Spaanfche werk, hem wakker maakte. (2) Men verftaa, egter, dit verzuim minst, omtrend zaaken, die hier te lande omgingen.

Bl. 139 r. g. v. o. „Zy vervoegden zig niet by de algemeene Staaten, int dat: *diezen het herftellen der oude Reçeringe* reeds hadden goe gekeurd.” De Gemeenftluiden van Nieuwmegen vervoegden zig, wel is waar, niet nu, dat is in Stagtmaand des jaars 1702, aan de algemeene Staaten, maar zy hadden het bevoorrens gedaant zehdende, ik meen in Oogstmaand; opzetlyk, eenige Gemagtigden naar den Haage, die hunne Hoogmogendheden, by *Requeste* en *Remonftantie*, vertoonden, hoe, naar 't oordeel hunner Meesteren, 't gebrui-

(1) BURNET *Memoir*. Tom. 5. p. 101 et 102.

bruiken van Krygsvolk in alles aanliep tegen de grondwetten van den Lande; ook was, hier op, den vier en twintigsten van die maand, eene Resolutie ter Generaliteit gevolgd, by welke 't verzoek afgeslaagen, de herstelling der oude Regeering goedgekeurd, en de Verzoekers aan Staaten gewezen wierden. Deeze daad stondt den Gemeentsluiden tegen de borst, die, daar op, hunne Gemagtigden afzonden aan de gezaamentlyke Bondgenooten, met naame aan de Staaten van Holland, verzoekende beslegtinge van zaaken, door onzydige Zegsluiden, uit alle de Provintien. Holland keurde, thans, het verrigte ter Generaliteit goed, en wees het verzoek van de hand. (m)

Bl. 147. r. 14. „*Van de algemeene Vergifenis* veertien Personen uitgezonderd.” Die uitzondering, eener, wierdt niet ten strengste onderhouden; immers men vindt, dat de gezegde Personen, van tyd tot tyd, weder binnen de stad wierden toegelaten. (n)

Bl. 150. r. 9. v. o. „*WOUTERS* maakte zig, sedert, verdagt, dat hy een ontwerp gesmeed hadt, om den Koning van Pruissen te helpen aan 't bezit van 't Mark - Graafschap van Veere en Vlislingen, en zelfs aan 't Stadhouderschap” enz. Deeze zaak, die ik, by geen Schryver vermeld vinde, verdient wel eenige uitweiding. — Zeker vreemd Officier, *Liebert Wol-*

(m) Resol. van Holl. 24 Nov. 1702. *N.* 503 — 509. Men zie verder, over deeze oneenigheden, de plaatsen, aangehaald by J. SMIT, Chron. van Nymegen *N.* 227.

(n) VAN BRUNSEL, Beschryv. van Amerf. z D. *N.* 982.

Wolters van Zeeland genaamd, hadt, in Sprokkelmaand des volgenden jaars 1703, aan den Heere van DUIVENVOORDE en den Raadpensionaris HAINSTUS, twee Ontwerpen ter hand gesteld, beiden zonder plaats of tydskeninge, maar geschreeven met de eige hand van WOUTERS, zig, toen, onthoudende te Munster, en in wiens vertrouwen *Zeeland* zich hadt weeten te wikkelen. Eén van deeze stukken moest strekken, ten betooze, dat den Erfgenaam van wylen Koning WILLEM roekwame het Ambt van eersten Edele van Zeeland, 't geen hem den weg konde baanen tot het Stadhouder- Kapitein- en Admiraal-Generaalschap van Zeeland; in welk Gewest veele oude Regenten waren, die Koning WILLEM hadt aangesteld, doch, nu, van hunne bedieningen ontzet zynde, eene omkeeringe verlangden, terwyl de andere Provincien dit voorbeeld ligtelyk zouden volgen. 't Ander stuk behelsde een Plan, om, naemens den Koning, *Zeeland* naar Zeeland te zenden, en de gemelde Regenten, daadlyk, aan te moedigen, om zyne Majesteit in 't bezit van 't Markgraaffschap en verdere hooge Ampten te helpen; waarop de Koning hen herstellen en zelf naar hunne raad regeeren zoude. *Zeeland* hadt, verder, den Gekommitteerde Raaden van Holland schriftelyk te kennen gegeven, dat hy, ter beproefinge deezer zaake, werkelyk naar Zeeland was geweest en, zig, voor een Brandenburgsch Officier, uitgevende; door middel van den Broeder van WOUTERS, de bovengemelde oude Regenten; met naame JACOB NAGTGAAL en JOHAN MAU-

REGNAULT, beiden Gekommitteerde Raaden van Zeeland; den eersten wegens Vlissingen, den laatsten wegens Veere; hadt gesproken en gepoet, met inzicht om er, naderhand, in Holland, verslag van te kunnen doen: dat NAGTEGAAL, bevreesd van, ter oorzaake van zekeren brief, door hem, over 't Markgraaffschap, aan wylen Koning WILLEM geschreeven en, onder de papieren van dien Vorst, gevonden, uit zyne bedieninge te zullen geraaken, hem, onder anderen, gezegd hadt, de bescherming van zyne Pruisische Majesteit noodig te hebben, en aangedrongen, hy wilde er den Heere SCHMETTAU, 's Konings Gezant in den Haage, over spreken, ten einde deezen te bewegen, eene Memorie aan hunne Hoogmogendheden over te leveren; houdende, dat men de Regeeringe in Zeeland niet mogte veranderen, alvorens uitgemaakt ware, wie in 't Markgraaffschap zou opvolgen: dat hy, *Zeehielm*, dit aangenomen hadt, maar niet was nagekoomen: dat, MAUREGNAULT nog gezegd hadt, dat, als de Koning van Pruisen 't Markgraaffschap zou bezitten, hy gaarne 't zyne doen zoude, om dien Vorst 't Stadhouderschap te bezorgen, maar dat hy, voor dien tyd, zig in niets wilde inlaaten: dat hy, *Zeehielm*, daar op, naar Munster, by *Wouters*, te rug gekeerd was, die, toen, reeds een Akte, door den Koning van Pruisen en deszelfs Staatsdienaar, den Graave van WARTENBERG, onderteekend, bekoomen hadt, tot verder uitvoering van dit werk: dat aan *Wouters* was overgelaaten, den naam invullen van den geen, dien dees, tot die uitvoeringe, zou willen gebruiken: dat *Wou-*

C ters

zers den naam van *Zeehielm* niet in de Akte hadt willen stellen, noch dezelve Akte uit zyne handen geeven, maar wel de twee eerstgenoemde, mede oorspronglyke, papieren: dat hy, *Zeehielm*, die papieren in handen houdende, midlerwyl hy zyn Rytuig ontboden hadt, by 't aankoomen van 't zelve, schielyk opgestapt en, onvérhoeds, was weggereden: dat *Wouters*, hier over ontzet zynde, hem, te Osnabrug, door den Hof-Jood van den Bischof, tien duizend gulden voor de papieren hadt laten bieden; maar dat hy geweigerd hadt, dezelve over te geeven: dat hy ze, nu, in handen van den Raad stelde, met verzoek van bescherming en bekooming eener bediening; verders zynen dienst aanbiedende, om *Wouters*, die nu te Kleeve was, opteligten en herwaards te brengen.

Deeze zaak, door den Raadpensionaris HEIN-
sius, naamens Gekommitteerde Raaden, ter
Vergadering van Holland gebragt, maakte al-
daar, invloed genoeg, om 't verslag van *Zee-
hielm*, met de papieren van *Wouters*, te doen
stellen in handen van den Heere Buis, Pension-
aris van Amsterdam, thans, wegens de alge-
meene Staaten, naar Zeeland gaande, ter aan-
moediging van die Provintie tot het toestem-
men van, en schieten van gelden op, de
gedaane Beden * des Raads van Staa-
ten. Hy was gelast, op de bekwaamste
wyze, hier van kennis te geeven aan de hoo-
ge Regeeringe in Zeeland, des noods met
overlevering, onder handschrift, der bovenge-
melde stukken. Wyders, wierden Gekommit-
teerde Raaden van de Staaten van Holland

ge-

* *petitiën.*

gemogeld, om, van hunne zyde, de bedoelingen van *Wouters*, zo veel doenlyk, naar te spooren en, kon 't zyn, hem te doen ligten, nits niet op, of met kwerzing van, den Pruisfischen of Munsterfchen bodem. (o)

Buis, in Zeeland gekoomen, bragt de zaak ter geheime kennisfe der Heeren Staaten van dat Gewest, die er, met hem, verscheiden maalen, over raadpleegden en, eindelyk, beflooten, zo door hem, als door den Heere van *CLEVERSKERKE* en *CLEMENT*; daartoe, opzatzelyk naar Holland gezonden; hunne Edele Grootmogendheden, plegtiglyk, voor de gedaane openinge te doen danken, met byvoeginge, dat, wyl de oude Regenten, in de overgeleverde stukken vermeld, onder verschillend Regtsgebied woonden, het hun gevoeglykst toefcheen, die gewigige zaak, geheel en al, te laaten aan den Hove; ten welken einde, de Staaten van Holland verzogt wierden, alle stukken en papieren, die men reeds hadt, of nog krygen mogte, aan het Hof te zenden. Hun Edele Grootmogendheden gaven, sedert, ter voldoeninge aan dit verzoek, de noodige volmagt op hunne Gecommitteerde Raaden.

Daar, ondertusfchen, dit werk, allengskens, bekend was geworden, zat ook het Hof van Berlyn niet ftill. De *Baron* van *SCHMETTAU*, fchreef, op den 6 van Grasmaand, aan den, Raadpensionaris *HINSIUS*; „ dat *Jacob Wouters*, op last van den „ Koning, zyn' Meester, tot Wezel in be- „ waaring was gesteld, „ en verzogt, teffens, „ dat

(o) Sect. Refel. van Holl. 23 Febr. 1703. bl. 241-349.

„ dat, aan hem, mochte worden *gecommun-*
„ *ceert*, 't geene, by de Brieven van den
„ voorz. *Wouters*, of de verklaring van
„ *Zeehielm*, *valscheelyk mochte wezen gebracht*,
„ ende dat voorn. *Zeehielm*, mede in bewarin-
„ ge mochte werden genomen.” De Staaten van
Holland lieten, daar op, aan Gekommitteerde
Raaden over „ om, aan den Heere SCHMET-
„ TAU, mede foodanige *communicatie* van de
„ voorz. stukken te geven en de openinge
„ te doen, als dezelve dienstig ende noo-
„ digh zouden achten,” hem, verders ver-
wittigende, „ dat de voorn. *Zeehielm* al-
„ hier was gekomen, onder *acte* van vry
„ *acces* en *reces*; maar dat zy, egter, niet
„ zouden nalaten, alles te doen, wat,
„ tot ontdekkinge van de waarheydt van de
„ voorz. *fake*, fou kunnen dienen.” Tot dit
laatste wierdt dit Kollegie ook, by nadere
Resolutie, gevolmagtigd. (p)

Na deezen tyd, houden de Resolutien van
Holland en, voor zo verre my bewust is,
ook andere gedrukte geschriften, een diep
stilzwygen omtrend dit gewigtig geval, waar
van my de gevolgen onbekend zyn. „ Dit
ontwerp;” zegt onze treflyke WAGEN., ziende
op het plan van *Wouters*; „ verdween, eerlang,
in rook.” Doch, op welk eene wyze en of,
byzonderlyk, Koning FREDRIK; die, thans,
een Bondgenoot van den Staat was; er de han-
den in gehad zou hebben, als mede of er, waarlyk;
gelyk *Zeehielm* voorgaf; een, door dien Ko-
ning zelf, onderteekende Akte aanwezig en

aan

aan *Wouters*, overhandigd is geweest, en hoe het verder, met deezen en *Zeehielm* vergaan zy, zyn zaaken, van welken hy niet gewaagt, en my, mede, niet gebleeken zyn. Alleenlyk zie ik (q), „ dat, in Zomermaand des jaars „ 1703, op verzoek van die van den Hove, „ om *Zeehielm*, ten spoedigsten, voor hun te „ doen komen, Gekommitteerde Raaden ge- „ last wierden, hiertoe, de noodige voorzienin- „ ge te doen en, vervolgens, om, nopens 't „ geene *Zeehielm* soude mogen *pretendeeren*, so- „ danigh te *disponeeren*, als zy, ten meesten „ dienste van den Lande, zouden bevinden te „ behooren.” Na dien tyd, spreken er, zo ver ik zie, de Hollandsche Notulen niet van.

Bl. 158. r. 11. „ De Koningin van Groot-Britanje *hieldt* zig, in 't byzonder, ge- *hoond*, om dat de Fransche Koning den ge- *waanden* Prins van Walles, voor Koning van Engeland —, verklaard *hadt*.” Ook de Staaten namen deeze zaake zo hoog op, dat zy, al voor de oorlogsverklaringe, zig, met Konin- ginne ANNA en den Keizer, plegtiglyk ver- bonden, geene vrede met Frankryk te zullen sluiten, voor dat die kroon aan haare Maje- steit voldoening hadt verschaft, nopens den fellen hoon, * welke zy, door de bovengemel- de verklaring, kwam te lyden (r).

* *Injurie
atrox.*

Bl. 164. r. 9. „ De Koningin en de Staaten *hadden* den Graave van MARLBOROUGH *het* opperbevel over 't vereenigd Leger opge- draa-

(q) Resol. van Holl. 9 en 23 Juny 1703. bl. 354 en 365.

(r) Secr. Resol. van Holland 2 April 1703. bl. 280.

dragen." De Staaten dedden dit liever, dan zigenen, nog grooteren, Heere te doen opdringen, wiens aanzien, ligtelyk, een' zeer nadeeligen invloed, op hunne vrye besluiten zou kunnen verkrygen. In de daad, 's Lands Gezanten, aan het Hof van London, hadden te meermaalen en, laatstelyk, in Hooimaand deezer jaars, den algemeenen Staaten overgeschreeven, dat de Koningin van Groot-Brittannië niet ophieldt, haaren Gemaal, den Prins GEORGE van Denemarken, aantspryzende, tot algemeenen Veldheer * over de Legers van den Staat; (s) met verderen aandrang, dat hunne Hoogmogendheden geen' anderen Prins zouden willen aanstellen: door welke woorden, *geen' anderen Prins*, ik liefst denken zou, dat zy, thans, 't oog hadt op den Vorst van *Nassau-Saarbrugge*, aan wiën, in 't voorjaar, 't opperbevel over 't Leger reeds, by voorraad, was aanbevoelen, maar die, nu, een afzonderlyk deel van 't zelve gebodt, (t) onderwyl de Hertog van *Holstein Plœn*, eerste Veldmaarschalk van den Staat, zig, nu, te *Plœn*, Hoofdplaats van zyn gebied, ophieldt, alwaar hy ook, in den zomer des jaars 1704, overleedt. (u) Immers, dat zy den Stadhouder van Friesland, hier, zou bedoeld hebben, scheen en de namaagschap en zyne jonge, pas vyftienjarige, ouderdom te verbieden. Hoe het zy, men vindt hier geen' „ smaak

(s) Europ. Mercur. Aug. 1702. bl. 132.

(t) Vaderl. Hist. 17 D. bl. 134 en 152.

(u) Resol. van Holl. 15 Aug. 1702. bl. 305. en 16 Jan. 1703. bl. 37. en 17 Sept. 1704. bl. 419. zie ook Eur. Mercur. July 1704. bl. 80.

smaak in het voorstel der Koninginne en,
 op voordragt van Holland, wierdt, ter Genera-
 liteit, onzen Ambassadeurs aangeschreeven; dat
 „ haer Ho: Mo: de voorsz. sake aansagen voor
 „ eene sake van gewicht ende *importantie*, die,
 „ gelyck de Ambassadeurs, aan hare Majesteit,
 „ wel hadden geseght, ter *deliberatie* van de
 „ Heeren Staaten van de *respective* Provincien,
 „ moest werden gebracht: dat de *advisen* van de-
 „ zelve niet wesende ingekomen, sy, Ambas-
 „ sadeurs, haer, daer omtrend, met alle *circum-*
 „ *spectie*, souden hebben te dragen, sonder haer
 „ eenigermate in die sake in te laten.” Men
 bragt dus dit voorstel op het sleeptouw,
 waar aan het, sedert, bleef hangen. 't Vereenigd
 Leger wierdt, ondertuschen, met veertig duizend
 Engelschen versterkt. (v) MARLBOROUGH ge-
 boodt over 't zelve en voerde den titel van *Kapi-*
tein Generaal, wegens haare Majesteit, ook hadt
 men met hem, ter algemeene Staatsvergadering,
 schriftelyk, de punten en artikelen vastgesteld,
 naar welken hy het *commando* op zig nam;
 waar toe ook de Graaf van ATHLONE, Opper-
 hoofd wegens de Staaten, byzondere *Instructie*
 kreeg. Het Engelsch Legerhoofd vermogt
 geen Troepen der Koningin uit eenige plaat-
 sen der vereenigde Nederlanden trekken, of
 derwaarts zenden, ten zy de Staaten, op zyne
 aanschryving, hunne *patenten* by de zyne gevoegd
 hadden. Alleenlyk in Steden, die met belegering
 gedreigd wierden, mogt hy Volk werven, zon-
 der alvorens verpligt te zyn naar den Haage
 te schryven; doch dit alles niet, dan met voor-
 gaan-

(v) Resol. van Holl. 20, 22 Juny en 18 July 1702. M. 246,
 248, 367 en 368.

gaande toestemming van 's Lands Afgevaardigden te Velde. (w) Tot de aanstelling der laatsgemelden, naamlyk, was men, na Koning WILLEMS dood; (x) voornaamlyk op aandrang der Provintie van Utrecht; (y) nu weder getreden, by eene nieuwe en zeer breede Instructie. Deeze ging, by Holland, op den 13 van Hooimaand, ter Generaliteit, op den 21 van Oogstmaand, door; doch men heeft, voor my reeds, te regt aangemerkt, dat de magt der Afgevaardigden, thans, meer bepaald wierdt, dan voorheen. Wegens Holland, zou één, wegens de andere Provintien, drie Heeren, by beurten, worden gekoozen, welke beurten, tusfchen Gelderland en Overysfel, Zeeland en Utrecht, Friesland en Stad en Lande, stonden te worden verdeeld. Voorts was er ook één Lid by gevoegd, uit den Raade van Staate (z). Om de Troepen van den Lande aantemoedigen, hadden de Staaten van Holland, in Lentemaand, deeze jaars, vastgesteld, geduurende deezen Oorlog, de Officiëren te ontheffen van de, zogezegde, vier *mager* jaaren, dat is van de uitkeeringe, binnen de vier eerste jaaren; van één jaar inkoomen; waar toe zy, anderzints, volgens Besluit van den 31 Mei des jaars 1680, waren gehouden. (a) Nadien, in den Haage, verscheiden

(w) Resol. van Holl. 1 July 1702. bl. 298—301.

(x) Zie myne Aanteek. alhier bl. 2—11. op WAGEN. 17 D. bl. 11. r. 11.

(y) Resol. Holl. 20 en 31 Juny 1702. bl. 246 en 276.

(z) Resol. Holl. 13 July 1702. bl. 357—361. en van Staat; Gen. 21 Aug. 1702. SLINGEL. Staatk. Geschr: IV. D. bl. 83. en 89. Resol. Holl. 26 Mey, 23 Juny en 12 July 1703. bl. 306. 362 en 382.

(a) Resol. Holl. 18 Maart 1703. bl. 66.

den Fransche, Spaansche en andere vreemde Personen zig onthielden, die, in deeze Landen geene woonplaats hebbende, verdagt waren, geheim verstand met den Vyand te houden, wierdt deezen, wegens hunne Edele Grootmogendheden, gelast, binnen vier en twintig uren, uit die plaats en, vervolgens, terstond, uit deeze Provintie, te vertrekken, op lyfstraffe voor de langer verblyvenden of wederinkoomenden. (b)

In Wintermaand deezer jaars 1702, wierden twee Lieden van geboorte; overtuigd, van, met den vyand, te zyn overeengekoomen, om 's Lands dyken doortesteecken; onthoofd. (c) Om gelijke misdaad, wierdt een Booswigt, te Amsterdam, in 't volgend jaar, geradebraakt (d).

Bl. 165. r. 2. v. o. „*De Stad*” (Venlo) „gaf zig over.” Een byzonder toeval verhaastte, zegt men, die overgaave. De Prins van Baden, naamlyk, op den 10 van Herfstmaand, de stad Landau vermeersterd hebbende, was deeze tyding, den 23 daaraan, voor Venlo; in 't Leger, gebragt, waarop het zelve, naar krygsgebruik, in de wapenen geroepen en, door den Prinse van Saarbrugge, gelast wierdt, eenige vreugdeschooten te doen, uit het kanon, 't geen tegens de muuren der Stad gerigt was. De Belegerden, door dit onverwagte vuur verschrikt en niets van Landau weetende, vielen in het denkbeeld, dat men een' algemeenen storm op de Stad in den zin hadt.

OM

(b) Resol. Holl. 2 en 7 Juny 1702. bl. 234 en 235.

(c) Europ. Mercur. Dec. 1702. p. 225.

(d) WAGAN. Geschieden. van Amst. 6: ft. II: 249.

om welken voortekoomen, zy, ylings, voor-
sagen van verdrag lieten doen, zonder dat
Saarbrugge zelf, in 't eerst, bevroedde, van
waar die schieelyke verandering kwame. Hy
merkte 't egter rasch, en 't Verdrag wierdt,
nog dien zelfden dag, geslooten. (e)

Bl. 166. r. 4. v. o. „*De Prins van
SAARBRUGGE, te Roermonde, overleeden. De
Graaf van ATHLONE werd, sedert, in zyne
plaats, aangesteld tot Veldmaarschalk.*” De
Prins van *Saarbrugge*, na, op last van hunne
Hoogmogendheden, den twaalfden van Wym-
maand, het ééne gedeelte van zyn onderheb-
bend Leger naar dat van Marlborough te
hebben afgezonden, onder geleide van den
Generaal van Obdam, en het andere naar Dus-
feldorp, onder geleide van den Markgraave
van Brandenburg, was, te Roermonde, krank te
bedde blyven liggen, en overleedt er, op
den zeventienden daaraan, na, daags te vooren,
by geschrifte, het laatste afscheid van de al-
gemeene Staaten genomen, en zyne Gemaal
en kinderen in derzelver bescherming aanbe-
volen te hebben. Hy, die zeer beklagd
en wiens Zoon, eerlang, met 's Vaders Re-
giment begunstigd wierdt, hadt den Kei-
zer, Frankryk en den Staat, te samen, twee en
vyftig, doch hunne Hoogmogendheden, af-
zonderlyk, agt en dertig jaaren lang, met roem
gediend, en zig, in vyfien veldslagen en zeven-
en twintig belegeringen, bevonden. (f) Onder-
tus-

(e) STRUV. *Corp. Hist. Germ. fol. m. 4040. et, ibi, al.
legatos auctores.*

(f) Europ. Mercur. Oct. 1702. bl. 278—282.

tusfchen was, reeds ter helfte van Hooimaand, en dus nog voor 't overlyden van Saarbrugge, by Holland vastgesteld, den Graave van ATHLONE tot Veldmaarschalk, ter Generaliteit voor te slaan, (g) waar door er, indien Saarbrugge in 't leeven was gebleeven, nu, even als ten tyde van ERNST CASIMIR van Nassau, drie Veldmaarschalken, te gelyk, zouden geweest zyn. Door de onverwagte dood van Saarbrugge, vervong Athlone 't is waar, dien Vorst, in de bedieninge van dit hooge Krygsambt; maar de Veldmaarschalksplaats van Saarbrugge was, eigentlyk, nog na s' Graaven dood, onvervuld gebleeven. (h)

Bl. 170. r. 9. „ *Schepen, onder bevel van den Lieutenant Admiraal, FILIPS VAN ALMONDE.*” Hoe zeer men, kort na 't overlyden van WILLEM III., ter Admiraliteit beflooten hadt, den naam zyner Majesteit niet meer, in de Vonnissen en andere Akten, te gebruiken, waren egter de Zee-Officiëren niet alleenlyk, in hunne bedieningen, door de Staaten, bevestigd, maar men vindt ook goed, dezelve, op de oude Lastbrieven, hun, door wylen den Koning, als Admiraal Generaal, gegeven, nog, by voorraad, te doen vaaren. Dit duurde tot ruim ter helfte van Wintermaand deezes jaars 1702, toen eerst, by Holland, wierdt vastgesteld, in plaats van bovengemelde Brieven, nieuwe uit te geeven, op naam van hunne Edele Grootmogendheden. (i)

Bl.

(g) Resol. Holl. 18 July 1702. bl. 367.

(h) Resol. Holl. 17 Maart 1703. bl. 42. en myne Aanteek. alhier op WAGEM. bl. 188. r. 3.

(i) Resol. Holl. 25 Maart en 20 Dec. 1702. bl. 77 en 555.

Bl. 171. r. II. „Porto S. Maria — *wierd ledig geplunderd.*” De Staaten van Holland waren, op 't verneemen van deeze schenddaad, zo zeer verontwaardigd, dat zy beslooten, den Generaal Major SPAR, die over de Landmagt van den Staat, op die Vloot; (k) bestaande uit, omtrend, vier duizend mannen; 't bevel voerde, te doen aanschryven, „sich „te *informer*en over de plunderingen en „*desordres*, die gezeght wierden, omtrend „Cadix, begaan te zyn, en die geenen, die „daar aan *schuldig* gevonden *sullen* werden, „na behooren te doen *straffen*, en te *beletten*, „dat *diergelycke niet meer en geschiede.*” (l) Ik weet, egter, niet, dat hier iets op volgde. Na ALMONDE, zo over deezen togt, als die naar Vigos, bedankt was, en na de goederen; die, deels aan Nederlandsche Kooplieden, deels aan Onderzaaten van andere, thans met den Staat verbonden, Mogendheden, toe behoorden; herwaards gevoerd waren, droeg men alle zorg, dat dezelve aan hunne eigenaars wierden terug gegeven. (m) Voor 't overige, deedt deeze plundering, die zelfs de geestelyke Gestigten niet gespaard hadt, den Spanjaarden (die men, schertzende, zeide, dat, eêr door roozenkranzen, dan door steelen, hadden konnen gewonnen worden) zeer tegens de Bondgenooten verhard. (n)

Bl. 170. r. 16. „Zy” (de vereenigde En-

(k) Europ. Mercur. Jan. 1702. bl. 78 en 85. Secr. Refol. van Holl. 4 Mey 1702 bl. 350.

(l) Secr. Refol. van Holl. 17. Oct. 1702. bl. 320. Europ. Mercur. Febr. 1703. bl. 145 en 146.

(m) Refol. v. Holl. 12 en 22 Dec. 1702. bl. 519, 578 en 579.

(n) STRUV. l. c. fol. m. 4042.

Engelfche en Nederlandfche Vloote) „*flak* niet voor den eerften van Oogftmaand, *andermaal*, *in zee*.” Zy hadt, tot tweemaal toe, te Torbai moeten inloopen (o). Het lang onder weg blyven van deeze Vloot; die, met de Voorraadscheepen, wel honderd en tagtig zeilen fterk was; gaf ftof aan den Vyand tot fpotfchriften. Eén was er, by welk men eene goede belooning beloofde aan hem, die, aan den Prins van Darmftad, voorheen Onderkoning van Katalonie, doch, thans, Afgezant van den Keizer te Lifabon), mitsgaders aan de Afgezanten van Groot-Brittannie en Holland ten laatftgemelden Hove, zeker berigt geeven konde, wegens eene vloot van twee honderd Schepen, die, tuffchen Spithead en Kadix, ongelukkig verlooren was geraakt. (p)

Bl. 171. r. 2. v. o. „t Fransch Oorlogfchip *de Bourbon* *werdt*, *terftondt*, aangerast en bemagtigd.” Dit gefchiedde niet, zonder wakkeren tegenftand van 's Lands Vice Admiraal by de Maaze, VAN DER GOES, die, 't eerfte na den Engelschen Vice-Admiraal, HOBSON, met zyn Schip, *de zeven Provinciën*, de Baai was ingebroken. Voor't overige, hadden, onder de onzen, de Schout by nagt van WASSENAAR en de Kapitein POT, het voornaamfte deel aan de overwinning, in de Haven van Vigos; eene overwinning, die der Nederlandfche Vloote, niet tegenftaande het heevig vuur der Vyanden, op flegts dertien dooden en een en

(o) Europ. Mercur. Jan. 1703. bl. 71.

(p) Europ. Mercur. Sept. 1702. bl. 210. en Jan. 1703 bl. 71.

en dertig gekweekten te staan kwam. Zo de genomen, als verbrande, Fransche Oorlogschepen waren, volgens de opgave van den Admiraal VAN ALMONDE, zesien in getale; die, te samen, drie duizend zestig koppen, en negen honderd agtendertig stukken kanon, aan boord hadden; benevens nog drie Spaansche Schepen, die honderd twintig stukken voerden. Noch nam men tien, van de vyftien, galioenen des Vyands. (q) De Engelschen en anderen vergrooten, eenigzints, 't getal van Schepen, Manschappen en Geschut. (r)

Bl. 274. r. 10. „Zeeuwsche Kapers.” Na gewoonte, muntede die Provincie, in deeze reering, uit. Maar, ook in Holland, zat men, ten deezen opzigte, niet stil en, wegens hunne Edele Grootmogendheden, wierdt beslooten, ter Generaliteit alle moeite te doen, om de kaaprederyen, hier te lande, in 't algemeen te bevorderen, door 't uitloven van geldelyke belooningen; te vinden uit eene verhooging op het last-en veigeld. (s)

Bl. 174. r. 11. v. o. „*Diergelyke moeilykheden met onzydige Nabuuren ontstonden meermaalen.*” Niet slegts by Nabuuren, maar ook wel eens by andere onzydige Mogendheden, gaf het neemen van Pryzen eenige moeite. Een Zeeuwsche Kaaper, voor het Komptoir van SAUTYN vaarende, onder Keizerlyke vlagge, hadt een Fransch Schip, met graanen geladen, in de Adriatische zee genomen,

(q) Europ. Mercur. Nov. 1702. bl. 311, 314, 315 en van Jan 1703. bl. 82, 83 en 100.

(r) Europ. Mercur. Dec. 1702. bl. 317 en Jan. 1703. bl. 82 en 83.

(s) Resol. van Holland 3 Mey 1702. bl. 157, 18 en 199.

men en , te *Civita Vecchia* , onder Pauslyk gebied , opgebragt , alwaar het , op verzoek van den Franschen *Consul* , daadlyk wierdt aangehouden. De Keizerlyke Ambassadeur klaagde , terstond , over dien handel , vertoonende , dat men den Franschen hadt toegelaaten prysgemaakte schepen en goederen , zelf geroofde Kerksieradien , te *Ancona* te verkoopen , en dat het dus billyk ware , de schepen , die de vlagge van zynen Meester voerde , op gelyke wyze te handelen. Dit hadt , in 't eerst , veel zwaarigheid , om dat de Kaper Kapitein een Nederlander en van 't hervormde geloof was ; maar , zo dra de Ambassadeur hadt verklaard , dat , in geval van weigerend antwoord , de Graaf VAN STAHRMBERG , in 's Pausen Gebied van *Ferrara* , nopens de waarde van den Kaaper en zyn prys , volkoomen verhaal stontt te neemen , veranderde men , te Rome , van gedagten , en gaf last , de twee Schepen , terstond , te ontfiaan , mits zy de gewoone *quarantaine* , te *Civita Vecchia* , uithielden.

Bleef hier niet by. Eerlang verspreidde zig , door Italie , het gerugt , dat Groot-Brittan-
nie en de Staat , misnoegd over 't gedrag , 't geen men , ten voordeele des Konings van Frankryk , aan den dag spreidde , hunne vereenigde Vloot naar de Middelandfche Zee stonden te zenden , en eene landing op de Italiaansche kust te onderneemen. Men vindt vermeld , dat , hoe zeer de kundigsten , ligtelyk , begreepen , dat men 't , in zodanig geval , meest op Napels zou gemunt hebben , egter de naam alleen der Engelschen en Hol-
lan-

landers, thans, binnen Rome, zo ontzaglyk was, dat KLEMENS XI, bewust, wat er, te Civita Vecchia, was gebeurd, en bevreesd voor zynen zetel, niets naliet, om de Zeehavens der Kerke, in, zo veel mooglyken, staat van verdediging te stellen, ook bedagt zynde, om, des noods, zyne Landtroepes te vermeerderen. Doch de Opperkerkvoogd kwam vry met den schrik (t).

Bl. 176. r. 7. „*De Wisfelhandeling — wordt, by — Plakaate, verboden.*” Zie, over deeze stoffe, breeder, myne aantekening op bl. 270. r. 18. alhier.

Bl. 177. r. 13. „*De Staaten van Holland bewilligden in deezen — eisch.*” Om dit een en ander goed te maaken, hadden hunne Edele Grootmogendheden, behalven de gewoone lasten, in Lentemaand één en, in Slagtmaand, nog vier millioenen guldens, door den Ontvanger Generaal, en de verdere byzondere Ontvangers der gemeene middelen van deeze Provintie, op haar geloove, doen opneemen. (u)

Bl. 177. r. 9. v. o. „*Waarin Holland insgelyks bewilligde.*” By gelegenheid, dat de Raad van Staate, in Oogstmaand deezes jaars, eene som eischte van zes millioenen, negenhonderd, negen en zestig duizend, vyf honderd en tagtig gulden, tot de onkosten van de Wintervloot en buitengewoone uitrusting tegen het voorjaar, klaagde dat Kollegie, dat vyf Provintien van de zeven; t. w. Gelderland, Utrecht, Vriesland, Overysfel en Stad en Lan-

(t) Europ. Mercur. Jan. en Maart 1703. bl. 12, 14 en 163.

(u) Resol. van Holl. 3 April en 23 Nov. 1702. bl. 99 en 138.

Lande; of in de beden niet bewilligd, of; 't geen op 't zelve uitkwam; *niets*, daar op betaald hadden: „eene saeck” (zeide de Raad) „mischien noyt gebeurd, so langh de „Republicq gestaen heeft.” (v) Holland zelve; anders de beste in 't betalen; wierdt mede „al te „*defectueus*” geagt, in het opbrengen van hare *quote* tot de buitengewoone toerustinge ter zee. Doch dit Gewest voorzag hierin, zo veel mooglyk, en nam weder, by 't einde van dit jaar, vier millioenen schats, ten eigen behoefte, op (w).

Bl. 183. r. 2. „Lottum hielt Gelder, *het gantsche jaar*, geblokkeerd.” Tot deeze blokkeeringe hadden ook de onzen, onder den Lieutenant Generaal FAGEL, zeer het hunne gedaan. FAGEL was, reeds in Louwmaand, mer twee duizend man, naar de Stad op weg geweest. Hy zocht, door zyne Graavers eene linie, om dezelve te doen trekken, en schoon hem dit onmogelyk wierdt, door dien de overstromingen de toegangen derwaarts ongenaakbaar maakten, hieldt hy zig, egter, in de nabyheid op, verhinderde, daar door, die van Gelder, ten platten Lande te stroopen, en baande den wegaan Lottum, tot het volkoomen blokkeeren der Vesting. (x)

Bl. 186. r. 5. v. o. „*Drie en dertig Bataillons*, zeventig Kompagnien *Grenadiers*. ”Zo vindt men, by de onzen, meest al; doch, in zeker gelyktydig verhaal van den slag, leeze ik, dat de zeventig Kom-

pag-

(v) Refol. van Holl. 1 Sept. 1703. bl. 490.

(w) Refol. Holl. 21 Sept. en 25 Oct. 1703. bl. 522, 523 en 582.

(x) Europ. Mercur. Jan. 1703. bl. 95 en 96.

pagnien Grenadiers onder de Bataillons begrepen waren. (y)

Bl. 187. r. 6. v. o., SLANGENBURG, HOM-
PESCH en andere Legerhoofteden *doeden — al-
len mogelyken tegenstand.* De Thesaurier Hop,
Afgevaardigde te velde, hadt, met de koets
der Graavinne van TILLY, den weg geno-
men naar Lillo, also zyne tegenwoordigheid
by het gevegt niet vereischt wierdt; doch, by
het dorp Orderen koomende en gevaar loo-
pende van gevangen te worden genomen
(zo als, kort daar aan, der Graavinne gebeur-
de), steeg hy te paerd en begaf zig naar den
Dyk van Wilmerdonk, alwaar OBDAM, toen
nog, bevel gaf, maar, eensklaps, gemist wierdt
en, na men hem, zoo veel men konde, doch te
vergeefs, hadt doen zoeken, voor dood of
gevangen wierdt gehouden, om dat niemand
hem uit het oog hadt zien verdwynen. In
die omstandigheid, namen de twee oudste
Lieutenant-Generaals, de Baron VAN BAAR,
Heer tot Slangenburg, en de Graaf VAN TIL-
LY, 't gebied op zig, en beslooten den Vy-
and, schoon driemaal sterker dan ons Leger,
uit het dorp Orderen te dryven en zig eene
veilige aftogt naar Lillo te baanen.

By 't Voetvolk, 't geen, tot nog toe, het
meest geleden hadt, waaren de kogels ver-
schooten, en het stondt nu, op aanraading van
den Lieutenant-Generaal FAGEL, de roksknoo-
pen op het geweer te zetten, toen men hetzelfde
gelastte, de gelederen te openen, ter inlaating
onzer, nog niet in 't gevegt geweest zynde,
Rui-

(y) Zie in Europ. Mercur. July 1703. bl. 93 en 103.

Ruitery en Dragonders; welken, onder aanvoering van den Generaal-Major HOMPESCH, er straks door en, zonder zig aan schieten te kreunen, regelregt op den Vyand aanvloogen, alles, dat niet oogenbliklyk week, overrydende of ter neêr makende; waar door, eindelyk, het Fransche Leger, uit Orderen, en naar deszelfs linie, terug geslagen wierdt, hebbende de onzen eenig kanon, vaendels en trommen buit gemaakt en, gedurende deezen geheelen slag; die, van 's middags voor drie uren, tot aan den nacht, geduurd hadt; zig zeer eerlyk en dapperlyk gedraagen. 't Verlies van wederzyde wordt verschillend opgegeeven. De Fransche Schryvers begrooten het hunne, op slegts vyf honderd dooden en ruim agt honderd gekwetsten, waar tegen wy wel vier duizend dooden op de plaats gelaaten zouden hebben, nevens vyfhonderd gevangenen: doch onze Schryvers brengen de slagting, onder den vyaad, tot tuschen de drie en vier duizend man, nevens vyftien honderd gekwetsten, en van ons eigen volk op, omtrend, twee duizend, zo dooden als gekwetsten, onder de eersten van welken, vier Kollonels en zeven Lieutenant-Kollonels gevonden wierden. De Lieutenant-Generaals SLANGENBURG, TILLY, FAGEL, de Generaal-Majors VAN FRIESHEIM, HOMPESCH, en de Graaven van Oost Vriesland en VAN DER NAT, hadden, nevens eenige andere, uitgemunt. FAGEL wierdt, kort daar aan, te scheepe, naar den Haage vervoerd, om dat hy aan hoofd en voet gekwetst was, en de laatstgemelde wonde, in 't eerst, doodlyk geagt wierdt. (2)

Bl.

(2) Brieven van Hof, SLANGENBURG, FAGEL, enz. in

Bl. 188. r. 3. „*De Franschen roemden er insgelyks op.*” ’t Is zo, en men liet het *te Deum*, binnen Antwerpen, zingen: maar een bezaaidigd Fransch Schryver zegt, des niettemin, met ronde woorden, „*wy waren genoodzaakt het slagveld den vyand over te laten*” (a)

Bl. 189. r. 3. r. o. „Hy” (Obdam), „*hadt verwacht, nevens den Heere VAN OUWERKERK, te zullen bevorderd worden tot Veldmaarschalk.* De hoop tot die bevordering was het onverwagt overlyden des Graaven VAN ATHLONE, die, op den 9 van Sprockelmaand deezes jaar 1703, te Utrecht, door eene beroerte overvallen, twee dagen daar na, tot groot verlies van den Staat, zyn roemryk leeven eindigde. (b) De Staaten van Holland lieten, in plaats van deezen Graave en den Prinse VAN SAARBRUK, twee Generaals der Ruitery, in Lentemaand daar aan volgende, tot Veldmaarschalken, ter algemeene Staatsvergadering voorstaan, naamlyk de Heeren van OUWERKERK en OBDAM: maar ’t gebeurde by Ekeren zettede de zaak van den laatsten; hoe zeer, by de meerderheid van Holland vrygesproken en, door den Pruisfischen Veldmaarschalk, Graave VAN FLEMMING, over deszelfs aftogt gepreezen; (c) agter uit, en, daar hy byzonderlyk niet wel was met den Hertoge van MARLBOROUGH en den Heere VAN OUWERKERK (welke twee hy beschuldigde, hem de noodige versterking niet gezonden te hebben,

Europ. Mercur. van July 1703. bl. 71—104. en geschreeven papieren van dien tyd.

(a) *Memoir. de la Guerre T. 2. p. 83.*

(b) *Europ. Mercur.* Febr. 1703. bl. 159.

(c) *Europ. Mercur.* Aug. 1703. bl. 167.

ben, (d) en waar van de eerste; als onze WAGEN. reeds heeft aangeteekent; (e) zeer gezien was, te Amsterdam,) bleef zyne benoeming, zelfs by Holland, slaapen, terwyl die VAN OUWERKERK doorging: al het welke geschiedde, niet tegenstaande de laatsgemelde Provincie, zo wel als Zeeland en Overysfel, voorheen hadt vastgesteld, „alle bedenkelijke *devoiren* te *adhibeeren*,” om hem, (f) te gelyk met den Heere VAN OUWERKERK, tot het Veldmaarschalksambt te bevorderen. Amsterdam was zo misnoegd op den Heere VAN OBDAM, dat, toen Overysfel, ten jaare 1705, een voorstel deedt ter Generaliteit, om hem, met NOVELLES, als Generaal der Ruitery, aan de Moesel te gebruiken, die Stad in Holland voorfloeg, „hem, voor eerst, buiten alle *militaire employ* te houden.” Men maakte dien voorslag, met dien van Overysfel, *commisforaal*, en de zaak bleef hangen. Toen, eenige jaaren hier na, OUWERKERK overleedt, verzogt OBDAM (zig, toen, te Dusseldorp ophoudende) nogmaals, als Veldmaarschalk of Generaal *en Chef* te worden gebruikt; maar ook dit gelukte niet, en hy bleef buiten bedieninge (g).

Bl. 192. r. 3. „*De Gedeputeerden te velde* verschooven, sedert, de volkomen schikking over Limburg: 't welk hunne Hoogmogendheden zig gevallen lieten.” Men tradt, sedert, ter Generaliteit, nopens de veroveringen van Limburg, in onderhandeling met de

(d) Europ. Mercur. Aug. 1703. N. 165.

(e) Alhier XVI D. bl. 174, zie ook, l. c. N. 183. en 208.

(f) Resol. van Holl. 21 Febr. 16 Maart, 5 April, 18 Mey 1703. N. 89, 142, 185, en 284.

(g) Resol. Holl. 5 Mey 1704. N. 225 en 226. en 26 Apr. 1709. N. 204.

* Het
Seigneur-
staat.

de Graaven van WRATISLAU, GOES en SINDENDORFF, als, hier toe, door KARL III, Koning van Spanje, gevolmagtigd, en besloot, dat; by voorraad, en onverminderd de nadere schikkingen, over eene *Barrière*, als andersints, tusfchen den Keizer, Engeland en den Staat; de heerlyke regten * en Regeering van het Hertogdom Limburg zouden worden gegeven, en gelaaten aan den Koning van Spanje: dat aan hunne Hoogmogendheden, jaarlyks, te beginnen met den tweeden van Louwmaand des jaars 1704, zou verblyven eene fomme van honderd twintig duizend guldens, op welken, omtrend, de zuivere inkomsten gerekend wierden: waar tegen de Staat de Bezettingen en Vestingwerken zou onderhouden. De Ambtenaaren en Bedienden der Regeering (1) van het Land zou de Koning moeten betaalen, zonder egter de Ingezetenen, met nieuwe lasten, te mogen bezwaaren. Voorts verklaarden hunne Hoogmogendheden, ten zelve dage, afzonderlyk, dat de voornoemde Resolutie by hun genomen was, met dien verstande, dat de Hervormde Godsdienst-oeffening, aan de Bezetting en anderen, zo in de Stad als 't Hertogdom van Limburg, zou worden vrygelaaten, en dat, als men, naderhand, handelen zoude over eene *Barrière*, teffens over 't punt van *Rèligie* zou worden gehandeld: van welke laatste zaake, in de bovengemelde Resolutie, niet gesproken was, om dat de Gezanten van Koning wier-

(1) Resbl. der Staat. Gener. 19 Nov. 1703. en Resol. Holl. 24 Nov. 1703. bl. 626.

KAREL betuigd hadden, dat zulks zyner Majesteit, in Spanje en de Spaansche Nederlanden, te zeer zou benadeelen. (k) De Graaf van SINZENDORFF nam, in 't begin der Wintermaand van dit jaar, in naam zyner katholyke Majesteit, bezit van 't Hertogdom. (l)

Bl. 198. r. 7. „Eenige Oorlogschepen, overweldigd. — De meeste Koopvaarders *hadden zig geborgen.*” De Koopvaardyvloot was wel honderd dertig zeilen sterk, van welken ik leeze, dat geen een eenige in 's vyands handen viel. De Oorlogschepen, die hen geleidden, waren allen Nederlandschen — en vyf in getal, onder bevel van den Kapitein ROEMER VLAK, die slegts vyftig, de overige veel minder, stukken geschuts, voerde, terwyl de vyf Fransche Schepen een getal van zeventig, tot negentig, stukken aan boord hadden. De Franschen hadden de loef, en men zegt, dat de onzen, door de styve koelte, de onderste stukken niet konden doen speelen. 't Gevegt; dat op den 22 van Bloei maand voorviel; duurde, met eene hartnekkigheid zonder wedergade, van 's morgens ten elf uuren, tot aan den avond. Men sloeg Schip tegen Schip, en dat van COËTLGON tegens VLAK, wien, in 't begin van den stryd, een arm wierdt afgeschooten, maar die, des onaangezien, zyne beveelen, met de uiterste tegenwoordigheid van geest, bleef doorgeeven en, eindelyk, zynen Aanvaller de groote raé affchoot en deedt deindein-

(k) Resol. Staat. Gener. 19 Nov. 1703. en van Holl. 21 Nov. 1703. bl. 626—627.

(l) Europ. Mercur. Jan. 1704. bl. 24.

deinzen. Doch zyn geluk hieldt geen stand. De overige Hollandſche Oorlogſchepen, nu, reddeloos, doornageld, waren vast in Franſche handen gevallen en VLAK kreeg, onmidlyk na 't eerſte, een ander zwaar Franſch Oorlogſchip aan boord, 't geen hem, by de tweede laage, de groote mast ter neder bonſte en, wyders, zodanig teiſterde, dat de onverſchrokken Zeeman zynen bodem niet langer boven water kon houden. Maar even was hy aan 's Vyands boord overgebragt, toen *de Muiderberg*; zo heette 't ſchip van den Held; plotſeling te gronde ging. Hy zelve, naar Frankryk gevoerd, overleedt, eerst omtrend twee maanden na deezen, aan de wonde. De Graaf van WALLENSTEIN, Keizerlyke en de Heer Kok, Mentſche, Afgezant aan het Hof van Liſabon, hadden zig, aldaar, by hem ſcheepgegeeven, en wierden, nu, medenaar Frankryk gevoerd. (m)

Bl. 206. r. 15. „*De Vrede werdt — bekrachtigd*” De Vrede met die van Tunis wierdt; aldaar, geſlooten den 4 van Wintermaand des jaars 1704, en door de algemeene Staaten eerst bekrachtigd, op den 1 derzelver maand van den jaare 1708. (n)

Bl. 208. r. 8. „*De andere Gewesten weigerden niet, hem, „(den Prinſe, Stadhouder van Friesland)” te bevorderen, zo dra hy jaaren en ervaarenis genoeg zou verkreegen hebben.*” Kort na Koning WILLEMS dood, was Holland zelfs een' ſtap verder gegaan. Men beſloot naamelyk, in Hooimaand des jaars 1702, de zaaken, konde het zyn, dien

keer

(m) Europ. Mercur. Jul. en Oſt, 1703. bl. 46, 154, 106, 107 en 272.

(n) Corpſ. diplom. Tom. 8. fol. 239.

keer te doen neemen, dat de Lieutenant-Generaals de NOYELLES en VAN SLANGENBURG, ter Generaliteit, tot Generaals van het voetvolk mogten worden aangesteld, met byvoeging, dat, wyl de overleeden Koning reeds voorneemens was geweest, den bovengemelden Prinse tot dezelfde bediening voor te slaan, dees, dierhalven, den rang boven de twee nieuw te benoemene Generaals zou dienen te verkrygen, indien men, 't eenigen ryde, goedvondt, hem mede, tot dit krygsambt, te bevorderen. (o)

BL 218. r. 5. v. o. „Men wil, dat de Franschen en Beierschen veertig duizend man by deeze nederlaage verloren.” De Slag by Höchstadt, van welken hier gesproken wordt, en die, voor zo ik my herinnere, de bloedigste was van deeze eeuw, wordt verschillend opgegeven, doch, door de meesten, en naar 't schynt, volgens de egste berigten, op ruim vier en twintig duizend man, Franschen en Beierschen, gesteld, (p) van welken Natie egter, volgens een Brief van den Generaal HOMPELSCH, (q) slegts twaalf of dertien Esquadrans paerden en Dragonders in den Donauw gejaagd waren, schoon, in den gedrukten Brief van MARLBOROUGH, 't getal van dertig; 't geen ook onze WAGEN heeft; geleezen wordt: doch ik heb den oorspronglyken nooit gezien, en durve dus, hier, niets beslissen. De onzen verzekeren, dat de Vyand, meer dan vier duizend

(o) Resol. Holl. 1 July 1702. bl. 297 en 298.

(p) STRUV. Corp. Hist. German. f. m. 40. 45.

(q) In Europ. Mercur, Aug. bl. 124, 135. en Leven van MARLBOROUGH bl. 81.

zend koppen sterker geweest was dan 't Leger der Bondgenooten, als mede, dat de Prins van HOLSTEIN BEEK, aan 't hoofd vegtende der Hollandsche Brigade, gewond en gevangen genomen, maar, sedert, door de onzen, ontzet was geworden. Men schreef, naast de gunst des allerhoogsten; die, in 't Leger, voor 't gevegt, aangeroepen en, na hetzelfde, zo daar, als hier te Lande, plegtiglyk gedankt wierdt; de zege niet alleen toe aan de 'bedaarde en onverschrokken', heldhaftigheid der Legerhoofden, maar ook, byzonderlyk, aan hunne eenstemmigheid van denken en doen. (r)

De Staat hadt, eenige maanden bevoorens, een treffend verlies geleden in den persoon van MENNO KOEHOORN, Lieutenant-Generaal van de Artillery en Gouverneur van Staats Vlaanderen. Zyne dapperheid en ervarenheid was, by zyn leeven, hier te lande en overal, beroemd. Nog ten deezen tyde, denkt men aan hem, met dankbaarheid, en de vestingbouwkunde byzonderlyk plaatst hem onder de allereerste mannen, die ooit in deezen krygstak hebben uitgemaakt. Zeventig jaaren oud, stierf hy, in den Haage, op den 17 van Lentemaand deezes jaars (s).

Bl. 220. r. 10. v. o. „ 't Kasteel „ (van Traarbach)“ *wordt* — berend“ enz. De Staat-sche Troepen leeden zeer veel, by de belegering deezer Vestinge. Ook hadt zig, op andere plaatsen, eene besmetlyke ziekte, onder

(r) Zie Brieven van MARLBOROUGH, HOMPESCH, enz. in Europ. Mercur. Aug. 1704, bl. 116—150. 197—205, 211—214.
(s) Europ. Mercur. Maart 1704. bl. 246.

der 's vyands paerden verspreid , die , eerlang , mede onder de ónzen ontdekt wierdt , en zo veel nadeel deedt , dat men , op 's Lands kosten , den Bevelhebberen , hier nopens , buitengewoonlyk , moest te gemoete komen (1).

Bl. 221. r. 10. „ *De Hertog van MARLBOROUGH vertrok naar den Haage, daar hy met ongemeene blyken van hoogagting, ontvangen wordt.*” Hy wierdt in 't schoone Gebouw van wylen Prinse JOHAN MAURITS van Nassau; daar de Staat, thans, gewoon was de uitheemsche Ambassadeurs te onthaalen; niet slegts gehuisvest, maar hunne Hoogmogendheden lieten hem, door eene plegtige bezen- ding, terstond na zyne aankomst, verwelkoomen, by zyn vertrek vaarwel zeggen en, wyders, geduurende zyn verblyf, ten koste van den Lande, alle heuschheden aandoen. Hy hadt even den Haage verlaaten, om zig naar Engeland inteschepen, toen, den volgenden dag, zynde den 22 van Wintermaand, het schoon Gebouw, 't geen hem was ingeruimd geweest, door onvoorzigtigheid van hun, die 't weder opruimden, ter ligter laage in den brand geraakte; die, door een noord-oosten. wind aangeblaazen, er niets dan muuren en kelders van overliet. Sedert, wierdt het, treflyk, maar, byzonderlyk van binnen, niet tot zyne eerste schoonheid, weder opgebouwd. In Amsterdam was MARLBOROUGH, kort te vooren, onder 't losbranden van 't kanon en geschal der

(1) Refel. van Holl. 17 Dec. 1704 N. 637.

der Trompetten, door eene stedelyke bezen-
ding, by monde van den Pensionaris DE
LA BASSECOUR, begroet en, wyders, by-
na dezelfde eere aangedaan, die men, voor-
heen, den Stadhouderen, by hunne komst in
stemmende Steden, plagt te bewyzen (u).

Bl. 225. r. 5. v. o. „*De vereenigde Vloot raakte*” (met de Fransche) „— slaags, *den dertiende van Oogstmaand*” Lees in plaats van den *dertienden*, den *vier-en-twintigsten*, van Oogstmaand. Het hevig gevegt, in 't welk; zo als onze treffelyke Schryver, straks, zeggen zal; de Staatschen met de vyandlyke agterhoede raakten, was van dien aart, dat, byzonderlyk, 't schip de *Albemarle*, gevoerd door den Lieutenant-Admiraal KALLEMBERG, eerlang buiten staat geraakte, om vlag te voeren: waarna die Zeevoogd, uit het zelve, op de *Katwyk* overging. De *Albemarle* vloog, drie dagen daar na, door eigen kruid, in de lugt, zynde er slegts negen man van opgevischt, die de reden van dit onheil niet wisten. De stryd zelve tuschen de wederzydsche Vlooten; van welken de Fransche vierenvyftig schepen en vier-en-twintig galeien, de vereenigde drie en-vyftig, maar kleindere, schepen, sterk was; hadt, van 's morgens ten tien uren, tot 's avonds laat, geduurd, zonder dat één der partyen zig de overwinning kon toeschryven, of een eenig schip was genomen; schoon 't zeker genoeg is, dat de vyand meer volk dood en gekwetst hadt, dan de Bondgenooten. Aan de Fransche zyde,
was

(u) Geschreeven Berigten van dien tyd. DE RIEMER, Boschryv. v. 's Gravenh. I. D. 2. St. 4. 754. *Europ. Mercur.* Jan. 1705. bl. 78-80.

was de groot Admiraal, Graaf van TOULOUSE, zelve onder de gekwetsten, nevens zynen Secretaris, DE VALENCOURT, Historieschryver van Frankryk. Van onze zyde, was de Kapitein LYNSLAGER, voerende het schip *Nymegen*, gebleeven. In 't geheel hadden wy maar twee en negentig dooden en twee honderd agtzenestig gekwetsten. De Bondgenooten trokken dit voordeel uit het gevegt, dat men Gibraltar met meerder volk konde bezetten, [daar het, by 't verliezen van den slag, niet te houden zou geweest zyn. Ook wierdt den Admiraal KALLEMBERG, sedert, in Holland, verslag doende, voor zyne goede verrigtinge, beleid en dapperheid, hooglyk dank gezegd (s).

Bl. 227. r. 9. v. o. „ *Den Heere van WELDEREN — genoodzaakt zig met zyn volk gevangen te geeven.*” Men deedt deezen luiden zeer wel in Spanje: en, gelyk de Lieutenant-Generaal FAGEL zig, byzonderlyk, liet gelegen leggen aan den dapperen Generaal-Major van WELDEREN, kan men; zal men rondspreeken; zig ook geene heufcher, noch eerlyker schryf- of handelwyze voorstellen, dan die des Hertogs van BERWYK, om, zo veel mooglyk, het lot van deezen Gevangen' te verzagten (v).

In het Verbond, met zyne Portugeesche Majesteit aangegaan, was, onder anderen, besproken, dat Groot-Britannie en deeze Staat

(s) Zie Resol. Holl. 16 *Octob.* 1704 bl. 502, en de Brieven van wederzyden, waar onder die van den *Envoyé* van VRYBERGEN, Admiraal van KALLEMBERG, enz: in de *Europ. Mercur.* van *Sept.* en *Oct.* 1704. bl. 260—285. *Annal; de la Reine Anne; Tom. 3. p. 108.*

(v) Brieven van BERWYK en FAGEL in *Europ. Mercur.* Aug. 1704. bl. 194—197.

Staat, met de hulptroepen, veertien Generaals-
personen zouden verzenden, uit welken,
in Portugal, twee zouden worden gekoo-
ren tot Veldmaarschalken (*Maîtres de
Camp Generaux*); zynde 's Konings aan-
dagt, ten deezen opzigte, gevallen op den
Hertoge van SCHOMBERG en den Lieute-
nant Generaal FAGEL. De bevordering tot die
hooge krygsambten kon wel niet geschieden,
zonder goedkeuring haarer Britsche Majesteit
en hunner Hoogmogendheden; doch deeze
volgde, eerlang; zo egter, dat, uit het aanstellen
van den Heere FAGEL, tot Veldmaarschalk, in
Portugal, en uit die van andere Hoofd-Officie-
ren, aldaar zynde, tot Generaals, in 't vervolg
geen rang afgeleid zou kunnen worden, tot na-
deel van de overige Generaals, in dienst van den
Staat; terwyl ook dit alles buiten belastinge
van 't Land zou moeten geschieden. Eerst een
geruimen tyd hier na, wierdt FAGEL, met roem
herwaarts gekeerd, door den Staat, tot Gene-
raal der Infantery aan gesteld. (w)

Bl. 229. r. 7. „*Engelsch en Hollandsch
Esquader, onder JOHAN LEAKE, en den
Schout by nagt VANDER DUSSEN.*”
De laatstgemelde hadt zes schepen van li-
nie onder zyn bevel (x). Groot-Brittannie en
de Staat hadden, thans, behalven de groote
vereenigde Vlooten; die, in dit en 't voor-
byzynde Jaar, ten minste, bestonden, uit der-
tig Engelsche en agtien Hollandsche schepen

van

(w) Refol. Holl. 3 Jan. 1704. bl. 285. 16 Dec. 1607. bl. 585.
en 25 Aug 1710. bl. 317.

(x) Refol. van Holl. 18 Oct. en 25 Nov. 1704. bl. 506
en 506.

van 't eerste charter; nog twee Esquaders in zee, één, naamlyk, ter beveiliging der kusten van Portugal en 't naauw der Straat van Gibraltar, en één, voor en omtrend Duinkerken. Ook was er nog een Engelsch Esquader, 't geen, afzonderlyk, diende, tot dekking van 't Kanaal, en een gelykfoortig Hollandsch, ter bescherming van de Noordzee (y). Gelyk wy zagen, dat, in dit Jaar 1704, KALLEMBERG, van onzent wege, op de vereenigde, VAN DER DUSSEN, op de Lisbonsche, Vloote geboodt, voerden ook de Schout by nagt, ANDRIES DE BOER, omtrend Duinkerken, en de Vice-Admiraal, PHILIP VAN DER GOES, in de Noordzee, 't bevel wegens hunne Hoogmogendheden (z).

Bl. 233. r. 9. v. o. „Ook waren hun geene voorbeelden bekend, *dat de algemeene Staaten immer eenige stemmende Stad voor zig gedagvaard hadden.*” Men herinnere zig, 't geen ik, uopens het voorgevallene, tuschen de algemeene Staaten en de Stad van Utrecht, op den jaare 1710, aangeteekend hebbe (a).

Bl. 240. r. 5. „Vier *Afgevaardigden.*” Er waren er wel vyf: wordende, by onzen WAGEN., niet genoemd NIKOLAAS VRYBURGH, voorzittend Burgemeester der Stad Alkmaar (b).

Bl.

(y) Refol. van Holl. 28 Nov. 1704. bl. 587 en 588. 5 Febr. 1705. bl. 42.

(z) Refol. Holl. 3 Juny en 19 Sept. 1704. bl. 286—291 en 475.

(a) Zie myne Aanmerk. 10 St. W. 16-24, op WAGEN. Vaderl. Hist. X. D. W. 28. r. 2. v. o.

(b) Refol. Holl. 27 Nov. 1704. bl. 610. vergel. bl. 541. en Secr. Refol. van Holl. 27 Nov. 1704. bl. 407.

Bl. 260. r. 16. „*De Baron SPAR* — veroverde *de Fransche Linien te Lovendeghem.*” Dit geschiedde op den 3 van Oogstmaand. De onzen gaven hier veele blyken van dapperheid. Na dat zij, des morgens om half vier uren, de *pontons*, aan de Brugfche Vaart, in 't water geworpen hadden, om over te koomen, verliet de Graaf DE LA MOTTE; die hier gebodt en dit niet gewagt hadt; de Linie van *Everghem*, vlugtende, met agterlating van alles, spoorflags, naar Gend. Vyf Hollanders, elk met een' vuurflag en zwavelstok in den mond, zwommen, toen, de Vaart over, staken brand in de Fransche wagtplaatsen * en maakten ruim baan voor *de garde.* de verder aanrukkende krygsmagt van SPAR, die er den Vyand, niet eger zonder tegenstand, straks uitdreef en eenige manschap en geschut vermeesterde. De Kollonel DU SARD, die, by Lovendeghem, bevel voerde, ontvlugte, byna naakt en op een ongezadeld paerd, ter naauwernood het jongst gevaar (c).

Bl. 264. r. 6. „*JOSEPHUS* — gaf voor, een einde van den Hongarischen kryg te willen maaken, door bemiddeling van *Groot-Britanje en de Staaten.*” De laatstgemelden maakten hier zeer hun werk van en hadden, reeds in Wynmaand van 't voorgaande jaar, hunnen Gezant aan 't Hof van Weenen, HAMEL BRUNINCKX, doen vertrekken naar Schemnits, eene Stad in Hongarye, daar de onderhandelingen over dit groote werk, onder

der bemiddeling van Groot - Britannie en hunne Hoogmogendheden geopend ware. Om het zelve, en teffens de middelen tot den kryg, by den nieuwen Keizer door te zetten, hadden zy ook, onlangs, den Graave van RANTEREN, Heere van *Almelo*, tot hunnen buitengewoonen Gezant benoemd, by het Hof van Weenen; die zig, in 't laatst van 't jaar, met de overige Gezanten, naar *Tirnavu*, ten zelve einde, begaf. (d) Dan dit werk gelukte niet volkoomen, en 't liep aan tot den 29 van Grasmaand des jaars 1711, eer de Hungaren, na, dikwerf, geslagen en van alle Vestingen, behalven *Caschau*, beroofd te zyn, en na hunne voornaamste hoofden, ROGOTZY en BERCZENY naar Rusland gevloeden waren, zig, onder hun toenmaalg Opperhoofd, den Graave CAROLI, aan Keizer JOSEPH, by Verdrag, onderwierpen. ROGOTZY begaf zig, sedert, naar Frankryk, daar hy, door LOUWYK XIV, zeer begunstigd wierdt. (e)

Bl. 267. r. 11. v. o. „Vyf duizend man Landtroepen, onder den Graave van PETER BOROUGH, op de Taag, — ten anker gekomen.” Behalven deezen, bevonden zig, op de Vloot van ALMONDE, nog twee Regimenten Zeesoldaten, onder de ordres van den Generaal Major VAN SCHRATENBACH, die beneden zig hadt den Brigadier ST. AMAND en den Collonel PALM; blyvende den Admiraal van ALMONDE, des niet te min, Opperbevelhebber van de Vloot.

(d) Secr. Resol. v. Holl. 16 Febr. 1704. bl. 370; 7 Febr. 1705. bl. 59 en 60.

(e) STAUV. Corp. Hist. German., fol. m. 4072. et 4073. nec non Du MONT, Corps Diplom., Tom. 2. P. 1. fol. 219.

**Comman- deerende Officier en Chef.* Vloote en 't Krygsvolk.* Het plaatzen van Landmagt op de Schepen wierdt zeer noodzaaklyk geoordeeld, om dat men vermeende te mogen vaststellen, dat het verzuim daar van, in 't afge- loopen jaar 1704, veelligt voor de reden moest gehouden worden, dat Barcelona, ja gansch Catalonie, niet, toen reeds, in de handen der Bondgenooten was gevallen. (f)

Bl. 270. r. 18. „*Veele Fransche Kapers waren den Engelschen en Staatsche Kruisfers in handen gevallen.*” De onzen klaagden, ondertusschen, dat de Engelschen niet nalieten veele Nederlandsche Koopvaarders; die, in Frankryk of andere vyandyke Landen, op paspoort van den Staat, hunnen Koophandel dreeven; binnen de Havenen van Groot-Brittannie op te brengen. 's Lands Gezant aan 't Hof van Londen, de Heer VAN VRYBERGEN, die, onlangs, een keer herwaards gedaan hadt, kreeg, eerlang, last, der Koninginne te vertoonen: dat de wederzydsche Verbintenis, om den gemeenen Vyand onder te brengen, geen verbod van handel of, daartoe behoorende, briefwisseling in zig behelsde; dat zulks tegen het samenstelsel van dit Gemeenebest, 't welk op den Koophandel was gegrond, en ook tegen het gebruik aller vroegere oorlogen, van deszelfs eerste oprigting af, geheellyk aanliep, zo als men dan ook, by 't aanvangen van de- zen kryg, geen 't minste beding gemaakt hadt, om den bovengemelden handel en brief-
wis-

(f) Resol. van Holl. 25 Maart en 25 April 1705. N. 166—172 en 205—210.

wisseling afte schaffen: dat men, wel is waar, in Engeland, hier tegen inbragt, hoe, *vooreerst*, het handelen met den Vyand, door één' der Bondgenooten, tegens 't regt der Volkeren aanliep; *ten anderen*, dat de Vyand meest won, by zulk eenen handel; *ten derden*, dat dezelve, door de Nederlandsche Plakaaten zelf, geduurende deezen oorlog, was verboden geworden. Dan dat, hierop, moest worden aangemerkt: dat het *tweede* en *derde* punt, met weinige woorden, konde wederlegd worden, als mede het *eerste*, schoon het gewigtiger scheen. Dat men, wat het *tweede* punt betroffe, den Staaten, gerustlyk, mogt toebe trouwen, dat zy, overeenkomstig hun eigen belang, genoegzaame zorg zouden draagen, om de schaal der winst aan hunne zyde, en niet aan die der vyanden, te doen overslaan: dat men, om te beoordeelen, of de Vyand by dit werk, het mees- te voordeel trok; 't geen men hier geen sints geloofde; niet letten moest, op 't geen een enkel schip, maar op 't geen allen af en aanbragten, en dus op den gantschen handel ter zee en te lande, mitsgaders op 't vertier eener aanzienlyke menigte van, zelf Engelsche, stoffen, met welken Frankryk, door dit middel, voorzien wierdt. Dat, ten opzigte van het *derde* punt, de jegenswoordige mindere bloei van den Koophandel juist veroorzaakt wierdt, door de verboden, op welken men zig nu, te Londen, beriep, en die men, hier, op 't sterk aandringen van Groot-Brittannie, nu en dan, hadt tingevaardigd, maar welken geene andere uitwerking gehad hadden, dan een wederkeering en, voor de Bondgenooten zeer nadeelig,

verbod van 's Vyands zyde. Dat, egter, de verboden der Staaten, ten deezen opzigte, slechts bestonden in twee Plakaaten, by welken, alleenlyk, de invoer van Fransche gewaschen en stoffen, gedurende den Oorlog, (g) van 's Lands Ingezerenen was omtzegt geworden; maar dat het bekend was, hoe die Plakkaaten niet gegeven waren, dan met overleg der Bondgenooten en, uitdruklyk, bedongen, dat zy, slechts voor één jaar, zouden werken, na welken tyd derhalven hunne Hoogmogendheden zig geregtigd hadden geoordeeld, om er zig niet langer aan te houden. Dat men, om, byzonderlyk, te gewaagen van het *eerste* punt, of het regt der Volken, dat regt, hunnes inziens, niet anders konde gehouden worden, dan voor eene stilzwygende overeenkomst onder de Natien, by welke dezelve gewoon waren zig, wederkeeriglyk, eenige handelingen te veroorloven, die men redelyk en, voor elkander, nuttig oordeelde, schoon niet steunende op de letter van byzondere Verdragen. Dat, in voorige oorlogen, dit Gemeenebest, nooit, aan de, met hetzelfde handelende, Natien had te kennen gegeven, dat eene oorlogsverklaring teffens een verbod van koopvaart inhieldt, dat, integendeel, de handel en onderlinge Briefwisseling met den Vyand, ten deezen opzigte, in alle voorige oorlogen, zynen loop hadt blyven houden; dat dit plaats hadt gegreepen tot in het jaar 1703, toen dit een en ander was afgebroken geworden, door bovengemelde uitdruklyke overeenkomst, onder de Bond.

(g) WAO. alhier, II. 175-177.

Bondgenooten, 't geen niet noodig zou geweest zyn, indien de grond van dit alles hadt gelegen in eene verklaring van oorloge of in 't regt der Volkeren. Dat het, buiten dit alles, ook geenzints het belang der verdere oorlogende Mogendheden was, de Nederlanders in hunnen handel te stooren; nadien die handel voornaamlyk strekte, om hen in staat te stellen tot het kragtdaadig doorzetten van den kryg, waar toe zy, naat gelang van hun vermogen, meêr gaven dan de overige Leden van het Bondgenootschap, en hierin, onafgebroken, zouden voortgaan. Dat men, dus, hier te Lande, zeer veel reden hadt, van over de onvriendlyke behandeling, die Groot-Brittannie, thans, haaren trouwsten Bondgenooten aandeedt, misnoegd te zyn, welk misnoegen, byzonderlyk by de belanghebbende Uitrusters van Schepen, tot een' zeer hoogen graad geklommen en des te meêr gegrond was, om dat de Engelschen, zo er al reden tot klagten over de onzen zyn mogte, zig regelregt aan 's Lands Staaten hadden moeten vervoegen, zonder de eigendommen hunner handeldryvende Onderzaaten, die, met verlof, en op vry geleide hunner Hoogmogendheden, voeren, daadlyk aan te tasten en, onbehoorlyk, vry te verklaaren. Dat men zig derhalven vleidde, dat haare Majesteit, nu van den waaren stand der zaaken overtuigd, het gebeurde wel zou willen doen herstellen en last geeven, zo tot het kost- en schadeloos ontslag der opgebragte Schepen en Goederen, als tot het voorkoo-

men van zulk eene onregvaardige handelwyze, voor 't vervolg. (h)

VRYBERGEN volvoerde zynen last, ook tradt men, met de hui tengewoone Gezanten des Keizers en haarer Groot-Brittannische Majesteit, den Graave van GOES en den Lord STANHOPE, in nader onderhandeling, om de paspoorten van wederzydsche Onderzaten, op een' eenpaarigen voet te brengen, met uitdrukking der waaren, die, in het Traktaat tuschen Engeland en den Staat, als *contrabande* stonden vermeld, ten einde de Schepen, by vertooning derzelve paspoorten op zee, bevryd zouden blyven van alle aanhaalingen. Maar de Koningin bleef zo sterk by het denkbeeld, om het vervoer van alle Scheeps-behoefstens naar 's vyands Landen te beletten, dat zy, in Oogstmaand deezes jaars 1705, by een afzonderlyken Brief, er zig vry ernstig over uitdrukte aan de algemeene Staaten; die, begrypende, dat deeze zaak beter mondeling, dan schriftelyk, konde worden voortgezet (waar toe ook de Hertog van MARLBOROUGH, niet duisterlyk, hadt doen zien, wel het zyne, als Ambassadeur van Koningin ANNA, te willen aanwenden), in Herfstmaand daaraan, beslooten, den Heer Buys, Pensionaris van Amsterdams, aan dien Hertoge te zenden, en hem te vertoonen 't nadeel, 't geen, door zulk beletsel, aan 's Lands Ingezeetenzen zou worden toegebracht, zonder dat er den vyanden veel afbreuk door gedaan zou worden.

al.

(h) Resol. van. Holl. 19 July 1704. bl. 387. en van 6 Jan. 6 en 7 Febr. en 12 Maart 1705. bl. 5, 55 en 106-110.

alzo de Zweeden en anderen dezelve, in dat geval, regelregt en overvloediglyk, van Scheepsbehoefens voorzien zouden. Dan ook dit beantwoordde niet volkoomen aan 't oogmerk; waar toe de verminderde invloed van MARLBOROUGH, ten deezen tyde, aan zyn Hof, medewerkte. Buys wierdt, toen, om deeze zaake, in 't laatst van dit jaar, ook naar Engeland gezonden, (i) daar men, evenwel, altyd in 't zelfde gevoelen bleef en voortging, met onze Schepen opbrengen. (k) Doch 't waren de Engelschen alleen niet, die, thans, onzen Koophandel tragteden te hinderen. Koning Philips van Spanje beval, om deezen tyd, alle Engelsche en Hollandsche Schepen, schoon voorzien met paspoorten van den Koning van Frankryk, te doen opbrengen, en men nam, daarop, by Holland, in overweeginge, alle vaart over zee, van deeze Landen naar Frankryk, en van daar naar herwaarts, te verbieden, tot Spanje zyn verbod zou hebben ingetrokken. Doch, daar de Steden dit overnamen en de zaak, nog eenigen tyd, sleepende wierdt gehouden, kreeg zy, eindelyk, eene gelukkiger wending; wordende, in 't begin van 1706, de Fransche Paspoorten, door Koning PHILIPS, erkend en de Schepen ontslagen. (l)

Er was, nopens 't openzetten van den handel op Frankryk, geduurende den Oorlog, op pasport van hunne Hoogmogendheden,

(i) Resol. van Holl. 17 en 18 Juny, 16 Sept. 29 Dec. 1705. bl. 252 - 254 - 405, 566 en 597. Secr. Resol. v. Holl. 10 Febr. 1705. bl. 424. en geschreeven Stukken van dien tyd. Zie ook Europ. Mercur. Oct 1705. bl. 250.

(k) Resol. van Holl. 21 Mei 1706. bl. 379.

(l) Secr. Resol. Holl. 10 Oct. 1705. bl. 432 en 433. en Europ. Mercur. Febr. 1706. bl. 131.

den, nog, en zelf zints lange, een afzonderlyk verschil, tusfchen Zeeland en de overige Provinciën, met naame Holland. Zeeland, bevreesd voor 't bederf haarer Koopvaart, voert voort met, niet flegts, als voorheen, (m) de Schepen van onzydige Mogendheden, naar of van Frankryk koomende, aan te tasten en op te brengen, maar zelfs Nederlandsche, met paspoort van den Staat voorzien. (n) Méér dan eens, hadt dit Gewest zyne zaak bepleiten, byzonderlyk, ten jaare 1703, by een zeer nadruklyk gefchrift, den algemeene Staaten voorgehouden, dat dezelve, hunnes oordeels, overeenkomstig de gronden der Unie, geene bevoegdheid hadden, tot het maaken, op eigen gezag, van beschikkingen over pryzen en foortgelyke zeezaaken, welken door de Bondgenooten, aan de Admiralteiten waren toevertrouwd, schoon; zo zy zeiden; eene verfoeilijke lorren-draïery, bewimpeld onder 't bedrog van onegte paspoorten en verdraaide Traktaaten, zig meester hadt gemaakt van den handel en het goed regt, by de *Commisfie*-vaarderen, volgens de grondwetten en Plakaaten van den Lande, wel en wettiglyk, verkreegen. (o) Deeze redenen wierden, by de overige Gewesten, van geen genoegzaam gewigt gevonden, en men bleef oneens met den anderen, op dit stuk, tot dat Holland, in die jaar 1705, Zeeland hebbende

doen

(m) Zie myne Aanmerk. 16 St. M. 60; op Wagen. XVI. D. bl. 15. r. 5. v. o. en 17 St. bl. 46 XVII D. bl. 174. r. 41. 42. 43. Refol. v. Holl. 15 Aug. 1704. M. 406.

(n) Refol. van Holl. 25 Nov. 1701. M. 552.

(o) Refol. Staat. Gener. 10 Oct. 1703.

AANMERK. OP HET XVII. DEEL. 73

doen polsen, of men in geene schikkingen zou willen koomen, en daar toe genegenheid, by die Provincie, bespeurd zynde, de zaak, ter Generaliteit, in dier voege, gevonden wierdt, dat, *aan de eene zyde*, de Koopvaart op 's vyands Landen over zee, door niemand van 's Lands Ingezetenen zou mogen gedreeven worden, dan op pasport van hunne Hoogmogendheden en *attache* der Admiraliteiten, mits, in allen gevalle, de vaart alleenlyk plaats hadde, regelregt heen en weder, zonder, van de eene vyandlyke Haven naar de andere, ofte ook naar eene onzydige, te stevenen; terwijl, *aan den anderen kant*, de premien, tot aanmoediging van den Koopvaart, zouden worden verhoogd: welk een en ander, duidelyk, wierdt vervat in eene, daartoe dienende, Instructie en Articulbrief voor de Koopvaarders, en, verder, by Plakaate bekend gemaakt. (p)
 Zo zeer bloeide, thans, de kaap-neering, byzonderlyk in Zeeland, dat Middelburg en Vlissingen gerekend wierden, te samen, meer dan zestig kaperschepen, in zee of gereed, te hebben, die, omtrend, zeven duizend man en méér dan duizend stukken kanon aan boord hadden. (q)

Bl. 271. r. II. „*De Staaten — besloten, — den Heer Buys — te zenden naar Engeland.*” Zie ook myne laatstvoorgaande Aanteekening; *bladz.* 70 en 71 alhier.

Bl. 277. r. 8. „Ten zelfden dage, *ba-*
raan-

(p) Resol. v. Holl. 16 July 1705. *bl.* 287—315.

(q) *Europ. Mercur.* Jan. 1704. p. 123. *seqq.*

raamden de Staaten ook eene Instructie voor hunne Afgevaardigden te Velde." Deze Instructie kwam, in de meeste opzigten, overeen met die geene, welke, reeds ten jaare 1702, was gemaakt, (r) en die men, in de volgende jaaren, hadt vernieuwd en vermeerderd. De geschillen, nu en dan, tusschen de Afgevaardigden te Velde; welker wedde, thans, tot vyf en zeventig gulden daags, wierdt verhoogd; en den Hertoge van MARLBOROUGH, als Kapitein Generaal der Britsche Landmagt, ontstaande, maakten eene Instructie hoe langer hoe noodiger. Onze WAGEN, heeft van die geschillen reeds gewaagd, (s) en buiten het, door hem, aangeteckende, ten opzichte het voorgeval, lene in Braband, op den 18 van Oogstmaand des jaars 1705. (t) en van het ongenoegen, daar uit, te Amsterdam en elders, voortgesprooten, verdieet aanmerking, dat de Stad Alkmaar, kort daar na, ter Vergadering van Holland, verklaarde: hoe 't haar, uit de brieven van MARLBOROUGH en der Afgevaardigden te Velde, toetscheen, dat de gelegenheid, om, ten bovengemelden tyde, den vyand, met gunstig vooruitzicht, in zyne versterkingen aantetasten, meer, mischien, door gebrek aan goede verstandhouding was verzuimd geworden, dan wel, door de zwaarigheid, die, in de onderneeminge zelve, zou gele-

(r) Zie myne Aanmerk. alhier, bl. 39 en 40, op WAGEN, 17 D. bl. 164. r. 9.

(s) Refol. Holl. 12 July 1702. bl. 357-361. 21 Maart 17 6. bl. 211-247, 274. en van Refol. Staat. Gener. 21 Aug. 1702. en 15 Maart. 1506.

(t) Alhier XVII. D. bl. 261.

legen geweest zyn; waarom zy, bevroedende de schadelyke gevolgen, die, „by *continuatie van jalousien*,” onvermydlyk en zeekerlyk te wagten waren, hunne Edele Grootmogendheden in bedenken gaf, om, ten spoedigste, zodanige middelen te beraamen, als bekwaam mogten worden geoordeeld tot het wegnemen van de bovengemelde onlusten en verwyderingen. Dit voorstel wierdt commissforhaal gemaakt, en 't Rapport daar van, na eenigen tuschenryd, uitgebragt en, op nieuws, onderworpen aan een Besoigne; (a) zonder dat egter de inhoud van dat Rapport, of 't verder beloop deezer zaake, zo ik wel zie, gevonden wordt. Ondertuschen is het zeker, dat schoon MARLBOROUGH, in het, by WAGEN. aange-toogen, geval, hadt ondergedaan, hetzelfde egter, sedert, kwaad bloed by hem zettende, tegens de Afgevaardigden te Velde. 'T is overbekend, dat men hem, in volgende jaaren, eens vraagende, van waar het kwame, dat men, toen, zo gelukkiglyk niet oorloogde, als voorheen? hy ten antwoorde gaf: „dat zulks voortspoot uit het aanwezen „der Afgevaardigden te velde.”

Bl. 282. r. 17. „*Het vlugten wordt algemeen onder de vyandlyke Ruiters.*” Onder deezen leeden, voornaamlyk, de Troepen van 's Konings huis, die zig beroemden, nimmer, als zy byeen waren, geslagen te zyn geweest; ook weerden zy zig, met méér dan gewoone dapperheid. Maar de Deenen en de Holland-sche

(a) Secr. Resol. van Holl. 9 Sept. 1705. bl. 431. en Resol. v. Holl. 24 Oct. 1705. bl. 475.

ſche Guardes te Paard; die 't hevigst met hun vogten, en van welken er ook zeer veelen sneuvelde; vielen er, eindelyk, zo woedend op in, dat verſcheide Esquadrans in een moerasch gedrongen en, aldaar, met blank geweer, ter neder geſabeld wierden. (v) Nooit bevogten de Bondgenooten meer voordeel, dan by de bataille van Ramillies, en zeldzaam wierdt de overwinning, in korter tyd, behaald. De Slag duurde ſlegts ruim twee uren. (w) De Staaten van Holland waren zo verge- noegd over de „*heroïke Actie*“, ongemeene „dapperheid en wys beleid van den Heere „van OUWERKERK“ dat zy, in Bloei- maand van 't volgend jaar, beſlooten, hem, eene erkentenis van dertig duizend guldens te ſchenken. (x)

Bl. 283. r. 4. „Verſcheide Steden“ (van Brabant en Vlaanderen), riep KAREL den III uit, voor *Koning van Spanje en Heere der Nederlanden*.“ De Graaf VAN GOES, buitengewoone Gezant van zyne Spaanſche Majesteit, in den Haage, hadt maar nauw- lyks de gelukkige gevolgen der Bondschap- lyke wapenen verſtaan, of hy gaf den alge- meenen Staaten kennis van de opene brieven zyns Meesters, by welken hy gevolmagtigd wierdt, zo om, in 's Konings naam, den eeden hulde te ontvangen van de Steden in de Spaanſche Nederlanden, die zig onderworpen hadden of nog zouden onderwerpen, als om,

(v) Europ. Mercur. Jan. 1706. bl. 303.

(w) BURNET, l. c. T. 5. p. 429.

(x) Refol. v. Holl. 22 April 1707. bl. 196.

om, wyders, de zaaken der Regeeringe aldaar te verrigten. Doch hunne Hoogmogendheden begreepen dit werk anders. 's Lands Afgevaardigden te Velde en de Hertog van MAALBOROUGH waren, kort na den slag by Ramillies, in de voornaamste Brabantische en Vlaamsche Steden reeds plegtiglyk ingehaald, en hadden er KARL III, als wetuigen Landsheere, doen aankondigen en, by voorraad, in deszelfs naam, bezitting er van genomen. Nu dan, gaf men, ter Generaliteit, den Spaanschen Gezant tot antwoord: dat de Staaten, van hunne zyde, de Traktaaten zouden nakoomen, in vertrouwen men hun, op gelyke wyze, zoude behandelen —: dat het *groot Traktaat*; op 't welk deeze oorlog begonnen was en gevoerd wierdt; ten dien opzigte tot een rigtsnoer moest strekken en, uitdruklyk, medebragt, dat men alles moest doen, om de Nederlanden uit 's vyands hand te rukken, doch, alleenlyk, „ om te wezen een Voormuur en de *Barriere*, „ *re* voor dezen Staat, en om te dienen tot *haare*, „ *securiteit* tegens Vrankryk:” dat, tegenswoordig, een deel dier Landen den Vyand ontrukte zynde, men tragten moest ook 't overige magtig te worden, om, als dan, tot gelyken einde te doen strekken: dat, „ dien *conform*, de „ voorschreve Spaansche Nederlanden wel moest, „ ten werden *wedergegeven*, *aan* *hoogst* *gedachte* *syne* *Majesteit*, *als* *Prince* *van* *den* „ *Lande*, waer omtrent, by of van weghens „ haer hoogh Mog., geen swaericheydt sou „ worden gemaect, maar dat de Staat daer „ by moest vinden hare *barriere* ende *securiteit*, om dat aen haer niet geveght kon „ wer-

„ werden de overgifte , in het geheel ofte
 „ ten deele , te doen , en den gemelden Heere ,
 „ Grave GOESSEN , daer van *posfessie* te laten
 „ nemen , nyt den naem ende van wegen
 „ hoogstgedachte syne Majesteyt , voor ende
 „ aleer , daer over , tuschen zyns majesteyt
 „ ende haer Hoogh. Mog. , nader sou wesen
 „ *geconvenieert* , gelyck *geconvenieert* was in
 „ het *regard* van Limburgh , alvorens de
 „ overgifte van dat Hertoghdom was geschied:
 „ Dat , inmiddels , *provisionele ordres* gesteld
 „ moettende werden op de Regeeringe en
 „ de *gerecupereerde* Landen en Plaetsen , daer
 „ voor forge sou worden gedragen , met het
 „ herstellen van een RAEDT VAN STATE , so als
 „ die , voor desen , in de voorschreve Neder-
 „ landen , was geweest , om , het Gouverne-
 „ ment , by *provisie* , waertenemen : ” „ dat ver-
 „ der , „ door hunne Hoogmogendheden , om te
 „ toonen de *intentie* , om de voorschreve Spaen-
 „ sche Nederlanden weder over te geven aan
 „ hoochst-gedachte syne Majesteyt , behou-
 „ dens de *barriere* ende *securiteyt* van den Staat ,
 „ toegestaen sou worden , dat alles in de voor-
 „ schreve Regeringe , van nu af aan , werde
 „ gedaen , op den naem van hoochstgedachte
 „ syne Majesteyt . ” Men voegde hierby ; „ dat ,
 „ gelyk , door hunne Hoogmogendheden ,
 „ overeenkomstig met Engeland , by de voor-
 „ schreve *provisionele* Regeering , alle be-
 „ denklyke zorge zou worden gedragen voor
 „ 't behoud der vryheid , privilegien , wetten ,
 „ regten , gewoonten , gebruiken en oude
 „ herkoomen der Ingezetenen van de Spaan-
 „ sche Nederlanden , men niet minder waaken
 „ zou-

„ zoude voor 't behoud der Hoogheid en
 „ voorregten zyner Katholyke Majesteit, als
 „ Vorst van dezelve, als mede voor 't rigtig
 „ gebruik van 's Lands middelen; ten opzig-
 „ te van al 't welke en verdere zaaken,
 „ men ook bereid was, gedurende dit voor-
 „ loopig bestuur, met 's Konings Afgezant
 „ in den Haage te raadpleegen. (y)

Men gevoelt ligtelyk, dat dit bovenstaande niet naar den smaak was van 't Spaansche Hof. Doch KAROL III. hadt reeds voorzien, dat de Oostenryksche Nederlanden, indien zy eens hernoomen wierden, wel, in klank, aan hem, maar, in de daad, onder 't bestuur der Koninginne van Engeland en van dezen Staat stonden te koomen. Hy hadt, daarom, op den 18 van Bloemaand, en dus vyf dagen voor den slag van Ramillies, niet zonder medewerking van het Keizerlyke Hof, eenen Lastbrief geteekend, by welken hy den Heroge van MARLBOROUGH de Landvoogdy der bovengemelde Gewesten opdroeg, zekerlyk, ten einde dees, hier door zeer naauw aan hem verplicht en, voor eenigen tyd, door den Keizer, tot Ryksvorst verheven en met het Prinsdom van Mindelsheim begunstigd zynde, 's Konings belangen, in 't bestuur van zaaken, méest in 't oog zouden houden en bevorderen. MARLBOROUGH egter, in dienst der Koninginne van Groot-Brittannie staande, reden hebbende om zig de Staaten niet te onvrienden te maaken en, met één woord, zo wel Staats als Krygs-

(y) Resol. van Holl. 19 Juny 1706. b. 449—451.

Krygsman, gaf vandie *Commissie*, daadlyk, tyding aan zyn Hof, en aan hunne Hoogmogendheden, met herhaalde verzeekering, ook aan de laatstgemelden, dat hy niets zoude doen, dan 't geene den Staat aangenaam soude wezen. Men besloot, hierop, ter Generaliteit, hem, by monde van den Heere Hop, het aanneemen der gezegde Landvoogdy te doen ontraaden en, by 't Hof van Engeland, te bewerken, dat men, in eene zaak van zo groote aangelegenheid en gevolgen voor dit Gemeenebest, in allen deelen, met den Staat de handen in een sloege. Ook bereikte men zyn oogmerk. (2) MARLBOROUGH nam het, hem opgedraagen, eeraamt niet aan, maar vergevoegde zig met den grooten invloed, welken hy, des niet te min, kort hier op, in de overwonnen landen kreeg, toen de Koningin zyne Meesteresse en hunne Hoogmogendheden, by voorraad en tot men over eene barriere zou zyn overeengekoomen, een' Raad van Staate, gekoozen uit eenige voornaame Inboorlingen, aanstelden, die alle zaaken zoude uitvoeren op naam van KAREL III, maar niet in 's Konings eed was en, in tegendeel, onderworpen aan de, zogezegde, *Conferentie*, bestaande uit eenige Gevolmagtigden van Groot Brittanje en der Vereenigde Nederlanden, welken zig te Brusfel ophielden en; zo als zeker Schryver zig, niet kwaalyk, uitdrukt; de bevelen der Zeemogendheden, onder den naam ver-

(2) Resol. van Holl. 19 Juny, 1706. bl. 445—451. en Secr. Resol. v. Holl. 7, 13, 16 July en 17 Aug. 1706. bl. 444—445, 447, 45; en 455—457.

van *verzoeken*, den bovengemelden Raade van State dedden toekomen (a).

Bl. 314. r. 1. „*Het Huis van Oostenryk verbondt zig*”. Hoe zeer ook dit Gemeenebest, thans, zeer naauw met dat Huis was verbonden, viel er egter, in dit jaar 1707 en het voorgaande, iets voor, 't welk eenige verkoeling in die vriendschap voorspelde. In Bloei maand des jaars 1706, was FREDERIK CHRISTIAAN, Vryheer van *Plattenberg*, Bischoep van Munster, overleden, en men was, hier te lande; daar men den overledenen zeer geagt en een Regiment Munstersche Troepen in dienst hadt; niet onverschillig, wie hem opvolgde. In 't Bisdom zelve, was men verdeeld omtrend de keuze, zynde FRANS ARNOLD VON METTERNICH, Bischoep van Paderborn, met een en twintig, en KAREL JOSEPH IGNATIUS, Broeder des Hertoge van Lotheringen, met zestien stemmen, hier toe benoemd geworden. De Staaten droegen den eersten, de Keizer den laaften, Heere, en schoon METTERNICH, in eene Kerkvergadering te Rome, voor wettig Bischoep verklaard en die verklaring, sedert, door den Paus was goedgekeurd geworden, scheen dees die goedkeuring in kort te zullen intrekken en, op den sterken aandrang van het Weener Hof, den Lotheringer te begunstigen. Dit baarde niet alleenlyk veel ongerustheid alhier, maar, daar de Oostenrykers

(a) NANNY. *Memoir. Histor. et Polit. des Pays-bas Autrichs* T. 1. p. 12. 9 et 130. et T. 2. p. 106. Refol. van Holl. 7 en 10 Aug. 1706. bl. 516-518. 19 Maart 1711. bl. 131-141. DU MONT. *Corps Diplom.* T. 8. p. 1. p. 281-283.

kers zo verre gegaan waren, van de Munstersche Domheeren met 's Keizers opgenade te dreigen, indien zy, by nadere stemming, zig niet voor KAREL JOSEPH verklaarden, gelasteden hunne Hoog Mogendheden aan derzelver Gezant te Munster, den Heere van *Litterum*, dat hy het Dom-kapittel van hunnen kragtigten, bystand, tegens allen vreemden indrang, hadt te verzekeren: ook lieten zy niet na, ten Keizerlyken Hove en elders, alle vermogen in te spannen, ten einde, langs vriendelyke wegen, den Bisschop van Paderborn tot den Munsterschen zetel te brengen, waar toe zy ook de Koninginne van Engeland, den Koning van Pruissen, en andere Duitsche Prinzen, in hunne belangen overhaalden, met voornemen, om, in geval van geweldigen tegenstand, de wapenen van den Staat te doen gelden. Zy lieten 't hier niet by, maar ziende, dat men, te Weenen, halfterig bleef, verzogten zy, heuschelyk, den Bisschop van Paderborn; die huiverig was iets, uit zig zelve, te bestaan; hy wilde niet langer draalen, met zig in het bezit van zyn nieuw Bisdome te stellen: doende zy, te gelyk, vyf hunner Regimenten naar de grenzen trekken, om hem in dit werk, zo het nood ware, behulpzaam te zyn. Deeze ernstige middelen hadden een gewenscht gevolg. De Keizer, niet agtende van zyn belang te zyn, zig den Staat te onvrienden te maaken, hieldt op, by 't Hof van Rome ten behoeve van den Lotharinger, aan te dringen. De Paus bevestigde toen, op nieuws, de keuze op den Bisschop van Paderborn, en dees vondt,

eer-

eerlang, gelegenheid, om zig, gerustelyk, in den Munsterſchen zéetel te vleien (b).

Bl. 321. r. 17. De Vyand ſlaagde kwa-lyk, in 't onderscheppen van een ſterk geleide." Dit geſchiedde, by het dorp *Wynendale*, alwaar de Brigadier van *Nasſau Woudenberg*, Zoon van den, pas overleden, Veltmaarschalk van OUWERKERK, den Vyandlyken Bevelhebber, LA MOTTE; die zeer veel Volk by zig hadt; met eene veel kleinere menigte, verfloeg, en wel onder betooning van zo veel dapperheid, dat deéze daad, overal roem verworf, en hy, door de algemeene Staaten in erkentenis van dit roemwaardig bedryf, tot Generaal Major wierdt aangesteld (c).

Bl. 321. r. 4. „De Prins EUGENIUS — berende de Stad." Hy was, byna, 't ſlagt-offer geworden van eene, zonder twyfel, laage onderneeming des Vyands. Op zekeren morgen, kreeg hy twee Brieven, in één van welken hy, by 't openen, niets anders vondt, dan een ſtuk, bemorst, graauw papier, 't geen hy, méér diergelyke ſtukken ontvangen hebbende, op den grond wierp, maar 't welk hem, terſtond, geheellyk bedwelmdé. Zyn Adjutant en de Generaal DORH, zig by hem bevindende, waren er nog méér van getroffen. Men deedt het papier ſtraks aan den hals van een hond, dien men er ook een ſtuk van te eeteri gaf. Het dier gaf, eerlang, den geest (d). Bl.

(b) Refol. van Holl. 27 Aug. 2 Sept. 1706. bl. 546, 553 en 556, 26 Nov. 1707. bl. 576. Secr. Refol. 16 Maart 1707. bl. 457 en 458. PUTTER *Nieuwste Geſch.* 2 B. p. 962.

(c) Refol. Holl. 27 en 30 Oct. 21 Nov. 1708. bl. 407 en 456, 417, en 459. PUTTER *l. c.* T. I. p. 972 en 22 Oct. 1710 bl. 429.

(d) *Span: Succesf. Krieg.* p. 242. Eur. Merc. Sept. 1708 bl. 193.

Bl. 327. r. 8. v. o. „*De Hertog verklaarde —, dat Koning KAREL hem — de Landvoogdy der Nederlanden aangeboden hadt.*” Zie myne aanmerking alhier, bl. 79 en 80, op WAGEN. bl. 283. r. 4.

Bl. 329. r. 11. „*Zyne Majesteit hadt den Heere VOISIN benoemd.*” De Koning hadt ook gaarne gezien, dat de Graaf van *Bergik*, terstond, tot de vredehandeling was toegelaaten, en TORCY hadt, voor deezen Heere, zo wel als voor VOISIN, een' brief van vrygeleide gevraagd: maar VAN DER DUSSEN hadt dit afgeslagen. Daar men hier te lande, thans, staan bleef op den afstand van het geheele Spaansche Ryk, door Koning PHILIPS, was men ook, natuurlyk; tegens het toelaaten van een Gezant van dien Vorst (e)

Bl. 331. r. 2. „*De onzen wilden Rysfel behouden en begeerden Doornik en Maubeuge daar en boven. Doch ROUILLÈ verderde Rysfel wederom, en wilde de twee andere Steden niet afstaan.*” In 't vervolg, egter, kreeg ROUILLÈ verlof, om, zo men er de vrede door verkrygen kon, alle drie de bovengemelde Steden, aan deezen Staat, tot eene *Barriere*, af te staan, en TORCY kwam zelf tot dien afstand (f). De omstandigheden van Frankryk, naamlyk, waren, in het jaar 1709, zodanig, datmen, in dat Ryk; volgens de Fransche Schryvers zelve; vermeende, de sterkste opofferingen te moeten doen, ter bekooming van vrede, en dat de eenigste weg, om tot dit laatste te geraaken, wierdt geoordeeld te bestaan, in

: (e) *Memoirs de TORCY*. l. c. p. 121 et 122.

(f) *Memoir. de TORCY*, l. c. p. 215, 226 et 227. et *Tom. 2*. p. 23 et 24.

in zig by deezen Staat aan te melden en geene moeite te spaaren , om denzelven , kon 't zyn , tot zyne belangen over te haalen. Onze Republiek bereikte , thans , het hoogste punt van zynen aanzien en roem. Sterk , door 't bezit zo van wyze , bedaarde , in staatkunde opgewiegde en door- kneede Mannen , als van dappere Generaals , van groote Legermagten en van treflyke Verbonden , gelukkig , bovendien , door uitneemend wel geslaagde Veldtogten , hieldt zy 't eerbiedend oog der Volkeren op zig gevestigd : 't lot van Europa scheen van haare hand af te hangen , midlerwyl haare Gevolmagtigden ; niet ongevoelig aan zulk eene voorspoed , dan eens , met eene beschaaftheid , die aan het magtigst Gemeenebest des waerelds eere deedt , dan weder , met eenen ernst , die den gezagvoerenden toon der Burgemeesteren van 't oude Rome vertegenwoordigde , den Afgevaardigden van Frankryk toespraken , 't geen , nimmer , tot zulk eene laagte gedaald was. En , denklyk , zou de toenmaalige gesteldheid van zaaken ons eene glansryke vrede hebben bezorgd , indien niet , aan de eene zyde ; om van het sterven van Keizer JOSEPH I. te zwygen ; de eerlyke en altyd , pryslyke nauwgezetheid van den Staat , om zig van de belangen der Bondgenooten niet af te zonderen , maar by de eerstontworpene Vrede'spunten te blyven , doch , aan den anderen kant en voornaamlyk , de onverwagte afval der Engelschen en de , door dit alles , herreezen moed en geluk der Franschen ; die men , eerlang , te Londen , gunstiger voorwaarden , dan in den Haag , liet bedingen ; de kans des oorlogs doen keeren en de zaaken , op 't einde , eene gansch

F 3

an.

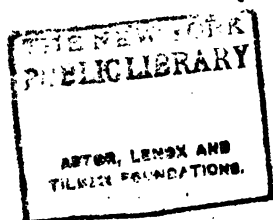
andere en oneindig min voordeelige gedaante gegeven hadt: (g) waar door men, zo zeer als ooit, de waarheid ondervondt, van 't geen de onsterslyke DE GROOT, nopens de Spaansche oorlogen eens gezegd had, dat, hier te lande, de grootste verwagting, zeldzaam, met de gelukkigste uitkomst van zaaken, plagt gepaard te gaan.

Men liet, ondertusschen, by 't Hof van Versailles, in den aanvang deezer vredehandeling, het oog te meerder vallen op den President ROUILLE, om dat dees, na den slag van Högstet, door den Koning, naar Brussel, aan 't Hof van den Hertoge van Beieren, gezonden was geweest, alwaar hy reeds de eerste gronden van kennis met VAN DER DUSSEN gelegd en, met deezen Staatsman, een en andermaal, over middelen van bevreediginge, hadt gehandeld. Onder de voorstellen, die hy, in den Haage, deedt, was, mede, dat hunne Hoogmogendheden den Keizer bewegen wilden, om deszelfs Troepen uit Napels te trekken en dat Ryk doen bezetten met Krygsvolk van den Staat, tot dat Koning PHILIPS, met Staatsche schepen, uit Spanje, in hetzelfde overgebracht en in het gerust bezit daar van gesteld zyn zoude. Zo die Koning dit voorstel niet wilde aanneemen, zou LODEWYK XIV. zyne Krygsmagt, uit Spanje, te rug ontbieden (h). Men zegt, dat die voorslag den onzen, met naame VAN DER DUSSEN, in 't begin, niet on-

(g) *Memoirs de Torcy*. Tom I. p. 113, 124, 128, 130, 149, 164 — 171. Tom. 2. p. 114. Tom. 3. p. 17. 101 — 103. BURNET, *Memoirs. Histor.* Tom. 6. p. 199. GROTH *Annal.* lib. 2. p. 2. 35.
(h) *Memoirs de Torcy*. T. 2. p. 95. 97. 100 est.

MR BRUNO VAN DER DUSSEN.

onaan neemlyk voorkwam; doch, de buitenlandsche Bondgenooten er niet naar willende luisteren, en de Staat niets, dan met gemeene bewilliging, willende doen, kwam er, sedert, niets van (i).

Bl. 332. r. 13. „ROUILLÈ kreeg last, om VAN DER DUSSEN groote beloften te doen, zo hy te wege brengen kon, dat de Staten zig, afzonderlyk, verdroegen met Frankryk. Doch hier toe was geene kans.” In de t'samen-spraken over 't vredewerk, die ROUILLÈ met BUYS en VAN DER DUSSEN hieldt, voerde BUYS; als den rang hebbende; het hoogste woord. VAN DER DUSSEN was gewoon geweest, minder en gemaatigder, in tegenwoordigheid van zyn mede Afgevaardigden, te spreken, en in 't geheel niet, in deszelfs afwezen. Maar toen ROUILLÈ, op den vierden van Grasmaand, van hun beiden afscheid nam, om zig naar Bodegraven te begeeven, hadt VAN DER DUSSEN hem de hand toegereikt, zonder dat BUYS; die zig op eenigen afstand vondt; het bemerkte, en hadt er bygevoegd, dat hy hem, op Gouda, schryven konde. ROUILLÈ, begrypende dat er eenig geheim agter dit gedrag stak, deedt 'er den Koning verslag van, en Zyne Majesteit gelastede hem, daar op, den Pensionaris te polsen, en niet slegts hoop, maar verzekering, van groote belooning te geeven, indien dees den Staat beweegen konde, zo tot afzonderlyke sluiting, als tot een' stilstand van wapenen, gedurende den tyd, dat men, nopens eene algemeene Vrede, zig

(i) *Memoir: de Torcy, Tom. 1. p. 113, 124, 129, 130, 149, 164—171. Tom. 2. p. 114. Tom. 3. p. 17.*

zig onderling, nog niet verstaan hadt. Doch VAN
 DER DUSSEN was niet om te koopen, en 't bleek
 zelfs eerlang, dat hy, voornaamlyk, hadt beoogd,
 om, door betoog van beleeftheid, ROUILLÈ uit te
 lokken, hem, spoediglyk, 't uiterst van zyn last
 te openbaaren, waar na hy zulks dagt te
 doen strekken ten algemeene nutte, dat is,
 tot het verkrygen van eene zeer voordeelige
 Vrede voor zyn Vaderland, en voor Eu-
 ropa. Hy noodigde, ten dien einde, eer-
 lang, den Franschen Gezant op zyne Bui-
 tenplaatse, *Raadwyk*, niet verre van Bo-
 degraaven, schilderde hem, aldaar, den staat
 deezer Republiek en haar jegenswoordig ver-
 mogen, met leevende verwen, af, en voegde
 er; om zig te meêr in vertrouwen des Gezants
 te dringen; op 't einde, hoofdzaaklyk, by:
 hoe hy hem, onder vier oogen, kon verzeke-
 ren, „ dat de Raadpensionaris HEINSIUS ge-
 „ heime kennis hadt van alles, 't geen, in
 „ Frankryk en Braband, omging, ja van de
 „ Brieven van ROUILLÈ zelve, en van de
 „ beschryving, die dees, aan den Koning,
 „ nopens de twee Afgevaardigden, met welken
 „ hy thans in Holland handelde, gemaakt
 „ hadt. Dat men, aan 't Hof van Turin en
 „ elders, ook reeds onderrigt was van 's Ko-
 „ nings voorstel omtrend Napels en Siciliën
 „ en dat het niet mooglyk was, den handel, hier,
 „ gelukkig voort te zetten, zo de inhoud van
 „ dien, overal, bekend wierdt. Dat, bo-
 „ vendien, alles, zelfs de daaglyksche nieuws-
 „ papieren, den diep vervallen toestand van
 „ Frankryk aankondigde. Dat het geen tyd
 „ meêr was, om te veinzen. Dat het behoud
 „ van

„ van dat Koningryk afhong van 't maaken eenet.
 „ vrede, voor 't begin van den aanstaanden veld-
 „ rogt. Dat de eischen der Bondgenooten geen
 „ paal nog perk zouden hebben, zo men de Le-
 „ gers in 't veld liet koomen. Dat, in dit geval,
 „ de goede Staa:sgezinden alhier; die, met leed-
 „ weezen, zagen, dat Engeland overal te veel
 „ invloed kreeg; te vergeefs zugten zouden
 „ over de onheilen van Frankryk, zonder ze
 „ te kunnen sfluiten. Dat dit laatste, egter,
 „ nu nog geschieden konde. Dat wel de
 „ meeste Regenten voor 't voortzetten van
 „ den oorlog en tegen alle vredehandelinge
 „ waren, maar dat Koning LODEWYK
 „ hen van dit denkbeeld zoude kunnen af-
 „ brengen en de partyen vereenigen, in-
 „ dien hy zig niet langer verzetten wilde
 „ twee zaken toetestaan aan den Staat, te
 „ weeten, de verzogte voordeelen van den
 „ Koophandel, en de zekerheid van eene *Bar-*
 „ *riere*. Dat men, dit eens zynde, gevoeg-
 „ lykst den Vredehandel in 't openbaar,
 „ dat is, te samen met de Bondgenooten,
 „ konde beginnen. Dat men, misschien, by
 „ eenen algemeenen Vredehandel, middelen
 „ zou kunnen vinden ter verzagting der eis-
 „ schen eener *Barriere*. Dat, ter bevordering
 „ van zodanigen handel, naar 't gevoelen van
 „ alle welgezinden, de voldoening der Bondge-
 „ nooten in de voorloopige punten * der bevre-
 „ diging moest bevat zyn. Dat de voorslag om,
 „ langs deezen weg, tot de vrede te geraaken,
 „ den Franschen niet hard moest voorkoomen.
 „ Dat, als de vredelievenden, hier te Lande, dit
 „ werk, op eene andere wyze, aantasten wilden,

* *Prati-*
minaires.

„ de andere party, die de sterkste was, hen
 „ beschuldigen zoude, als hong hun 't hoofd
 „ naar Frankryk, en als wilden zy juist vrede
 „ maken, by den aanvang van eene veldtocht, uit
 „ welken, de Staat en zyne Bondgenooten zig de
 „ grootste voordeelen belooven mogten. Dat
 „ de Raadpensionaris HEINSIUS 't voornaam-
 „ ste beweegrad der vrede was, en er geene
 „ moeite toe spaarde. Dat de Koning, dier-
 „ halven, door genoegzame toegeevenheid aan
 „ bovengemelden eischen, de vredelievenden
 „ sterken moest, om den mond der Voorstan-
 „ ders van den oorlog te stoppen: in welk
 „ geval aan HEINSIUS, geene standvastigheid,
 „ zo min als aan hem, VAN DER DUSSEN,
 „ zou ontbreken.” (k)

ROUILLE; gelyk men ligtelyk denken kan;
 schreef dit gebeurde den Koning over, en de
 last, die hy, en TORCY na hem, sedert, er-
 langden, en welke strekte om, zo 't niet anders
 zyn konde, *Doornik*, *Maubeuge* en *Rysel*; tot
 behoud der vrede, aan den Staat af te staan
 (waar van ik, in de laatstvoorgaande Aanmer-
 king. gesproken hebbe), schynt my, in den
 grond, een gevolg van 't bovengemelde gesprek.

Bl. 335. r. 7. „ *Den eersten van Herfst-*
maand.” Lees, voor 't laatste woord, *Oogst-*
maand Men kwam over een, de Tractaten te slui-
 ten, zo 't doenlyk was, binnen *twee maanden*, te
 reekenen van den eersten van *Zomermaand*
 aanstaande. Binnen dien tyd, moest Frank-
 ryk

(k) *Memoirs de Torcy*, Tom. I. p. 192 — 195. En geschree-
 ven papieren van dien tyd.

ryk zorgen , dat Sicilië aan Karel III. (wier de ingeruimd (1)).

Bl. 337. r. 11. „ *Sommigen verzeêkeren, dat Torcy er, mondeling, in bewilligd hadt.*” Torcy zelve schryft, dat, al hadt hy zelf volmagt tot teekenen gehad, hy eerder allen handel zou hebben afgebroken, dan den Koning aan zulke harde voorwaarden te onderwerpen; dat hy er, daarom, altyd, tegen geweest was, maar dat ROUVILLÈ, hoe zeer die hardheid niet minder gevoelende, egter, uit overtuiging van de noodzaaklykheid der vrede voor Frankryk, in 't eerst, tot teekenen geneigd was (m): uit welk denkbeeld hy, evenwel, door hem, Torcy, spoediglyk was gebragt geworden.

Bl. 346. r. 11. v. o. „ *Een — Verdrag gesloten — tusfchen Groot-Brittanje en de Staaten.*” Ondanks het naauwe verband van wapenen, 't welk de Staaten, thans, met Engeland hadden, waren er, egter, te meermaale, inbreuken op 's Lands Koophandel, door de Ingezetenen van dat Ryk, gedaan, over welken men zig, van deeze zyde, te vergeefs beklaagd hadt. Ook lag men zig, thans, in Engeland en Schotland, met buitengewoonen yver, toe op de Haringvaart; welêr een goudmyn deezer Landen; en liet niet na, om Luiden, zig op die neering verstaande, van hier derwaarts te trekken. Al 't welk, gevoegd by de fchaaden, die de Buizen, nu en dan, van den Vyand geleden hadden, de groote Vifchery tot zulk een laagte hadt gebragt, dat zy zig, reeds ten jaa-

(1) Secr. Refol. van Holl. 28 Mey 1709. bl. 477.

(m) *Memoir. de Torcy, Tom. 2. p. 113, 144, 149 et 150.*

jaare 1707, aan de Staaten van Holland, ver-
voegd hadt, met verzoek, om een' buiten-
gewoonen bystand in gelde, tot herstel haarer
vervallen zaaken, te mogen erlangen, boven de
dertig duizend guldens, die zy, jaarlyks, uit
's Lands Kasse genoot. Het leedt tot in Bloei-
maand des jaars 1709, eér men zig, by Hol-
land, hier nopens bepaalde, maar, toen, wierdt
haar het dubbeld van gezegde somme toege-
legd, 't geen, sedert, méér geschiedde (n)
Ook wierdt, kort daar na, den Heere VAN HAER-
SOLTE, Buitengewoon' Gezant by den Neder-
saxischen Kreits, te Hamburg, aangeschreeven,
om, by gelegenheid van een verschil tusschen
de Vischgenootschappen der, zo gezegde;
Schoon- en Bergervaarders aldaar, de zaaken
daar heen te wenden, dat de Schotsche haring,
niet te gelyk, vervoerd wierde met den Vlaam-
schen of Hollandschen: zynde 't onderscheid,
tusschen deeze twee soorten, daar in gelegen,
dat de Schotsche, met klein vaartuig, even voor
de Schotsche kust, gevangen zynde, eerst aan
Land gevoerd en daar in tonnen gelegd wierdt,
waar door dezelve *nagtschamel* of wrak was, be-
voorens zy onder 't zout kon worden gebragt en,
daarom, ook naderhand, geen behoorlyk zout
kon na zig trekken; terwyl de Vlaamsche of
Hollandsche, verder in zee gevangen en, aan-
sionds na den vangst, gekaakt en, met goed
Spaansch zout, gezouten en gepakt zynde, altyd
verre boven de Schotsche was gekeurd gewor-
den (o). In

(n) Resol. van Holl. 19 Maart 1707. bl. 141. en 13 April
1709. bl. 172. 29 July 1711. bl. 417.

(o) Resol. van Holl. 26 July 1709. bl. 335. 24 Sept. 21
Oct. 1710. bl. 395. 423. enz.

In dit jaar 1709, overleedt, den 4 van Wintermaand, op zyn Landgoed *Bukstrode* in Bukkinghamshire, WILLEM BENTINK, Graaf van Portland, van wien zo dikwyls, in 's Lands historie, geduurende 't leeven van Koning WILLEM, gesproken is. Hy, nu twee en zestig jaaren oud, was, in den afgeloopen zomer, nog in den Haage geweest, alwaar hy, met Torcy, over 't vrede-werk hadt gesproken: doch dees beschouwde hem, toen, als een Afgezonden des Hertoge van MARLBOROUGH, maar die 't grootste deel niet hadt aan deszelfs vertrouwen en, in niets, meer geleeke naar 't geen hy geweest was. Tot dit laatste deedt ook zeer veel 't verval zynere gezondheid, dar, op het verlies van zyne gunst ten Hove, gevolgd was: hebbende herhaalde aanvallen van beroerte hem eene belemmering in de tong veroorzaakt, waar door hem 't spreken zeer moeilyk viel (p). Gelyk hy het Lieutenant-Hourvesterschap van Holland, in zyn leeven, bekleed hadt, vondt de Ridderchap goed, op den 18 van Wintermaand des jaars 1709, eene benoeming van drie Leden, uit hun midden; bestaande uit de Heeren van *Obdam*, van *de Lier* en van *Albemarle*; aan hunne Edele Grootmogendheden voor te draagen, om, overeenkomstig hoogstderzelver Resolutie, op den 10 van Wintermaand, na doode van WILLEM II., genomen; één' uit dezelve, tot Lieutenant-Hourvester, te kiezen. Men besloot, by Holland, die benoeming te brengen in de Pointen van Beschryving: maar Amsterdam, het beslootene overnem-

men.

(p) *Memoir: de Torcy, L. 2. Töm. I. p. 107 et 108. Europ. Mercur. Jan. 1710. N. 36.*

mende, verzettede er zig, in 't begin van 't volgend jaar, ernstig tegen, en verklaarde, by eene vry breede Aanteekening, hoofdzaaklyk, dat hier geen geschil was, over 't regt der Ridderfchap tot de gezegde benoeming, maar dat de zaaken van de Houtvestery zelve zig in 't grootst verval bevonden: dat men, in geene zeven jaaren, Jagtgerigt hadt gehouden, en er, van alle de Meesterknapen, slegts twee overig waren, zonder dat men eenig werk gemaakt hadt, om de afgestorvenen aan te vullen, hoewel zy niet minder noodig scheenen, dan een Houtvester, die ook, met geene mooglykheid, zyne bediening, behoorlyk, zou kunnen waarneemen, indien de veelvuldiglyk ingesloopen ongeregeldheden niet alvoorens hersteld waren, en een nieuw Jagt-Reglement, met overziening der ouden, was ingevoerd; te meêr, doordien 't bestuur dezer Provintie, sedert de laatste aanstellingen, door den Heere Opperhoutvester gedaan, van gedaante was veranderd. Dat men, dierhalven, zo lang dit niet geschied was, tot de keuze van eenen Houtvester niet behoorde overtegaan, te minder, daar men wel eens ambten, welker begeevening meerder spoed vereischte, hadt uitgesteld, tot den tyd toe, dat de Instructien voor dezelve nagezien of gereed waren. Zullende zy, indien men, des niet te min en ondanks hunne overneeming, met het Besluit voortginge, hetzelfde voor nietig en van geene waarde houden (g).

De

De Ridderſchap deedt eene tegen-aanſtekening, ook wierdt de benoeming in het tweede point der Beſchryving van Lentemaand des volgenden jaars 1710 gebragt. Doch de redenen van Amſterdam vonden zo veel ingang, by de overige Leden, dat Dordrecht en alle de verdere Steden, voortaan, hier in, eene lyn trek-kende (r), niet alleen het tegen-aangeteekende der Ridderſchap overnamen, maar men ook, terſtond, in de Vergadering, aan de overweeging van het groot Beſoigne ſtelde, of en hoedanige nadere Ordres of Reglement, tot herſtel der ongeregeldeheden, in 't ſtuk der Houtveſtery en Wilderniſſe gepleegd wordende, zouden kunnen worden beraamd en in 't werk geſteld? De zaak bleef, ſedert, eenen geruimen tyd, en wel tot den Jaare 1716, hangen, toen, in Louwmaand, een nieuw Reglement wierdt vaſtgeſteld, in 't welke de bevoegdheid tot de Jagt ten aanzien der Regenten van de Stemende Steden in Holland en van hunne Miniſters, meerder dan voorheen, was uitgebreid —.. In de volgende maand, wierdt de Graaf VAN ALBEMARLE, uit eene benoeming der Ridderſchap, tot Houtveſter verkooren, en het Jagtgerigt, tot zeven Meesterknaapen, weder aangevuld. OBDAM; die wy gezien hebben, dat, aan veelen, niet ſmaakte; was, midlerwyl, overleden (s).

Bl. 379.

(r) Refol. 18 Dec. 1709, bl. 625—627 en van Maart 1710, bl. 641. Refol. Vroedſch. Gouda 17 Maart 1710. bl. 131.

(s) Refol. Holl. 25 Jan. en 21 Febr. 1716. bl. 72 en 113. Vergel. Refol. Holl. 1 July 1702. p. 297. En bl. 52. deezer Aanz.

Bl. 379. r. 3. „Men klaagde wel zeer; over de hardheid, die er gelegen was in het beweegen van den Koning van Frankryk, tot het beoorlogen van zyn Kleinzoon. — Doch men vergat, te gewaagen van de hardheid, gelegen in het overweldigen der Spaansche heerichappye, door zyne Majesteit” Lord BOLINGBROKE, wiens verkleeftheid aan de Fransche belangen, uit al de schriften van deezen tyd en, byzonderlyk, uit de *Memorien* van de TORCY, overbekend is, heeft zelve geene zwaarigheid gemaakt, aan te merken, dat LOUDEWYK de XIV het menschedom, zo lang hem 't geluk diende, te onmenschlyk behandeld hadt, dan dat hy, thans, reden konde hebben, zig over een voorstel, strekkende ter verdryving van PHILIPS, te beklagen (1). Met dit al, heeft een Fransch Schryver; wiens welspreekendheid, zeker, niet minder is, dan zyne onzydigheid en geschiedkunde; zeer heevig tegen deezen eisch der Bondgenooten uitgevaaren, en zig niet ontzien, denzelven op byzondere reekening der Nederlanderen te zetten, die, en geene anderen, op de byeenkomst te Geertruidenberg slegts bedoeld zouden hebben, Frankryk aan eene schandelyke vrede te onderwerpen (u). Doch, behalven dat een ander Fransch Schryver van zeer veel naam hem, opzetyk, wederlegd en aangetoond heeft, dat de Nederlanderen, in dit geheele werk, niet afzonderlyk handelden, maar te samen gingen met hunne Bondgenooten, is er, mynes meenings, geen twyfel aan, of elk onbevooroordeeld mensch, die,

(1) BOLINGBROKE's *Lettres en History*, T. II. p. 98

(u) LINGUET; *Considérat. sur l'ouverture de l'Eucaut*. Note p. 104 et 105.

die, met aandacht, gelezen heeft (v), het geen onze WAGEN., van bladz. 334 tot 381, heeft aangeteekend, zal zig overtuigd moeten houden, zo van de laatstgezegde waarheid, als van het uitgemaakte, dat de Bondgenooten tot den bovengemelden eisch alleenlyk overgingen, om dat men, daaglyksch, ondervondt, dat Fränkryk de genoegzaame verzekering voor den afstand van Koning PHILIPS, onder allerhande voorwepdels, aanhoudend bleef weigeren. Eene weigering, die te grobter agterdogt baaren moest, na dat men ontwaar was geworden, hoe LODEWYK XIV wel, kwanswys, zyne Fransche Troepen, uit Spanje, hadt t'huis ontboden, doch, in derzelver plaats, eenige Walsche derwaarts gezonden, die Koning PHILIPS gehyken bystand deden (w).

Bl. 388. r. 3. „Hy" (DES-MOULINS) moest — aftrekken." De algemeene Staaten waren zo voldaan over deeze daad, dat zy, om de overwonnen plaatsen te méér aan zig te verbinden, der Regeeringe van Leuven een kunstig gewerkten gouden Sleutel ten geschenke zonden, by gelegenheid hunner jaarlyksche omgang. (x)

Bl. 391. r. 8. „*Twoe Bataillons Staatsch voetvolk* lieten er 't leeven." Om dik verlies te boeten, omhelsden de Staaten, in de lente van 't volgend Jaar 1711, het
aan-

(v) DE MIRABEAU. *Doutes sur la Liberté de l'Escaut* Note IV. p. 32—40.

(w) *Petitie van den Raade van Staate, in Resol. van Holl. 20 Nov. 1711. N. 491.*

(x) *Europ. Mercur. Sept. 1710. N. 248.*

aanbod van den Keizer, om vier Bataillons zyner Troepes; doch onder een Straatsch Generaal staande; ten hunnen koste, naar Spanje te zenden, waar toe men besloot de noodige gelden op te neemen, tot tien ten honderd, vry van alle lasten (y). Uit dit laatste, kan men opmaaken de schaarsheid van penningen, die, thans, hier te Lande plaats hadt, en aan welke men, onder anderen, tragte te gemoed te koomen, door Generaliteits en *Provintiale* Loteryen, in geld of schuldorieven (z). Ook hadt men, kort te vooren, tot goedmaking der onkosten van de Magazynen, eene geldligting van vier millioenen, tegens negen ten honderd (a), beraamd.

Bl. 406. r. 1. „*De Prins — werdt — uit den Schouw gesmeeten, en ging terstond te gronde.*” Men neeme dit woord, „*terstond,*” niet in den volsten zin. Toen de Prins, van DU TOUR, los geslagen wierdt, stortte de laatstgemelde, met hem, in den stroom, en, de handen straks boven water steekende, greep hy een touw, waas aan hy zig zelve, zo als de Prins zig aan hem, vasthieldt. In dien staat, stoooven de woedende golven hen beiden, keer op keer, over 't hoofd, tot dat zy den dapperen en ongelukkigen Vorst, op 't geroep; zo sommigen getuigen; van, „*Heer! ontferm u over my! Wy vergaan!*” voor de tweede reize, de hand van het touw sloegen en hem zelve ten gron-

(y) Resol. van Holl. 14 Maart 1711. bl. 122.

(z) Resol. St. Gen. 27 Mei 1710. Resol. Holl. 17 Juny 1711. bl. 501. 19 Jan. 1712. bl. 33. enz. Europ. Mercur. July 1710. bl. 152 — 154.

(a) Resol. Holl. 20 Febr. 1711. bl. 85.

gronde (b). Het Lÿk; naar 't welk, daaglyksch, te vergêefsch, gezogt was; kwam eerst den 22 van Hooimaand boven en wierdt, byna op dezelfde plaats daar het ondergegaan was, door den Beurtman van Bergen op Zoom naar Dordregh, in 't voorby vaaren, gevonden en opgevischt. Dees nam het met zig naar de laatsgemelde Stad, alwaar het gebalsemd wierdt, voorts, naar Leeuwarden gevoerd en, in de begraafplaats der Voorouderen, plegtiglyk, bygezet (c).

Bl. 406. r. 17. „*De Prins* bereikte naauwlyks vier en twintig jaaren.” Hy was, naar een tegenwoordigen styl, op den veertienden van Oogstmaand des jaars 1687, gebooren, en dus, op den veertienden van Hooimaand des jaars 1711; dag van zynen dood; juist drie en twintig jaaren en elf maanden oud geweest (d).

Bl. 407. r. 9. v. o. „*De Staaten van Holland* vereerden hem *met een* lyfpenfioen.” De Prinses hadt hun en den Algemeenen Staaten verzogt, het Gevaderschap over haaren jonggeboornen Zoonne aan te neemen, 't geen zy, beleefdelyk, met betuiginge van vreugde en deelneeming, bewilligden, en den Prinse, daar op, die lyfpenfioenen toefchikten (e), van welken onze WAGEN., alhier, gewaagt. Men moet, egter, in agt neemen, dat gelyke jaargifte, by zodanige ge-

(b) Gescheey. Aanteek. van dien tyd; en HALMA, Toneel der Nederl; op 't woord FRISO.

(c) Europ. Mercur. July 1711. bl. 105.

(d) WAGEN. Vaderl. Hist. XV. D. bl. 389.

(e) Resol. Holl. 9, 10 en 11 Sept. 1710, bl. 498, 499, 500, 501.

gelegenheid, door hunne Hoogmogendheden, ook aan vreemde Vorsten gedaan wierdt. Zo als zy, by voorbeeld, ten opzigte van de jonggeboorene Prinzen van Pruissen, ten jaare 1710 en 1712, plaatshadt (*f*). Friesland gaf, afzonderlyk, eene jaarrente van vyf duizend guldens (*g*).

Bl. 415. r. 17. „Utrecht” enz. Frankryk hadt, in 't begin, hier de Stad *Aenhem* bygevoegd. Engeland hadt zeer op den Haage gestaan: maar LODEWYK XIV. begreep, dat het gevaarlyk zyn zoude, over den Vrede te handelen: onder 't oog van den Raadpensionaris HEINSSUS, die, als opsteller der Vrede-voorwaarden van den jaare 1709 en, bovendien, in zeer naauwe vriendschap leevende met MARLBOROUGH, naar 's Konings meening, 't sluiten van zodanig eene Vrede, als 't Hof van Versailles en Londen thans beoogden, zo lang hy maar konde, stondt te dwarsboomen (*h*).

Bl. 416 r. 5. „Hy” (Buys), „wagte nog op den wind te *Hellevoetsluis*, toen STRAFORT in den Haage aankwam.” Dit was een trek van 't Engelsche Hof, 't geen, verwittigd van de aanstaande overkomst van BUYS, en bevreesd, dat dees den geheimen handel met Frankryk ontdekken en, veelligt, een spak in 't wiel zou weeten te steeken, dien Gezant deedt aanschryven, hy wilde een oogenblik met

(*f*) Resol. Gener. 4 Sept. 1710. en Resol. Holl. 20 Nov. 1710, bl. 501, en 12 Febr. 1712. bl. 76. Zie eger ook Resol. Holl. 25 Mey 1714. p. 198.

(*g*) Leeven van MARIA LOUISA, Prinsesse van Oranje. bl. 152.

(*h*) *Memoir: de TORCY*, Tom 3. p. 65, 66, 68, 89. at 100, 132, 133.

met de afreize vertoeven, alzo haare Majesteit reeds den Graave STRAFFORD naar den Haage zondt, met voorlagen, die naar genoegen van den Staat zyn zouden, en over welken men, ten zynen byweezen, terstond, in den Haage, konde spreken. STRAFFORD kwam, daar op, in den Haage, en Buys, van dit aanschryven aan zyne Meesters kennis hebbende gegeven, wierdt mede, van boord, derwaarts ontboden (i).

Bl. 423. r. 15. „De Staaten schynen haar” (Utrecht) „tot handelpplaats verkooren te hebben, om dat zy na by den Haage was.” De Staaten lieten de keus der handelpplaats over aan de Koninginne van Engeland, en deeze hadt zig, thans, aan hun en, eene pooze bevoorens, ook aan Frankryk, voor Utrecht verklaard (k).

Bl. 425. r. 7. „Men verstondt, in den Haage, dat men den oorlog behoorde voort te zetten. — Onder anderen bleek dit uit de jaarlyksche Petitie of Bede — door den Raad van State overgebracht.” Sedert de groote Staatsman, Mr. SIMON VAN SLINGELANDT, Thesaurier-Generaal was geworden, wierden die Petitiën zo uitvoerig, kragtig en met zo veele blyken van oordeel en kennis der algemeene zaaken van Europa, gesteld, dat men dezelve, als de treflykste stukken der Staat- en Historiekunde van deezen tyd, mag beschou-

(i) Geschreeven stukken van dien tyd, en *Memoir: de Torcy*, Tom. 3. p. 84. 89.

(k) Secr. Resol. van Holl. 11 Nov. *Memoir: de Torcy*, Tom. 3. p. 97, 132, 135. BURN. l. c. p. 201 et 202.

schouwen. Onder de gronden, welken de Raad van Staate, tot voortzetting van den oorlog, in het stuk, door WAGEN. hier aangehaald, aandrang, verdient byzondere opmerking het tafereel van de overwinningen, op de Franschen behaald, en van 't geen er, naar meening van den Raade, nog te doen bleef, om hen, geheellyk, 'onder te brengen. De Vyand; merkte men aan; wiens gebied zig, in 't begin van deezen oorlog, tot aan de grenzen van den Staat (gerekend van Sluis in Vlaanderen af tot aan de Waal en den Ryn), hadt uitgestrekt, was, nu, binnen zyne oude paalen terug gedreeven. De Nederryn, alwaar, in de drie laatste oorlogen, telkens het toneel van den kryg geopend was, en langs welken de Vyand meende, naar 't hart van 't Land te kunnen dringen, was, thans, geheellyk vry. De Bondgenooten waren Meesters geworden van de Maze, tot daar zy de Sambre ontvong, van de Schelde, tot boven Doornik (eene lengte, welke men, in veertig jaaren niet bezeten hadt) en van de Leye, zo ver zy bevaarbaar was. Spaansch Gelderland, Limburg, Brabant, Mechelen, Vlaanderen, twee derde deelen van Henegouwen, Rysfel, Doornik en een groot deel van Artois, waren te rug bekoomen, afgelegener Provintien waren onder brandschatting gesteld, en de jongste veldtocht was gevoerd, tot op de uiterste grenzen van Henegouwen en aan den oorsprong der Scharpe en Leye, Rivieren, die, sedert den jaare 1675, de gestadige uitvallen der Franschen in de Spaansche Nederlanden begunstigd hadden. By dit alles kwam, dat, thans, de wederzydsche Legers, 's Vyands Land af.

afgegeeten hadden, en het deezen, byna, ondoenlyk zyn zoude, zyne Troepes, byzonderlyk de Ruitery, geduurende den winter, van de noodige leefstogt, tot in 't voorjaar toe, te voorzien: waartegen het den algemeenen Staaten ligt zoude vallen, om, door middel der bovengemelde, nu, in hunne magt zynde Rivieren, de noodige Magazynen van Hooi en Haver, in de steden en plaatsen, naast aan den Vyand gelegen, te doen opslaan en, aldaar, in den aanstaanden winter, een Leger te onderhouden, 't geen, vroeg in 't jaar, en voor dat van den Vyand, te velde gebragt wordende, zeer waarschyntlyk, ja als met éénen stap en in éénen veldtogt, tot den oorsprong der Schelde, Somme, Oise en, al verder, tot de Seine en Parys zelve, zou kunnen doordringen: zo als dit, eertyds, in 't vermogen der Spanjaards, na den berugten slag van St. Quintin, hadt gestaan, indien niet meer de menschlykheid, dan 't waar belang van Staat, hunnen voortgang wederhouden hadt. Hoe men 't name, men was, thans, „ byna „ zo verre en in veel beteren staat, dan, toen „ maals, Koning PHILIPS was. Nog een' zeer „ korten tyd en nog één goed *exploit* was er „ maar noodig, om, met Gods hulpe, dat geen, 't „ welk nog te doen was, te boven komen en, alzo, „ voor wind en stroom, te besteevenen - de Haven „ van eene veilige rust en vrede, om welke dus „ lange gewerkt was(1).” Men ziet, uit dit laatste, dat de gedagten van de Raad van Staate en van sommigen, die met hun eenswaren, tegenswoordig, al zeer verre liepen, en wie zegt ons, dat niet een

(1) Resol. van Holl. 13 Nov. 1711. bl. 622. 630.

een groot deel deezer, schoon ver uitzien-
de, oogmerken zouden bereikt geweest zyn, indien;
zo als men uit WAGEN., leeren kan, en ik ook,
boven, aangeroerd hebbe; de Engelschen, ten
jaare 1712, ons niet schandelyk, te midden
in den Veldtocht, verlaaten en; zo als Prins
EUGENUS het noemde; bedroogen hadden (m).

Bl. 434. r. 8. „*t Was hem — gelukt,
het grootste gedeelte der Spaansche Nederlan-
den te bemagtigen.*” Zie myne bovenstaande
aanteekening op Bl. 425. r. 7.

Bl. 436. r. 13. „*Zy begeerden, waar-
schynlyk, de opperste magt over eenige Ste-
den, die hun tot eene barriere dienen konden.*”
Uit het geene ik, voorheen, heb aangere-
kend (n), zou ik oordeelen, dat de Staaten,
van den beginne af aan, ten deezen, niet an-
ders beoogd hebben; dan om, ook in de
barriere-steden, welken hun, by eene einde-
lyke overeenkomst, stonden afgestaan te wor-
den, de opperste magt des Konings van Span-
je en zyne heerlyke regten, in 't geestelyke
en waereldlyke, te erkennen; mits de bezet-
ting, en al 't geen eenigzints tot het krygs-
wezen behoorde, aan hun alleen, in den uit-
gestrektsten zin, wierde toevertrouwd. Dit
meen ik ook te strooken, met het Verdrag van
barriere zelve (o).

Bl. 439. r. 1. „*Welke byzonderheden
hem al te last gelegd werden, is niet tot mij-*

no

(m) Vaderl. Hist. XVII. D. bl. 466 en volg. Myne Aanteek.
pluier, bl. 85 en 86. en *Memoir: de Torcy. Tom. 3. p. 269, 270.*

(n) Zie myne Aanteek. op WAGEN. XVII. D. bl. 283 r. 4.

(o) Du MONT *Corps diplomat. Tom. VIII. fol. 243 et 244.*
art. 5-11.

ne kennisfe gekomen." Men beschuldigde hem, onder anderen, dat hy, ſchoon uiterlyk zig houdende naar den vrede te verlangen, ondertuſſchen, in 't heimelyke, niets naliet, om de Engelschen tot de voortduuring des oorlogs aanzetten, en dat hy, zeer naauw verſtand houdende met BOHTMAR, Gezant des Keurvorſten van Hanover; waarſchynlyken Erfgenaam der Britſche Kroone; aan deezen de hand hadt geleend, tot het ſamenſtellen van een Verzoekſchrift (p) aan de Koninginne, ſtrekkende om, uit naam van den Keurvorſt, zynen Meester, haare Majesteit te beweegen, allen afzonderlyken vredehandel met Frankryk, die op andere gronden ſteunen mogte, dan die, welke, ten jaare 1709, wegens deezen Staat, waren ontworpen, aſtellaan. En zo Buys dit gedaan heeft, kon hem die zaak, wel te London, maar niet in den Haage, voor eene misdaad gerekend worden. Voorts ging hem, by sommigen, na, als hadt hy mede verſpreid, dat de tegenwoordige Staatsdienaars der Koningin, door 't Franſche goud omgekogt waren, en dat hy de tegenparty en voltrekte Vyanden van dezelve Staatsdienaaren, zo vreemden als inlanders, ten zynen huize ontvong, en mede werkte, ter beraaming van geweldige middelen, tot herſtelling der Whigs: onder welke middelen men betrok zeker plan, om den Keurvorſt van Hanover of deszelfs Zoon, ten ſpoedigſten, naar Engeland te doen overſtee-

(p) Zie het, in Europ. Mercur. Jan. 1712. N. 33. 37.

steeken, om zig, langs dien weg, daadlyk, te kunnen verzeekeren van de troonsopvolging, na doode der Koninginne, die oud, ziekyk en, thans, aan de belangen van 't Hof van Versailles geheellyk verknogt was, welk Hof men vermeende, niet slegts met de *Torrys* t'samen te spannen, maar ook toeteleggen, om den Ridder van *St. Joris* op den troon van Groot-Brittannie te helpen. Dan wat hier van ook, in 't eerst, geweest zy, dit een en ander voornemen verdween, sedert, in rook. Men hadt zelfs verspreid, dat de Staaten eene Vloot gereed deden maaken, ter overvoering van den meergemelden Keurvorst: doch dit hadt geen plaats, dan na 't overlyden der Koninginne (q).

Bl. 49. r. 16. „Men vorderde, — dat, zorge gedragen wierdt dat Nieuwpoort enz.” niet in de magt der Staaten kwamen” De Staaten waren aan hunne zyde, hier zeer gezet op geweest en hadden, nog onlangs, den Gevolmagtigen te Utrecht gelast, daar op ten „sterkste aan te dringen, alzo men, zonder deeze plaats, van geene genoegzaame *commun-* „*catie* met onze overige Guarnisoenen, in de „geconquesteerde plaatsen, konde verzekert zyn” (r).

Bl. 460. r. 18. „BORSELEN — buiten-gewoonen Gezant aan 't Engelsche Hof.” Hy was, eerst na 't vertrek van Buys, in den beginne des jaars 1712, derwaarts gezonden (s).

Bl. 478.

(q) *Memoir: de Torcy. Tom. 3. p. 122, 124, 138, 141, 142, 146, 152, 153, et 220.*

(r) *Eur. Merc. July 1712. bl. 113-118.*

(s) *Secr. Resol. van Holl. 23 Jan. 1712. bl. 628-631.*

Bl. 478. r. 18. ² „Men liet *dan* ORMOND zynen last voltrekken.” Niet, egter, voor hy, aan de onzen, drie dagen van beraad vergund hadt. „Alles” (zo schreeven de Heeren VAN WELDEREN, HOP, HOOFT, VAN HAERSOLTE, VEGELIN VAN CLAERBERGEN, en de Griffier FAGEL) „dat wy van hem, Heer Hertogh, „kosten verwerven, was, dat hy, noch drie „dagen, soude blyven staen: Wy *pousfeer-* „den hem, hier op, verder, wat *figuur* hy „soude maken, indien de Vyand naar ons „toe mocht *marcheren*? waer op hy, *posi-* „tyf en rond uyt antwoorde, dat, *geduren-* „de die drie dagen, wy vasten staet op hem „souden kunnen maken, doch dat by ons, „morgen ogtend, omtrent *de twee andere* „*dagen*, soude berichten, en dat, inmiddels, „de thien Battaillons naer Duynkerken ston- „den te *marcheren*” (1). Ik vinde niet, dat hy, ropens die twee andere dagen, sedert, gunstig antwoord gaf: maar wel, dat de bovengemelde Afgevaardigden te velde en de Prins EUGENIUS dien tyd waarnamen, om; gelyk ook onze WAGEN. aantee kent; de Hoofden der overgenomen Troepen te beweegen, ten einde zig van ’t vereenigd Leger niet te laten scheiden. Deeze Luiden verklaarden, hier toe, op zig zelve, bereid te zyn, maar, teffens, dat zy, by ’t vertrek des Hertogs, terstond gebrek aan brood zouden hebben, zo daar inneniet voorzien wierdt. Doch de Afgevaardigden namen dit, daadlyk, op zig, en deeden de noodige voorzieninge, onder be-

(1) Brief der bovengem. Heeren Afgevaardigden te Velde, van 25 Juny 1712, in ’t Kamp van *Quesnot*. MS.

beleid des Heeren VEGELIN VAN CLAERBERGEN. De Algemeene Staaten, keurden dit en 't verder verrigte der gemelde Afgevaardigden volkoomen goed (u).

¹ Bl. 480. r. 1. „ Quesnoi — by verdrag, overgegaan.” Volgens dit verdrag, moest de bezetting zig krygsgevangen geeven aan den Generaal FAGEL, die 't Beleg gebodt (v).

Bl. 482. r. 4. „ ALBEMARLE zelf *viel den Vyand in handen.*” Deeze aanval van 't Fransche Leger, op agt of tien duizend man der onzen, was zeer noodlottig, in 't verliezen van Legerhoofden en anderen, aan de zyde der Bondgenooten. Behalven den Generaal van ALBEMARLE, wierden ook de Lieutenant-Generaals SECQUIN, Prins van HOLSTEINBERG, en de Generaal Majors DALBERG en LOBEL gevangen genomen, nevens twee duizend en tagtig Gemeenen. De Lieutenant Generaals VON DOHNA en de Generaal Major VAN NASSAU-WOUDENBERG snedevelden in de Schelde: hebbende zy, na dapperen tegenstand, zig te water moeten begeeven, doordien alle de Schipbruggen, welken over die Rivier gelegen hadden, naar 't beleg van Landrecy gezonden waren, behalven een eenige, die schieelyk opgemaakt en, nu, door 't overbrengen van geschut, als anderzints, gebrooken was: 't geen veelen, in 't vlugten, den hals kostede. Straks na de nederlaage, ontstondt,

(u) Secr. Refol. Staat. Gen. 27 Juny 1712. Refol. Vroedsch. van Gouda. 30 Juny 1712. p. 215-225.

(v) Secr. Refol. Holl. 23 Jan. 10 Febr.

17 Maart p. 652, 654. 12 en 16 Apr. 29 Dec. L. e. N. 668 et 749.

stond, hier te lande, 't gerugt, als of de pas van *Denain* niet wel verdedigd was geworden. De algemeene Staaten lieten zig hier ernstig aan gelegen liggen, en schreeven, aan de Afgevaardigden te velde, of en wat, hier nopens, ter hunner kennisse gekomen was? Maar deezen schreeven te rug, dat zy hier niets van wisten: dat ALBEMARLE en de verdere Officieren getragt hadden, de vlugrende weder by een te brengen en tegen den Vyand aan te voeren, 't geen sommigen gelukt was: dat, alleenlyk, één of twee Regimenten gezegd wierden, hunne Legerplaats, by den aanvang van 't gevegt, te hebben verlaaten, waar naar 't hun onmogelyk was geweest onderzoek te doen, „wyl twee Generaals dood en de andere gevangen waren,” om welke reden zy verzogten, dat hunne Hoogmogendheden zig met dit berigt wilden vergenoegen (w). ALBEMARLE, die, met de overigen, naar Valenchyn gevoerd en spoedig ontslagen wierdt, deedt, sedert, ter Generaliteit, een mondeling en schriftelyk verslag van 't voorgevallene by *Denain*, met het welke men zig, by den Staat, schynst vergenoegd te hebben (x). 't Verlies, voor de laatstgezegde plaats geleden, gaf een' volkomen omkeer aan 't oorlogsgeluk van den Staat, 't welk; zo als de Raad van Staate, kort hier na, zeer wel, opmerkte; sedert den overgang van Keizerswaard, tot dit gevegt by *Denain* toe; en dus ge-

(w) Europ. Mercur. July 1712. bl. 128 — 138, 155. BURNET, *Memoirs* Tom. 6 p. 269. Resol. v. Holl. 19 Aug. 1712. bl. 416 et 417.

(x) Resol. Staat. Gener. van 29 Oct. 1712. en Resol. van Holl. 29 Oct. 1712. bl. 541. en van 11 Sept. 1713. bl. 461.

geduurende een tydvak van tien jaaren, nauwlyks kon gezegd worden, „eenige noemenswaardige ramp, veel min eenige nederlaage, te hebben geleden.” Eene zaak van zeldzaam voorbeeld, in de historie der Volkeren (y).

Bl. 484. r. 2. „BOLINGBROKE *hadt ook last, om eene afzonderlyke vrede met Frankryk te sluiten.*” De Staatssekretaris DE TORCY, tusfchen wien en BOLINGBROKE dit werk, in Frankryk, behandeld wierdt, verzekert, dat wel de laatstgemelde eene afzonderlyke vrede aan de Koninginne hadt geraaden, maar dat de Groot-Thesaurier haar van die gedagten hadt afgebragt, en dat BOLINGBROKE, uit dien hoofde, alleen tot eenen wapenstilstand gelast was (z).

Bl. 484. r. 19. „*Alleenlyk weet men, — dat men, wegens eene Akte van afstand voor Koning PHILIPS, en wegens de belangen van den Hertoge van Savoje en van den keurvorst van Beieren gehandeld hadt, en ten deele overeengekomen was.*” Deeze zaaken, mitsgaders de afstand der Hertogen van *Berry en Orleans* op de kroon van Spanje, waren de voornaamste, welken, geduurende 't verblyf van BOLINGBROKE in Frankryk, tusfchen hem en TORCY; als, daar toe, door den Koning, gelast; geregeld wierden, en aan 't regelen van die punten, hadt Koningin ANNA den stilstand van wapenen gehegd: zo als dan ook, na dit werk verrigt en door LODEWYK den XIV goedgekeurd was, hier op, die stilstand, op den 19 van Oogstmaand des jaars 1712, voor den tyd van vier maanden, wierdt geslooten (a). Bl. 487:

(y) Zie Resol. van Holl. 16 Nov. 1712. bl. 571.

(z) *Memoir: de TORCY, Tom. 3. p. 250, 251 et 254.*

(a) *Memoir: de TORCY, Tom. 3. p. 236, 240 et 241.*

AANMERK. OP HET XVII. DEEL. III

Bl. 487. r. 8. „De *Stadten*, door 't gedrag der *Engelschen* geperst, om de *Vrede* ernstiger te zoeken dan te voeren, beslooten, — den *Graaf van Regteren* niet meer te gebruiken in de *Vredehandeling*.” Zo zeer waren de zaaken der onzen, thans, agteruitgehoopen, dat de *Abt*; sedert *Kardinaal*; de *POLIGNAC*, om deezen tyd, uit *Utrecht*, schreef. „Wy nemen, nu, de houding aan, die de „*Hollanders*, te *Geertruidenberg*, vertoonden. „Dit is eene volkoomen weêrwaak.” Wat *REGTEREN* aanbelange; *TORCY* meldt, met zo veele woorden, dat men, in *Frankryk*, zig dit geschil minder zou hebben aangetrokken, ten zy men, aldaar, noodig geoordeeld hadt, „niet slegts den hoogmoed (gelyk hy 't noemt) „der *Hollanders* te vernederen, maar ook „om, langs deezen weg, een middel te vinden, ter schorsing der onderhandelingen binnen „*Utrecht*, ten tyde toe, dat alles met de *Koninginne van Groot-Brittannie* zou beraamd „zyn.” Om deeze redenen ook, hadt de *Koning* meer gehoor gegeven aan de klacht van *MENAGER*: door wien 't werk in diervoege was voorgedragen, als hadt *REGTEREN* slegts een voorwendfel van twist gezogt, om, daardoor, den *Utrechtschen Vredehandel*, overeenkomstig den wensch van den *Raadpensionaris HEINSIUS*, geheel en al in duigen te werpen (b).

Bl. 515. r. 10. v. o. „De afkondiging der *Vrede geschiedde* —, door 't gantsche Land.”

Ook

(b) *Mémoires de TORCY*, p. 236 — 241; 244 — 250.

219 BYV. EN AANM. OP HET XVII. DEEL.

Ook hieldt men, op den 14 van Zomermaand, overal, een' plegtigen dank- en bedendag, die, des avonds, door alle uiterlyke teekenen van vreugde, beslooten wierdt: onder welken, twee prachtige vuurwerken uitmunteden, die; op 't voorbeeld van 't geen, by de Ryswyksche vrede, ten jaare 1697, geschied was; voor reekening der Algemeene Staaten en die van Holland, binnen den Haage, in de Vyver, afgestooken wierden (c).

(c) Resol. van Holl. 17 en 23 Mei 1713. bl. 239, 244 en 245. Europ. Mercur. Nov. 1697. bl. 363. en, l. c., Juny 1713, bl. 302 — 309. en Aug. 1713. bl. 159.

D R U K F E T L E N

HET ZESTIENDE STUK.

- Bl. 3. r. 14. Er viel — , nopens deezen laaften
iets voor, ten deezen tyde. *Lees* Er viel — , nopens
de laastgemelden , ten deezen tijde iets voor.
- Bl. 3. r. 10. v. o. gemeld hadt. *Lees* gemeld hadt,
- Bl. 5. r. 8. v. o. Raad van Staate te samen *Lees* Raad
van Staate, te samen,
- Bl. 6. r. 9. *verthien* lees *vesthien*
- Bl. 6. (i) o. r. 133-16- lees 133-136.
- Bl. 7. r. 1. heden, lees heden, toen,
- Bl. 21. r. 12. v. o. hadden. lees hadden."
- Bl. 25. r. 13. hernamen : Men hadt lees hernamen —
Men hadt —
- Bl. 28. dezelve — gekoomen lees dezelve" — „ ge-
koomen.
- Bl. 28. (c). 6 ft. lees Maert
- Bl. 33. hy kreeg ze lees doch hy kreeg ze
- Bl. 33. r. 12. v. o. [met byvoeginge] lees met byvoe-
ginge, tuschen twee haakjens,
- Bl. 38. r. 15. Dit schynt lees [Dit schynt
- Bl. 38. r. 10. v. o. *circumstantien* — *mentioneerde*, lees
circumstantien" — *mentioneerde*,"
- Bl. 39. (s) Holl. bl. lees Holl. l. c.
- Bl. 41. r. 14. v. o. Men dagt lees Men [dagt
- Bl. 41. r. 10. v. o. en bragt lees en] bragt
- Bl. 41. r. 9. v. o. van hief lees [van hier
- Bl. 42. r. 2. gebragt. lees gebragt.]
- Bl. 42. r. 12. zynde (n) lees zynde (u).
- Bl. 42. (t) r. 2. v. o. egedeeld lees medegedeeld
- Bl. 42. o. r.) WAGEN. lees (u) WAGEN.
- Bl. 43. r. 12. der Steden lees den Steden.
- Bl. 44. r. 1. *decisie*, lees *decisie*,
- Bl. 44. r. 12. *Wyzemaand*. lees *Wynmaand*."
- Bl. 45. r. 16. den onzen, lees de onzen,

Bl..

Bl. 48. o. r. erkennen ook *lees* erkennen ook de dapperheid.

Bl. 56. r. 17 *zyn, lees, „ zyn, — zyn aankomsts, „ lees „ zyn aankomsts,*

Bl. 56. r. 4. v. o. Heere *lees* Heeren

Bl. 61. (p) *papieren lees* papieren

Bl. 62. r. 12. om eêr *lees* om het Schip eêr.

Bl. 66. r. 13. v. o. De *Koning — herstellen. lees „ De Koning — herstellen.*

Bl. 66. r. 3. v. o. bl. 16 en 17 *lees* bl. 13—16

Bl. 70. r. 5. v. o. de Koning, *lees* (de Koning)

Bl. 73. r. 2. v. o. Het blykt * *lees* * Het blykt

Bl. 74. o. r. vorderen, *re lees* vorderen. De

Bl. 84. r. 7. Duikerken *lees* Duinkerken.

Bl. 91. (b) o. r. bl. 50. r. 8. *lees* bl. 47, r. 7. v. o.

Bl. 102. r. 11 v. o. wordt. *lees* wierdt.

NB. Nog staat, in 't 16e Stuk, onder de *Verbeteringen*, op het X. D. bl. 107. r. 6. v. o., kwaalyk, in de, op één na, onderste regel, het cyffertal, 1 *Juny*. *lees* daar voor, 10 *Juny*.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET AGTTIENDE DEEL.

o

DEPARTMENT OF THE ARMY

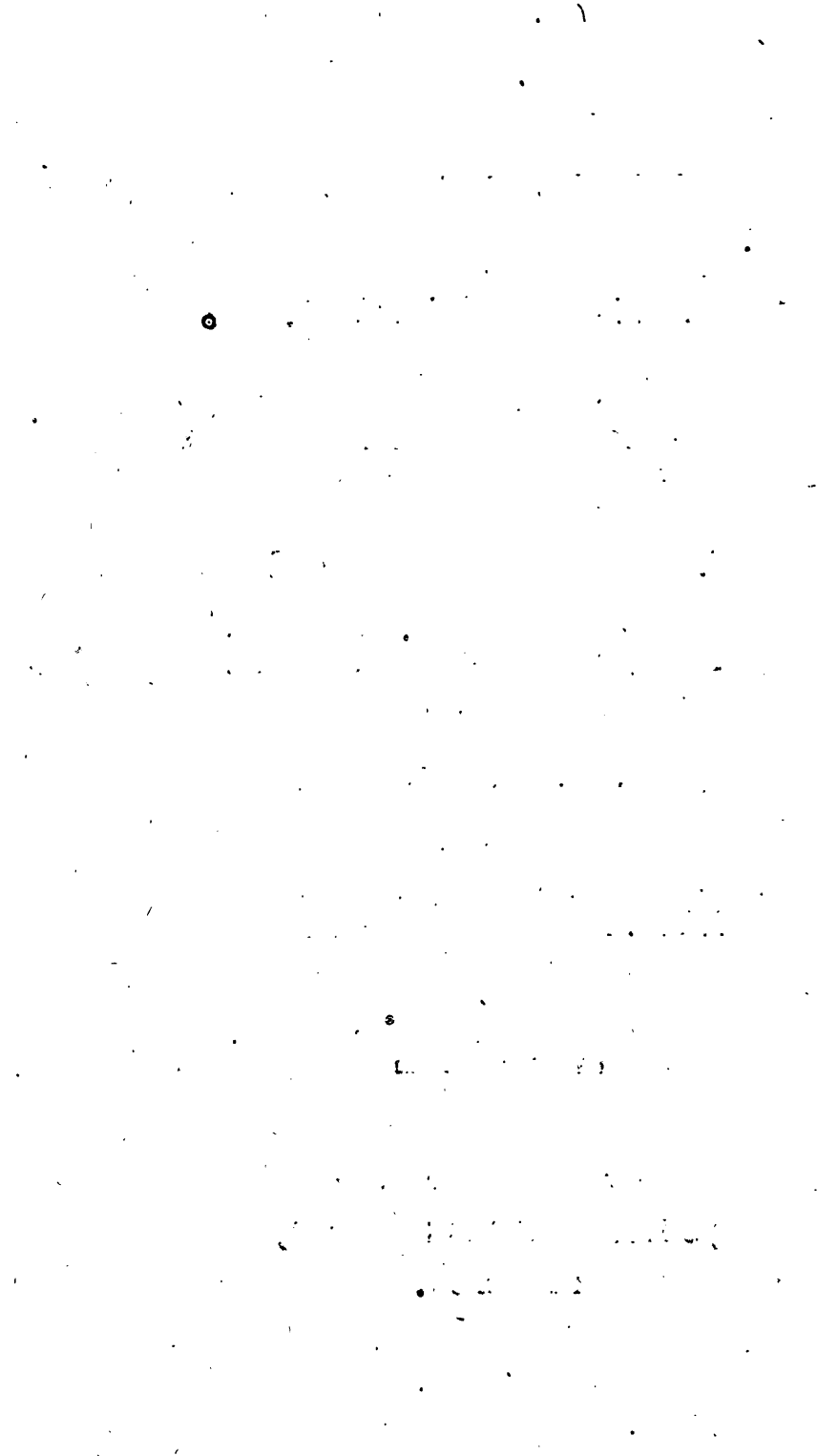
OFFICE

OF THE ADJUTANT GENERAL

WASHINGTON, D. C.

B Y V O E G S E L S
E N
AANMERKINGEN
VOOR HET
AGTTIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.
DOOR
MR. H. VAN WYN, MR. N. C. LAMBRICHTSEN,
MR. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCV.

BYVOEGSELS

E N

AANMERKINGEN

OP HET AGTTIENDE DEEL.

Bl. II. r. 16. „*De Westindische Maatschappij heeft zig verbonden, de Slaaven te leveren.*” Daar de scheephandel deezer Maatschappij, naderhand, merkelyk is verminderd, weet men, dat zy aan dit Verbond, op den duur, niet heeft kunnen voldoen. (a).

De Afrikaansche Maatschappij, die FREDRIK WILLEM, Keurvorst van Brandenburg, ten jaare 1683, te Embden, hadt opgericht (b), was, in het jaar 1713, reeds zo vervallen, dat zyn nazaat, FREDRIK II, Koning van Pruissen, wel wenschte, er zig, op eene gevoeglyke wyze, van te kunnen ontslaan. Om hier toe te geraaken, gelastte hy zynen
Ge.

(a) Vergel. WAGEN. Vaderl. Hist. XIX D. II. 32.

(b) WAGEN. Vaderl. Hist. XV D. bl. 114—116.

Gezant te Hamburg, om den Heere VAN DEN BOSCH, Resident wegens de Algemeene Staaten, aldaar, over dit werk te onderhouden en, onderhandsch, te verneemen, of er geene gelegenheid zyn zoude om dezelve Maatschappy, „ nevens deszelfs Landen en „ *Forten* in Africa, als meede het *Com- „ mercie-Comptoir* op het Dèensche Ei- „ land *St. Thomas*, en het *Etablisfement* in „ Embden, met de *appendentien* en *depen- „ dentien* van dien, te verkoopen?” VAN DEN BOSCH nam, daar op, aan, den Staat, daar van, in 't geheim, kennis te geeven, zo als hy deedt, met byvoeginge, onder anderen, dat, schoon de gezegde Maatschappy met zeer veel schulden was belast, het, egter, zynes meenings, gevaarlyk zoude worden, wanneer zy in handen van Frankryk en Spanje, of in die van Groot-Brittannie, viele; waarom hy in bedenken gaf, of men, uit dien hoofde, dezelve niet diende te beschouwen, als een oud vervallen huis, 't geen, door den naasten Buurman, wel eens boven de waarde wierdt ingekogt, om voor te koomen, dat geene anderen er, tot zyn nadeel, meesters van wierden. Holland nam dit over, ter Generaliteit, en maakte dien voorslag *commisforiaal* aan het groot Besoigne met de Admiraliteiten: doch ik vinde niet, dat er, sedert, Rapport van uitgebragt of iets anders aan gedaan is geworden. (c)

Bl. 12. r. 7. „ *Midlerwyl, deden de Staaten — aanhouden* by het Zweedsche Hof,

om

om herlevering der genomen' Schepen." Zy hielden, by dit Hof, niet minder aan, op de vergoedinge der schade van de; aldaar aangehouden' en verbeurdverklaarde, Schepen en laadingen, en klaagden byzonderlyk, dat de Ingezetenen van den Staat, in Deenemarken, ongunstiger dan de Engelsche Natie behandeld wierden, ondanks de wederzydsche Traktaaten. Ook lieten zy den Heere van ALEFELD, Deenschen buitengewoon Gezant in den Haage, verzoeken, zyne goede diensten aan te wenden, „ ten „ einde haer Hoogh Mog., daer door, *gedis- „ penseert* mogten worden, eenige verdere „ Resolutien te nemen, die aen haer Hoogh „ Mog. leet en, — *den Koning, niet aenge- „ naem souden kunnen zyn, ende van welken „ haer Hoogh Mog., evenwel, zich niet souden „ kunnen pasfeeren, indien de voorschrevene „ hare Onderdanen niet klachteloos wierden ge- „ sield.*” Men overlag verders, hier te lande, welke maatregelen te neemen, wanneer het bovengemelde van geen vrugt ware (d), en dit alles bragt zo veel te wege, dat de Koning, eerlang, zyne geneigdheid deedt weeten, om, nopens dit alles in vriendelyke onderhandelinge te koomen, in verwagting, dat men, van deeze zyde, ook regt zou doen aan de bezwaaren, die zyne Onderdaanen mogten bevonden worden, ten laste van eenige onzer Zee-Officieren of Kaapvaarders*, te hebben. De Staa- *Arma-* ten toonden zig zeer genegen tot dit alles (e) *telus.*
en

(d) Resolut. v. Holl 23 Juny 1713. bl. 307 en 308.

(e) Resol. Holl. 23 Dec. 1713. bl. 533 en 534.

4 BYVOEGSELS EN

en voegden er by, dat men, ter gemoedkooming aan 't verzoek zyner Majesteit, bereid was, toetelaaten, dat de Nederlandsche Schepen, het Zoenwater bevaarende, voortaan, een halven stuiver van de last betaalen zouden, voor het Vuurbaaken op *Farderoë*, niet tegenstaande het 31 Artikel des Tol-traktaats van den jaare 1701 medebragt, dat de gewoonlyke vuuren en baakens, voor reekening van zyne Majesteit, zouden loopen, en dat het vuur van *Farderoë*, veele jaaren voor 't aangaan van 't gemelde Traktaat, was aanwezig geweest. Dan alles bleef, aan de zyde van 't Hof van Koppenhagen, slegts by woorden (f). **ALEFELD** vertrok, na dien, tyd uit den Haage, en hunne Hoogmogendheden riepen, sedert, te vergeefs, 's Konings beloften in (g). Zo de Zweedsche als Deensche Kaperyen namen, by vervolg, zeer toe.

Bl. 17. r. 17. „ *De onderhandelingen tuschen de Spanjaarden en Staatschen duurden, omtrend een jaar.*” Die langwyligheid verveelde den onzen en Holland hadt gaarne, tot bekorting van zaaken, de onderhandelingen naar den Haage overgebragt (h). Daar men, ondertuschen, gevoelde, hoe nadeelig het zyn zoude, indien, geduurende deeze onderhandelingen; die, al vroeg, zig lieten aanzien, eenigen tyd te zullen vereisken; de oorlog voortging, besloot men, reeds op den

17

(f) Resol. v. Holl. 23 Dec. 1717. bl. 632. **Du MONT**, Corps diplom. Tom. VII. p. 32.

(g) Resol. Holl. 24. Aug. 1614. bl. 382 en 283.

(h) Resol. Holl. 17 Juny 1718. bl. 183—183.

AANMERK. OP HET XVII. DEEL. 5

17 van Zomermaand, by hunne Edele Grootmogendheden, om, ter algemeene Staatsvergadering, ten meesten dienste van den Lande, te helpen inschikken de Schets van eenen daadlyken stilstand van wapenen, door 's Lands Gevolmagnigten tot den Vredehandel te Utrecht, met de Spaansche Gezanten, zig, aldaar bevindende, aan te gaan, zo te water, als te lande: en welke Schets, den 19 van Bloeiimaand te vooren, aan hunne Hoogmogendheden reeds was toegezonden (i). Of, egter, die gewigtige zaak, voortgang hadt, durve ik niet verzekeren: nadien ik er, in de Hollandsche Resolutien, geen gevolg van vinde en die van de Generaliteit niet by de hand hebbe. Ook komt er my, by de Schryveren, met naame in het *Corps Diplomatique*, niets van onder 't oog.

Bl. 18. r. 5. „ *De Staaten hadden drie jaarlyksche renten te vorderen voor de Erfgenaamen van WILLEM den III.* Zie myne Aanmerking in het XV stuk, bl. 94 en 95, op *WAGEN. Vaderl. Histor. XV. D. bl. 434. r. 19. (k)*.

In den loop van dit jaar 1613, woedde de pestziekte zo zeer te Hamburg en door gantsch Holstein, dat de algemeene Staaten verplicht wierden, er, by openbaare Plakaate, de strengste maatregelen tegen te neemen: verbiedende, op straffe des doods, het inbrengen, hier te lande. met vaar- of rytuig, van al-

(i) Resol. Holl. 24 Nov 1713. *bl. 571.*

(k) Men leze, in de *note* (p) aldaar, r. 2, in plaate van „ *in Indice chronol: p. 490*” aldus „ *in Indice chronol: p. 190.*” en, vier regelen laager, in plaate der woorden „ *Utrechtsche Vrede van een jaare 1714,*” liever dus „ *Vrede, tuschen Spanje en deezen Staat, geslooten, te Utrecht, op den 24 Juny des jaars 1714.*”

alle perſoonen, uit die Stad koomende, en beſmetting onderhevig: alsmede, dat de waaren niet zouden mogen inkoomen, dan te water, en wel door het Vlie en de Wadden: in diervoege, dat die genen, welker reize naar deeze Provintie lag, gehouden zouden zyn, buiten nood van ſtorm of onweêr, eerſt te vaaren naar de plaats, gezegd *Maklyk-oud*, terwyl zy, die naar Friesland en Stad en Lande moesten, zig mede zouden hebben te begeven, naar bekwaame leg-plaatsen en, aldaar, agtien dagen, moeten verblyven, bevorens zy, leedig of gelaaden, en na behoorlyk onderzocht te zyn, naar de plaats hunner beſtemming zouden mogen verzeilen (1). Men leedt, hier te lande, te meer nadeel by dit onheil, om dat de Koning van Deenemarken en de Keurvorst van Hannover het van hun belang oordeelden, allen vaart en handel, in en uit het Ryk naar hunne landen, te verhinderen en te ſtremmen, met ophouding zelf van den Haring, die, aan geene beſmetting onderhevig zynde, in groote menigte, door de Nederlaandsche Reeders, naar de Elve opgezonden was (m). De Staaten kwamen, egter, eerlang, met de twee bovengemelde Mogendheden, byzonder met Hannover, in zekere ſchikkingen, ſtrekkende tot het toelaaten der vaart uit de Elve, doch onder de naauwkeurigſte voorzieningen tegens alle beſmettinge (n). Maar de Koning van Pruiffen; ſchoon zig, onlangs, zeer gunstig, no-

pens

(1) Refol. van Holl. 27 Sept. 1713. bl. 478—481.

(m) Refol. van Holl. 7 Oct. 1713. bl. 497 en 498.

(n) Refol. van Holl. 18 Oct. 4 en 8 Nov. 1713. bl. 513-540, 569.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 7

pens 't vervoer, verklaard hebbende, met byvoeging van „eene hartelyke liefde en *affectie* „ tot den Staat te hebben, en geen ondericheid „ te maaken, tusfchen de *intrefen* van den fel- „ ven en van hem" (o); „ viel, thans, den Lan- de, zeer zwaar (p) en vondt zelf, kort daar op, goed, van „ *contrarie* deszelfs voorgaen- „ de *Declaratoir*, door eene *precipitante Re- „ folutie*, sonder *communicatie* van synen ge- „ heymen Raedt, de *Negotie* en *Navigatie*, „ op en door deszelfs Landen, geheel te „ ftrekken, sonder yetwes te laaten *pasfee- „ ren*, felf niet" (de waaren) „ die, volgens „ dat voorgaende *Declaratoir*, niet *fufpect* „ waren. (q) De Staaten lieten wel, terftond, de noodige vertogen doen, by 't Hof van Ber- lyn en Hanover, tegen zodanig onheusch ge- drag, doch de zaaken kwamen, ten deeze op- zigte, niet, dan allengskens, op den ouden voet. In 't voorjaar van den jaare 1714, be- gon de befmetting te Hamburg op te hou- den: waar op Pruiffen en de andere nabuu- rige Mogendheden laft gaven, om de uitgezette posten op te ligten en den handel meer loop te geeven. Het liep, tot in Oogst- maand des gezegden jaars 1714, eêr ook de al- gemeene Staaten de plakaaten van verbod, no- pens Hamburg en andere plaatfen, gelegen in de kleine Oost, geheellyk introkken, en den handel op dezelve, wederom, vry en open felden. (r)

Daar

(o) Miffive van den Koning van Pruiffen; in Europa Mer- cur. Oct. 1713. bl. 248.

(p) Zie Wag. hier, bl. 37 - 42.

(q) Refol. van Holl. 8 Dec. 1713. bl. 596.

(r) Refol. van Holl. 17 Maart en 24 Aug. 1714. bl. 115, 116, 381 en 382.

Daar men, thans, in tyd van Vrede was, kon men ook naar 't gevoelen van sommigen, zig, by den Staat, gevoeglyk onthouden van een zo aanzienlyk geral Vlagofficiëren, als, in oorlogstyden, noodig zyn zoude. PHILIPS VAN ALMONDE, Luitenant-Admiraal van Holland, by de Maaze, overleden zynde, was GERARD KALLENBERG, Luitenant-Admiraal voor 't Kollegie te Amsterdam, in des zelfs stede aangesteld, (s) die, wederom, door JOAN GERRIT VAN WASSENAAR; gelyken rang by het Noorderkwartier bekleedende; was opgevolgt geworden: ook waren by dit Kwartier, sedert, twee Luitenant-Admiraals geplaatst: te weeten ANTHONY PIETERSON, vice-Admiraal by de Maaze, op de volle wedde, en JACOB DE JONG, vice-Admiraal by het zelve Kwartier, mits alleenlyk de wedde van vice-Admiraal blyvende genieten, tot PIETERSON verder opklom of overleedt (t). Nog waren de Schouten by nacht, aan de Maaze, JOAN VAN CONVENT en FRANÇOIS VAN AERSSSEN VAN SOMMELSDYK, tot Opvolgers van den Luitenant-Admiraal PIETERSON en van den overleden vice-Admiraal, GERARD VAN DER DUSSEN, voor 't Kollegie te Amsterdam, verkooren, (u) en men stondt meerder bevorderingen te doen, toen de Stad Haarlem, in Oogstmaand des Jaars 1713, ter Vergadering van Holland, hoofdzaaklyk, voordroeg,

(s) Refol. v. Holl. 24 Jan. en 19 Febr. en 11 Maart 1711. bl. 41, 79 en 112.

(t) Refol. van Holl. 8 Juny, 23 Dec. 1712. bl. 264 en 659 en 17 Febr. 1713, bl. 42.

(u) Refol. van Holl. 31 July 1711. bl. 432, 8 Juny 1712. bl. 264 en 25 Febr. 1712. bl. 56.

droeg: dat zy, haare gedagten hebbende doen gaan over de bestellinge der Vlagofficieren, bevonden hadt, " dat die *materie*, van „ ouds, seer hadt *gefluxueerd*": dat men by Holland, ten jaare 1653, in ieder der drie Hollandische Kollegien, één Vice-Admiraal, doch slegts by voorraad, en geduurende den, toenmaalingen, Engelschen Oorlog, hadt aangesteld: dat men, in den tweeden Engelschen Oorlog, ten jaare 1665, om wigtige redenen, de Vloot van den Staat, met meerdere en *eminentere* Hoofden, hadt voorzien, en wel „ met drie „ Luitenant-Admiraals en volgende Vlagofficieren. Dat de voorschreeve schikkinge wel, „ eenigen tyd, hadde *gesubsisteert*, maer met „ verscheide veranderingen, soodanigh, dat, „ dan eens, goetgevonden was, omme met „ alle verdere begevinge, *absolutedyk*, stil te „ staen, tot nader Resolutie, en dan eens „ wederom, dat de voorschreeve begevingen, „ eenen geruymen tyd, opgehouden waren geworden". Dat het eerste was gebeurd, op den 19 van Hooimaand des Jaars 1669, en dus, na 't eindigen van den Engelschen Oorlog, het laatste, na doode van den Luitenant-Admiraal by de Maaze, WILLEM BASTIAANSZ. SCHEPERS. Dat, buiten dien, de voornoemde bestellingen zeer veele moeilykheden hadden veroorzaakt, tuschen Holland en Zeeland, de verschillende Kollegien ter Admiraliteit en de Hoofd-Officieren onder den anderen. Dat de vermeerdering der laatstgenoemden, in tyden van vrede, wanneer geene groote Vlooten in zee gingen, ook volstrektelyk, van geen dienst konde zyn, midderwyl hunne meenigvuldige hoofdweddens

tot een onnuttig bezwaar voor 's Lands Admiraliteiten strekten. Dat Haarlem, om alle deeze redenen, in bedenkinge gaf, of niet, de dienst van 't Land vereischte, dat „alvoorens tot verdere begevinge of *suppletie* te treden, de voornoemde saeke, in den gront, nader mogte worden — overwogen; en „of niet eenige andere, of betere, *ordres* souden kunnen werden beraemt, ende — „inmiddels, de saecke gelaten — werden, by „de voorige Resolutie van 19 July 1666, „en dezelve, in zo verre, *gerenoveert*.” De meeste Leden namen dit Voorstel over (v), en schoon my niet blykt, dat er eene Resolutie op kwam, wierdt, in de daad egter, grootendeels, aan den inhoud van het zelve voldaan, door dien de begeevening van verdere Vlagofficiëren (waar toe de Admiraliteiten, reeds bevoorens, waren gelast geweest) (w) bleef steeken, tot, voor zo ver ik zie, den jaare 1716: toen, by het overlyden van den Schout by nagt VETH, de Kapitein BEEKMAN, tot Schout by nagt te Amsterdam, wierdt aangesteld: waar na, ten jaare 1719, hunne Edèle Grootmoghendheden, in plaatse van den, toen overleeden, Luitenant-Admiraal JACOB DE JONG, den Schout by nagt BLÖK, tot Vice-Admiraal by 't Noorderkwartier, bevorderde (x).

Bl. 27. r. 5., BOLINGBROKE — *zegt zig van 't „Leger te bedienen, tot sterking van den aanhang „des Pretendents.*” Men vreesde, dat de laatstge-

(v) Refol. van Holl. 23 Aug. 1713. bl. 408 en 409.

(w) Refol. van Holl. 25 Febr. 1713. bl. 57.

(x) Refol. van Holl. 17 Mei 1716, bl. 488. 23 Dec 1718. bl. 714 en 13 Jan. 1719. bl. 20.

gemelde, zig, toen, in Lotharingen op-
houdende, eerlang, naar Engeland zou
oversteeken. De Koningin, liet er, door
haare Gevolmagtigden te Utrecht, de alge-
meene Staaten van waarfchouwen, met ver-
zoek, dat het inkoomen en alle verblyf
in deeze Landen aan den Pretendent mogt
worden belet, indien hy, 't geen men
egter niet vermoedde, de reize over de-
zelve Landen wilde neemen. Hunne Hoog-
mogendheden verzuimden niet, de zaak, met
noodigen aandrang, ter daadlyke kennis der
Provintien te brengen, welken, met naame
Holland, ook niet aarzelden de zekerste maat-
regelen te neemen ter voldoening aan 't bo-
vengemeld verzoek. (y)

Bl. 39. r. 14. v. o. „Vyf en zeventig
duizend man afgedankt.” Voor „*vyf en zeven-*
tig”, leeze men „*zeven en vyftig.* (z)”

Bl. 39. r. 13. v. o. „*Verscheiden Of-*
ficiers — afgedankt.” Te Lande, was 't ge-
tal der Opper-officieren, die in dienst blee-
ven, thans, zeer klein. SLANGENBERG over-
leden zynde, bleef FAGEL de eenigfte Ge-
neraal van het Voetvolk: ook hadt men
slegts twee dienende Generaals overig, by
de Ruitery; zynde, zo ik meen, de Graa-
ven van TILLY en ALBEMARLE (a); na dien
men van den Heere van OBDAM, sedert 1703,
en van den Heere van SLANGENBERG, se-
dert

(y) Resol. van Holl. 17 Nov. 1713. bl. 563.

(z) Petitie Raad van Staate, in de Resol. van Holl. 9 Jan.
1715. bl. 13.

(a) Resol. van Holl. 30 Mei 1714. bl. 212.

dert 1705, geen gebruik gemaakt hadt. (b) De wedden der drie dienende Generaals, wierden een derde verminderd, zo als ook die van mindere Hoofdofficieren verkleind wierdt (c). Doch TILLY; dezelfde Officier, die wy, ten jaare 1672, by het omkoomen der DE. WITTEN, als Ritmeester, reeds ontmoet hebben, (d) en die, na 't affterven van OUWERKERK, het opperbevel over 't Leger der Staaten gevoerd hadt; (e) dan welk bevel, en teffens de rang, dien hy, daar door, boven de andere Generaals bekleedde, met de vrede ophieldt; was bedagt op mid-delen, ter styving zyner waardigheid. In Wynmsand des jaars 1713, verzogt hy reeds aan de algemeene Staaten, begiftigd te worden, „ met *aite* of *karakter* van *Veldmaarschalk*, of sodanig andere *aite* van *distinctie*, als haer Ho. Mo. souden goedvinden;” als mede, dat hy, hangende de raadpleegingen der Gewesten hier over, mogte worden *gecontinueerd* in syne *charge* van *Generaal Commandant* der Troepes van den Staat.” De Vergadering van Holland was, toen, niet by den anderen, en men vindt niet; 't geen eenigfints vreemd kan voorkoomen; dat hier van, in 't vervolg, aan dezelve verflag wierdt gedaan. Doch de Heer van OBDAM, omtrend den zomer des volgenden

(b) SLINGEL. Staatk. Geschrift: 4. D. bl. 135. Myne Aanmerk. 17 St. bl. 53 op WAGEN. Vaderl. Hift. 17 D. bl.

(c) Resol. van Holl. 17 Febr. 15 Maart en 24 April 1714. bl. 47, 99 en 158.

(d) WAGEN. Vad. Hift. IV. D. bl. 162 en 169. Resol. van Holl. 1. Sept. A. 1718. bl. 389 en 390.

(e) WAGEN. Vad. Hift. XVII. D. 322.

den (f) jaars, overleden zynde, wendde TILLY; die zig, door dit sterfgeval, nu de oudste van alle Generaals bevondt, en de ongenegenheid der Provintien, tot het aanstellen van een Veltmaarschalk, duidlyk bemerkte hadt; het op een anderen boeg, verzoeken- de nader:, dat hy, nu zynde *de oudste Gene-
raal* van den Staet, by vervolg mogte
„ werden bekleedt met een *permanente Ac-
te*, of *Commissie*, ofte *character*, uyt
„ hoofde van welcke hy, so wel by de
„ *Troupes van den Staet*, als by *de vreemde
Mogentheden*, mogte werden erkent, voor
„ *Commandant* en *Generael en chef* van de
„ *Troupes van den Staet.*”

De Graaf van TILLY hadt verdiensten (g),
veelen waren hem genegen en, op den zel-
ven dag; zynde den 18 van Hooimaand des
jaars 1714; dat dit verzoek, des morgens,
aan de algemeene Staaten was gedaan en, des
middags, door den Raadpensionaris HEINSIUS,
aan die van Holland was bekend gemaakt, be-
flooten de Staaten der laatstgemelde Provintie:
„ dat de sake, ter Generaliteit, daar heenen
„ zou werden *gedirigeert*, dat, aan gemelde
„ Grave van TILLY, zyn voorschreven ver-
„ zoek mogte werden *geaccordeert.*” (h) De
Afgevaardigden der meeste overige Gewes-
ten volgden dit voorbeeld, binnen twee da-
gen, en de zaak zou doorgestaan zyn, in-
dien niet Vriesland en Stad en Lande, be-
zorgt

(f) Resol. van Holl. 30 Mei 1714. bl. 212.

(g) Zie, onder anderen, myne Aanmerk. 17 8; bl. 50 en 51.
en WAG. Vad. Hist. XVII. D. W. 343.

(h) Resol. van Holl. 18 July 1714. bl. 321 en 322.

zorgt voor de regten van derzelver Kaptein-Generaal in den tyd , hunne toestemminge gehegt hadden aan deeze voorwaarde, „ dat, alvorens, „ zou overlegd worden, met den *Raad van* „ *Staat, hoedanige Commissie en Instructie* aan „ den Graaf van TILLY behoorde te worden „ gegeven?” Men tradt, hier op, in onderhandeling met dien Raad, die, hier uit, aanleiding nam, om, in stede van te *adviseeren* over de *Commissie en Instructie*, „ de *Ge-* „ *deputeerden* van de Provincien te *informee-* „ *ren*, van de redenen, waarom het ver- „ zoek *niet behoorde te worden toegestaan*, en „ om, onder anderen, aan te wyzen, dat, „ door het toestaan van het verzoek, *meer-* „ *der gezag* zou gegeven worden aan de „ *Graave van TILLY*, als, naar de ordre „ van de Regeering, aan een' *Veldmaars-* „ *chalk*, en zelfs aan den *Capitein Generaal*, toekwam.” De woorden, welken ik hier aanhaale, zyn die van den Heere SIMON VAN SLINGELANDT, die, toen, Sekretaris van den Raad was en, zeer denklyk, de hand hadt aan 't Betoog; 't geen de Raad, tot staaving van deszelfs gevoelen, overgaf, en 't welk, breeder, in zyne schriften, verdienende nagelezen te worden, my, egter, wigtig genoeg is voorgekomen, om er 't hoofdzaakelyke uittetrekken.

„ TILLY;” zeide men, 1°., hadt slegts, voor- „ heen, 't opperbevel gevoerd over 's Lands „ Troepen te velde, niet over zodanigen, die, „ in de Provincien of 't gebied der Genera- „ liteit, bezetting hielden, nu, wilde hy 't „ gezag over allen hebben, en begeerde dus „ meer

„ meêr in vrede, dan hem, in oorlog, was
 „ gevolgd. 2°: Een *Veltmaarschalk* was,
 „ uit hoofde van zynen lastbrief, onderge-
 „ schikt aan, en dus minder dan, een Ge-
 „ neraal *en Chef*, ook hieldt zyn gezag op,
 „ met het eindigen van elken Veldtogt;
 „ daar TILLY het Opperbevel, onafge-
 „ broken *, by vrede en oorlog, wilde * *perma-*
 „ bekleeden. - 3°. Hadt zelf 't gezag der *nem.*
 „ Kapiteins-Generaal van den Staat; volgens
 „ 't gevoelen der Staaten van Holland, ten
 „ jaare 1651; zig niet verder uitgestrekt,
 „ dan over 't Volk van oorlog of over de
 „ Legers, buiten de stemmende Provincien of
 „ te velde zynde, en zy zelven hadden, vol-
 „ gens de eenige Instructie, die, ooit, voor-
 „ heen was vastgesteld; te weeten die van den
 „ 24 van Sprokkelmaand des jaars 1672; by
 „ elken Veldtogt, tot het opperbevel over 't
 „ Leger, door den Souverein, op nieuws, moe-
 „ ten gemagtigd worden. Ook moest men
 „ zig niet verbeelden, dat de schikkingen,
 „ die de Kapiteins-Generaal, over Krygsamb-
 „ ten en *Patenten*, gemaakt hadden, waarlyk
 „ hadden behoord tot hunne bedieninge: alzo,
 „ wat de ambten betroffe, 't zy te velde
 „ of daar buiten, hun geen meêr magt was
 „ toegekend, dan de Betaaltsheeren, die er
 „ alleen toe geregtigd waren, hen wel had-
 „ den willen laten uitoeffenen: terwyl, ten
 „ opzichte der *patenten*, de Prinsen van Oran-
 „ je dezelve, nimmer, als Kapiteins-Generaal,
 „ maar als Stadhouders, hadden gegeven:
 „ hebbende men die verschillende waardig-
 „ heden, ten jaare 1672, uit gunst voor
 „ Wil-

* perma-
nent Com-
mandant.

„ WILLEM III, met den anderen verward;
 „ 4°. Vermogt geen Officier, al was hy
 „ Veldmaarschalk, buiten de Stadhouders,
 „ eenig opperbevel te hebben over het Krygs-
 „ volk, liggende in eene Provincie, die zel-
 „ ve een' Stadhouder of Kapitein-Generaal
 „ hadt: zo als, thans, in Friesland plaats
 „ greep en, 5°. zou ook de bevordering
 „ van een' Officier, tot *aanblyvend' Opperbevel-*
 „ *hebber*, * om dat hy de *oudste Generaal*
 „ was, de Staaten, door den tyd, de han-
 „ den kunnen binden, om, des noodig
 „ oordeelende, 't bevel van 't Leger aan
 „ een' jongeren Generaal op te draagen. Zo
 „ als zy dit laatste, egter, in den persoon van
 „ TILLY zelven, hadden uitgeoeffend, zo dik-
 „ wyls hy aan 't hoofd van 't Leger ge-
 „ steld was geweest, schoon de Heeren van
 „ SLANGENBERG en VAN OBDAM ouder Gene-
 „ raals waren, dan hy." De Raad, dan, besloot,
 „ op alle deeze gronden, dat, zo men egter ver-
 „ meende, dat de dienst van den Staat en van
 „ TILLY vereischten, dat deezen laaften eenig
 „ meerder gezag, dan dat van Generaal der
 „ Ruitery, gegeven wierde, men, by voor-
 „ raad en wel, by *Resolutie*, doch niet by
 „ *Akte of Commissie*, en, vooral, sonder aan
 „ hem te geeven de *Character* van *permanent*
 „ *Commandant* en *Generaal en Chef* der
 „ Trouppen van den Staat, voornoemden
 „ Graave van TILLY zou kunnen magtigen,
 „ om, zonder verkorting van 't regt der
 „ overige Generaals, toezigt te hebben
 „ over 's Lands geheele Krygsmagt, en de
 „ zorg tot het nakoomen der ordres en *Re-*
gle.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 17

„ *glemen*ten voor alle deelen van den dienst,
 „ met magt, om; by toestemming der Staa-
 „ ten van de Provincie, of hunne Gemagtig-
 „ dens; ten dien einde, de Bezettingen voor
 „ zig te doen monstren, zo dikwyls, hy zulk
 „ noodig mogte agten, en zig de lysten der
 „ sterkte en den staat der Regimenten, en wat
 „ diets méér was, te doen geeven: om hun-
 „ ne Hoogmogendheden en den Raade, ten
 „ allen tyde, te kunnen berigten, nopens den
 „ toestand van 't Krygsvolk, en hoe 't zelve
 „ best te houden buiten verval”

Dit advis en deeze voorslag vonden zoo veel
 ingang by de Leden van 't Besoigne ter Ge-
 raliteit, dat dezelve de gedagten van den
 Raade toevielen, met byvoeging egter, dat
 men TILLY de eerbewyzing van Veld-
 maarschalk zou kunnen doen genieten. Op
 op den 21 van Oogstmaand deezes Jaars 1714,
 wierdt dan, ter Vergadering der Algemeene
 Staaten, het Rapport in dier voege uitge-
 bragt, doch, door alle de Provinciën, over-
 genomen, om ter kennisse hunner Meesteren te
 doen koomen: „ sonder dat, (zegt de Heer
 „ van SLINGELANDT)” de Graaf van TILLY
 „ de saak, sedert, vervolgd, of eeffige Provin-
 „ tie haar Advis, daar op, ter Generaliteit in-
 „ gebragt heeft.” (1) Omtrend welke twee
 laatstgemelde punten, ik egter, uit 's Lands
 Resolutien, meene te moeten aantekenen.
Vooreerst, dat, wat TILLY belange, dees; voor
 zo ver ik zie; wel geen' verderen aan-
 drang gedaan heeft, om aangesteld te worden

(10)

(1) SLINGEL. Staatk. Geschrift: IV. D. 22. 136 — 145.

tot *permanent Generaal en Chef*, maar evenwel, in Louwmaand des jaars 1718, aan de Algemeene Staaten voordroeg, „dat, nadien, „omtrent het *caractier* en de *Commissie*, hem „te geeven, zig eenige bedenkingen en „zwaarigheden hadden opgedaan, hy ver- „zocht, om, buiten belasting van den Staat, „te worden *gehonoreert*, met de *digniteit* „van *Veldmaarschalk* der Troupes van den „Staat” (*k*). Ten anderen, dat; wat de Provincien betreffe; de Staaten van Holland, bereids op den eersten van Herfstmaand des jaars 1714, en dus slegts elf dagen, na ’t uitbrengen van het bovengemeld Rapport, hunne Afgevaardigden ter Generaliteit gemagtigd hadden, om in het verzoek van TILLY toe te stemmen (*l*). ’t Kan, evenwel, zyn, dat deeze last, nog door de Afgevaardigden van Holland, nog (zo zy insgelyks gelast geweest zyn) door die van de andere Gewesten, ter tafel van de Algemeene Staaten is ingebracht geworden: ’t zy dan, om dat de Presidenten in der tyd dit punt niet in omvraag zullen hebben gebragt: ’t zy, om andere redenen. En, dit zo zynde, kan men te ligter begrypen, waarom TILLY het zo even gezegd verzoek, ter bekooming der waardigheid van *Veldmaarschalk*, in den jaare 1718, gedaan hebbe. Ondertuschen wierdt, ook dit verzoek weder commissoriaal gemaakt, zo ter Generaliteit, als by Holland (*m*): maar de zaak bleef hangen.

’s Lands

(*k*) Resol. van Holl. 18 Jan. 1718. bl. 28 en 29.

(*l*) Resol. van Holl. 1 Sept. 1714. bl. 389 en 390.

(*m*) Resol. van Holl. 20 Jan. 1718. bl. 29.

's Lands kas, in den jongsten oorlog uitgeput, en overladen met schulden, gedoogde nog geene noemenswaardige verligting van gemeene middelen, welken, buiten dien, in Noord-Holland, zo verminderd waren, dat zy slegts omtrent een derde der gewoone som opbragten, nadien veele Inwoonderen verhuist en veele Landen in waardy verminderd, of verlaaten, waren, sedert den geweldigen inbraak van den West-Frieschen Zeedyk en het, daar op gevolgd, onderloopen van een groot deel van 't Gewest van dien naam, ten jaare 1675: (n) welke laatste rampen zulke zwaare onkosten ter herstellinge hadden veroorzaakt, dat dezelve, voor dat Kwartier, gerekend wierden nadeeliger geweest te zyn, dan de gantsche, zo verderflyke, oorlog, van den jaare 1672 tot 1675. Hier om, zo wel als om de schade, door de sterfte onder 't Rundvee, en door twee misjaaren, aangebragt, gaven de zeven stemmende Steden van Noordholland, in Louwmaand deezes Jaars 1714, aan de Staaten te kennen: dat zy, niet langer in staat zynde, hun deel in 's Lands lasten te kunnen draagen, op den voet van den jaare 1668, (o), zig, dierhalven, van de overeenkomst, ten dien tyde aangegaan, geheellyk ontslagen hielden. Hunne Edele Grootmogendheden stelden die Verklaaring, terstond, in handen van Gecommitteerde Raaden der twee Kwartieren, ten einde derzelver gevoelen daar op

te

(n) Vergel. WAG. Vaderl. Hist. XIV. D. bl. 377.

(o) WAGAN. I, c. XIII. D. bl. 360.

te verstaan (p). 't Liep aan tot in den jaare 1715 en 1716, eer men; om 't Noorder Kwartier te gemoed te koomen; in Holland besloot, de helft van het Krygsvolk; 't geen op 't aandeel van Noord-Holland, tot nu toe, gestaan hadt; by wyze van eene proeve, voor 't loopend jaar, te brengen op dat van het Zuiderkwartier, met byvoeginge, dat, aan Gekommitteerden in het Noorderkwartier, elke Heerenmaand (van welken men weet, dat agt van zes en één van vier weeken in een gewoon jaar gaan), dertig duizend gulden zouden aangeteld worden, om onder de Solliciteuren, in mindering van hunne agterstallen, verdeeld te worden: alles, egter, zonder inbreuk te doen op de Overeenkomst van den jaere 1668. (q)

Doch, nopens het draagen der lasten, was, in dit jaar, te Alkmaar, grooter onlust ontstaan. 't Gemeen, zeer gebeeten op twee Pagters van 's Lands middelen, met naame DANIEL SANGNÈ en ADOLPH CROMHOUT, viel, den 7 van Wynmaand, op hunne huizen aan en plunderde dezelve, met voornemen, om, straks daar aan, de woning van Mr. NIKOLAAS KIEN, Voorzittend Schepen der Stad; die het Schoutsambt, by 't openstaan dier bediening, waarnemende, den Pagteren, in 't invorderen van 's Lands penningen, hulpe hadt beweezen; op gelyke te behandelen. Dit laatste, egter, wierdt nog voorgekomen, door het, tydiglyk, op de been brengen van een gedeelte der Burgery, die, geholpen van Stads bedienden, de plundersaars uit den

(p) Resol. van Holl. 25 Jan. 1714. bl. 28—31.

(q) Resol. van Holl. 31 Aug. 1715. bl. 643—645, en 29 April en July 1716. bl. 253 en 511.

den anderen dreeven. De Staaten van Holland, dit werk zeer euvel neemende, schreeven, terstond, naar Alkmaar, met last aan den Officier der Stad, om de handdadigen, te vatten, lyfstraffelyk * in regten te be-^{* crim.} trekken, en, van veertien tot veertien da-^{nelyk.} ge, aan hunne Edele Grootmogendheden kennisfe van den stand der zaaken te geeven. Doch KIEN antwoordde, dat de voortgang des oproers, zynes meenings, best door zagte middelen zou kunnen geweerd worden, en dat hy ten uitersten bekommerd was, van het zelve weder te zullen zien herleeven en er den eersten aanstoot van te lyden, indien aan het, op zig zelve, heilzaam, maar, in de uitvoering, zeer gevaarlyk, oogmerk der Vergadering van Holland moest voldaan worden. Zelf verzogt hy, dat men hem, als geen Schout der Stad zynde, van deeze beveelen geliefde te ontfiaan. Eenige dagen daar aan, wierdt Mr. WILLEM BYL, tot Schout aangesteld, maar de Staaten waren, dien onverminderd, by hun besluit gebleeven, den Officier in der tyd gelastende, op bovengemelden voet, met de zaaken voort te gaan, en, indien hy, by onverhoopten tegenstand of andere toevallen, eenig Krygsvolk ter zyner hulpe mogt noodig hebben, daar van kennisfe te geeven aan hun of, by hun afweezen, aan Gekommitteerde Raaden, om de noodige voorziening, ter handhaaving van regt, te erlangen (r). BYL deedt, kort hierop, de misdaadigen vatten en de

(r) Resol. van Hof. 3 Nov. 1714. N. 514, 515 en 539.

de noodige getuigenissen tegens hen inwinnen; ook lieten de Staaten zig zynen yver welgevallen, met aanschryvinge, zo aan hem, als aan Schepensbank van Alkmaar, om onverwyld en streng regt, tegens de Plunderaars, uit te oefnen, overeenkomstig de Wetten en Plakaaten dezer Landen, en te zorgen, dat de voorschreven zaak, voor 't veranderen van Schepensbank; welke veranderinge invalt op Kersavond; wierde afgedaan (1). Dit laatste, echter, gebeurde niet. In 't begin van Hooimaand des volgenden Jaars, liep by Holland een brief in van een deel der oude; waar onder KIEN; en een deel der nieuwe Schepenen van Alkmaar, nopens den toenmaligen staat van dit regtsgeding, „ en aen wie, en waer aen, hetge-
„ hapert hadde, dat de sake, — voor de veran-
„ deringh der Schepensbank; niet *finalyk* was af-
„ gedaan.” Men maakte dien Brief commissoriaal aan het groot Besoigne tot de regtszaaken, (2) en besloot; eerlang, overeenkomstig het Rapport van dien, dat de dienende Schepenen van Alkmaar de aangevangen regtsplegingen, ten spoedigste en kragtigste, zouden hebben doortezetten: ook wierdt; „ ten eynde haer Edele Groot
„ Mog: versekert mogten wesen, dat aan dersel-
„ ver goede *intentie*, dienaangaande, zou wor-
„ den voldaan;” het Hof aangeschreeven, den Prokureur Generaal te gelasten, van, te Alkmaar, naar de reeds gehouden en nog te houden regtsgedingen, onderzoek te doen, en

(1) Staat der Nederl. 5 D. II. 404. en Resol. van Holl. 8 Dec. 1714 bl. 555.

(2) Resol. van Holl. 19 Jan. 1715, bl. 23.

en den Staaten zyne bevindinge, omftandiglyk, en in gefchifte, te berigten: (u) zo als hy, na ruim vier weeken, deedt. Hunne Edele Grootmogendheden fteden dit Berigt in handen van 't groot Befoigne tot de regtszaaken, om „ nader en aendachtigh, te *examineeren*, en te dienen van *consideration* en *Advis* (v).” Hoe het wyders, met deeze zaake afliep is niet, duidlyk, ter myner kennis gekoomen. De Resolutien van Holland houden daar omtrend; voor zoo verre ik zie; een volkoomen stilzwigen.

In 't laatst van Wintermaand, gebeurde, in Noord-Holland, nog iers, 't geen, toen ten tyde, veel beweeging veroorzaakte. Ondanks de Plakaaten van den Lande en, byzonderlyk, dat van den jaare 1647, tegens de bedevaarten der Roomschegezinden naar Heilo en elders, ging dit werk zyn gang, zo naar Heilo zelve; daar men den put bezogt, dien men hieldt, op 't gebed van Bifchops WILLEBRORD, uit de aarde opgeweld, en dienstig voor koortfen en andere ziekten te zyn (w); als naar het *Kruisbergjen*, of den grond, op welken, tot den jaare 1573 toe, geftaan hadt het, zo gezegd, wonderdaadig Kapellerjen van *onze lieve Vrouwe ter nood*, gelegen in Oesdom, tusschen de Dorpen Heilo en Limmen. Hier plantte men Kruisfen, en deedt; om met de Staaten van Holland te fpreken; „ bygelooovige kruiperyen,

(u) Refol. van Holl. 19 Jan. 1715. bl. 65.

(v) Refol. van Holl. 22 Febr. 1715. bl. 117.

(w) VAN HUESSEN en VAN RYN, Kerkel. Oudhed. III. D. bl. 137 en 138.

„en, (x),” welker menigvuldigheid, reeds ten jaare 1706; volgens 't verhaal van een' ooggetuigen; diepe sporen, in 't rond, gemaakt hadden (y). 't Bleef hier niet by. In Slagtmaand Jaars 1713, verspreidden (z) de Herbergiers van de weinige, daar staande, Huiskens; toe, in den nacht van Maria's ontvangenisfe; welke, tusfchen den 8 en 9 der even gemelde maand, gerekend wordt in te vallen; onverwagt en onder een hemelsch geluid, uit den, zo zegden, heiligen grond, eene nieuwe bron was ontsprongen, die men daar na bevonden hadt, een onfeilbaar geneesmiddel te zyn tegen de ziekte onder het Rundvee, welke wy boven zagen, dat, thans, zo zeer, hier te lande, begon te woeden, dat ook hunne Edelle Grootmogendheden er, by openbaare plaakaten, in voorzien hadden (a). 't Gerugt van dit wonder, dus, verloklyk voorgesteld, vloog, fchielyk, door het Land en, byna even spoedig, zag men, zo uit deeze als de nabuurige Provincien, een' grooten hoop menschen, zig naar Heilo spoeden, die, elk om 't eerst, zig beyverden, hunne kruiken en vaatjes met heilig water te vullen. Welhaast zelf, ging men verder. De bygeloovigheid, ailengskens aanwasfchende, vervóerde het volk niet flegts tot het doen van Predikationen, onder den blaauwen hemel, alwaar die water hooglyk verheft wierdt, maar ook tot plegtige ommegangen, die, op lichten dage, met

(x) Refol. van Holl. 28 July 1714; bl. 346.

(y) SMITS. Schatkam. der Nederl. Oudh. op 't woord Heila.

(z) St. der Nederl. 8 D. bl. 226 - 228.

(a) Refol. van Holl. 17—23 Jan. 26 April, 25 July en 20 Oct. 1714, N. 6, 22, 170, 335, 493.

met brandende toortſen in de handen, en 't zingen van Roomſche liederen, verrigt wierden. Eindelyk bragt de Klasſis van Alkmaar het een en ander ter kennis der Staaten van Holland, met verzoek daar tegen te voorzien, zo als, ſedert gedaan wierdt. De Bailu van Kennemerland ging, toen, ſpoedig dit werk te keer, en dempte den Wel, of bron, dien men, eerlang, berigt kreeg, gegraven te zyn geweest: ook gelasteden hem hunne Edele Grootmogendheden, een waakend oog te houden, zo op alle ſoort van bedevaarten en ommegangen der Roomschegezinden, byzonderlyk naar het Bergjen te Heilo, als tegen alle verdere Overtredingen van 's Lands Plakaaten, ten deeze, daartoe, des noods, de ſterke hand gebruiken-^(b). Men heeft dit egter, in 't vervolg, zo ſterk niet opgenomen, en de bezoeken naar het gezegde Bergjen zyn, niet geheellyk buiten zwing geraakt ^(c).

De West-Indiſche, Maatſchappij deezer Landen met veele tegenspoeden hebbende te worſtelen en, daaglyks, agter uit gaande, hadt de Kamer van Tieneri, in dit jaar, zig, zo by de Staaten van Holland, als by de Algemeene, ver-voegd, met verzoek, om ingelyfd en vereenigd te worden in en met de Oost-Indiſche, onder voorwaarde, dat zy, aan dezelve, alle haare Landen, Sterkten, voorregten, eiſchen op in te vorderen gelde, en wat dies meer was, in
vol.

(b) Reſol. van Holl. 28 July 1714. N. 346 en 347.

(c) Kerkel. Oudh. III D. N. 137.

vellen eigendom, afftaande, deeze, daar tegen, 't bestuur, baaten en lasten op zig: zôu neemen: agtende de Kamer van Tienen, dat zulks, met voordeel van 't Land, der Steden en byzondere Ingezetenen, zou kunnen geschieden. Men stelde het plan, zo by Holland als ter Generaliteit, in handen der Bewindhebberen van de Oost-Indische Maatschappye, om te dienen van berigt (*d*). Ook liep, dit laatste, in de Lente des volgenden Jaars, binnen: doch men oordeelde, by het zelve, de voorgeslagen vereeniging onaanneemlyk en verderfelyk (*e*). 't Werk bleef toen hangen, en niet wakker gemaakt, voor diep in den jaare 1720, wanneer, in de beide hooge Staats-Kollegien, begreepen wierdt, dat een Besoigne gehouden en, daar van, Rapport diende uitgebragt te worden (*f*). My blykt niet, dat hier aan voldaan wierdt, en de West-Indische Maatschappyy, deedt, met der daad, afstand van haare voorige denkbeelden, toen zy, eenige jaaren hier na, de voortduuring van haar Oktrooi, voor den tyd van dertig of veertig jaaren, verzocht: (*g*) 't welk haar dan ook; schoon niet zonder veele moeite onder de Provintien (*h*); ten jaare 1730, gegund

(*d*) Resol. Holl. 17 Oct. en 13 Nov. 1714. bl. 452 en 512.

(*e*) Resol. van Holl. 21 Maart 1715, bl. 272 en 273.

(*f*) Resol. van Holl. 16 Oct. 1720. bl. 448.

(*g*) Resol. van Holl. 7 Aug. 1727. bl. 755.

(*h*) Resol. van Holl. 24 Sept. 1728. bl. 955. en l. 1, 3. en 11 Febr. 18 Aug. 1730. bl. 53 122. l. 719.

gund wierdt, en wel op zulk eene wyze, als onze WAGEN., op zyn plaats, nader zal leeren (i).

Bl. 39. r. 4. v. o. „Andere Gewesten” Onder deezen was Holland: ’t geen, spoediglyk, toestemde in de lasten van den staat van Oorlog, zo als dezelve, op ’t einde des voorgaanden jaars 1714, door den Raade van Staate, in de algemeene *petitie*, was aangedrongen (k). Volgens deeze, zouden er zes en veertig duizend, zes honderd elf hoofden in dienst gebleeven zyn. Maar, daar, dit niet smaakte by alle de overige Provinciën, kwam men, op voorflag van den Raad, over een, om het tot op veertig duizend, twee honderd, twee en zeventig hoofden, te verminderen (l): ’t geen, aindelyk, by Resolutie van de Algemeene Staaten, in Slagtaande des jaars 1715, op veertig duizend, tweehonderd en een en tagtig koppen, gebragt wierdt (m).

Bl. 61. r. 16. „Zy” (*de hulptroepen van den Staat naar Engeland*) „stonden onder ’t bevel van den Majoor Generaal VAN DER BEEKE.” VAN DER BEEKE was *Luitenant-Generaal*, en hadt onder zig den Generaal-Major MONTEZE. Men hadt deeze twee gekooren, omdat zy de jongste Generaals perfoonen waren, die, tot deezen dienst, bekwaam wierden geoordeeld:

(i) WAGEN. Vaderl. Hist. D. XIX. bl. 32.

(k) Resol. van Holl. 23 Febr. 1715, bl. 192, vergel. l. c. 9 Jan. 1715. bl. 7—84.

(l) Resol. Holl. 25 Mei 1725. bl. 419.

(m) Resol. Staat. Gen. 14 Nov. 1715. en van Holl. 19 Nov. 1715. bl. 815—819.

deeld: komende men er geene anderen toe neemen, om dat de Groote-Britannische Generaals, met welken zy te veld moesten trekken, meestal jonger in rang waren, dan de overige Generaals perſoonen van den Staat en de Brigadiereſen CHAMBRIER, CRONSTROM en D'ABADIE. Voorts beſtondt ons Volk in vyf Bataillons Nederlandſche Voetknegten van JACOT, CRONSTROM, RANTSOU, WELDEREN en PALLANT: in vyf Bataillons Zwiſers van STURLER, MAY, CHAMBRIER en SMITS, en in het Regiment Dragonders van WASSENAAR (n).

Bl. 73. r. o., *Welk de Keizer — nimmer bekrachtigd hadt.*” WAGEN: ziet hier, denk ik, op het Verdrag, tuſſchen den Keizer en Koning van Pruſſen, geſlooten den 2 van Lentemaand des jaars 1713, en, dit zó zynde, is, zekerlyk, die bekrachtiging my mede niet voorgekoomen. Doch, negen dagen daarna, wierdt de Vrede, tuſſchen Frankryk en Pruſſen, geſlooten en, toen, ſtondt LODEWYK XIV; als daar toe door Koning PHILIPS van Spanje gemagtigd; aan FREDERIK WILLIAM af dat gedeelte van Spaanſch Oppergelderland, 't geen de laatsgemelde reeds bezat. Den 16 van Bloemaand des jaars 1713, wierdt dit Verbond en deeze aſtand bekrachtigd (o).

Bl. 99. r. 6., Ik vind, dat zy — („de Prinſes van URSINS”) voornam, — *zig, met der woon, te Utrecht, neder te ſlaan.* Doch ik weet niet, of zy dit voorneemen voltrokken heeft.”

(n) Reſol. Gen. 19de Oct. 1715. en van Holl. 22 Oct. 1715. bl. 759—761.

(o) Voyez NANY, *Memoir: Hiſt. et poliſſiq. des Pays-bas Autrich.* T. 1. p. 138. et DUMONT *Corps Diplom.* T. VIII. f. 327—339. et l. c. fol. 357.

heeft." De Prinses van URSINS; dus genoemd, naar haaren tweeden Gemaal, den Prins FLAVIO van URSINS, met wien zy, ten jaare 1675, in den egt tradt; was eene gebooren Hertoginne van TREMOUILLE, en, thans, reeds hoog bejaard. Haar Huis was aan dat van Nassau, van ouds, vermaagschapt, en in dienst van den Staat geweest: 't geen haar op de gedachten kan gebragt hebben, om zig, te Utrecht, neder te zetten. Doch zy veranderde, eerlange, van denkbeelden, en begaf zig naar Avignon, onder 't gebied van den Paus, om er 't overige van haar leeven door te brengen. Zy stierf, te Rome, in den jaare 1722 (p).

Bl. 99. r. 7. v. o., „ Ook meent men, dat zy" (de Prinses van URSINS), „ te veel vermogt op den Koning." Dit schynt 'de eenigste oorzaak van haaren val geweest te zyn, die, door de onbeleefdheid, welke zy, jegens de nieuwe Koningin, beging, slegts verhaast wierdt. De Abt ALBERONI; dien men, in 't vervolg, nader, als Kardinaal en eerste Minister van Spanje, zal leeren kennen, hadt dit huuwelyk des Konings met eene Parmasche Vorstinne, geheel buiten weten der Prinsesse van URSINS, bestooken. Op zyn' raad, hadt ELISABETH FARNESE reeds van zyne Majesteit verlof gevraagd en verkreegen, om de Prinses van URSINS weg te zenden en, juist om dit te bewerken, hadt men aan de laatstgemelde, van dit

(p) Vie du Cardinal ALBERONI. Tom. 1. p. 59; Europ. Mercur. 11 Jan. 1715. bl. 49 en 50. Mei 1716. bl. 286. en Aug. bl. 104. ook Dec. 1722. WAGEN. VIII D, bl. 48, 78 en XLII. N. 190.

onbewust, aangeraden, der jonge Koninginne te gemoed te gaan. ELISABETH ontving haar koeltjens, en de oude Gunsteling, hier op, zeer ten onpasse, een gezagvoeren-den toon aanneemende, en haare Majesteit, over derzelver traage reize, als andersints, berispende, gaf deeze terstond last, haar van zig te verwyderen en, in een karos, naar de grenzen van Frankryk, te doen geleiden (q).

Bl. 104 r. 12. „ *De Staaten raakten — in eenig geschil met de Turken.* Evenwel niet met de Porte zelve, maar wel met eenigen haarer Staatsdienaaren en Onderdaanen. Toen de Aga; van welken onze WAGEN; zo straks, spreek zal; onverrigter zaake, van hier naar huis keerde, gelasteden de Algemeene Staaten aan den Graave COLYER, hunnen Ambassadeur te Constantinopolen, de ongegrondheid der eischen van deezen Afgezondenen en zyne Meesters den Grooten Heere te vertoonen: 't geen van zodanig gevolg was, dat de Sultan niet slegts den zynen verboodt, hier over, voortaan, de Nederlanderen lastig te vallen, maar ook van dat bevel, by eene beleefde aanschryvinge, aan hunne Hoogmogendheden kennis gaf, die zulks, op eene dankbaare wyze, beantwoordden. Gelyk zy mede deden, nopens een ander blyk van 's Keizers heuschen handel omtrend hen: daar in bestaande, dat hy ook die van Algiers aan zyn Hof hadt ontboden, over het schandelyk verbreeken der vrede met den Staat,

(q) *Voyez la Vie du Cardinal ALBERONI. Tom 1. p. 29—113.*

Staat, hun gelastende, om, daar nopens, met der Staaten Ambassadeur in handeling te koomen, en de genomen Schepen, Goederen en Slaaven, schadeloos, te rug te geeven. De Staaten, naar deeze gunstige gesteltenisse van het Ottomannische Hof zig regelende, geboden hunnen Gezant, om, indien zig eenige Afgevaardigden van Algiers op 't grond gebied van den Grooten Heer, ter voldoening aan hoogstdeszelfs bevelen, werkelyk begeeven mogten, als dan, op de schadelooze te ruggaave van alles aan te houden, of, zo hy dit laatste niet bewerken konde, evenwel, ter vrylating der Slaaven, voor en na de laatste Vredebreuk genoomen, zestig duizend Ryksdaalders, of een weinig meerder, hun te mogen aanbieden en besteeden (r). Doch de uitkomst beantwoordde niet aan de verwagting. Eenige Algerynen kwamen wel, onlangs hier na, te Smirna, om over vrede te spreken, doch zy gehoorzaamden niet aan de bevelen van ACHMET, en de vrede met hun wierdt, zonder tusschenkomst des Turkschen Keizers, eerst ten jaare 1726; zo als men nader zien zal; getroffen: toen COLYER; die egter, naar zyne gewoonte, zig zeer in dat werk benaastigd hadt; reeds was overleeden (s).

Bl. 105. r. 9. ;, *In der daad, dit was tot nog toe agtergebleeven, of ter oorzaake van den buitenspoorigen prys, welken men vorderde, of by gebrek van penningen.*

Men

(r) Resol. Holl. 29 July 1717. bl. 332, en Secr. Resol. van Holl. 29 Oct. 1717. bl. 294—297.

(s) Resol. van Holl. 11 Oct. 1720. bl. 438, 2 en 6 July 1724. bl. 304 en 483. Ook 15 Mey 1725. bl. 388. DUMONT Corps Diplom. Tom. 8. fol. 137. art. 12.

Men schynt niet te mogen ontkennen, dat een meerdere spoed by den Staat, in 't vrykopen der Nederlandsche Slaaven, te Algiers gevangen zittende, en van welker vrykoop onze WAGEN. hier spreekt, den oorlog met dit Roofnest; die, eerlang, zeer kostbaar wierdt; denklyk hadt kunnen voorkoomen, schoon er zig, in den beginne, beletzelen tot dien vrykoop opdedden. 's Lands Consul van BAERLE hadt, op bevel der Algemeene Staaten, reeds ten jaare 1713, aan hun, eene Lyst dier Slaaven gezonden, met byvoeginge, dat hy den prys des losfinge niet konde opgeeven, alzo de Patroonen dien niet zeggen wilden, voor zy wisten, dat er last tot vrykoop, uit de Nederlanden, gekoomen was. Hy riedt, egter, dit laatste af, om hen niet te veel te doen eischten, en verzogt, dat men hem veel eêr, in stilte, met een' Koopvaarder van Cadix, de noodige penningen, in goede Mexicaansche stukken van agten, wilde overmaaken! Doch hunne Hoogmogendheden lieten hem weten, dat men, hier te lande, tot geen besluit, nopens de losfinge, konde koomen, zo lang men van den prys niet verzekerd was, dien hy, derhalven, nader onderstaan moest: zy voegden er by, dat ook de bezending van Kadix ondoenlyk was, om den Oorlog, in welken men zig nog met Spanje bevondt (f). VAN BAERLE schreef, hier op, nader, in den Herfst des volgenden jaars 1714, dat het niet losfen der Slaaven, by de Algerynen en Tunetaanen; die dit, als een gewoon

en

(f) Secr. Refol. van Holl. 20 Mei 1713. bl. 90 en 91.

„ en aangenaam gevolg en de vrucht van
 „ de vrede, over de drie jaaren vergeefs
 „ hadden gewacht;” groot misnoegen hadt
 veroorzaakt, en dat de Slaaven zelve, tot
 wanhoopige daaden overflaande, niet flegte
 de Schepen afgeloopen, maar, onder voor-
 wendfel, dat hy 't geld tot losfinge reeds
 onder zig hadt, een aanflag op 't leeven
 van hem en zyn huisgezin gemaakt hadden,
 dien hy, ter naauwer nood, was ontkoomen:
 verzoekende nu, tot behoud der vrede en tot
 dekking van zig zelve tegen alle toekoo-
 mende gevaaren, zestig duizend Ryksdaal-
 ders, in wigtige Spaansche *Pistoletten* of
Cruzados, te mogen erlangen. Men maakte
 dit *commisforiaal*, zo ter Generaliteit als
 by Holland (u): doch; schoon nu de vrede
 met Spanje was geslooten, en 't vervoer, des
 noods, ook van daar, geschieden konde;
 de zaak bleef hangen: 't zy dan om re-
 denen, door onzen WAGEN. aangehaald,
 't zy, om dat men begreep, dat die los-
 sing niet op 's Lands beurse diende te
 geschieden, of om andere oorzaaken. Moe-
 tende ik hier by aanmerken, hoe my niet
 gebleeken is, dat de Staaten werkelyk „ be-
 „ loofd hadden het vrykoopen der Slaaven,
 „ die, ten tyde der jongste Verdragen, te Al-
 „ giers, — gevangen zaten,” zo als onze
 treflyke Schryver, kort te vooren, gemeld
 heeft. (v) Ik vinde, in tegendeel, by
 het 12 punt van 't jongste Verdrag van den
 Staat

(u) Resol. van Holl. 13 Sept. 1714. bl. 416 en 417.

(v) Vaders. Hist. XVIII. D. bl. 105, r. 5-9.

Staat met de Algerynen, ten jaare 1712, bedongen te zyn, „ dat niemand tot de „ Nederlanders zou mogen zeggen, *koop* „ *uwe Slaaven!* zo lange zulks hun,“ (der Nederlanderen) „ welbehaagen niet was:” en verder, „ dat men geene *belofte*, nog tyd, „ nog getal der Personen, om vry te koo- „ pen, zou mogen voorwenden, en, als de „ tyd, om Nederlandsche Onderdaanen te koo- „ pen, volgens gewoonte, zou gekomen zyn, „ *wanneer zulks ook wezen mogte*, niet meêr „ van hun zou mogen eischen, dan men ge- „ woon was van andere Natien te doen.” (w)

Doch de Algerynen waren niet gewoon, zig veel aan de Traktaaten te kreunen. Zy hoopten altyd op eene losfing; met welke men hier geen haast maakte; en vielen 'er den Consul VAN BARLE lastig over. Reeds op den 8 van Grasmaand des jaars 1715, schreef dees aan den Staat: dat twee zaaken, onvermydlyk, eene vredebreuk met de Barbaaren na zig sleepen zouden: *eerstelyk*, zo men 't misnoegen, over 't niet losfen der Slaaven, niet wegnam: *ten anderen*, zo men niet zorgde, dat 'er, geene masten uit de Nederlanden, naar Algiers gebragt wierden, dan zodanige die door de handen van hem ful gingen: hebbende zekere Christen Mogendheid aan de Regeeringe aldaar veertig masten aangeboden, mids zy met hunne Hoog-mogendheden brake. (x)

Men

(w) DU MONT, Corps dipl. Tom. VIII. fol. 294.

(x) Résol. van Holl. 25 Juny en 18 July 1715. bl. 457 en 540.

Men voorzag in het laatste eerlang (y): maar, daar 't eerste niet afgedaan wierdt, voegden zig de Algerynen, al spoedig, by de Roovers van Salée en verklaarden, openlyk, den oorlog aan ons Gemeenêbest, in 't laatst van den jaare 1715: waarvan men, hier, de weete kreeg in Lentemaand van 1716, midlerwyl VAN BAERLE, een maand bevoorens, geduurende eene aardbevinge, die, met tuschenpoozing, verscheiden dagen duurde, uit Algiers, was gevlugt: zo als ook de consul FRANKEN 't Maroccaansch gebied hadt moeten ruimen. (z) Schoon men, hier te Lande, straks, brieven ter kaape uitgaf, liet 's Lands beurse niet toe, veele Schepen van oorloge in zee te brengen: maar, daar men bemerkte hadt, dat de Levantvaarders, thans, min bemand en gewapend waren, dan voorheen, hit hoofde van het Reglement van den jaare 1663, geschied was, waar door veelen derzelven in handen der Algerynen gevallen waren en deeze laatste zig, des te eêr, verftout hadden, mer den Staat te breeken, wierdt, op voorstel van Bewindhebberen des Levantschen handels, eerlang, by openbaaren Plakaate, geboden, dat geene Koopvaardyschepen naar de Straat, Midlandsche Zee en den Archipel, van hier en terug, zonder geleide van Schepen van oorloge, zouden vermogen te vaaren en handelen, ten zy van genoegzaame grootte, en voorzien van zodanige Manschap en ge-

(y) Resol. Holl. 25 Oct. 1715. bl. 767-776.

(z) Resol. van Holl. 25 Aug. 1716. bl. 180 en 181.

geschut, als breeder by plakaat was vastgesteld:
 * *Afsu.* alles op verbeurte der verzekeringe, * zo op den
route. bodem, als op de daar in gelaaden goederen,
 gedaan. (a) Ook nam men, in den zomer des
 jaars 1717, in overweeginge, om, tot lossing
 der 'Slaaven, zo te Algiers als Marocco ge-
 vangen zittende, niet slegts eene algemeene
 * *Collectie.* inzameling * van gelden door deeze Ge-
 westen te doen, maar ook den tienden of
 twaalfden penning, door de Reders van sche-
 pen, op de West vaarende, van de maand-
 gelden der Schepelingen te doen in hou-
 den en in 's Lands kasse brengen, in
 dier voege, dat; zo dit alles niet ge-
 noeg was; men 't overschor zou moe-
 ten vinden, uit het verhoogde last- en veil-
 geld. (b) Doch ook dit nam een anderen
 keer, toen men, kort daar op, tyding kreeg
 van 't bevel des groote Heers aan de Algery-
 nen; van 't welk ik, in myne bovenstaan-
 de aantekening gesproken heb; strekken-
 de ter schadelooze terug gawe van alles aan
 den Staat. De Staaten beslooten toen, den
 Schout by Nagt BOUDAAN; die, eenige Koop-
 vaarders begeleid hebbende, met drie sche-
 pen voor Cadix lag; aan te schryven van,
 in persoon, zo de tyd, tot zyne terug
 reize bepaald, dit toeliet, naar Algiers te
 zeilenen, andersints, zulks aan een' zyner on-
 der hebbende Scheeps-Kapiteinen op te
 draagen, met last, om, overeenkomstig 't
 be-

(a) Resol. van Holl. 22 Sept. en 24 Nov. 1716. *Bl.* 628
 en 734 — 739.

(b) Resol. van Holl. 24 Jun. 1717. *Bl.* 249.

bevel van ACHMET III, volkoomen ontslag der geroofde goederen, Vaartuigen en Slaaven te eischen, of, zo 't niet anders zyn kon, drie honderd Ryksdaalders, ten hoogste; 't geen' men een maatig losgeld noemde; voor elken Slaaf uit te looven. Doch BOUDAAN kreeg deezen Briefte laat, om 'er aan te kunnen voldoen (c) en, sedert, bleef de oorlog, tot het jaar 1726, voortduuren, zo als ik, boven, reeds zeide: ondanks zelf het aanbod der bemiddeling of hulpe van Frankryk, Spanje, de Porte en des Grootmeesters van Maltha (d). Met Marokko liep dit aan, tot het jaar 1730.

Bl. 105. r. 4. v. o. „ Sterfte onder 't „ Rundvee.” Zie ook myne Aanteekening alhier, bl. 24

Bl. 107. r. 10. „ Ook werdt — beslooten, dat hy” (*de Graaf van Albemarle*) „ zyne zitting in de Vergadering van Holland behouden zou.” Alle de overige Leden der Ridderfchap verschilden van het verzoek des Heere van Duivenvoorde, en begreepen dus, dat ALBEMARLE, op de gronden, by WAGEN. vermeld, zitting ter Vergadering diende te houden, en dat de Steden zig in het huislyke * hunner orde niet behoorden intejaaten. Eenigen, egter, der laatstgemelden namen 't voorstel over (e) en de

* *Demonstratie.*

(c) Resol. van Holl. 26 Nov. 1717. bl. 438 en 24 Maart 1718. bl. 280.

(d) Resol. van Holl. 22 July, 12 Aug. 1721. bl. 585, 604, 605, 17 Febr. 1724. bl. 124. 1 Juny, 16 en 18 Dec. 1723, bl. 425, 880 en 909.

(e) Resol. v. Holl. 15 Mei 1715. bl. 372 en 373. Vergelyk myne Aanm. 13. St. bl. 107.

de zaak bleef, eenige maanden, hangen; tot dat de Staaten, op 't einde deezes jaars, verstonden, dat ALBEMARLE; die hun gebleeken was, sedert, ook de Heerlykheid van Zevender te hebben gekogt, en daar mede verlyd te zyn; „zyne *sessie* zou mogen „*continueeren* — in de Vergaderingh van „haer Ed. Groot-Mog.; ende, genegentheyt „hebbende, om weder naar Engeland te „gaen ende aldaer *sessie* te nemen als *Pair* „van-Groot Bretagne, sulks ook zou vermo- „ghen te doen, *na dat hy, alvorens, daar „toe, permissie versoekt ende geobtineert sou „hebben van haer Edels Groot-Mog.*” (f) welke plaats ik uitschryve, om dat de woorden, die, met een loopende letter, gedrukt staan, twyfel kunnen geeven, of zy alleenlyk zien op 't-vertrek van den Graave naar Engeland en 't zitting neemen in 't Hoogerhuis aldaar; zo als WAGEN. het hier opvat; dan of zy ook betreklyk moeten gemaakt worden op ALBEMARLE's zitting in de Staats-Vergadering, hier te lande; zo als hy het, in vroeger tyd, heeft verstaan (g). Ook weet ik niet, of de Graaf, naderhand, tot één dezer beide zaaken verlof gevraagd heeft, maar wel, dat hy, in Louwmaand des jaars 1616, reeds by Holland zitting nam (h) en, aldaar, meest als Heer van *Acquei*, somtyds ook als Heer van *Zevender*, onder de Edelen voorkomt (i).

De

(f) Resol. van Holl. 19 Dec. 1715, bl. 934.

(g) Staat der Nederl. VI D. bl. 94.

(h) Resol. v. Holl. 15 Jan. 1716, bl. 4.

(i) Resol. van Holl. 2 en 28 Jan. 16 Maart, 13 April, 13 Mei, 10 Sept. 1717. 2, 24, 98, 129, 170 en 354.

De Staaten van Holland beslooten, ten
 zelve dage, vast te stellen, dat, onver-
 minderd de Resolutie, ten jaare 1658, in op-
 zigte der Staatsdienaaren, genomen,* voortaan * *Minis-*
 niemand ter hunner Vergadering zou worden *terz.*
 toegelaaten, die in anderen eed, dienst, of wed-
 de ware, dan van dit Gewest, van de verdere
 Bondgenooten of der Generaliteit: zonderende
 zy, egter, hier van uit 't bezitten van leengoe-
 deren en de voorregten daar aan gehegt,
 als mede de eertitelen van eenige Rid-
 derlyke orde ofte der, daar van afhangen-
 de, Kommanderyen, als ook den Adeldom,
 die iemand van een' uitlandsch' Vorst bekwa-
 me, „ na dat hy, alvorens, daar op ver-
 „ socht ende ook *geobtineert* soude hebben
 „ het *consent* ende goedvinden van haer Ede-
 „ le Groot Mog.” (k)

Bl. 117. r. 6. v. o. „ 't Verbond werdt,
 „ wederzyds, *behoorlyk bekrachtigd.*” Kort
 daar op, namen 's Lands buitengewoone Am-
 basfadeurs, WASSENAAR VAN DUIVENVOORDE
 en BORSSELEN VAN DER HOOGE; na verkre-
 gen verlof van den Staat; hun afscheid van
 Koning GEORGE, en de eerstgemelde deedt,
 reeds in Bloemaand deezes jaars, in den
 Haage, verslag van zyne bezending (l).

Bl. 120. r. 10. v. o. „ Zy bleeven *be-*
sluiteloos.” Men moet dit, egter, zo niet
 opheemen, als of de Staaten, met naame
 die van Holland, in 't] geheel thans afkee-
 rig

(k) Resol. Holl. 19 Dec. 1716. bl. 934 en 935.

(l) Resol. van Holl. 27 Febr. en 22 Mei 1716. bl. 133,
 134 en 135.

rig waren van 't aangaan van nieuwe Verbonden, tot onderlinge verdediging, met de bovengemelde Mogendheden. In tegendeel, schoon zy gevoelden, dat het sluiten, met slechts één' of eenigen derzelven, gevaarlyk was, verstonden zy, reeds op den 30 van Grasmaand deezes jaars 1716, dat de, haa aangeboden, Verbonden, tot behoud der vrede en rust van Europa kunnende strekken, geenzints van de hand moesten worden gewezen, maar, in tegendeel, „ al- „ le *devoiren* aangewend, dat, tusschen den „ Keizer, den Koning van Groot Brittannie „ en den Staat, eene *defensive Alliantie* „ mogte werden aangegaan, en ook, *op „ den zelve tyd*; om alle *diffidentie* en *om- „ brage* voortekoomen; eene gelyke *Alliantie*, „ tuschen de Koningen van Frankryk, van „ Groot-Brittannie en den Staat, mogte worden „ geslooten.” (m) Juist dit zelfde plan riepen zy nog in en hielden zig daar aan, toen Frankryk en Engeland beiden den Staat een nader Verbond van verdediging voorsloegen, schoon zy, daarna, egter, zo als WAGEN. in 't vervolg zal doen (n) zien; in dat nader Verbond, zonder den Keizer, traden, hoe zeer niet buiten strubbeling onder de Gewesten, en zo, dat; 't geen ik elders niet aangeteekend vinde; de Stad Leiden het sluiten van 't meergemeld Verbond alleenlyk aanzag, doende hier van blyken in 's Lands Revolutien. (o) Ik zie, dat Spanje; 't geen, thans

(m) Secr. Resolut. v. Holl. 30 Apr. 1716. bl. 184.

(n) Secr. Resol. van Holl. 17 en 28 Oct. 5 Dec. 1716, bl. 205, 220 en 221. Vadersl. Hist. XVIII D. bl. 246 en 147.

(o) Secr. Resol. 7 Dec. 1716. bl. 232 en 233.

thans, reeds den oorlog met den Keizer in den zin hadt; den Staat mede een Verbond van onderlinge verdediginge aanbodt, dan waar op, van deeze zyde, geen spoedig antwoord, noch genoegzaam gevolg kwam: waar over, 't Spaansche Hof zyn misnoegen deedt betuigen^(p).

Bl. 122. r. 1. „, RIPPERDA — kreeg — „, last, om over deeze punten te spreken.” Behalven de, door WAGEN. opgenoemde, punten, was RIPPERDA, reeds by zyn vertrek naar Spanje en, voorts, by herhaaling, gelast, aan 't Hof van Madrid te vertoonen: hoe verscheiden Fransche schepen, aanhoudend en openlyk, op de Zuidzee voeren en op verschillende Spaansche Kusten, zo van America als Europa, aanliepen, laadende en lossende, zonder iemands wederzeggen: waartegen men, ten ernstigste, verzocht, dat zyne Katholyke Majesteit voorzien wilde, als hebbende zig, by het derde artikel van het Vrede Traktaat, ten jaare 1714, met den Staat geslooten, verbonden, niet te zullen gedoogen, dat eenige vreemde Natie op de Spaansche West-Indien handel dreeve. (q) RIPPERDA kweet zig hier van naar behooren, spreekende er, met nadruk, over, zo met den Koning en de Koninginne, als met den Abt ALBERONI, die zig ook, allen drie, bereid verklaarden, aan den wensch der Staaten te voldoen, maar zig beriepen op gebrek aan Schepen en derzelver behoeften: verzoekende, daarom, dat men, van hier, zyner Ma-

(p) Secr. Resol. van Holl. 29 Mei, bl. 184, 16 en 17 Qd. 1716. bl. 184, 204, 205 en 5 Jan. 1717. bl. 234.

(q) Resol. van Holl. 19 April 1715 bl. 324.

Majesteit zes Schepen van oorloge en de noodige scheepsbehoefsten leveren wilde, welken Spanje betaalen zou met schuldbrieven op de Indiën. Hunne Hoog-Mogendheden, overweegende, dat zodanige schuldbrieven niet anders waren dan aanwyzingen * op goederen of gelden, uit de Spaansche West-Indien te rug koomende *, welker betaaling aan veele onzekerheden onderhevig was, sloegen dit voorstel, beleefdelijk, af, ten zy de Koning een gereeder middel van voldoeninge by der hand hadde. Ook bleef men by dit gevoelen, schoon, kort hier na, 't verzoek, van 's Konings wege, herhaald wierdt (r). De handeling over de verdedigende Verbonden; waar van zo even gesproken is, en in welken ook de Staaten betrokken waren; was, thans, aan den gang, en, daar er Spanje hoogst aan gelegen lag, om hunne Hoog-Mogendheden van eene verbintenis met den Keizer af te houden en nader aan zyne belangen te trekken, gaf dit gelegenheid, dat ALBERONI, tot tweemaal toe, den Staat een byzonder Traktaat; dan 't geen hier mede geen' ingang vindt; ter verzekering der West-Indische vaart, deedt voorstellen, met byvoeginge, egter, aan RIPPEN, uit 's Konings naam, „ dat, alzo de Staat hadde kunnen goedvinden, zyne Majesteit *a la negligence* „ te tracteeren, omtrend de verzogte *Scheeps- „ materiaalen*, hy „ (Ambassadeur) „ nu „ (‘t was „ in 't laatst van Slagmaand des jaars 1716,), „ kon-

(r) Secr. Refol. van Holl. 24 Oct. 1715. bl. 160, 22 Feb., en 19 Maart 1716. bl. 168—170.

„ konde schryven , dat de Koning, die, nu,
„ niet noodig hadde: also hy tweehonderd dui-
„ zend Ryksdaalders naar Holland hadde over-
„ gemaakt, om die van Particulieren te koopen:
„ niet geloovende; dat haer Hoog-Mog. dat ook
„ fouden willen beletten.” (s) Hoe zeer men,
ondertusfchen, in Spanje voorgaf, de rust in Ita-
lie te willen betragten (t), dienden die fcheeps-
behoefsten, klaarblyklyk genoeg, niet voor de
Indien, maar ter onderneeming van den geheimen
togt op Sardinie, die, in 't volgend jaar, uit-
borst. Veelligt zouden 's Lands fchepen ook
daar toe gebruikt zyn geworden.

Bl. 124. „ De Czaar — deedt — een' keer
naar Holland.” De Staaten lieten hem, door
eenige Leden, opwagten en alle eer bewy-
zen. Hy deedt hun, door ALBEMARLE, ern-
ftiglyk verzoeken, den Advokaat MUYs VAN
HOLY, die, by zeker vonnis van Schepenen, te
Amsterdam gevangen zat, op vrye voeten te
stellen; doch hunne Edele Groot-Mogend-
heden floegen dien eisch, eenpaariglyk, van
de hand. (u)

Bl. 126. r. 6. „ Agterftallen — aan de
„ gemeene Scharkist fchuldig.” Holland al-
leen was fchuldig, nopens de geldligtingen,
voor 't aandeel van die Provincie, federt den
jaare 1691 tot 1714 ingeflooten, ter Gene-
raliteit gedaan, eene fomme van zeventien-
millioenen, vyf honderd, negen- en- zeventig
dui-

(s) Secr. Refol. van Holl. 23 Apr. 1717. bl. 289.

(t) Secr. Refol. van Holl. 26 Sept. 23 Dec. 1716, en 5
Maart 1717. bl. 199, 204, 205, 238, 277 en 278.

(u) Secr. Refol. van Holl. 19 Maart 1716. bl. 175 en ge-
hebr. Aanreek. van dien tyd.

duizend, zeven honderd, zes en- zestig gulden: waar van de veragterde renten bedroegen een millioen, drie honderd, veertig duizend, vier honderd, zes en- dertig gulden, en dus, te samen, agttien millioenen, negen honderd, twintig duizend, twee honderd en twee gulden. (v) Waartegen, egter, die Provincie terug eischte dat geen, 'twelk, door haar, aan grof geschut en oorlogsbehoef ten, was opgeschooten, en eene somme bedroeg van zes millioenen, agt honderd, vier en dertig duizend, zes honderd, vyf en- twintig gulden, negen stuivers. (w)

Naar maate der geldelyke lasten van den Staat, was men ook bedagt, op de bekoominge van penningen, tot verval van dezelve. Ik heb reeds aangereekend, dat men zig, hier toe, in Holland, ook bedienen de van 't voordeel eener Provinciale Lottery. Men hadt er, onlangs, eene aangelegd, die twintig millioenen beliep, maar, door haare grootheid, niet vol geraakte, waarom dezelve, sedert, merklyk wierdt verminderd (x). Doch, in Sprokkelmaand des jaars 1715, wierdt door een, daar toe benoemd, Besoigne, in Holland, uitgebragt een Plan, ter heffing van een *Familie-geld*, over de Ingezetenen van dit Gewest: in welk middel Ridderfchap en Steden, op den 19 van Lentemaand daar aan, reeds hunne toestem-

(v) Resol. van Holl. 9 Aug. 1716. bl. 586.

(w) Resol. van Holl. 28 Aug. 1716. bl. 597.

(x) Resol. van Holl. 23 Febr. 22 Maart, 19 Apr. 16 en 23 Nov. 1715. bl. 194, 279, 313, 406, 803, 285 en 28 Mei 1716. bl. 294.

stemming gaven. Dan, daar over de wyze, op welke hetzelfde werkftellig te maaken, over den tyd der betaalinge, byzonderlyk ook nopens het opmaaken, overgeeven en overzien der *Quotieren* van de Steden en Dorpen, nog vry wat te doen viel, liep de invoering van dien aan, tot in het volgend jaar 1716: moetende de betaaling gefchieden, voor den eerften van Herfstmaand van dat jaar, en elk zig zelven fchatten. Rotterdam floeg, daar boven, in Bloei maand des laatfgemelden jaars, ter Vergaderinge van hunne Edele Grootmogendheden nog voor, het ligten eener hoofdelyke Leening van de tegenwoordige Ambtenaaren, af te losfen door hunne Opvolgers in den tyd, onder genot eener fchuldbekentenis, op den Lande, tegen vier gulden ten honderd, 's jaars. 't Werk wierdt, eerlang, overwoogen en, ten jaare 1716, zo de heffing zelf; in te gaan met den eerften van Louwmaand 1717; als het middel, ter vinding van de jaarlyksche rente, vastgefteld. Naar leiding der opgegeeven' lysten aan deeze Provintie, reekende men, toen, dat deeze leening ruim vyftien tonnen fchats zou opbrengen. (y)

Bl. 126. r. 16. „Veertig duizend, twee honderd, een-en-tagtig man,” Zie myne aanteeke. alhier, bl. 27. op WAGEN. bl. 39. r. 4. v. o.

Bl. 128. r. 6. v. o. „Eenigen — dag, ten er om.” Om deezen tyd, fchreef de, toenmaalige, Sekretaris van den Raade van Staate, VAN SLINGELAND, zyne, federt eenige jaaren, in druk uitgegeevene, Verhandeling, den

(y) Refol. van Holl. 24 Mei en 24 Nov. bl. 396 — 398, 855, 877 en 27 Juny en 28 Dec. 1716. bl. 486 en 779 — 792.

den titel voerende van „*Discours, over de Defecten van de jeegenswoordige Constitutie der Regering van den Staat —, en over de middelen van redres.*” Welk stuk hy aan eenige Staatsleden mededeelde, ten einde; kon 't zyn; de onderscheidene Gewesten hunnen Afgevaardigden, ter Vergadering der algemeene Staaten, volkoomen magt mogten geeven, om de punten van herstel; by Resolutie hunner Hoogmogendheden; den 7 van Oogstmaand des jaars 1716, voorgedraagen; door onderlinge onderregting, overreeding en inschikking, tot besluit te brengen. 't Gevoelen van deezen beroemden Man verdient, by deeze gelegenheid, te worden aangeroord. Hoofdzaaklyk vermeende Hy: aan de eene zyde: „ dat „ de gebreken, thans, niet alleen meer be- „ speurd wierden, maar ook nadeeliger „ uitwerkingen hadden, dan voor deezen, „ toen de meeste Provincien Stadhouders en „ Kapiteins-Generaal hadden, welker ge- „ zag, in veele opzigten, aan het gebrekkige te „ gemoed kwam.” Aan den anderen kant: „ dat WILLEM III. een onsterfelyken roem en „ eene welgeregelde Republiek hadt kunnen „ nalaaten, indien hy dat gezag hadt be- „ steed, ter herstelling der oude en nieuwe „ Regeerings feilen van dit Gemeenebest, „ in plaate van de Regenten te brengen in „ eene soort van afhanglykheid, die, naar 't „ oordeel van veelen, niet zeer met 's Lands „ vryheid strookte, en door welke hy de moei- „ lykheden, die hem in 't bestuur voorkwamen, „ wel, geduurende zyne Regeering, hadt over- „ wonnen, maar, na zyn dood, het Stadhouder- „ lyk

„lyk bewind in nog onaangenaamer gedagtenis,
 „dan het was voor 't jaar 1672, en 't Land aan de
 „voorige kwaalen onderheevig hadt gelaten.”
 „Eindelyk, gaf SLINGELAND verstandige rede-
 nen op, om de goede orde, naar de toenmaalige
 gesteldheid der Republiek, te doen herleeven.
 Dan dit alles hadt geen genoegzaam gevolg. (z)

Bl. 134. r. 12. „*De Afgevaardigden van*
 „sommige Gewesten *niet gelast, om alles*
 „*afteendoen.*” De Hollandsche Afgevaardigden
 waren op de zaaken, breder vervat in de, on-
 deraangehaalde, Resolutien der Staaten van dat
 Gewest, volkoomenlyk gelast. Doch twee stuk-
 ken moesten zy, alvorens te besluiten, voor-
 af, ter kennis brengen van hunne Edele Groot-
 mogendheden. 't Eerste raakte het punt, om
 de geschillen onder der Bondgenooten, in
 zaaken, nopens welken, volgens de Unie,
 geene overstemming valt, egter by overstem-
 minge of uitspraake van Zegsmannen, afte-
 doen: het andere, om den Raade van Staate
 te magtigen, de Provincien, die nalaatig blee-
 ven, in 't betaalen van toegestemde aandee-
 len, met der daad uit te winnen. (a)

Bl. 134, r. 2. v. o. „'t Komptoir *van de*
 „Generaliteit eens geslooten geweest *zynde.*”
 „Dit gebeurde, ten jaare 1715, en duurde
 tien maanden lang: naamlyk van den eersten
 van Lente-, tot den laaften van Wintermaand. (b)

Bl

(z) SLINGEL. Staatk. Geschrift, I. D. Voorred bl. 6 en 7. En, f.
 c. Bl. 171-214. bl. 209-350. Byzonderl. 209, 212, 222, 223 en 225.

(a) Resol. van Holl. 28 Aug. 1716. bl. 597 en 598. en Secr.
 Resol. van Holl. 25 Sept. 1716. bl. 197—199. SLINGEL. l. c.
 bl. 175, 178, 223—225. PAUL. over de UNIE, 2. D. bl. 164.

(b) Resol. van Holl. 19 Nov. en 21 Dec. 1715. bl. 205 en
 945. SLINGEL. l. c. I. D. bl. 189.

Bl. 13. r. 7. „*Veel* Ingezetenen *klaagden* „*over* — vermindering *hunner* inkomsten.” Om deezen tyd en bevoorens, hadt Amsterdam, ter Vergaderinge van Holland vertoond de klagten van veelen haarer Ingezetenen, ter zaake, dat de Provincie van Friesland, sedert eenige jaaren, hadt opgehouden, aan hun de jaarrenten der hoofdsommen, zo voor; als gedurende den, laatsten oorlog, in Holland, opgenomen, te voldoen, schoon zy dezelvev uitkeerde aan de Friesche Ingezetenen en aan zulken, die zig, van hier, met der woon derwaarts begeeven hadden. Amsterdam verzogt daarom, dat de Staaten van Friesland, zo by Brieven van hun Edele Groot-mogendheden als der algemeene Staaten, mogten worden aangemaand, de agterstallen te zuiveren: tot welk schryven, terstond, beslooten wierd: (c). In Lentemaand, liep het antwoord der Staaten van Friesland by Holland in. Zy verontschuldigten zig, dezelve betaalingen nog niet te hebben kunnen doen, uit hoofde der drukkende lasten des oorlogs, der sterfte van 't Rundvee en der inbreuken van hunne Zeedyken: doch beloofden, voor het vervolg, alles, ter voldoening hunner schuldenaars, te zullen in 't werk stellen: ook boden zy, eenigen tyd daar na, eene gedeeltelyke betaaling der los- en lyfrenten den Hollandischen Ingezetenen aan. Dan hunne Edele Groot Mogendheden, bevroedende, hoe, met dit al, hunne Ingezetenen agter de Frieschen zouden gesteld blyven, drongen, by verscheiden Brie-

(c) Refol. van Holl. 16 Febr. 1715. ff. 100 en 101.

ven; die in ernst telkens klommen; sterk aan, om hunne Onderzaaten, ten opzigte eener schuld, van gelyken aart, ook op gelyken voet, met die van Friesland, te behandelen; te meer, daar de Friezen, alhier, op gelyken voet, met de Hollanders, behandeld wierden: oordeelen de zy het tegendeel van dien onbillyk, onregtmatig, en tegen de trouw der Bondgenooten aan te loopen. Dit geschil duurde verscheiden jaaren, zonder, aan de zyde der Hollanderen, 't bedoelde wit te bereiken (d):

Bl. 136. t. 10: „Deeze afdanking — *geschiedde tegens 't genoeg van sommige Gewesten.*” Utrecht zat, thans, voor, ter Generaliteit, maar was ongelast. Zeeland er tegen zynde, wierdt het besluit opgemaakt door Holland, 't geen, in de op één na laatste week, hadt voorgezeten. De Staaten van Holland lieten het zig wel gevallen, doch stemden, om alle verwarring voor te komen, nog voor den tyd van ééne maand, in de betaelinge van 't Krygsvolk, op den ouden voet (e). Dit tydpunt wierdt, daar na, verlengd (f).

Bl. 146. r. 44. „Andere Leden der *hoo-ge Regeering* vonden er, *insgelyks*, niet veel reden toe.” Dat, in Holland, de Stad Leiden het sluiten van het drievoudig Verbond, slegts aanzag, heb ik, voorheen, met een

(d) Resol. van Holl. 14 Maart, 21 April, 30 Mey, 19 Aug. 20 Nov. 1716. bl. 120, 243, 303, 585 en 724, 4 Jan. 1717. 1724. bl. 20 en 797, 28 Febr. 1725. bl. 93. Index Resol. van Vriesl. I D. bl. 365.

(e) Resol. van Holl. 25 Sept. 1717. bl. 398, 540. 15 Jan. 1718. bl. 24.

(f) Resol. Extr. Vergad. 26 Mei en 26 Juny 1717, in Resol. van Holl. 30 Juny. 27 Oct. 27 Nov. 1717. bl. 223, 268; 444

een woord, gezegd (g). Zy stemde ook, sedert, niet in de bekragting (h).

Bl. 151. r. 6. „*Het woord Heeren: welke ook door 't Weener Hof, nog niet gebruikt werdt.*” By een' Brief van den Keizer; geschreeven te Weenen, den 14 van Oogstmaand des Jaars 1709, en ter Generaliteit ingekoomen den 14 van Slagtmaand, daar aan volgende; betuigde die Vorst, dat de goede trouw en de standvastigheid van de Algemeene Staaten, gebleeken in de laatste handelingen te Geertruidenberg, hem zeer aangenaam waren, en gaf hun, ten blyke van dien, voor d'eerste reizē, den titel van *Hoogmogenden* *: zonder er, egter, by te voegen dien van *Heeren*, 't geen eerst, eenige jaaren laater, gebeurde. Deeze onderscheiding is my, voorheen, niet onder 't oog gevallen: en men verbeterde dus alhier, myn gezegde, en dat van een ander, zeer kundig man, ten opzichte van het jaartal, waar in de Keizer den naam van *Heeren* aan de Staaten gaf (i).

Bl. 155. r. 10. v. o. „*De Engelsche Resident hadt Gekommitteerde Raaden verzogt, om GORTZ — te doen ligten.*” De Staaten van Holland waren, thans, niet by een, en Gekommitteerde Raaden gingen tot het besluit, om GORTZ in bewaarder hand te nemen, niet over, dan na dat de Engelsche Resident hun de wettige afschriften der Brieven van verboden verstandhoudinge, tuschen GYL-

LEN-

(g) Zie deeze Aanmerk. 18 St. bl. 48.

(h) Secr. Resol. van Holl. 29 Jan. 1717. bl. 262.

(i) Uit medeged. Berigten; en Resol. der Staat. Gen. 26 July 1710. Vergel. 5 stukje deezer Aanm. bl. 77. op WAGEN. Vaderl. Hist. 5 D. bl. 323. r. 9. v. o. en WAGEN. l. c. XVII Deel, bl. 322. Zie ook Resol. van Holl. 8 Febr. 1726. bl. 72.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 51

LENBERG en GORTZ zelve, hadt ter handen gesteld, en men zig overtuigd hieldt, dat alle uitsfel, om zig van hem te verzekeren, gevaarlijk zyn zoude. Zy gaven er, sedert, kennis van aan hunne Edele Grootmogendheden, die hun doen goedkeurden (k).

Bl. 156. r. 10. „*Hy deedt GORTZ in verzekering nemen.*” GORTZ wierdt, nevens zyn byweezenden Sekretaris, op het Stadhuis te Arnhem, in bewaaring gebragt (l).

Bl. 158. r. 1. „*Het Fransche Hof handelde te Stockholm, om KAREL den XII te bevredigen met den Koning van Groot-Britanje.*” Niet alleen met den Koning van Groot-Britanje; maar ook met den Staat; waar toe de Graaf DE LA MARCQ, Gezant van Frankryk in Zweeden, veele moeite aanwendde (m).

Bl. 161. r. 15. „*In 't Overquartier van Gelderland, viel ook geschil met zyne Pruisische Majesteit.*” Alle deeze geschillen waren zoo ernstig, dat, in 't midden van Lentemaand, de Raad van Staate ter Vergadering hunner Hoogmogendheden aandrang; zoo op de betaaling der beloofde agterstallen, als op de bezorging der, zeer vervallen, Vestingen en den slegten staat der Oorlogsmagazynen, aan de zyde van Gelderland, byzonderlyk, omtrend Nymegen en Zutphen; gelyk mede op het staaken der raadpleegingen ter vermindering van 's Lands Krygsvolk; neemende de gerugten daaglyks toe, dat de Koning

(k) Secr. Resol. van Holl. 24 Febr. 1717; bl. 265—277.

(l) Secr. Resol. van Holl. 24 Febr. 1717. bl. 266.

(m) Secr. Resol. van Holl. 28 Mey 1717. bl. 290.

ning van Pruissen, „ met een groot getal
 „ Troupes, op de ontbloote Frontieren
 „ van Gelderland stondt te koomen,” Men
 nam dit, by de Provincien, in overwee-
 ging: (n) maar de vrees met haare gevol-
 gen verdween, ten deezen opzigte, toen, in
 Zomermaand, zyne Pruisfische Majesteit, door
 den Ambassadeur van Frankryk, zyne geneigd-
 heid liet aanbieden, om deelgenoot te worden
 van het drievoudig Verbond, en, in Herfst-
 maand, door zynen Gezant, den Baron van
 KNIPHAUSEN, om, met den Staat, by een
 Verbond van onderlinge verdediging, de
 oude vriendschap te vernieuwen (o).

Onze WAGEN. heeft, op zyn plaats, doen
 zien (p), dat het Eiland *Tabago* of *nieuw*
Walcheren, ten Jaare 1677, door de Fran-
 schen was veroverd. Zy hadden 't, sedert, ver-
 woest en verlaaten, ook was het in dien staat
 gebleeven, niet tegenstaande men, hier te lan-
 de, wel eens bedagt was geweest, om het aan
 vermogende Luiden, op goede voorwaarden,
 uit te geeven. In dit Jaar vervoegden zig
 ADRIAAN BOON en ESTIENNE PASQUIER by de
 Staaten van Holland; die den eigendom des Ei-
 lands van de Heeren LAMPSINS gekogt hadden;
 met verzoek hun dien eigendom af te staan en,
 ter verdediging van dit Gewest, dertig stukken ka-
 non, honderd duizend pond buskruid en een ge-
 noegzaam aantal kogels by te zetten, waar tegen
 zy

(n) Secr. Refol. van Holl. 16 April 1717. *bl.* 286 en 289.
 Refol. Holl. 15—24 Apr. 1717. *bl.* 135 138 .164.

(o) Refol. v. Holl. 25 Juny en 25 Sept. 1717. *bl.* 260 en
 39

(p) Vaderl. Hist. XVI D. *bl.* 443 en 445.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL: 53

zy aannamen, de vervallen Sterkten weder op te regten, de Volkplanting en Suiker-Plantagien weder in staat te brengen, en de Suiker, Indigo en andere voortbrengfelen van 't Gewest naar deeze Provintie te zenden, om, voor hunne reekening, te worden verkogt, onder betaling van even zodanige lasten, by 't inbrengen, als welken, door de Ingezetenen van Suriname en Curacao, betaald wierden. Nog verlangden zy het werk, ter Generaliteit, daar heen gestuurd te zien, dat men hun toeliete, onder goedkeuringe hunner Edele Groormogendheden, een' Gouverneur en andere Ambtenaaren te benoemen. De zaak wierdt gesteld in handen van een groot Besoigne in Holland, met de Admiraliteiten: doch zy bleef, zo ik meene, steeken: zynde zelf my niet gebleeken, dat er eenig Rapport van is uitgebragt geworden (q).

In de Vergadering van Holl., ontstond, om deezent yd, een geschil, tuschen de Afgevaardigden van Amsterdarn en die van Gorinchem, 't geen vry ernstige gevolgen hadt. Mr. ABRAHAM VAN HOEY, Raad in den Hove van Holland, was, in Hooimaand deezes Jaars 1717, tot Raaden Rekenmeester der Domeinen van hunne Edele Grootmogendheden aangesteld (r). 't Gerugt liep, dat de Stad Gorinchem, in welker dienst hy, als Pensionaris, ten jaare 1713, geweest was, hem, nu, tot Vroedschap, of wel tot Pensionaris *honorair*, stondt aan te stellen, en, daarop, in die hoedanigheid, ter dagvaard

van

(q) Resol. van Hoff. 6 Oct. 1717. N°. 433-434.

(r) Resol. van Holl. 14 July 1713. N°. 344, en 23 July 1717. N°. 381.

van Holland af te vaardigen. Zo dra kreeg men, te Amsterdam, hier van de lugt niet, of Burge-meesteren en Raad dier stad begreepen, dat dit voorneemen van verren uitzigte was en aanlopende tegen de goede orde en wetten van den Lande, met naame tegen de Instructie van de Heeren der Reekenkamer van 's Lands Domeinen. Zy gaven, dierhalven, hunnen Afgevaardigden, die, naar den Haage, ter bywooninge der Vergadering van de Staaten; aanvang neemende met den 15 van Herfstmaand; stonden te vertrekken, last, om, door het doen van een nadrukkelyk voorstel, op alle mogelyke wyze te verhinderen, dat VAN HOEY ter hoogstgemelde Vergaderinge niet verscheene. In den Haage gekoomen, vernamen de Gemagtigden van Amsterdam, dat VAN HOEY, tot Pensionaris *honorair* van Gorinchem aangesteld was, en dat hy, wel dra, (s) by hunne Edele Grootmogendheden stondt zitting te neemen. Om dit dan voor te koomen, begaven zy zig, op den 16 van Herfstmaand; met voorneemen, om hun voorstel, nog dien morgen te doen; naar de Vergadering: maar stonden verzet, den Heere VAN HOEY, reeds voor den aanvang derzelve, aldaar te vinden, en dus zonder noch den eed, noch de belofte gedaan te hebben, tot het doen van welke, men gewoon was, de Pensionarissen en alle andere nieuwe Leden, staande de Vergadering, binnen te geleiden, alvorens zy zitting namen. Hoe zeer, door die ver-

(s) 't Is aanmerkelyk, dat men, op Woensdag, den 17 September des jaars 1717, zynde den eersten dag der Vergadering van Holland, leest „*nilhil actum est*“. Waar toe ik geloove, dat dit geval eenige aanleiding gaf.

verschyning, in een gedeelte van hun voorstel verhinderd, vertoonden zy, evenwel, dat niemand, zonder het doen van gezegden eed en belofte, ter Vergadering mogte verschynen, en dat, byzonderlyk, de Heer VAN HOEY, als, naar hunne meening, wederregtelyk afgezonderd, zig, by vóorraad *, uit de Vergadering, diende te begeeven, tot dat hunne Edele Grootmogendheden, over zyne bevoegd- of onbevoegdheid, en wel na 't houden van een *commisforiaal* onderzoek, zouden hebben geraadpleegd en beslooten. Dan, dit zeggen hadt slegts invloed by eenigen. Die van Gorinchem verwierpen volstrekt, om, volgens het Amsterdamsche Voorstel, hunnen Pensionaris de Vergadering te doen ruimen, oordeelende dat, zo het zelve doorging, eene enkele beschuldiging de kracht van voorloopige veroordeeling zoude verkrygen. Zy voegden er by, dat, hoe zeer vermeenende, in deezen, even min als de Heer VAN HOEY, iets ongevoeglyks te hebben begaan, zy, egter, te vrede waren, zig te onderwerpen aan eene daadlyke omvraage en besluit, staande de Vergadering: in welk geval zig VAN HOEY, zo lang, begeeven zoude in één der Vertrekkameren. Maar, daar dit verzoek aan Amsterdam niet smaakte, elk by zyn gevoelen en, midlerwyl, VAN HOEY in de Vergadering bleef, scheidde men, dien dag, van den anderen, zonder eenig besluit te neemen. Op den volgenden, veranderde de staat van zaken. De meeste Leden waren nu nader aan het begrip van Amsterdam gekoomen, en Gorinchem, dit ontwaar wordende, stondt, toen, den Heere VAN HOEY toe, zig uit de Vergadering te begeeven: zo als hy, terstondt,

deedt. Amsterdam sloeg, daarop, voor, dat men aan Gorinchem eene schriftelyke verklaring zoude afeischen, houdende, dat van Hoorv niet weder ter Vergaderinge zou verschynen, zo lange als het verschil niet was uitgemaakt. Doch die van Gorinchem wezen dit van de hand, zig, nogmaals, beroepende op, en onderwerpende aan, eene daadelyke uitspraak, Hunne Edele Grootmogendheden stelden, daar op, vast, dat: van toen af aan, „ niemand, „ als Vroedschap, Afgevaardigde, of *Minis-* „ *ter* der Steden, in de Vergaderinge zou mo- „ gen verschynen, ter aflegging van den eed „ of verklaringe, dan na, alvorens, aange- „ geeven en binnen bescheiden te zyn: en „ dat hy geene zitting zou mogen neemen, „ voor de eed en verklaringe, door hem, „ waren afgelegd.”

Doch, door 't bepaalen van deezen regel, voor het toekomende, was het geschil, nopens 't wettige of onwettige van het reeds verrigte; 't welk, volgens gevoelen der beide partyen, uit voorleedene Wetten, Resolutien, Instruktien en gebruiken, moest worden op- en uitgemaakt; niet afgedaan. Ook was de laatstgemelde Resolutie alleenlyk by de Ridderfchap en meerderheid der Steden genomen: zynde, door Gorinchem, Alkmaar en Hoorn, hoofdzaaklyk, gedaan aanteekenen, dat zy hunne toestemming aan dezelve Resolutie niet hadden gegeven, nadien er niet bygevoegd was geworden, dat, zo iemand de verschyning van eenig van Lid tegen- sprak, hy, *terstond*, zyne redenen zou moe-
ten

ten voortbrengen, en dat, teffens, een tyd zou moeten bepaald worden, binnen welken 't geschil zou worden afgedaan (*). Men ging dan voort, dit werk leevendig te houden. Gorinchem beklagde zig, eerlang, by twee Brieven, die aan de Leden rondgezonden wierden. Doch Amsterdam zig, in die geschriften, heevig gestookt vindende, sprak van eene bezending aan de Staatsleden te doen: die, egter, geen voortgang hadt. In Herfstmaand, leeverde de laatsgamelde Stad een breed betoog in by Holland, ingerigt ten bewyze van den wederregteliken en onvoegzaamen handel zo van de Stad Gorinchem, als van VAN HOBX zelven, die men vermeende, dat, door de aanneeming van het Pensfionarischap *honorair*, zonder verlof van hunne Edele Grootmogendheden, zynen lastbrief, als Reekenmeester, en wel het 98 artikel van dien, zo zeer hadt overtreden, dat hy van 't zelve Ambt behoorde vervallen te worden verklaard, ten zy hy, binnen den tyd van, uiterlyk, eene maand, zig onttede van het Pensfionarischap (■). Dan, hier tegen, leeverde Gorinchem mede een wydlyftig stuk in, by het welke zy de daad van haaren Pensfionaris, als haare eigene, beschouwde, en op haare bevoegdheid, om hem te kiezen, zo wel als op de zyne, om die keuze te kunnen aanneemen, kragtiglyk aandrang: zig, byzonderlyk, bevyrtigende, om aan te toonen, dat het aangehaalde 98 artikel geheel buiten gebruik was, also er verscheiden voorbeelden waren van

(*) Resol. van Holl. 17 Sept. 1717. N. 350 en 359.

(■) Resol. van Holl. 25 Sept. 1717. N. 399—414.

van Reekenmeesters, die, te gelyk, andere Ambtem bekleed hadden, zonder daar toe verlof van de Staaten te hebben verzocht of bekoomen. Onder meerdere scherpe bewoordingen; van welken egter 't voorstel van Amsterdam mede niet vry was; las men er ook, op 't laatst, deeze in: dat „ Heeren Bur- „ gemeesteren en Vroedschappen der Stad „ Gorinchem, soo uyt de nature van de „ saack, als uyt de wyze, op de welke dezelve „ was behandelt, en het geen, ter dier *occafie*, „ was voorgevallen, hadden opgevat die *ap- „ prehensie*, dat, veelligt, eenige *specieuse*, „ doch ongegronde, *pretexten* de Heeren „ Burgemeesteren en Vroedschappen der „ Stad Amsterdam, voor een groot gedeel- „ te, tot het *entameren* van deze *quaesitie* „ hadden *gepersuadeert*.”

Beiden de Stukken wierden *commisforiaal* gemaakt (v), maar, voor eerst, geen Rapport uitgebragt. In Lentemaand des jaars 1719, deden de Afgevaardigden van Gorinchem een nieuw verzoek tot afdoening, zig beklagende, dat zy, negenien maanden lang, te vergeefs, naar beslissing hadden gewagt, op welke zy, nogmaals, even als op de handhaaving in hun verrigte, aandrongen, al het welke zy zo wettig oordeelden, dat, zy, nogmaals, verklaarden, daarom, van den beginne af aan, vermeend te hebben, „ dat het vertrouwen hunner party, „ van, in deze onderneeminge, te zullen *trium- „ pheren*, veel eêr op *directie* en *credit*, dan wel „ op eene overtuighende kragt van reden, geves- „ tigd

(v) Refol. van Holl. 17 Nov. 1717, bl. 497—516.

„rigd was.” Zo egter; gingen zy hoofdzaaklyk voort; hunne Edele Grootmogendheden, begrepen, dat het Artikel der Instruktie van Reekenmeestèren; 't geen zy vertrouwden te hebben aangetoond, door 't gebruik afgeschaft te zyn; op 't verzoek * van Amsterdam, we-
 der plaats behoorde te grypen, verzogten <sup>* Regul-
satis</sup> zy mede, dat, als dan, ook die wetten, by welken het verschynen in de Vergadering van Holland aan Leden van de Generaliteits Kollegien was verboden, weder in volle kragt mogten worden gebragt, en dat de Bewindhebberèn der Oost-Indische Kompagnie, niet, voor hun leeven, maar, volgens het Oktrooi, slegts voor drie jaaren, in dienst mogten blyven: oordeelende zy, dat de staatsgesteldheid deezer Republiek geheellyk stondt te worden omgekeerd, indien men, aan één Lid van de Regeeringe, eenig gezag, boven zyne medeleden, toekende (w). Dan deeze voordragt hadt, voor Gorinchem, geen gewenschte uitkomst. Men hield, in Wynmaand hier aan, een Besoigne, waar van 't Rapport was: „dat de „Heeren van Gorinchem, aan de Heeren „van Amsterdam, over de onbetaamelyke „*expressien*, in haare twee *circulaire* Brieven, aan de Leden van de Vergadering „toegezonden, mitsgaders in” (hunne) „*Propo-
sitie* gedaan, alvorens, in de voorschreeve „saake, verder zouden worden *geprocedeert*, „betaamelyke *satisfactie* behoorden te geeven.” De meeste Leden, egter, begrypen-

(w) Resol. van Holl. 27 April 1717. bl. 208—211.

pende, dat 't geschil, over de toelaatinge van den Heer van Hoey, in de behandeling moest worden afgescheiden, van 't geeven der voldoeninge aan Amsterdam, en andere 't Rapport overneemende (x), drong Gorinchem eerst aan, om de zaak zelve, dat is 't geschil over de toelaatinge, af te doen, eer men onderzogte, of zy waarlyk der Regeeringe van Amsterdam eenigen hoop * aange-
 * *Injurie*. daan hadde, waar van zy zeide, het tegendeel, ten zynen tyde te zullen doen blyken: doch ziende, dat men hier geene ooren naar hadt (y), betuigde zy, eindelyk: „ dat de „ Heeren haare *Principaalen*, noyt, eenige *intentie* hadden gehad, omme de Heeren „ Gedeputeerden der Stad Amsterdam, in „ het minste, te *injurieeren*, en dat sy wa- „ ren in de *persuasië* en verwachting, dat, met „ dit haar *declaratoir*, volkomen *satisfactie* „ gegeven was, en dat, daar mede, vervol- „ gens, genoeg genomen worden.” Met deeze betuiging verklaarde Amsterdam, en, sedert, ook de overige Steden, voldaan te zyn (z). Waar op dit punt, voor afgedaan, wierdt gehouden. Op 't hoofdverschil kwam geene beslissing. Wel wierdt, vier dagen hier na, in een Besoigne van Ridderchap en verdere Leden, begrepen, dat de toelaating van den Heere van Hoey behoorde te worden van de hand gewezen; doch Gorinchem en verscheide
 Le

(x) Resol. van Holl. 18 Oct. 1719. bl. 508.

(y) Resol. van Holl. 30 Mey 1720, bl. 304 en 305.

(z) Resol. van Holl. 13 Sept. en 18 Oct. 1720, bl. 424 en 442.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL: 61

Leden namen dit over (a), en, toen die Stad, in Zomermaand des jaars 1721, voorsloeg, by meerderheid van stemmen, een einde van dit werk te maaken, bragt de Raadpensionaris HEINSIUS in omvraage, of, in het voorschreeven geval, wel overeenstemming plaats konde hebben? welke vraag de Leden ter kennisse hunner Meesteren bragten (b), zonder dat my blykt, dat, hier omtrend, sedert, iets meerder, ter Vergaderinge van Holland, is voorgevallen. Ook slonkte door den ryd, het ongenoegen, tuschen de twee Steden en VAN HOEY; schoon hy, na den 17 van Herfstmaand des Jaars 1717, nooit weer, als Afgevaardigde van Gorinchem, ter Vergadering van Holland verscheen; wierdt, ten jaare 1725, door hunne Edels Grootmogendheden, met toestemming ook van Amsterdam, tot Drossaard van Gorinchem en Dykgraaf van den Lande van Arkel aangesteld, ondanks hy Rekenmeester was, en bleef (c). Ja, 't vertrouwen op deezen Heere groeide, sedert, zo aan, dat hy, ruim twee jaaren daar na, en, altyd, de laatstgemelde bedieninge behoudende, op voerslag van Holland, door de Agemeene Staaten, tot Ambassadeur aan 't Hof van Frankryk wierdt gekoozen (d): alwaar men zyne verrigtingen, in 't vervolg, zal leeren kennen.

Bl. 183. r. 5. v. o. „ De Spaansche Ambas-

(a) Resol. van Holl. 16 Oct. 1720. bl. 449.

(b) Resol. van Holl. 27 Juny en 25 Nov. 1721. bl. 441 446 en 806.

(c) Resol. van Holl. 17 Jan. 1725. bl. 7.

(d) Resol. van Holl. 14 Aug. 10 Oct. 1727. bl. 773 894. Vergel. Staat der Nederl. 5 D. bl. 199.

basfateur, BERETTI LANDI, versterkte *de* Staatschen *in* *deze* gedagten, verspreidende verscheiden' geschriften, *waar door ook 't gemeen in dezelve* bevestigd wierdt." Die Gezant wierdt gehouden, voor een' man van diepe Staat- en veelvuldige Letterkunde: ook droegen zyne Geschriften hier de merkteekenen van: in welken hy, byzonderlyk, tragte te betoogen, dat het laag zou zyn voor *deze* Republiek, in een Verbond te treden, 't welk men, zonder haar eens te raadpleegen, ook op haren naam in de waereld hadt doen koomen, en waar uit zy nimmer eenig voordeel konde trekken, maar wel gewikkeld worden in een oorlog met den Koning van Spanje, die haar niet beleedigd en, sedert de Utrechtsche Vrede, met alle oplettendheid, behandeld hadt. Zyne voordragt vondt zo veel ingang, by groot en klein, dat het agterblyven van der Staaten verklaring, om zig by 't viervoudig Verbond te voegen, er zeer door bevorderd wierdt. 't Was, by *deze* gelegenheid, dat BERETTI LANDI eenen penning deedt slaan, vertoonende een kar, op welken drie mannen de wapens en geslagteekenen der Huizen van Oostenryk, Orleans en Engeland droegen, terwyl Holland; die men de hand toereikte; op haaren Leeuw, naast den wagen zittende, met de regterhand den speer der vryheid vast, en met de linkere, het vierde rad te rug, hieldt: lezende men, om den rand, in de Latynsche taale, *deze* woorden „ Tot nog tot staat hy, " (t: w: de kar) „ *maar het vierde rad ontbreekt:*" (e) en, op de

(e) Sist. adloc. quarta, deficienti. rotd.

de keer zyde; „'t *Viervoudig Verbond onvoltrokken, door het dapper en voorzigtig toeyen van 't Bataafsch Gemeenebest (f)*” Zo zeer ondertusfchen, als Spanje onze Republiek van de onderteekening daezes Verbonds hadt afgemaand, eêr dat Ryk nog zelve geteekend hadt, zo zeer maakte het, na dien tyd, zyn werk, om den Staat er mede toe te brengen. Ook zouden er de overige Provincien toe zyn overgegaan, indien Holland er zig niet aan onttrokken hadt (g).

Bl. 187. r. 2. „Van deezen tyd af”. 't Liep, eger, nog wel zeven jaaren aan, eêr de Staaten; die in 't viervoudig Verbond niet getreden waren; hem, in die hoedanigheid, erkenden (h).

Bl. 187. r. 3. „Gedurende de handelingen over het viervoudig Verbond, was men, in den Haage, in onderhandeling, met de Keizerschen, over de vereffening van eenigs moeilykheden, die uit het Verbond van Barriere ontfiaan waren.” De Staaten, door den Keizer, Frankryk en Engeland, geperst, om deel te neemen in het viervoudig Verbond, naamen deeze gelegenheid waar, om een afkomst te eifchen der bezwaaren, welke zy, tegen het niet nakoomen van 't Verbond van Barriere, hadden ingebragt, en deden zien, dat,

(f) *Fœdus. quadruplex. imperfectum. Republica. Batava. fortiter. prudenterque. cunctante.* ROUSSET *Recueil d'Actes.* Tom 1. p. 292 et 293. Hist. du Cardinal ALBERONI. Tom 1. p. 252, Tom 2. p. 121. *Europ. Mercur*, Jan. 1720. bl. 32—33, bl. 477, 481—483.

(g) *Secr. Refol. van Holl.* 30 Maart. 1720. bl. 481.

(h) *Europ. Mercur.* Aug. en Oct. 1725. bl. 137 en 248.

dat, zo men hun, hier in, niet meer te gemoed kwame, dan 's Lands Resident PASTERS, aan 't Hof van Brussel, hadt kunnen verkrygen, men ook, van hun, niet ligtelyk eenige toetreding tot het viervoudig Verbond té wagten hadt. Dit gaf oorzaak, dat Engeland; onder welkers borgtocht het Verbond van Barriere was geslooten, en by welk Ryk men, van deeze zyde, op de nakooming van hetzelfde byzonderlyk aanhieldt; terstond Mylord CADOGAN naar Brabant afzondt, die aan den Markgraave DEPRIÈ, wel rasch, de noodzaaklykheid deedt zien, om de geschillen, nopens het Traktaat van Barriere, af te doen, indien men de Nederlanders wilde overhaalen tot het meergemeld Verbond. PRIÈ gaf 'er kennis van aan 't Keizerlyke Hof, 't geen hem, daadlyk, magtigde om de laatste hand aan de vereffening te leggen. Dit was reden, dat men den Markgraave; hoe zeer zyn afweezen uit Brussel, thans, gevaarlyk geagt wierdt, uit hoofde van een dreigend oproer aldaar; kort hier op, in den Haage, met de Afgevaardigden van den Staat, in onderhandeling zag treden; zo als onze WAGEN. verder, zeggen zal (i).

Bl. 194. r. 14. „FREDRIK, Erfprins van Hessen Kassel, tot Koning van Zweeden, verheeven.” Hy was dezelfde, die, voorheen, in dienst der Algemeene Staaten geweest was. Toen 's Lands Ambassadeur, van BURMANIA, hem opwagte, sprak hy deezen, hoofdzaaklyk, dus toe: „Zo gy aan twee Meesters schryft, kunt

(i) Hist. du Cardin. ALBERRONI. Tom 1. p. 256—259.
T. II. 2. p. 81 et 82.

kunt gy hem uit mynen naam verklaaren, dat ik den Staat, met liefde en trouw, heb gediend, als Generaal en als FREDRIK VAN HESSEN, en dat ik, als Koning van Zweeden, een trouw en standvastig Bondgenoot van hunne Hoog-mogendheden zyn zal, en blyken geeven van myne agting voor de Republiek." (*)

Bl. 195. r. 15. „ *Van den Noordschen*
 „ kryg — *hadt de koophandel op de Oostzee* —
 „ zeer veel geleden." Door 't verval der
 Hanzè-Steden, welken, in vroegere tyden,
 meest alleen, deezen handel bezaten, was
 dezelve, hier te lande, zo toegenomen, dat
 men vermeld vindt, hoe, in 't begin der ze-
 ventiende eeuw, wel negen honderd Sche-
 pen, van hier, derwaards voeren, en enen
 omloop en verwisseling van veelerleie wa-
 ren bevorderden, die onze Koopsteden tot
 den gemeenen en luisterryksten Marktplaats
 maakten van het Oosten en Westen van Europa.
 Na 't midden, egter, 'der agttiende eeuw,
 begonnen de noordsche Magten; nu meer
 met den anderen bevredigd; die vaart by
 hunne Onderdanen aan te moedigen, tot groot
 nadeel der onzen. Maar, sedert den kryg, van
 welken onze WAGEN. hier spreekt, was
 die handel ten prooi der slydende Mogend-
 heden geworden, in zo verre, dat, van
 de vyf honderd schepen; die men, thans,
 reckende, daartoe, jaarlyks, te worden uitgerust;
 er wel drie honderd, in den jaare 1717,
 bleeven liggen, die, tot merkelyke stremming
 der

(*) Europ. Mercur. April 1720. bl. 206. Mei 1720. bl. 271.

der Koopvaardye, geen reis konden of dorsten onderneemen. (l) De Staaten dan, bevreedende, hoe noodig hun de vriendschap van Zweeden zyn konde, maakten, terstond, hun werk, om de nieuwe Koningin, met hare komst op den troon, geluk te doen wenschen en, teffens, in onderhandeling te treden, nopens de herstelling van goede verstandhouding, bevordering van vryen scheepvaart en ontslag der genomene bodems. Amsterdam sloeg, in Sprokkelmaand des jaars 1719, daartoe voor, ter vergaderinge van Holland, den Heere GERARD HASSELAAR, Schepen en Raad dier Stad, teffens aandringende, dat dees, een Hollander zynde, ter Generaliteit mogt worden voorgesteld, om 't byzonder belang, 't geen Holland by dit werk hadt: alzo, van de drie honderd Nederlandsche Schepen, die men reekende, door de Zweeden, binnen eenige jaaren, genomen te zyn, er geen twintig in de andere Provincien te huis hoorden. Holland deedt, vervolgens, dit voorstel by de Algemeene Staaten: doch alle de overige Leden, schoon de bezending noodzakelyk agtende, dagten anders, omtrend de keuze van Gewest en Persoon, en wierden 't eens, om ULBO AYLVA van BURMANIA, een' Fries, als buitengewoon Ambassadeur, naar Stokholm te doen vertrekken. (m) Ook wierdt straks, eene Resolutie, dien overeenkomstig, op deezzen Heere uitgebragt, en de zaak; als een punt

(l) Petisie Raad van Staate, in Resol. van Holl. Febr. 1718. bl. 133 enz.

(m) Secret. Resol. van Holl. 15 Sept. 1719. bl. 449.

van orde, afgedaan. De Afgevaardigden van Holland deden, daar op, wel sterke aantekeningen, dan deezē wierden van tegen-aantekeningen, aan de andere zyde, beantwoord, en beletteden niet, dat BURMANIA, midlerwyl, naar de plaats van zyne beschikking vertrok. Dit begon reeds-groote verkoeling tusſchen de Bondgenooten te maaken, en Holland zig het Noordsche werk te ontrekken, toen juist de Heer HASSELAAR, onverwagt, overleedt, waardoor de stand van zaaken veranderd wierdt en men, in 't volgend jaar 1790, overeenkwam, om aan BURMANIA een' tweeden Ambassadeur, door Holland benoemd, toe te voegen, waartegen die Provintie 't verrigte ter Generaliteit zou goedkeuren, en de wederzydsche aantekeningen uit de notulen worden geligt. Sedert vertrok, op voorstel hunner Edele Grootmogendheden, de Heer ROBERT GOES, Raad der Stad Leiden, insgelyks, als buitengewoon Ambassadeur, naar Zweden: van waar hy, niet lang daarna, als *Envoijé*, terug keerde naar Deenemarken: een Hof, aan 't welke hy, bevoorrens, wegens den Staat, een' geruimen tyd vertoefd hadt. Hy kreeg byzonderen last, om het Tol-Traktaat met die kroon te vernieuwen, en de eischen, die men op den anderen meende te hebben, te vereffenen. (n) Doch GOES overleedt in 't jaar 1793, en het liep aan, tot den

(n) Secr. Refol. v. Holl. 30 April, 28 July 1718. *bl.* 359—364, 371. 20 Aug. 1718. *bl.* 397, 489. Refol. van Holl. 18 en 29 Febr. 1 Apr. 19 Sept. 19 Octob. 1719. *bl.* 92, 99, 100, 196, 451, 511. 23 Maart, 3 Mei en 9 Oct. 1720. *bl.* 179, 240 en 430.

den jaare 1731, eer er iets van dit laatste kwam. (o) Ondertusſchen hadt **ULRICA ELEONORA**, reeds in Bloei maand des jaars 1719, verklaard, de Koopvaardyſchepen deezer Landen te zullen ontfiaan, en de Ingezetenen van dezelve, by voorkeuze boven alle buitenlandsche Natien, de vrye vaart en handel op de havenen der Oostzee te zullen toestaan: waar van de Staaten verwittigd wierden, zo door hunnen gewoonlyken Resident, naderhand *Envoyè*, (p) aan 't Zweedsche Hof, **RUMPH**, als door den Resident, **DE BIE**: welke laatste; anderſints 's Lands zaaken, waarneemende by den **CZAAR** van Rusland, maar, nu, in ongunst van dat Hof geraakt zynde, om dat hy, zo 't my voorkomt, de braafheid gehad hadt, van de belangen zynner Meesteren, maar met woorden, die te ſterk in 's Vorſten ooren klonken, voor te ſtaan; door hunne Hoogmogendheden, onlangs, mede derwaarts was gezonden Dan, daar men, eerlang, bevondt, dat de openſtelling der vaart ſlegts voor een' tyd was en aan zekere voorwaarden verbonden, gaf de verklaring der Zweedsche Koningin maar maatig genoegen; hier te lande. Ook bleef dit werk ſleepende, tot dat de Vrede, tusſchen Rusland en Zweeden, ten jaare 1721, wierdt getroffen. **CZAAR PETER I.**; om dit hier nog by te voegen; was zo gebeeten op den Resident **DE BIE**, dat hy den Staaten vergde, deezen Heer

(o) **KLUIT**, *Index Fœderum*, p. 251 et 259, Eur. Merc. Api 1790 pag. 150

(p) *Reſol. van Holl.* 1 Sept. 1723. N. 616.

Heer, uit Zweeden, t'huis te roepen. Zy deden dit wel niet, maar DE BIE zelve, vroeg, eerlang, en verkreeg zyn ontslag. In Wynmaand des jaars 1720, te schepe, naar Holland keerende, barste zyn Vaartuig, op de Jútſche kust, en, zo hy, als zyne Egtgenoote, Sekretaris en verder Gezin, hadden 't ongeluk van te verdrinken. (q) Mr. WILLEM DE WILDE volgde hem op, als Resident, te Petersburg. (r)

Men was, in dit jaar 1718, zeer geplaagd met eene menigte Landloopers, of, zo gezegde, *Heidenen*: hier te Lande; voorheen, onder den naam van *Egyptenaars*, bekend. Dit Volk zig, onder *Acqoot*, *Renoï* en by de Grenzen van *Gelderland*, meest ophoudende, trok, met zyd- en schietgeweer gewapend, des nagts, in grooten getale, over de Linge, waarna het, aan de eene zyde, in de Tielerwaard, aan den anderen kant, in 't Land van Arkel en daar omtrent, veele euveldaaden en openbaar geweld bedreef. De Ambtman dier Waard en de Drosfaard van Arkel, waren onvermogen, deezen woesten hoop te keeren, hoe zeer zy zig beyverden. De Staaten van *Gelderland* en *Holland* kwamen, toen, overeen, om de Geregten, door middel van Krygsvolk, te ondersteunen: ook besloot men, eerlang, er eene algemeene jagt op te doen maaken, gelyk, zo ik meene, sedert,

ge-

(q) Eur. Merc. Jan. 1720. bl. 31.

(r) Ref. van Holl. 22, 23, 29 en 30 Juny 1719. bl. 276, 313, 323, 326 en 333. Secr. Refol. Holl. 27 Mei, 29 Juny 1719. 22 Mei 1702.

geschiedde, en waar door dit gespuis verstrooid wierdt, (s) doch slegts voor een' tyd: want, ten Jaare 1723, klaagden men, op nieuw, dat zy zig, met groote benden, van drie tot vier honderd man, op de grenzen van Staats Braband ophielden, roovende op den Gelderschen, Hollandschen en Utrechtschen bodem. Men gaf, toen, last, om ze overal te vervolgen, waartoe, op den 8 van Wynmaand, vyf honderd man, zo voet als paarden-volk, uit 's Hertogen-Bosch trokken, die hun, des morgens vroeg, in hunne hutten, verrastten en zestig Gevangenen opbragten: zo als er, nu en dan, nog meer gevangen, doch zy niet uitgerooid wierden. (t)

Bl. 205. r. 4. Eenigen „(*Aanhangers van den Pretendent*)” begaven zig naar de vereenigde Gewesten: doch men beloofde, op verzoek van den Graave van CADOGAN, dezelve te doen vertrekken.” De Engelsche Minister, WIRWORTH, hadt, in Lentemaand deezes jaars, ook ter kennisse der Staaten van Holland gebragt, dat zeker Afgezonden van den Pretendent, met naame JERMINHAM, zig, in deezes Gewesten, eenigen tyd, hadt op-en-beezig gehouden, zo met het verspreiden van oproerige geschriften, als met het overbrieven van 't geen alhier voorviel, aan de party van zynen Meester. De Gezant drong daarom op zyn vertrek. Hunne Edele Grootmogendheden, beslooten, zo veel mooglyk, aan dit verzoek, overeen kom-

(s) Resol. van Holl. 1 en 28 July. 24 en Mei 1718. *bl.* 395, 496, 514, 523. en *l. c.* 14 Oct. 1723, *bl.* 706.

(t) Resol. van Holl. 14 en 22 Oct. 1713. *bl.* 706—712 en 750. Europ. Merc. Oct. 1723. *bl.* 178.

komstig het derde artikel van het drievoudig Verbond, te voldoen, en gelasteden, daarom, derzelve Gecommitteerde Raaden, hem te doen opzoeken (u). Dan my blykt niet, of zy er in slaagden.

Veel ouder dan de vaart op de Oostzee; van welke ik, onlangs sprak; was die op den Ryn in Duitschland: omtrend welken de onzen, al in de dertiende en veertiende eeuw, met verscheide tolregten, door Duitse Vorsten beschonken waren (v). Dan ook deeze handel was, sedert lang, in groot verval geraakt, waar van de drukkende tollén, die, op allerlei soort van Koopwaaren, in Duitschland, den Luiden afgeprangd wierden, voor de voornaamste oorzaaken mogten worden gehouden. Dit deedt de Keurvorsten van Ments, Trier, Keulen en de Palts; welker Landen aan die Rivier liggen; bedagt zyn, op herstel van deezen aanzienlyken tak. Zy zonden, ten deezen tyde, den Heere VAN KRIZERSVELD aan de algemeene Staaten: kennis geëvende, hoe zy en de verdere hooge Tol-Heeren, meer dan eens, tot dat einde, te Keulen, by den anderen vergaderd geweest waren, aldaar reeds, over middelen, tot verligting der doorvaarende goederen, met den anderen gesprooken en, verder, beraamd hadden, eene algemeene byeenkomst te Frankfort te houden: verzoekende, dat ook Hunne Hoogmoedheden; met welken zy aanboden, vertrouwelyk te handelen; hier nopens, de handen met

(u) Ref. van Holl 28 Apr 1719. bl. 213 en 214.

(v) Zie, alhier, bl. 69; en VAN DE WALL. Privil. van Dordr. I. D. bl. 89-91.

met hun wilden in één slaan en, daartoe, een' kundig' perfoon naar die *Vergadering* afzenden. De Staaten ontfingen en beantwoordeden deeze aanbieding heuschelyk, be-
 tuigende hun genoege, nopens het voorneemen der Keurvorsten: met verdere verklaring, van, gaarne, te zullen medewerken, tot alles, 't geen, met gemeen overleg, ter ontlasting van de vaart op den Ryn, mogt beslooten worden, en bereid te zullen zyn, ter bevordering van dien, eenen Afgezant, op de aanstaande byeenkomst te Frankfort, te zenden. Ook wierdt reeds de Reekenkamer der Domeinen in Holland, door hunne Edele Grootmogendheden, gelast, haare tollysten op- en overtegeeven, met de veranderingen en misbruiken, daarin, van tyd tot tyd, voorgevallen, ten einde zig daarvan, in de aanstaande onderhandelingen, te kunnen bedienen. Doch, eenigen tyd hierna, bestonden niet alleen de Koning van Pruissen, maar ook de Keurvorst van Ments en de Palts, de tolregten, op nieuws, te bezwaaren, brengende Ments, byzonderlyk, het oud stapelregt ter banne, 't geen hy zeide, door de Stad van dien naam, verkregen te zyn, toen zy nog was „een *Municipale* of vrye Stad van 't Ryk.” (w) Dit zette de het werk zeer agteruit. Ten jaare 1724, wierdt het wel weder leevendig, en
 de

(w) Resol. van Holl. 11 Febr. 1724 bl. 64. 't Is hier de plaats niet over de beteekenis van *municipale*. Stad te spreken. In Duitschland hadt, van ouds, zodanige Stad veel meerdere regien dan in Frankryk. *Voyez, Recherches Historiq. sur les Municipalités. p. 107.*

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 73

de Resident BILDERBECK, toen, benoemd, om de *Tol-conferentien* by te woonen: maar dezelve waren vrugtbarder in 't voorbrengen van nieuwe geschillen, dan in 't wegneemen der ouden, en liepen, eindelyk, vry nuttelos af. (x)

Bl. 208. r. 17. „*De Overste RICHARD COLHAM ging — onder zeil.*” Deeze togt, dien de naam van *geheimen** gegeven wierdt; vreesdemen, in Madrid, op de Spaansche bezettingen in America gemunt te zyn: van welke zyde men, aan Spanje, zekerlyk, de zwaarste slagen hadt kunnen toebrengen. Deeze vrees wierdt vermeerderd, door dien men elkander gelooven deedt, dat het plan; 't geen men zegt, door zekeren Hollander, die, langen tyd, in de *Honduras* gewoond hadt, aan 't Hof van London, ten dien einde, te zyn aangeboden geweest; aldaar was goedgekeurd. Men berekende, by dit plan, dat de overwinning diets te maklyker zoude vallen, alzo er agt honderd Indiaanen, tegen een' Spanjaard, in die Landen, gevonden wierden, en dat de laatsten er, boven dien, in 't algemeen, gehaat en gevloekt waren. Ook wilde men, zo de Keizer, Frankryk, Engeland en de Staaten der Vereenigde Nederlanden, te samen, dit werk wilden onderneemen, ieder zyn deel in de winst geeven, en den laatsgezegden 't noorderdeel van

(x) Resol. van Holl. 20 Aug. 1718. bl. 506 — 508. 12 Aug. enz. 25 Nov. 1721. bl. 603. 803; 21 Sept. 14 en 21 Oct. 19 Nov. 1723. bl. 679, 713, 752, 861; 19 Oct. 1724. bl. 868; 16 July 1729. bl. 614; 21 Apr. 1740. bl. 235. 8 Apr. 23 July 1746. bl. 222 en 235.

van Péru, *Quito* genaamd, *Vera-Cruz*, de helft van 't goud van *Cuba* en de Philippynsche Eilanden toeleggen. Doch deeze fraaie berekening; die ik, egter, niet zie, dat den Staaten immer, wierdt aangeboden, en in de welke de Uirvinder ookl zig zelve geen-zints hadt misgedagt; behaagde niet aan 't Hof van Groot Brittannie en verdween, sedert, in rook. (y)

Bl. 209. r. 7. v. o. „ *De Heer van Coulster.*” Verftaa WILLEM MAURITS VAN CATS, Heere van Coulster. Hy nam, omtrend Lentemaand des jaars 1719, de reize aan naar het Hof van Spanje (z);

Bl. 225. r. 15. „ *Te Amsterdam, wordt het van de hand geweezen.*” Dit hadt ook plaats, te Haarlem en te Leiden (a).

Bl. 226. v. o. „ *Aan de Algemeene Staaten werden ook ontwerpen ingeleverd van Maatschappyyen, die tot afdoening van 's Lands schulden zouden strekken.*” 't Zelfde geschiedde ook aan de Staaten van Holland, alwaar zelf de Stad Gorinchem het oprigten eener Maatschappyy van verzekering * voorfloeg. Doch de Raadpensionaris VAN HOORNBECK deedt, der Vergaderinge, het na-deel van deezen driftigen en onbezonnen windhandel zo duidlyk zien, dat Hunne Edele Grootmogendheden, binnen kort, 't gedaane voorstel van de hand weezen en 't opregten van

* *Asfu-
renzic.*

(y) Hist. du Cardin. ALBERONI, Tom. 2. p. 293—311.

(z) Resol. van Holl. 21 Febr. 1719. bl. 94. en Secr. Resol. 21 Oct. 1718. bl. 425.

(a) Europ. Merc. Sept. 1720. bl. 202.

van zodanige Maatschappyyen, op zwaare straffen, verboden (b).

Bl. 232. r. 8. v. o. „De Staaten gebruikten *zonderlinge* voorzorg” enz. Zy dedden dit ook, ten deezen tyde, nopens de vaart op Straat Davids. Sommige Handelaars op die Gewesten waren, by hunne Hoogmogendheden, klagtig gevallen, over het ontaard bedryf van eenig Nederlandsch Scheepsvolk, 't geen zig, sedert eenigen tyd, niet ontzien hadt, de weêrlooze Bewoonders van dien Oort vyandlyk te bejegenen en van goederen, ja, somtyds, van lyf en leeven, te berooven: door al het welke de Walvischvangst en verdere handel met de Opgezeten, aldaar, zeer was benadeeld geworden, en gevaar liep, van geheel te vervallen. De Staaten, gevoelende, hoe zeer eene spoedige voorziening ten deeze noodig was, lieten, terstond, een streng plakaat, tot weering van deeze euveldaaden, uitgaan, by 't welk geboden wierdt, de Misdaders, als zeeroovers en geweldenaars, te straffen. (c)

Bl. 233. r. 16. „De Raadpensionaris Heinsius overleedt, op den derden van Oogstmaand”. Hy, gebooren op den 22 van Slagtmaand des jaars 1641; nimmer gehuwd, en, op 't einde zynes leevens, bekend voor een grysaard van zeer eenvoudige zeden en levenswyze, hadt den ouderdom van agt en zeventig jaa-

(b) Resol. v. Holl. 28 Juny, 15 en 17 Oct. 1720. N. 324, 442 en 452.

(c) Resol. van Holl. 18 Oct. 1720. N. 460.

jaaren en ruim zeven maanden bereikt, tot welken, hooggeklommen, leeftyd, niemand zyner Voorzaten of Navolgeren het Raadpensionarischap deezer Provincie heeft bekleed. Hy wierdt te Delft, by zyn Geslagt ter aarde besteld: zynde hy geweest de eenigste Zoon, onder de vier kinderen, van ANTHONY HEINSIUS, Raad en Schepen der Stad Delft, verwekt by MARIA DEDDEL. (d) Daar hy, voor zo ver ik weete, nimmer in 't koper is gebragt, zal ik daar aan tragten te gemoet te koomen, door de mededeeling zyner gedaante, naar een egt *portrait*, doch, in zyne jonge jaaren geschilderd: het eenigste oorspronglyke, 't geen my, ondanks alle navorsching bekend is geworden.

Bl. 233. r. 2 v. o., Hy toonde zig, *naderhand*, Raadpensionaris geworden, yveriger voor het Stadhouderyk belang." Zo ik wel hebbe, lag HEINSIUS, na hy Raadpensionaris van Holland en Pensionaris der Ridderfchap geworden was, zyne oude gevoelens, ten voordeele van het Stadhouderyk belang, slegts openlyker aan den dag, dan hy, te vooren, nog Pensionaris van Delft zynde, gedaan hadt, of konde doen. Immers, dat de begrippen en de last van die Stad; welken hy, egter, getrouwelyk uitbragt; niet altyd overeenkomstig waren met zyne byzondere denkbeelden, kan men, zo ik agte; uit eene myner voorgaan-

(d) Uit de medegedeelde Geslagtyllyst der Familie. De Schryvers warren in zyne Ouders en ouderdom. Zie Europ. Merc. Aug. 1720. bl. 158 en 159.

M^r. ANTONI HEINSIUS,
Raad-Pensionaris van Holland.

J. C. Dothoren naar 't Origineel van G. v. d. Elckhout by den Heer Burgemeester van der Heide te Rotterdam.

Dr. C. M. J. J. J. J. J.

THE
PUBLISHED

ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATION

gaande Aanmerkingen op WAGEN., genoegzaam ontwaaren (e).

Na dat aan den Baron VAN LINTELO; een geruimen tyd, wegens den Staat, *Envoyé* aan 't Hof van Pruissen geweest zynde, deszelfs ontslag, ten jaare 1716, door hunne Hoogmogendheden, was toegestaan, hadt men derwaars geen Gezant afgevaardigd en, schoon de Heer VAN MEINERTZHAGEN, wegens Zyne Pruisfische Majesteit, met gelyken titel, in den Haag zyn verblyf hieldt, 's Lands zaaken te Berlyn, slegts door een' Sekrétaaris, doen waarnemen. Men was, met dit al, reeds ten jaare 1717, bedagt geweest, om, tot onderhouding der oude vriendschap en wegneeminge van alle ongenoegen, zo over de nalatenschap van Koning WILLEM III., als andersints, de, nu openstaande, bezending, door een bekwaam man, te doen vervullen: doch 't liep aan tot den jaare 1720, eér men dit werk, ter Generaliteit, met genoegzaamen ernst aanvattede. Men wierdt er, toen, toe aangefpoord, zo, om, des te eerder, de agterstallen en lyfsrenten van gelden; door Pruissen, alhier, ten jaare 1690 en 1691, opgenomen. en met welker voldoening men, thans, toefde; te kunnen inwinnen, als om, met dat Hof, Groot Britannie en Hessen-Kassel, de noodige maatregelen te neemen, ter beteugeling der vervolgingen tegen de hervormde Geloofsge-

(e) Zie 16 St. deezer Aanmerk. N. 23. op WAGEN, XVI. Deel N. 51.

genooten, in de Palu. Men bragt dan, by hunne Hoogmogendheden, ter bekleeding der bovengemelde bedieninge, de stemmen uit op den Heere FRANCOIS VAN DER MEER, Raad der Stad Leiden, toen, juist, eene Memorie inliep van den Heere MEINERTZHAGEN, by welke hy, te kennen gaf, hoe zyne Majesteit verlangde, dat de Staat hem geen' persoon toezondt, dan die zyner Majesteit aangenaam was: van ter zyde, daartoe, voorlaande den jongen Heere VAN SALENGRE (f). De Algemeene Staaten, niet geveleid met deeze boodschap, antwoordden, op de gezegde Memorie: „ dat zy, met genoeg, bemerkten, hoe hunne raadpleegingen, over 't zenden van een' Envoyé „ naar 't Hof van Pruissen, Zyner Majesteit welgevallig waren: dat zy, ongaarne, „ iemand zenden zouden, wiens persoon, „ om wettige redenen, aan zyne Majesteit „ onaangenaam zyn konde: doch dat zy, „ even als andere Koningen, Prinzen en „ Staaten, by het aanstellen van Gezanten, „ gewoon waren, die geen en te kiezen, „ welken zy dienstig oordeelden: dat zy, „ thans, hunne keuze reeds hadden gedaan, „ en vertrouwden, dat de Koning het hun „ ten goede zoude houden, van, ook te „ genswoordig, van hunne oude gewoonte „ niet

(f) Hy wordt, elders, genoemd een zoon van Mr. ALBERT HENRIK DE SALENGRE. Uit Aanteeken. van dien tyd; en Resol. v. Holl. 18 April en 11 Dec. 1720. bl. 226 en 552.

„niet afteewyken, maar daar van gebruik te
 „maaken. Holland, byzonderlyk, hadt dit
 laatste Besluit goedgekeurd (g). Doch het
 schynt aan FREDRIK II. niet gesmaakt te
 hebben. De Staaten stelden, toen, hun voor-
 neemen, om een Gezant naar Berlyn te zen-
 den, nog eenige jaaren uit. Alleenlyk wierdt
 de Secretaris RUMPF, ten jaare 1725, den
 titel van *Resident* toegevoegd, en 't leedte
 tot het jaar 1727, dat de Generaal Majoor,
 Baron van K E P P E L, als buitengewoon
 Envoyè, aan dat Hof, wierdt afgevaar-
 digd (h).

Bl. 234. r. 9. „*Het*” (*Ambt van Raad-
 pensionaris*) „was, — tegenwoordig, op
 verre na zo gevaarlyk niet, als ten tyde van
 DE WITT, om dat er minder partyfchap
 was onder de Gewesten.” Ik voor my, zou
 oordeelen, dat dit ambt, om nog twee an-
 dere redenen, onder de bediening van HEIN-
 SIUS; van wien hier gesproken wordt; min
 gevaarlyk was, dan ten tyde van DE WITT.
Voor eerst; om dat DE WITT meer
 onderneemend en doorzettend van aart
 was: *ten anderen*; om dat HEINSIUS,
 schoon een Man van veel bekwaamheid,
 en geagt by buitenlandsche Mogendheden
 (i), zig, meer dan DE WITT, schynt
 te

(g) Resol. v. Holl. 28 Sept. 1716 bl. 221; 23 Sept. 1717
 bl. 391; 14 Maart en 11 Dec. 1720, bl. 161 en 552.

(h) Resol. van Holl. 21 Febr. 8 Maart 1725. bl. 83 en 208.
 20 July 1727. bl. 719.

(i) Zie deeze Aanmerk. XVII. D. bl.

te hebben doen voorlichten door de voornaamste Staatskundigen van zynen tyd, aan welken hy, te meermaalen, den voorloopigen handel der gewigtigste punten, met naame der Traktaaten van Vrede en Oorlog, plagt toe te vertrouwen: zo egter, dat deezen hem, telkens, van den Staat der zaaken kennis gaven en niet, dan, als 't ware, onder zyne voorzitting en bewilliging, tot eenig besluit kwamen. De *Memorien* van DE TORCY konnen hier voorbeelden van opleeveren (*k*). Langs deezen weg, vindt en behieldt hy langer steun in de vriendschap van eenen HOP, BUYS, VAN DER DUSSEN en anderen, dan aan DE WITT, in die van VAN BUENINGEN en BEVERNINGH, hadt mogen te beure vallen.

Bl. 241. r. 5. *De Oorlog met d'Algerynen, die nu, verscheiden jaaren, geduurd hadt.* Zie deeze Aanmerkingen, bl. 35 37, op XVIII D. bl. 105. r. 9. De Algerynen waren, thans, zo stout, dat zy, met drie of vier schepen, tot voor 't Kanaal en in den Bogt van Frankryk, 's Lands Koopvaarders wegroofden: die, somtyds, egter, treflyke wederstand boden en hunne handen ontkwamen. Men reekende, dat die Barbaaren, thans, ruim dertig schepen in zee hadden, waaronder van vier en veertig, tot vier- en- vyftig, stukken. Eén derzelven, hadden zy, schimpende, *de Beurs van*

(*k*) Zie deeze Aanm. 17 St. byzonderlyk bl. 87. 90. Op WAGEN. XVII, D. bl. 332. l. 13.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 81

van Amsterdam genoemd. Voot 't overige, bestonden zy, deels, uit Europeaanse Pryzen; onder welken 't Schip, gezegd het *Witt Paerd*, door een' Hollandschen Geloofsverzaaker*, gevoerd wierdt (1).

* *Rent.*

Bl. 242. r. 16. „Gelderland, Zeeland ^{gaat}
— oordeelden, dat men, terstond, drie duizend man van de zes duizend inscheepen moest.” Ik bevinde, dat; deeze en verder, hier opgetelde, Gewesten, niet juist de daadlyke inscheeping der gezegde manschap noodig oordeelden, maar wel, dat men, by voorraad, drie duizend Voetknechten in gereedheid diende te brengen en te houden, om; de nood zulks eischende, op de eerstvolgende vordering zyner Majesteit, aanstonds, ingescheept en naar Engeland vervoerd te konnen worden. Grooter getal hadt ook WALPOLE niet verzogt (m). De dapperheid, door de Nederlandsche hulpbende, ten jaare 1715 en 1719, in Engeland betoond, (n) en de vrees, dat men, op 's Konings aanzoek, wel eens veel meerders manschappen, uit deeze Landen, naar Groot-Britannie mogt afzenden, hadt, ondertusschen, zo veele uitwerking gedaan op de hartstogten van sommige, zogezegde, *Jacobiten* en *Onvergenoegden**, * *Malcor.*
dat deezen, om zulks voor te koomen, niets ^{gaten.}
talieten, om er het volk tegen op te winden. Men gebruikte hier, somtyds, de dwaasste en
be-

(1) Europ. Mercur. Jan. en July 1721. bl. 25, 51, 61 en 26.

(m) Refbl. van Holl. 27, 29 Mey 1722. bl. 194, 195, 202, 203. enz.

(n) Zie WAGAN. Vaderl. Hist. XVIII. D. bl. 63, 204

belagchelykste redenen toe, die, egter; want zo was, helaas! van alle eeuwen, de aart eener spoorlooze geestdrift; by de verhitste gemeederen; voor wyze en ernstige waarheden, zo greetig als onbedagt, wierden aangenomen: hoe zeer zy, door den tyd, vervielen. 't Was, naamlyk, juist om deezen tyd en wat vroeger, dat eenige Geneeskundigen, te London, de inenting der kinderziekte, met vry goed gevolg, begonnen in zwang te brengen: doch niet zonder tegenkanting van veelen, die het, voor eene misdaadige verzoeking van het Opperweezen, uitkreeten. Uit deeze verdeelde denkwysen, nopens eene kunstbewerking op het ligchaam, zegt de Jacobitische party voordeel te trekken, door een' gansch anderen draai aan 't geschil te geeven. Zy verspreidde, in gedrukte Boekjes; die, langs de Straaten, rondgeroepen en verkogt wierden; hoe 'er agter dit werk een geheim van Staat stak, en dat de leer der *inenting*; wel voorgegeven wierdt, te moeten strekken, om 't ligchaam te beveiligen, tegen toekommende gevaren; maar dat zy, in der daad, op niets anders zag, dan op het, eens voor al, invoeren, en dus *inenten*, van vreemde Troepen, met naame van Nederlandische, in het Ryk: waar door de Britten in 't grootste gevaar stonden te geraken, die, midlerwyl, niet vergeeten moesten zyn, hoe wrang hun het noodigen der oude Saxen in Engeland; voorheen, bekoomen was (o).

Op den 27 van Zomermaand, stierf, op
zyn

(a) Europ. Merc. Juny 1722. bl. 267, 270, 271 en 273.

zyn Landgoed, by Windsor, JOHN CHURCHIL, Hertog van Marlborough zeden Krygsman, (p) onder wiens opperbeleid de wapenen der Bondgenooten, met naame van deezen Staat, sedert den jaare 1702 tot in 1711, ten reemtyksten, gevoerd waren.

De Winter was, in dit jaar 1721, hier te Lande, zeer streng en langduurig geweest; verzeld van eene buitenwoone meenigte van sneeuw. Het Wildt hadt, hier door, zo veel geleden, dat de Staaten, eerlang, om 't bederf van dien voor te kootmen, by openbaaren Plakaate, bevoelen, dat de Jagtyd, eenige weeken laater dan na gewoonte, aanvang zoude neemen. (q)

Na 't sluiten der Vrede, tuschen Muskovie en Zweede, in Oogstmaand deezer jaars 1721, besloot zyne Czaarsche Majesteit, op voorstel der Ryks-Raaden, den titel van *Keizer van geheel Rusland* aanteneamen, en liet 'er ook, in den Haage, door zynen Ambassadeur, den Prins KURAKIN, den algemeenen Staaten van verwittigen, met byvoeginge, hoe zyne Majesteit hoopte, dat ook hunne Hoogmagnedheden geene zwaarigheid zouden maaken, hem, voortaan, dien eerpaam te geeven. De zaakter Generaliteit Commissoriaal gemaakt en, dien onverminderd, door de Provincien overgenomen zynde, begreep Holland, de neigingen der overige Gewesten te moeten

off

(p) Europ. Merc. July 1722. bl. 50.

(q) Resol. van Hoff. 19 Juny 1721. bl. 407 & 409

onderstaan, om, te samen met dezelfen; aan 't bovengemelde verzoek te kunnen voldoen: tot welk laatste, in kort, ook ter algemeene Staatsvergadering, beslooten, en dus de Russische Vorst, in bovengemelden rang, erkend wierdt (r).

Bl. 244. r. 5, Zy stemden, terstond, tot eene bezending naar Zeeland, Utrecht en Overysfel. De Staaten van Holland; die hier bedoelt worden; stemden ook, terstond, tot eene bezending naar *Gelderland*, bestaande uit dezelve personen, die onze WAGEN., daadlyk, zeggen zal, dat naar Utrecht en Overysfel vertrokken. (s) Doch, daar zy reeds bemerkten, dat, veelligt, de Staaten van Utrecht tegen het bezenden naar Gelderland zouden zyn, namen zy, teffens, voor, om, in dat geval, eene beredende Brief aan 't laatstgemeld Gewest te zenden, vervattende, zaaklyk, 't geen men, andersints, by monde zou hebben voorgedraagen. (t) 't Is deeze Brief, die, Bladzyde 245 alhier, by WAGEN., volgt.

Bl. 256. r. 13. v. o. „Op dat — de geschilden, — onder de Leden der hooge Regeeringe, — zouden kunnen afgedaan worden, zonder dat 'er de Bondgenooten, gelyk, — nog onlangs, geschied was, mede behoeften gemoeid te worden.” Uit de, alhier, by onzen WAGEN.

(r) Resol. van Holl. 19 Dec. 1721. *bl.* 861. en 862. en *l. c.* 28 Maart 1722. *bl.* 142.

(s) Resol. van Holl. 13, 14 en 15 Oct. 1722. *bl.* 462, 467, 432.

(t) Secr. Resol. van Holl. 13 Oct. 1721. *bl.* 532.

GEN., aangehaalde plaats van den *Europischen Mercurius*, ziet men, dat de algemeene Staten, in Oogstmaand deezes jaars 1721, aan de Heeren, Raadpensionaris van Hoornbeek, Goslinga en Fagel, elk' een gouden, zeer kunstig gesneden, drinkbeker, hadden doen vereeren, ter vergeldinge hunner gewigtige diensten, in 't voorleeden jaar, dat is, in 1720, aan de Provincie van Gelderland beweezen, voor 't bemiddelen der, zo langgeduurd hebbende, verschillen, tuschen de drie hoofdkwartieren van dat Gewest, Nymwegen, Zutphen en Arnhem. (u) Doch ik bekenne, hier nopens, niets, in de Resolutien van Holland, te hebben kunnen vinden.

Bl. 259. r. 9. „'s Lands bezwaarde schatkist.” Volgens het verslag der Hollandse Kommissarissen tot herstel van de Gemeene Lands middelen, op den 24 van Bloemaand des jaars 1723, ter tafele hunner Edele Groot-mogendheden overgeleverd, bedroegen, toen, de jaarlyksche Lasten van dit Gewest eene somme van negentien milloenen, zeven honderd zes-en-zeventig duizend, twee honderd, vier-en-tagtig guldens, twee stuivers en veertien penningen: en 't jaarlyksch Inkommen, twaalf millioenen, negen honderd twaalf duizend, drie-en-veertig guldens, vyftien stuives, dertien-en-drie vierde penningen. Wshalven de Lasten zes-mil-

loenen,

(u) Resol. van Holl. 27 en 29 Mei 1722, bl. 194, 195, 280, 303, enz.

oenen , agt honderd , vier- en- zestig duidend , twee honderd en veertig guldens , zeven stuivers en drie penningen , meêr dan 't inkoomen , beliepen : ter goedmaakinge van welke gelden , men , ten dien ryde , maar zes millioenen , een honderd agt en tagtig duizend , negen honderd veer-ig guldens , vier stuivers en veertien penningen , by buiten gewoone middelen van honderdste en tweehonderdste penningen , op Huizen , Landen , Land- en Stedelyke schuldbrieven en verminderinge van soldyen , verklaarde te kunnen vinden : zo dat er nog een kort overbleef van zes honderd vyf en veertig duizend , drie honderd guldens , twee stuivers , twee en drie vierde penning. (v)

De gelden , gekoomen van eenige Hollandsche Domeinen ; welker verkooping men , thans , zo als onze treflijke schryver breeder verhaalt , noodig oordeelde ; wierden , in 't algemeen , geschikt ter aflossinge van zodanige schuldbrieven , als , ten laste van het komptoir , onder 't welk gezegde domeinen behoorden , gestaan hadden : (w) doch men be-

(v) Secr. Resol. van Holl. 18 Jan. 1712. bl. 491 en 493
Resol. van Holl. 24 Mei 1721. bl. 341 , enz.

(w) Resol. van Holl. 13 Juny 1723. bl. 468. Men zegt , by de algemeene Staten ; schoon ook deezer kasse zeer bezwaard was ; ongunstig , nopens den verkoop der Domeinen van de Generaliteit , waar in ook de Raad van Staate , merkelyk zwaarigheid vondt. De redenen , welken die Raad , zelf nog centige jaaren na deezen tyd , daar voor aanvoerde , zyn aanmerklyk genoeg , om hier by te voegen. De Raad van Staate ; zo sprak dit Collegie ; „ kan , met volkoomen kennis van saaken , „ versikeren , — dat de weinige Domeinen van de Generaliteit of , uit haar natuur , niet verkoopelyk zyn , of niet , als tot schaa- „ de , hebben kunnen verkogt worden , en dat het even eens

begreep, eenige jaaren hier na, dat die ver-
koopning aan de verwagting niet voldaan
hadt, en even min het Familie-geld, het stil-
staan der Losfingen, spruitende uit de Lote-
ryen der jaaren 1711, 1713 en 1713, eene
gedwongen Geldligting, ten laste der Ambte-
naaren, en drie of vier Loteryen, die men,
toen, verstondt, eerder gediend te hebben, om
de Regeering het vertrouwen der Gemeen-
te te doen verliezen, dan om 's Lands kasse
te styven: welk laatste, naar de meening
van den Raadpensionaris VAN SLINGE-
LAND, niet geschieden kon, dan door
's Lands loopende gemeene middelen op
een' beteren en gelykeren voet te brengen
en, langs dien weg, te zorgen, dat de buitenge-
woonen; diè, oorspronglyk, alleenlyk dien-
den tot een „*fonds van reserve*”, in onge-
woone- en oorlogs tyden; niet behoefden ge-
bruikt en ingeslokt te worden, tot betaalinge
van

„gelegens, met de, nog onverkogte, geestelyke goederen: ge-
„lyk gebleeken is, wanneer men, in het jaar 1638, geraagt
„heeft de Heerlykheden en, naderhand, de vaste goederen,
„te gelde te brengen: behalven, dat de onkosten van den
„Gereformeerden Godsdienst, en andere, daar op *geaffecteer-*
„*de*, Lasten, het inkoomen derzelve *absorbeeren*, somwyl,
„*excedeeren*, en te vreezen is, dat, indien dezelve, by ver-
„koopning, ingesmolten wierden in een *generaale massa* van
„het inkoomen van de Generaliteit, de betaaling der Lasten,
„daarop *geaffecteerd*, ten uiterste soude *stuksneeren* en, me-
„nigmaal, stillaan, om, so veel moogelyk is, te rekken en
„gaande te houden de betaaling der Renten en Interesten: on-
„dertuschen dat die *resource* van seer gering behulp sou-
„de weeten, en een soort van menschen soude doen schreeu-
„wen, welken het beeter is, door *reguliere* betaaling, te
„houden in *respect* en *ordre*, en welken onvraagt te laten
„ergernis soude geeven aan het Pausdom.” Zie *Misfivè van*
„den R. v. St. aan hunne H. M. van 26 Aug. 1726. in *Seep.*
„*Resol. van Holl.* 29 Aug. 1729. bl. 702 en 703.

van 's Lands vaste Schulden en Lasten, welken, merkelyk, bezwaard geworden waren, door de Renten der opgenomen penningen, in de drie laatste oorlogen. Tot bewys hier van, bragt men, byzonderlyk, by, dat, in den oorlog, die met de Ryswyksche vrede eindigde, de kasse van Holland; behalven twee millioenen, drie honderd zeven en dertig duizend, drie honderd, drie en negentig guldens, voor rekening van die Provincie, op geloove der Generaliteit, geligt; op nieuw, was belast geworden met, omtrend, agt en twintig millioenen aan geleende penningen, waarby, na de Vrede van Utrecht, nog, ruim, honderd agt en twintig millioenen gekoomen waren, behalven vyftien millioenen, voor rekening hunner Edele Groot-mogendheden, wederom, op geloove der Generaliteit, geligt (x). Men kan dien bezwaarden toestand van de Hollandsche kasse nog verder ontwaaren, uit den „*Staat van het beloop* „*van een jaar Interesten en Renten, geex-* „*trahceerd uit de Staaten van de ordinaris* „*en extraordinaris Lasten en Inkoomen* „*van het Zuider- en Noorder-Quartier, over* „*het jaar 1727:*” dus luidende: (y)

(x) Propositie van den Raadpensionaris VAN SLINGELAND, in Secr. Refol. van Holl. 11 Sept. 1727. bl. 827—841.

(y) Secr. Refol. van Holl. 5 Mei 1728. bl. 65.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 89

„ ZUIDER QUARTIER.

„ De Interesfen van de ordinaris Obligatien.	f 6883005	110		
Losrenten.	1478155	30		
Gearresteerde kleine Pryzen.	121932	00		
Van de kleine pryzen.	573356	00		
Orifontsche en Noord- sche Tollen.	21630	00		
Lyfrenten.	1815622	70		
Groote pryzen <i>a twee</i> <i>pro cento.</i>	119260	00		
Vrye Obligatien.	57840	00		
Twintigjarige Renten.	166775	160		
Tienjarige Renten.	82764	00		
Van het Ambtgeld is, in 1727, nog niets van beduiden betaald.	Memorie			
f 11320340 17 0				

„ NOORDER QUARTIER.

Interesfen van Obligat.	f 1503701	10		
Lyfrenten.	576756	30		
Interesfen Orifondsche Tollen.	7230	00		
Interesf. v. Denemarken.	14400	00		
Anticipatie.	16832	00		
Twintigjarige Renten.	31269	90		
Tienjarige Renten.	4500	00		
2154688 13 0				
f 13475029 10 0				

Bl. 267. r. 8. v. o. „*De Keizer 'bescloot, — de opgeregte maatschappij, te Ostende, in Vlaanderen, te vestigen.*” Voor twee jaaren, was zeker Engelschman, *Calebroke* gezegd, naar Weenen gereisd, die den Keizer dit Plan schynt smaaklyk gemaakt te hebben: te meer, wyl hy aanbodt, voor twee millioenen guldens in gemelde Maatschappij deel te willen neemen, het geen hem gegund wierdt. Ook hieldt men het daar voor, dat het Gemeenebest van Venetie een millioen hadt ingelegd (2).

Bl. 270. r. 8. „*De Staaten — versloeden, dat het Weener Hof, hier in, was afgestaan van verscheiden Verdragen.*” De Koning van Groot-Brittannie was van begrip geweest, dat de Staaten zig byzonderlyk op deezen grond beroepen moesten, nadien zyne Majesteit zig, met de meeste kragt, in dit werk konde doen zien, wanneer zy op hoogst deszelfs belofte van handhaaving * der Traktaaten, by hem aanhielden. — L'HERMITAGE, die, zedert eenige jaaren, *Correspondent* van den Staat was, te Londen, hadt, onlangs, in dier voege, geschreeven aan den Griffier FAGEL (a). Ook zonden hunne Hoogmogendheden; die, thans, geen Gezant te Londen hadden; eerlang den Heere PASTERS, hunnen Resident te Brussel, met den titel van Gedeputeerde, naar Hanover; daar Koning GEORGE zig, met den zomer, onthieldt,

(2) Secr. Resol. van Holl. 11 Maart. 1723. bl. 535 en 536.

(a) Secr. Resol. van Holl. 21 en 22 July 1723. bl. 544.
en 545. Europ. Merc. Aug. 1723. bl. 114.

hieldt; om , van dien Vorst, de verdere mid-
delen, tot weering der Oostenryksche Maat-
schappye, te verstaan: waar van PESTERS ver-
slag, moest doen aan zyne Meesteren, zon-
der zig, evenwel, tot iets te verbinden
(b). Hy berigtte welhaast, dat de Koning
het voortzetten deezer Maatschappye hielt
en erkende voor een geval, waarin hy,
volgens de Traktaaten, verplicht was de Staa-
ten te verdeedigen. Men liet zyne Ma-
jesteit, voor deeze erkenenis, dankbetuigen,
met verzoek, dat hy geliefde goed te vin-
den, deeze verklaring aan den Keizer te
laaten doen, gezaamentlyk met den Gezant
van Frankryk, die, reeds bevoorens, uit naam
van den Koning zyn' Meester, een ster-
ke voordragt, nopens dit werk, aan 't Hof
van Weenen, gedaan hadt (c). Koning GE-
ORGE liet zig dit alles welgevallen: ook
deed men van 'sgelyken aan 't Fransche
Hof, daar de Ambassadeur, KORNELIS HOP,
zeer veel ingang hadt. De Gezanten der
beide Mogendheden waarschouwden zelf
PESTERS, kort hierna, dat er, ligtelyk, eeni-
ge voorstellen, ter schikkinge van zaaken,
uit het Kabinet van Weenen stonden te
voorschyn te koomen, maar dat men het ge-
vaarlyk moest reekenen, naar eenige dier voor-
stellen te luisteren. Ondertuschen, hadt de
Koning van Groot-Brittannie, met misnoegen,
ver-

(b) Secr. Resol. van Holl. 21 en 24 July 1723. bl. 544 en
545. Eur. Merc. Aug. 1723. bl. 114.

(c) Secr. Resol. van Holl. 22 Sept. 1723. bl. 548—549.
Resol. Staat. Gener. 25 Sept. 1723. en Resol. van Holl. 12
Juny 1722. bl. 495.

vernomen, dat zyne (d) verklaringe, aan PESTERS in vertrouwen gedaan, hier te lande, in openbaare nieuwspapieren, was rugtbaar gemaakt. PESTERS zelve viel er, ten verzoeken van den Raad - Secretaris, Lord TOWSHEND, zynen Meesteren klagtig over, en de Algemeene Staaten en die der byzondere Gewesten, met naame van Holland, beslooten, daarop, den Regeeringen der Steden aan te schryven, tegen deeze onbetaamelykheid, voor 't vervolg, de kragtdaadigste voorzieninge te doen. (e)

Hoe zeer men, hier te lande, de Oostendefche Maatschappy, door onderhandeling, zocht te vernietigen, en alle Vredesbreuk, zo veel doenlyk, te vermyden, was men, egter, al vroeg, bedagt op eenige vermeerdering der Troepen van den Staat, die, in 't jaar 1717, bepaald zynde op vier en dertig duizend, vier en vyftig koppen, tegenwoordig dat getal, in verre na, niet uitmaakten, door 't onvolrallig zyn der Kompagnien. De Raad van Staate hadt, daarom, reeds in Louwmaand deezes jaars, eene vermeerdering van Sergeanten en Gemeenen, by de, in dienst zynde, Kompagnien Dragonders en Voetknegten, voorgeslagen, ten getale van zes duizend, agt honderd en vier koppen, waar in Gelderland, welhaast, stemde, en waaraan Holland, by 't einde deezes jaars, eeni-

(d) Secr. Refel. van Holl. 13 Oct. en 12 Nov. 1723. bl. 550—554.

(e) Refel. van Holl. 16 Oct. 1723. bl. 736—738. Europ. Mercur. Sept. 1723. bl. 146—149

eenigermate te-gemoet kwam. Doch, daar men t gevaar van te moeten oorlogen, nog verre verwyderd reekende, en de Bondgenooten nog onder de lasten zugteden, die de laatste Veldtogten veroorzaakt hadden, mardé men met dit werk, tot in den jaare 1726. (f) Men zal 'er, op dien tyd, by onzer treffijken Schryver, gewag van vinden (g).

Bl. 295. r. 7. v. o. „*De Algemeene Staaten beslooten, — te schryven — aan den Koning van Poolen.*” Zy lieten het hier zelf niet by, maar, om de zaake meer gewigt by te zetten, zonden zy, ten jaare 1725, den Resident Ruisch naar het Hof van Warschau. Hy verbleef er, een tyd lang, zonder het bedoelde wit, de vryheid der Lutherschen, te Thorn, te kunnen bereiken (h).

Bl. 298. r. 17. „*De Ambassadeur van Spanje, in Engeland, haat — rondelyk verklaard.*” Gelyk de Staaten, by herhaaling, hunnen Gezanten hadden aanbevoolen, om, aan het Hof van Spanje, op het kragtigste, te vertoonen zo het wederregtelyke van 's Keizers handelwyze, in het opregten der Oosten-desche Maatschappye, als t belang van zyne Katholyke Majesteit, om het zelve niet toe te laten, beantwoordden ook die Gezanten hier aan, op de meest voldoende wy-

(f) Refol. van Hall. 9 Febr., 21 en 24 Maart, 22 Sept. 19 en 26 Oct. 1724. M. 26; 27, 180—180; 195, 260—677, 870; 886—888, en 5 Nov. 1726. M. 786.

(g) WAGEN. alhier, M. 399 en 400.

(h) Secr. Refol. Strat. Génér. 21 Aug. 1725. en 22 July 1728. Refol. Holl. 1728 p. 421.

wyze. De redenen en gronden, die zy en, byzonderlyk, 's Lands Ambassadeur te Madrid, de Heer VAN DER MEER, zo by gesprek, als by geschrifte, gebruikten, vindt men, in de geheime Staats-Resolutien van Holland (i) en der Generaliteit, vermeld, en het is aanmerkelyk, dat de verklaring van den Spaanschen Ambassadeur in Engeland; van welke verklaring onze WAGEN., alhier, spreekt; woordelyk met die redenen en gronden overeen komt: waaruit, mynes meenings, mag beslooten worden, dat de Heer VAN DER MEER; (k) Man, zo als van elders blykt, van veel verstand en doorzigt; eene *Memorie* aan 't Spaansch Bewind zal hebben aangeboden, die, aldaar, niet slegts goedgekeurd, maar in een Staats-besluit, zal veranderd zyn en, vervolgens, den Spaanschen Ambassadeur te London toegezonden, met last, om dezelve, uit 's Konings naam, en als 't gevoelen zyner Majesteit, aan 't Britsche Hof voor te dragen (l).

Bl. 300. r. 4. „ *Men schein + veilig te mogen onderstellen, dat het Hof van Madrid, de Zeemogendheden ondersteunen zoude.*” Deeze onderstelling hadt niet alleen alhier plaats, maar de Heer, HANSEL BAURNINCX, Gezant der algemeene Staaten by den Keizer, schreef, in 't begin van Oogstmaand, hoe men, ook aan dat Hof, „ schein

(i) Secr. Resol. van Holl. 8 July 1724. Bl. 268. — 571, Vergeleeken met de *Memoires de MONTGON*, Tom. 1. p. 596 tot 599.

(k) *Memoires de MONTGON*, Tom. 1. p. 158.

(l) *Voyez aussi ROUSSET Recueil*, Tom. 3. p. 362 et 363.

„ scheen verleegeu te zyn over de tydinge,
 „ dat Spanje, zoo wel als Frankryk en
 „ Groot Britanniën, zig tegens de gemelde
 „ vaart begon te *interesseeren*, en gezint
 „ was, die zaak op het Congres van Ca-
 „ méryk te brengen" (m). En dit kan
 een reden te meer uitgeleverd hebben,
 om welke zyne Keizerlyke Majesteit; zo
 als WAGEN. haast zal doen zien; (n) het
 Hof van Spanje tot afzonderlyke, hande-
 ling deedt aanzoeken. Ook schynt dit aan-
 zoek, al voor deezen tyd, geschied en, kort
 daarna, eenige gunstige tyding, uit Madrid,
 te Weenen, ingelooopen te zyn. Immers,
 't is aanmerklyk, dat dezelve HAMEL-BRUN-
 NINCK, reeds op den 17 van de laatstge-
 noemde Oogstmaand, aan den Griffier FA-
 GEL meldde: „ dat, aangaande de Oosten-
 „ dische Compagnie en Vaart naar Indiën,
 „ het Hof van den Keizer, tegenwoordig,
 „ zeer gerust en buyten alle bekommaringe
 „ scheen te weezen, als of, daar omtrent,
 „ geene de minste zwaarigheyt meer overigh
 „ was, en de Staat, so wél als Engelandt
 „ en de overige Machten, die *commerce*
 „ met oogluycinge zouden blyven aan-
 „ zien." 't Is waar, de Gezant meende;
 en dit vondt ook, op de meeste plaat-
 sen, geloof; „ dat zulks *nergens anders* aan-
 „ konde werden *geattribueert*, dan aan het
 „ soo langh. stilfitten, na soo grooten op-
 „ hef, als, voor en na het Oetroy, daar
 „ van

(m) Secr. Refol. van Holl. 19 Aug. 1724. bl. 572.

(n) Vaderl. Hist. alhier, bl. 302.

„van was gemaakt geworden:” mitgaders, daar-aan, „dat (de Oostendefche) Retour-
 „fchepen zo gerust, en sonder *molestatie* van
 „wegens de *Opponenten*, weder waren t’huis
 „gekomen, waar voor men echter” (te Weenen)
 „zeer beducht was geweest.” (o)
 „Is ook waar, dat er getuigt wordt, dat de Engelfchen zeer groote *retouren*, dit jaar, uit hunne vaart op de Indien, bekoomen hebbende, flapper, dan voorheen, te werk gingen: maar de verfchyning van RITTER van Weenen, eenige weken hierna, deedt wel haast zien, dat er een ander geheim, agter het tapyt van Staat, verfchoolen en oorzaak der bovengemelde gerustheid geweest was. Ondertuffchen, moest die verfchyning en de, daar op volgende, afzonderlyke handeling van den Keizer met den Koning van Spanje, hier te Lande, te grooter ontzetting veroorzaaken, naar maate men, te Weenen, kort te vooren, hadt afgegeeven, dat men, tot bylegging van zaaken, voorneemens was, eene bezending naar London en den Haage te laaten doen. (p)

Bl. 337. r. 7. „De Staaten van Holland kogten de hooge Heerlijkheid van Vianen en Ameide van SIMON HENDRIK, Graave van der Lippe-Defthold, aan wien zy, door hūwelyk met AMELIA VAN DONA, geraakt was. Dit eischt eenige verklaring. De Staaten kogten de bovengemelde Heerlyk.

(o) Refol. van Holl. 16 Sept. 1724. bl. 727.

(p) Refol. van Holl. 16 Sept. 1724. bl. 757. Mere. 1724. bl. 98. Myne Aanmerk. alhier. bl. 91. op WAGEN. XVIII. D. bl. 270. r. 8.

lykheid niet van deezen SIMON HENDRIK; die lang overleeden was; maar van deszelfs kleinzoon, SIMON HENRIK ABOLF (q). Zy waren zeer gezet op dien koop, om dat zij niet gaarne zouden gezien hebben, dat een stuk goed van zo veel belang, en in hunne Provincie gelegen, in andere handen; dat anders zeer te vreezen was; kwame. Men behandelde; daarom, dit alles, op eene geheime en zeer voorzigtige wyze. De Generaal der Ruitery, VINCENT REINHARD, Graave van *Hompesch*, sloot den koop met den Graave van *der Lippe*, doch hy was, bevoorrens, door hunne Edele Grootmogendheden gevolmagtigd, om de Heerlykheden, wel op zynen naam, maar voor rekening van hoogsgemelde Staaten, te ontvangen en dezelve, ter dien einde, terstond, weder over te draagen aan den Heere NOBELING, Fiskaal van den Hove, die, daar toe, van hunnent wegen, naar Viane afgezonden was. Naauwlyks, onder tuschen, waren 's Graaven, nog aanwezende, Oom en Moeien, Kinderen van zynen Grootvader SIMON HENDRIK, die gehuwd geweest was met AMELIA van *Dohna*, van deezen koop verstendigd, of zy vielen er, ten sterkste, klagtig over by de Staaten van Holland, eischende vernietiging van 't verkogte of uitkeering van een gedeelte der koopenningen. Zy gronde den zig op den uitersten wille der gezegde Graavinne AMELIA, laatste Eigenaresse van Viane en Ameide, by welken de voornoemde Heerlykheden, tot een onvervreemdbaar staigood,

(q) Secr. Ref. van Holl. 17 Nov. 1625. 34 605.

goed, aan 't huis der Graven van der Lippe gemaakt waren. Doch de Staaten vonden niet raadzaam, zig in dit geschil in te laaten, en kreunden zig weinig, zo aan 't beklag, door de belanghebbenden aan de Kamer van Wetzlar gemaakt, als aan 't gehoor, 't geen deeren, aldaar, gekreegen hadden, als mede niet aan derzelver voorneemen, om het goed te naasten. Zy deden, nog thans, ten jaare 1799, ter staaving van hun regt en ten betooge der nietigheid van het stamgoed, eene verdediging in geschrifte uitgaan, die door den Fiskaal NONELINE gesteld was en, voor zo ver ik weete, niet wederlegd wierdt. Alleenlyk zie ik, dat, ten jaare 1738, de Gravinne Weduwe van Wied, gebooren Gravin van der Lippe, haar regt op Viane, ter tafele hunner Edele Grootmogendheden, verleevendigde: welk verzoek, toen, in handen van Gekommitteerde Raden gesteld wierdt, maar zonder dat 'er my e enig Rapport van is voorgekomen (r).

Bl. 359. r. 15. „ *De Koophandel van Frankryk en Groot-Britanje voer wel, by het nadeel, welk de Staatliche Handelaaren, in de Middellandsche Zee, aangedaan wordt.*” 's Lands Koopvaarders leeden, byzonderlyk, veel schade, door de Groot-Britannische Havens, aan die Zee gelegen, met naame door die van Gibraltar, alwaar de Kollonel CANE; Engelsch Bevelhebber; den Algerynen niet slegts toeliet, vryelyk uit- en inteloopen en zig van Scheps en andere behoeften te voorzien, maar

(r) Resol. van Holl. 17 Nov. 3 Dec. 1725. *N.* 603—622. 9 Jan. 7 Febr. 26 Nov. 1726. *Id.* 667 en 877. 17 Maart, 4 Octobr. 1728. *Id.* 281, 960. 13 Jan. 6 Febr. 16 en 18 Maart, 4 Mey. 1729. *Id.* 17. 64, 249, 342. 20 Dec. 1732. *Id.* 711. Staat der creen: Nederl. 7 *D.* *N.* 510 en 521.

maar hun zelf vergaande, de Nederlândsche Vaartuigen, in zee genomen, optebrengen en aan de Inwonders der Vesting te verkopen: over alle 't welks, van deeze tyde, te meermalen, doch zonder genbegrazme vrugt, was geblaagd geworden (1). Doch, in het Jaar 1726, namen de zaaiken eenen anderen keer. De Vice-Admiraal van Aasman, Heer van Sommelsdyk, der Staaten Esquader, in de Middellandsche Zee, gebiedende, was staags geraakt met een' Algerischen Ruover van zes en veertig stukken. De Kaptein en verhoeden Gemeenen insuyelden in 't gevegt: maar, gelyk men dicht by Gibraltar was, onevlugteden de overigen met het Schip; dat, door de onzen, zeer gehavend was; onder 't geschut der plaats, vanwaar de Engelsche Kapitein Purwis, Kommandeur van de *Durset-Galet*, den Kaper touwwerk, Volk en al 't benoedigde ter zynen herstelling, toezondt, ja hem, verders, van zyne legplaats, binnen de Haven der Vesting deede sloepen, beletende dus aan Sommelsdyk, zig van zyn' prooi meester te maken. De Maatsgenelde gaf hier van, terstond, kennis aan de Algemeente Staaten, die den Heere HENRIK HOR, sedert Zomermaand des jaars 1725, Afgezant * aan 't Hof van Londen (2), gelasteden, regent zoodanig eenen

Envoyé.

(1) Resol. van Holl. 18. 25 Maart 1724. bl. 175. 176 en 1766. 18 Sept. 1726, bl. 633. Secr. Resol. van Holl. 6 Febr. 1726. bl. 622.

(2) Resol. v. Holl. 15 Juny 1724. bl. 493. Europ. Mercur., Jan. 1724, bl. 60 en 154.

schennis der openbaare Verdragen, de sterkste klagten by zyne Groot-Brittannische Majesteit te doen, en aan te dringen, dat den Bevelhebberen van Gibraltar en Port-Mahon, wel ernstig, verboden wierde, van, voor 't vervolg, eenige Algerynen in de Haven toe te laten of, op eenigerleie wyze, by te staan. HOP kweet zig, zeer wel van dien last. De Koning liet er, hoofdzaklyk, op antwoorden: „ dat hem 't voorgevallen leed „ was: dat de Staat met reden klaagde „ over 't gedrag der Bevelhebbers van Gi- „ braltar en der *Durslei-Galei*, die de regu- „ len, hun voorgeschreven, overtreden had- „ den: dat zyne Majesteit er zo misnoegd over „ was geweest, dat hy, uit zig zelve, en „ alvorens kennis van deeze zaake, wegens „ hunne Hoogmogendheden, bekoomen te „ hebben, den voornoemden Bevelhebber „ hadt doen aanschryven, om den Kaper „ geene de minste bescherming te verlee- „ nen, maar, zo hy nog niet vertrokken „ was, daadlyk, naar Zee te zenden.” Ook hadt de Lord NEWCASTLE, Sekretaris van Staat, den Kollonel aangeschreeven, dat, volgens de Traktaaten, zo met de Spanjaards en Hollanders, als met de Mooren (door welken men alle de Regeeringen in Barbaryë verstondt,) aangegaan, de laarsten zig van de Haven van Gibraltar en Port-Mahon moesten onthouden, en dat de Algerynen, volgens andere Traktaaten, zelf niet eens in 't gezigt van Gibraltar of Minorka mogten kruisen: weshalven hy, overeenkomstig zyner Majesteits ernstigen wille, byzondere zorg hadde te draagen, dat, op dit stuk,

gee-

geene nieuwe reden van klagte gegeven wierde (u). Het schynt, uit dit alles, dat, hoe zeer Frankryk en Groot-Brittannie; zo als onze WAGEN. zeer wel aanteekeut; „ het sluiten van een Verbond, tegens die van „ Algiers en Marokko, ongeraaden vonden,” evenwel het sterk aanhouden der Staaten, ter weeringe der Barbarische Kaperyen, en de vrees, dat hunne Hoogmogendheden niet te beweegen zouden zyn, om in het Verdrag van Hanover te treden, ten zy men aan dien aandrang eenig gehoor gave, de Engelschen tot het bovengemelde bevel overgehaald hadt, en dat die daad, der Britten, aan onze zyde, weder heeft medegewerkt, om de Staaten in dit Verbond, weinige maanden daar na, te doen deel neemen (v). En zeker, de Barbarische Natien, door dit bevel des Konings van Groot-Brittannie, van zo gewigtige hulpe en schuilplaatsen verstooten, scheenen, na, door de onzen, met meer vrugt, te zullen kunnen bevogten worden en, eerder aan de hand te moeten koomen: zo als men van dit laaste, op den 9 van Oogstmaand des jaars 1726; daags na de Algemeene Staaten het Traktaat van Hanover beslooten aan te neemen (w); ter Generaliteit gunstige ryding kreeg, ten opzichte der Algerynen (x): met welken de Vrede, kort daar na, wierdt getroffen.

Bl.

(u) Secr. Resol. van Holl. 19 Jany 1726, bl. 666—670.

(v) Vaderl. Hist. XVIII. D. bl. 334.

(w) Resol. van Holl. 9 Aug. 1726. bl. 554 en 713.

(x) Resol. Staat. Gener. 8 Aug. 1726. Secr. Resol. van Holl. 28. 1726. bl. 675 en 676.

Bl. 382. r. 7. „*Uit wien naam hy, ferdert, ook aan 't Spaansche Hof gehandeld hadt.* De Hertog van WHARTON, die hier bedoeld wordt, hadt wel, uit naam van den Pretendent, aan 't Spaansche Hof magten te handelen, maar de Markgraaf de POZZO-BUENON, bevestigde, daar in, in een brief aan den Hertog van NEWCASTLE, dat hy alleenlyk met RIVERDA hadt gesproken, en dat de Koning hem, nimmer, hadt willen toelaaten, noch eenige kennis neemen van zyne geloofsbriefven, of van het oogmerk zyner bezending (1).

Bl. 384. r. 12. v. o. „*Op den negenden van Oogstmaand.*” Men versta dit van de teekeninge des Verbonds, 't geen men, reeds op den 28sten van Oogstmaand; gelijk ik, in de naast laatste aanmerking, zeide; beslooten hadt, aan te neemen. Sedert wierdt het zelve Verbond, ter goedkeuring en bekrachtiging, * door de Algemeene Staaten, aan de Bondgenooten gezonden: waar toe ook, perlang, getreeden wierdt, en wel, by Holland, op den 28 van Oogstmaand (2).

* Ratificatie.

Bl. 388. r. 3. v. o. „*Tusschenpraak en goede diensten by de Africaansche Volken waren 't eenigste, welk de Staaten, naar raaden, van Frankryk en Groot-Brittanje verderen, of verwagten konden.*” Men vergelyke hier mede myne Aanmerking alhier, bladz. 98 - 101, op WAGEN, bladz. 359. L. 15.

Bl. 392. r. 4. „*De Vice-Admiraal, Heer van*

(1) Recueil DE ROUSSET, Tom 3. p. 372.

(2) Secr. Résol. van Holl. R., 9, 28 Aug. 1726, bl. 676, (25, 680, MONTGON, Memoir. Tom, 3 p. 6

van Sommeledyk, maakte — jacht op' verscheyden Kaapers." Onder deezē, was het Schip van zes en veertig stukken, van 't welk ik, in deezē *Aanmerkingen*, bladz. 99, gewaagd hebbe.

Bl. 396. r. 18. „Tegen welken moedwif, door de Staaten, voorzien wordt." By den doorbraak der Dyken, voegde zig nog eene andere euveldaad. Sommige Lieden ontzagen zig niet, uit de Huizen, met water omringd, zo als ook uit de Vaartuigen, het overgebleeven en geborgen huisraad der elendige Bewoonders te plunderen en te rooven. De Staaten van Holland verklaarden, daar op, by openbaaren Plakaate, dat zy zodanige Plundersaars en Rovers hielden voor Huisbrekers, die met de koorde zouden worden gestraft: met belofte van eene beloning in gelde aan, die dezelve aanwees (a).

Bl. 400 r. 4. „Er wordt tot eene tweede vermeerdering der Landmacht besloten." Men dacht, naamlyk, dezelve te brengen tot op ruim vyftig duizend man: zo als, vervolgens, gelukte. Ook hadt Frankryk en Groot-Brittannië den Staat vier en twintig duizend koppen, ter hulpe, toegezegt: met al het welke men zig, voor den eersten aanval, meende gerust te mogen stellen (b). Ondertusschen ging de werving, hier te Lande, in 't eerst, zeer traaglyk voort, en, midlerwyl alle de aanweezende Kompagnien, behal-

(a) Resol. van Holl. 26 Febr. 1726. bl. 134.

(b) Memoire der Gedeputeerden van H. H. Mog., in Secr. Res. Holl. 6 Febr. 1717. bl. 751. en Resol. Holl. 21 Juny 1717. bl. 679.

halven die door Holland betaald wierden, sinds lange, onvoltallig waren gehouden; in zo verre, dat aan de Ruitery, op Zeeland staande, negen, op Overysfel, zeven, op Stad en Lande, nog meerdere manschappen ontbraken en, aan 't Voetvolk, op Zeeland, negen, op Overysfel, elf, op Stad en Lande, veertien koppen, by elke Kompagnie; (c) bevestigde de Raad van Staate, dat, in Lentemaand des jaars 1727, nog geen begin was gemaakt, met het werven van vier- en- dertig nieuwe Kompagnien, en dat het Canton Bern zwaarigheid maakte, om vyftig man, by elke Kompagnie Switsers, te laten volgen (d).

Bl. 400. r. 12. „Men raadpleegde, op het aanstellen van eenige Generaals,” enz. tot de woorden, op bl. 400. r. 19, „verzoek deedt.” De Baron VAN FRIESHEIM bevondt zich, thans, oudsten Generaal, niet alleen van 't Voetvolk, maar van 't geheele Leger van den Staat. De Graaf VAN HOMPSCH was oudste Generaal der Ruitery. Deeze twee vervoegden zig, schriftelyk, by Holland, met verzoek, om, op voordragt hunner Edele Groot-Mogendheden, by de Bondgenooten, tot Veldmaarschalk te worden bevorderd: voor reden gevende, dat, in vroegere tyden, toen 't Leger zwakker was dan nu, één of twee Veldmarschalken, in 's Lands dienst geweest waren, en dat, sedert het over-

(c) Resol. Holl. 9 Mei 1725. H. 377. 378 en 12 Dec. H. 931. zie op l. c. 16 July 1726. bl. 469.

(d) Missive R. van St., in Resol. Holl. 16 April 1727, H. 387 en 388.

overlyden van den Veldmaarschalk, Heere van Ouwerkerk, de Republiek geene Generaals hebbende aangesteld, hoe zeer andere Mogendheden dit gedaan hadden, hier door, ligtelyk, geteuten konde, dat uitlandsche Generaals; by vereeniging van de Staatsche Troepen met die der Bondgenooten; over de onzen zouden moeten bevel voeren, alschoon de laatstgemelden, voorheen, over hen geboden hadden: ja dat zulks kon plaats grypen, ten opzichte zelfs van het Opper-Hoofd van 't Staatsche Leger: eene zaak, welke men, agte, niet, dan tot ontlustering en nadeel van den Lande, te konnen geschieden. Doch dit verzoek vondt even-wenig ingang, als dat van Gelderland: welk Gewest, eenige weeken na deezen, (e) het aanstellen van een Hoofd over 't Staatsche Leger, „ onder den naam van Veldmarschalk ofte „ anders,” ter Generaliteit, voorloeg (f). Midlerwyl wierdt, door Hunne Hoogmogendheden, een tweede Generaal, by de Ruitery, aangesteld, zynde Prins WILLEM VAN HESSEN, die, egter, van die *Commissie* en van zyn Gouvenement van Maastricht zou vervallen zyn, zodraa hy een' hoogen' Krygsrang, by eenige uitlandsche Mogendheden, verkreege, of de Regeering, of bestuur, der Hessen-Kasselsche landen, onder wat naam of titel ook, aanvaardde. Nog stelden zy drie Generaals aan, by het Voetvolk, en verhoogden eenige Generaal-Majours tot Lieutenant-Generale.

(e) Resol. Holl. 27 Mei 1727. *Id.* 621 - 623.

(f) Resol. van Holl. 21 Juny 1727. *Id.* 679.

neraals, als mede eenige Brigadiers en oudste Kollonellen, tot Generaal-Majoor. Alles buiten nieuwe belasting van den Lande. In de Besoignes, over dit werk, ter Generaliteit, hadden Gelderland, Friesland en Stad en Lande, naemens hunne Magtigers, ernstig aangehouden, om den Prinse VAN ORANGE, hunnen Stadhouder, tot jongsten Generaal van 't Voetvolk, aan te stellen: doch, by de omvraage, staken de stemmen der tegenwoordig zynde Leden, en 'er wierdt dus geen besluit van uitgebragt (g). De Prinse, Moeder en Voogdesse van den Vorst, bemerkende, dat hier niets van te wagten was, sloeg toen, voorzigtiglyk, eenen anderen weg in: schryvende, zoo aan de algemeene als byzondere Staaten, dat zy, onderrigt van de verschillende gevoelens der Provincien, over het bevorderen van haaren Zoon, en duchtende, dat de Jonge Prins, onschuldiglyk, oorzaak mogte geeven, ter vertraaginge, tot 's Lands na-deel, der bevordering van eenige Generaals en andere braave Officieren, te raade was geworden, liever, voor deeze reize, van haar gedaan verzoek af te zien: haaren meergezegden Zoone, midtlerwyl, in de gunst der Bondgenooten aanbeveelende, tegen den tyd, dat hy wat meer in jaaren zou zyn geklommen. Hunne Hoogmogendheden beantwoordden dien Brief beleefdelyk: waar-

(g) Resol. Gener. 9 Juny, en van Holl. 10 en 21 Juny 1799. N. 663, 664, 676 en 677.

AANMERK. OP HET XVIIJ. DEEL. 107

waarby dit werk nopens, den Prinse, voor dien tyd, bleef (h).

Bl. 418. r. 2. v. o. „*De Nuntius. — vervoegde zig —, op den laatste van Wintermaand des voorloeden jaars, aan de woning van den Hertog van RICHELIEU.*” Laat ik, in 't voorby gaan; want de zaak is, andersints, van minder aanbelang; mogen zeggen, hoe ik vinde, dat wel MONTGOM en ROUSSET (f) dit zeldzaam bezoek op dien dag stelden: (g) doch, in de *Secresse. Resolutien* van Holland, is de Brief, by welken der Staten Gezant, de Heer HAMEL BRUININCK, van dit geval kennisfe geeft aan Hunne Hoogmogendheden; en welke Brief, voor 't overige, door ROUSSET, schijnt vervaald; wel gerekend op den 31 van Wintermaand: maar hy begint denzelven, met te zeggen, dat het bovenstaande voorviel, des avonds van „den 17 dier (i).” Daar, 't eger, vreemd schynt, dat de Heer HAMEL BRUININCK zulk eene aanmerklyke zaak, eerst na verloop van veertien dagen, aan zyne meesters zou hebben medegedeeld, kan, in 't laatste digitaal, ook wel een drukfeil zyn: schoon de woorden my leiden, om te denken, dat 'er, ten minsten, een anderen dag, dan dien, op welken de Brief geschreeven wierdt, bedoeld wordt.

Bl. 419. (1) „Deeze was de Heer CORNELIS CALKOEN.” De Heer COLJEK was

(h) Refol. van Holl. 6 Aug. 1727. Bl. 742 en 749. Generaals wierden aangesteld, 14 Oct. 1727 bl. 838.

(f) *Memoir. Tom. 3, p. 359.*

(g) *Recueil, Tom. 3, p. 382.*

(i) *Secr. Refol. van Holl. 6 Febr. 1726, bl. 726—732.*

was, ten jaare 1725, in hoogen ouderdom, overleeden, en de Heer CALKOEN in deszelfs plaats verkooren. De laatstgemelde bevondt zig, thans, te Weene: van waar hy, eerlang, naar Turkye vertrok (m).

Bl. 419. r. 11. v. o. „*De Ambassadeur van Frankryk* antwoordde.” Dit antwoord was, tuschen hem en den Staatschen Gezant, bevoorens, afgesproken (n).

Bl. 424. r. 8. v. o. „*Den Ambassadeur der Staaten, WILLEM BOREEL*.” Na dat de Heer CORNELIS HOP, op zyn verzoek, ten jaare 1725, uit de Fransche Ambassade ontslagen was, stelden de Staaten den Heer BOREEL, in deszelfs plaats, aan. Hy vertrok, in Bloeiimaand des jaars 1726, naar 't Hof van Versailles (o).

Bl. 425. r. 7. v. o. „*De Keizer wildeze, wel opschorten, voor eenen tyd*.” De Keizer hadt, door middel van de Pauslyke Ministers te Weenen en te Parys, en van zynen Gezant FONSECA, in 't begin van Sprokkelmaand deezes jaars 1727, (p) aan den Kardinaal DE FLANDRY, de volgende punten doen voorstellen. *Eerstelyk*: dat hy geene zwaa-

rig-

(m) Europ. Merc. July 1725. bl. 74. Nov. 1726. bl. 250 en Febr. 1727, bl. 125. Ref. van Holl. 22 Apr. 13 Aug. 1726. bl. 233, 508 en 15 Jan. 1728. bl. 70.

(n) Secr. Refol. van Holl. 6 Febr. 1726. bl. 736 en 737.

(o) Refol. van Holl. 23 Febr. 15 Sept. 13 Dec. 1725. bl. 92, 719, 965, en 16 Apr. 1726. bl. 241. Europ. Merc. 2 Mei 1726. bl. 267 en Juny 1727. bl. 309 en 310.

(p) Secr. Refol. van Holl. 7 Maart 1727. bl. 778 en 776. Montroon, Memoir. Tom 2, p. 422.

righeid zou maaken in leene opschortinge, voor den tyd van twee of drie jaaren, mits dat; 't geen het *tweede* punt was; binnen dien tyd, de zaak, by schikkinge, wierde afgedaan, 't zy te *Basel*, te *Nancy* of te *Aken*, welke plaatsen hy, daarom, tot eene byeenkomst der twistende partyen, opgaf. *Ten darden*: dat hy zig zelve aanbodt, om, tuschen de Koningen van Frankryk en Spanje, eene verzoeninge te bewerken, waar na hy hunne bemiddeling, op de bovengemelde byeenkomst, betuigde gaarne te zullen aanneemen en bereid te zyn, zig nevens den Koning van Frankryk, als Middelaar te gedraagen, in de byzondere geschillen tuschen Engeland en Spanje. *Ten vierden*: dat men de Oostendische Scheepen, die, voor het teekenen der voorafgaande Vreede-punten, naar de Indien en China vertrokken waren, met hunne ladingen onverhinderd moest laten terug keeren. *Ten vyfden*: dat de Engelsche Vloot van *Porto Bello*, en ook de Engelsche, Nederlandische en Fransche Oorlogschepen, welken zig, in andere gedeelten van Amerika, of in de Indische en de Spaansche Zeeën, mogten bevinden, van daar dienden getrokken te worden, en alle vyandlykheden op te houden. *Ten zesden*: dat men het antwoord des Konings van Spanje, nopens het terug ontbieden zyner Troepen van voor Gibraltar; zou moeten afwagten, en, ~~ten~~ *zevenden*: dat de Galioenen gerustelyk zouden mogen terug keeren en Spanje in zynen Koophandel niet gestoord worden.

Ik

Ik maak te meer gewag van deese gewigtige punten, om dat ik ze, buiten de *Secrete Resolussien* van Holland, niet gedrukt vinde. (q)

De Kardinaal DE FLEURY neigde, op zig zelven, zeer, om den Keizer te believen: maar de Engelsche Gezant, WALPOLK; die zeer veel invloed in Frankryk hadt; wist hem niet alleenlyk te streelen en te dringen, maar zelf ook bevreesd te maaken voor 't misnoegen des Konings van Groot-Britannie, indien hy, na dien Vorst beloofd te hebben, in alles gemeenschaplyk te handelen, eenige partydigheid, ten voordeele van het Hof van Weene, deedt blyken. Hoe veel, 't hem dan ook kostte, (r) en hoe zeer hy zig, uiterlyk, strenger hieldt, dan hy wel, door 'sPausen Nuntius, aan den Keizer deede gevoelen, waarlyk te zyn, wees hy, egter, dit voorstel van de hand, en de Ambassadeur FÉNELON gaf, nog voor 't einde van Sprokkelmaand, aan de Staaten, als 't gevoelen van zyn Hof, te kennen, dat, wanneer men aan eene *opfchortinge* der Oostendische Maatschappy dagte, dezelve niet slegts voor twee of drie jaaren zou dienen stand te grypen, maar voor zulk een' tyd, als gelyk stondt aan eene *gehoole intrekking* of *herroeping*; van welke woorden men zig alleenlyk niet zou bedienen; om de waardigheid des Keizers; die zig hier af een punt van eer maakte; niet te kwetsen: dat ook de tweeledige bemiddeling, die de Keizer den Koning van Frankryk deedt aanbieden, slegts een kunst:

(q) Secr. Refol. van Holl. 7 Maart 1727. N. 773 — 778.

(r) MONTTEEN, Memoir. Tom. 3, p. 368 et 369.

kunststreek scheen , bedagt , om zyne Allerkristelyke Majesteit tot de verdere voorstellen over te haalen : doch dat de meeste Mogendheden van Europa in 't Hanover- of Weener- Verbond getreeden zynde , niemand hanner , zig , als Middelaar , jegens de anderen konde gedraagen : dat men Koning LODEWYK ook niet moest verdenken , als wilde hy eenige bestelling maaken over de regten zynner Bondgenooten : dat hy zig verbonden hadt , de belangen van deezen de zynen te maaken en van oordeel was , dat zy allen , gesamentlyk , met hem , de gedaane voorstellen moesten behandelen en beantwoorden , te meêr , daar 't klaar genoeg bleek , dat het Hof van Weene op alles niet zou blyven staan (s). De Algemeene Staaten , hier op hunne gedagten uitende , verklaarden , hoofdzaklyk , het eens te zyn met het begrip van het Fransche Hof , by de zo even gemelde Memorie opengelegd , meenende , byzonderlyk , dat men , te samen , moest antwoorden , en dat de tyd der opschorting ; zo men tot dezelve kwame ; op vyf en twintig jaaren , diende te worden gesteld (t). Het duurde slegs weinige dagen , of FENELON boodt hun een plan van antwoord , voor 't Weener Hof aan , 't geen , tuschen Frankryk en Engeland beraamd en het zelve was , van 't welk onze WAGEN. spreekt , bl. 426 alhier , en 't geen de Staaten zig lieten welgevallen : zo , egter , dat , daar de twee Koningen , in het eer-

(s) Secr. Refol. van Holl. ; 7 Maart 1727 , bl. 776--780.

(t) Secr. Refol. van Holl. 7 Maart 1727 , bl. 780--784.

eerste Artikel , de opschoring , eerst , op slegts *zeven* jaaren bepaald hadden ; nadien zy dien tyd lang genoeg oordeelden , om de Maatschappy , van zelve , geheellyk te doen vervallen (*u*) ; hunne Hoogmogendheden vertoonden , dat dit rydvak hun te kort scheen , en dat zy , voorheen , *vyf en twintig* jaaren dienstig geagt hebbende , nu wenschten dat men den eisch , ten minsten , op *tien* bragten , of , zo men , in de onderhandelingen , al tot *zeven* koomen moest ; zo als sedert , geschiedde ; men dan , in allen gevalle , op deezen niet liete afdingen (*v*) Aan dit voorstel wierdt , door de Bondgenooten , voldaan . Tusschen beide , hadt Frankryk den Staaten doen voordraagen , dat , daar men 't voeren van den Oorlog in 't Ryk ondienstig oordeelde , en hunne Hoogmogendheden dit vuur , niet gaarne , in de Oostenryksche Nederlanden , zouden zien ontvlammen , Italie , dierhalven , 't eenigste Gewest was , in 't welk den Keizer de grootste afbreuk zou kunnen worden gedaan , en dat men , om hier in te slaagen , den Koning van Sardinie tot de belangen der Hanoversche Bondgenooten zou moeten overhaalen : om welke reden men verzogt , te weten , wat men , hier te Lande , voor dien Vorst , ten dien opzigte , zou willen doen . Doch de Staaten , wel gevoelende , waar op dit zoude neêrkomen , en geen' smaak hebbende , om te veel uit-

to-

(*u*) *Lettre de FENELON* , 13. Mei 1727. en Secr. Ref. v. Holl. 14 Maart 1727. bl. 787.

(*v*) Secr. Ref. van Holl. 7 en 9 Maart 1727. bl. 789 , 794 en 793. Vergel. *WAGEN*. alhier , bl. 429 , 432 , 433 en 434.

te looven, op een' tyd, waar in het Komptoir-Generaal van Holland gevaar liep geslooten te moeten worden, deden zeggen: dat zy, in hunne tegenwoordige ongelegenheid, zyner Sardijnische Majesteit noch met Troepen, noch met gelden, zouden kunnen bystaan, maar dat, zo die Koning eenigen eisch hadt, tot laste van den Lande, welgens agterstallige penningen van den laatsten oorlog, men niet ongenegen zyn zoude, hier over, met hem, in schikkingen te koomen en de gelden, nopens welken men 't eens mogte worden, (w), by termynen, te voldoen.

Bl. 428. r. 6. „Men hoopte nog — op eene nadere Verbintenis met den Koning van Pruissen.” Terwyl men, hier op, ten Keizerlyke Hove, hoopte, tradt men, hier te Lande, in overleg, om den Koning van Pruissen en eenige andere Mogendheden af te trekken van alle verdere verbintenissen met den Keizer: ten welken einde twee Gezantschappen be- raamd wierden, het een naar Berlyn, 't geen bekleed zou worden door den Generaal-Major, Baron VAN KEPPEL, het andere naar de Hoven der drie Geestlyke Keurvorsten, en dien van de Palts: waar toe de Heer VAN YSSELMUIDE benoemd wierdt (x). Zy kwamen beiden tot stand (y). Toen het tweede Ontwerp

(w) Resol. van Hun Hoog Mog. 4 Maart 1727. en Secr. Resol. van Holl. 7 Maart 1727. bl. 784 en 785.

(x) Memoir. de MONTGOM 375. Tom. 4. p. 313. Secr. Resol. van Holl. 7 Maart 1727. bl. 786. 15 Mei l. e. 808.

(y) Resol. Holl. 10 July 1727. bl. 719 en 6 Aug. 1727. bl. 749 Europ. Merc. April 1727 p. 228, Mei 1727. bl. 295.

werp der Hanoversche Bondgenooten aan den Keizer gezonden wierdt, gaf KEPPEL, nevens de Fransche en Engelsche Gezanten te Berlyn, 'er kennis van aan den Baron VAN ILGEN, 's Konings Staatsdienaar, met byvoeging, dat de aanneeming of verwerping van dit stuk, ten Keizerlyke Hove, over vrede of oorlog moest beslissen, verzoekende daarom, dat de Koning mede, te Weene, op voldoende antwoord wilde doen aandringen en, by weigering van dien, den Bondgenooten de manschap leveren, tot welke hy zig verpigt had. ILGEN nam 't beleefdelyk aan, met belofte, dat zyne Majesteit aan 't verlangen der Bondgenooten zou voldoen. Ook hieldt men zig, alhier, met dit zeggen te vrede, daar men merkte, dat het groote werk, eêrlang, schikken zoude (a), ja riep, niet lang hier na, en toen; door 't bekragtigen der voorgaande punten, tuschen de Hanoversche Bondgenooten en den Keizer; de zaaken vrediger aanzien gekreegen hadden, KEPPEL en de twee overige Gezanten weder t'huis (a). Doch, zo dra men zag, dat Spanje eenige zwaarigheid in het teekenen deezer punten maakte, en dat de Koning van Pruissen, zo nopens de Oost-Friesche geschillen, als anderfints, zeer met de Staaten verschilde (b), wierdt men, nog in dit zelve jaar, te raade, den Heere VAN KEPPEL; nu tot Luitenant Generaal bevorderd; (c) weder naar Berlyn te zenden.

(z) MONTGOM Memoir. Tom. 4, p. 328. Vergel. WAGEN bl. 424.

(a) Resol. van Holl. 6, 7 Aug. 10 Oct. 14 Nov. 1727. bl. 749, 757, 194 en 1005.

(b) Resol. Holl. 12 Nov. 1727. bl. 976.

(c) Zie WAGEN. XVIII D. bl. 520 en 521.

zenden: werwaarts hy, in 't begin van 1728, vertrok (d). YSSELMUIDE wierdt mede, eerlang, gezonden naar 't Hof van Beieren, om, by den Keurvorst, aan te houden op de afdoeninge van 't onafgeloste gedeelte der vyftien tonnen Ichats, door deszelfs Vader, ten Jaare 1700, hier te lande, onder vrywaaringe der Algemeene Staaten en verpanding van eenige Juweelen, opgenomen: welker verkoop de Staat wenschte te kunnen voorkoomen. Die schuld liep, thans, met de renten, op eene somme van f 1547436:12:6. YSSELMUIDE slaagde niet gelukkiglyk (e).

Bl. 433. r. 5. v. o. „Aken of eenige andere Stad, door den Keizer voorgelagen.” Zie myne Aanteek: alhier, bl. 109. op WAG. XVIII D., bl. 425. r. 7. v. o.

Bl. 441. r. 3. v. o. „De Gezanten slooten een Verdrag met GEORGE den II, waarby de voortige Verdragen vernieuwd en bekrachtigd wierden. Voor 't overige hieldt dit Verdrag geene nieuwe Verbintenissen in. Het wierdt, door den Staat, in Hooimaand deezes Jaars 1728, bekrachtigd (f).

Bl. 445. r. 11. „De Keizer maakte eenen aanvang met het uitvoeren der voorsgaande punten.” Aan eene andere zyde, scheen, echter, deeze Staat veel nadeel te zullen lyden, door de Maatschappy van Walvisvangst, ter welker instandbrenginge de Keizer, om deez-

(d) Resol. v. Holl. 7. 14 Jan. 1728. bl. 18 en 45.

(e) Resol. Holl. 6 Aug. en 10 Oct. 1727. bl. 749 en 894. & 2. 23 Febr. 8. 13 Dec. 1735. bl. 111. 657 en 671.

(f) Secr. Resol. van Holl. 30 Juny 1728: bl. 84-92. en Resol. van Holl. 12 July 1728. bl. 691; vergelyk WAGEN. Histor. en Polit. Tractaaten. 1. D. bl. 110-119.

* *Admi-
nistrat.
jur.*

zen tyd , aan den gewezen* Bestuurder* der inkomende regten in de Oostenryksche Nederlanden, SOTELER, Oktrooi verleend hadt, zo als ook dees, kort daar aan, vier Schepen, op die neeringe, naar zee zondt. Nog gaf zyne Keizerlyke Majesteit gelyk Oktrooi, en vrydom van regten op het zout, aan die van Nieuwpoort, ter opregtinge van een vennootschap van Haring, Aberdaan en anderen Zeevisch : waar door niet slegts verscheiden Hollandsche Visschers wierden uitgelokt, zig derwaarts te begeeven, maar ook eenige Reders bewoogen, om er Hoekerschepen, netten en duigen, naar toe te zenden. Doch de Algemeene Staaten vonden, op voorslag der Hollandsche, eerlang, goed, 's Lands Ingezeten te verbieden, in eenige vreemde Visscherijen dienst te neemen, of dezelve te helpen bevorderen; waar toe het Plakaat van den 18 van Hooimaand des Jaars 1709 vernieuwd wierdt. Dit was, byzonderlyk ook door het naauwe toezigt der Admiraliteiten, van gewenscht gevolg. De Heer VAN DER DUSSEN BEVERNINGH, Fiskaal by de Maaze, deedt, kort hier na, twee Hoekerschepen, met netten en duigen, naar Nieuwpoort geschikt, aanhouden, die, egter, eerlang, ontslagen wierden (g). De Vlaamsche Visscherij maakte weinig opgang: en schoon zij zig, voornaamlyk sedert den jaare 1736, (h) tragtte te herstellen, en niet geheelyk te gronde ging, heeft

(g) Resol. van Holl. 5 Juny, 16 Sept., 13 Nov., 2 en 4 Dec. 1727, bl. 645, 841 994, 1019, 1031 en 1042.

(h) Resol. van Holl. 12 Dec, 1736, bl. 665.

heeft zy, nooit, haar groot oogmerk kunnen bereiken.

Bl. 453. r. 2. „Thesaurier-Generaal, Mr. SIMON VAN SLINGELAND.” Hy; reeds ten jaarre 1690, Sekretaris van den Raad van Staate geworden; was, in het jaar 1725, tot Thesaurier-Generaal aangesteld, in plaats van den uitmuntenden Staats-man, JACOB HOR, die, na dit ambt, vyf en dertig jaaren, bekleed te hebben, op den 27 van Wynmaand des jaars 1725, in den Haage, was, overleeden (i): al 't welke ik te liever aantekene, om dat ik bemerke, door een feil van 't geheugen, den Heere VAN SLINGELAND, *Thesaurier-Generaal* genoemd te hebben, op het jaar 1711 en vroeger, toen hy nog *Sekretaris* van den Raade van Staate was (k). In het laatsgezegde ambt, wierdt hy opgevolgd, door den Heere ANTHONY VAN DER HEIM, toen Sekretaris van de Generaliteits Rekenkamer en Griffier der Leenen van Holland (l). De nieuwe Raadpensionaris, terstond, met de borst op het werk vallende en, byzonderlyk, naarsporende, zo de oorzaaken van 't verval, als de midde-len tot herstel, van 's Lands geldelyken Staat, deedt, eerlang, het Voorstel, waarvan ik bereids gewaagd heb (m). Het onder-

(i) Europ. Mercur. van October 1725, bl. 266, Titelblad der Staatk. Geschiedt: van SLINGELAND, 1ste Deel; en VAN HAREN'S GRUSEN, in de *Ophelderingen*, bl. 202 en 203.

(k) Zie deeze Aanmerk. 17 St. bl. 101, op WAGEN. XVII. D. bl. 425, r. 7. alwaar men, in plaats der woorden, „sedert was, „liever leeze, „sedert eenige jaaren,” of „sedert de Heer „HOR Thesaurier, en de Heer VAN SLINGELAND Sekretaris was geworden:” Zie ook 18 St. bl. 14.

(l) Mededeelde Berigten. Zie ook Resol. v. Holl. 6 Aug. 1727; bl. 748; en Europ. Merc. July 1727; bl. 68.

(m) Zie alhier, Note (x); , bl. 87: op WAGEN. bl. 259, r. 9

derzoek deezer gewigtige punten wierdt gesteld in handen van vyf Leden der Vergadering, zynde de Heeren VAN DEN BOETZELAAR van Nieuwveen, uit de Ridderfchap, VISSCHER, MARCUS, DE LA BASSECOUR en VAN SCHA- GEN, Pensionarissen en gewoonlijk Afgevaardigden van Haarlem, Leiden, Amsterdam en Alkmaar: nevens den voornoemden Raad- pensionaris (a). Elk derzelven moest, by plegtigen eede, in handen hunner Edele Groot- Mogendheden, belooven en zweeren, dat zy, op alles, na hunne beste kennis en weten- fchap, met ter zyde fteilinge van alle byzon- der belang, zonder gunst of ongunst, ten nutte van den Lande, hun gevoelen zou- den openleggen en, zo gedurende dit on- derzoek, als na het afloopen der *Besoignes*, immer, nog hunne eigene *advifen*; nog die van anderen, openbaar te maaken (e). In Bloet- en Wynmaand des volgenden jaars 1728, bragten zy twee Rapporten uit, die, overgenomen zynde, sedert, by hunne Edele Groot- Mogendheden overwoogen wier- den. Doch de Leden verschilden merke- lyk van den anderen, ook beklaagde zig de Raadpensionaris over it gebrek aan yver, ter reddinge van het schier zinkend Schip van Staat. Dit alles gaf gelegenheid tot een commissoriaal, ter inschikking en ver- effening van wederzydsche denkbeelden: maar men kon het niet eens worden, en vondt

(a) Secret. Resol. van Holl. 11 Sept. 1727; bl. 827—841;
Resol. van Holl. 17 Sept. en 2 Oct. 1727; bl. 844, 858 en 862.
(e) Secret. Resol. 5 Mei en 28 July 1730; bl. 51 en 94.

en vondt zig, midlerwyl, verplicht, om, tot het gaande houden der Kasse, meer dan eene geldligtinge te doen, (*p*) ten laste van den Lande. Op voorflag van Rotterdam, besloot men ook, om deezen tyd, te overweegen den verkoop der hooge-, zo wel als der Ambachts-heerlykheden, en het affchaffen van die Graaflykheids Tollen, welker zuiver overschot niet of weinig bedroeg. (*q*) Doch men kwam hier niet toe. Ten jaare 1734, deedt Haarlem soortgelyken voorflag nopens de Tollen: die ook buiten gevolg bleef (*r*).

Daar men, te meermalen, het aanstellen van Nederlandsche Inboorlingen of Ingezetenen, door vreemde Mogendheden, tot Gezanten of Waarneemers hunner zaaken, by den Staat, nadeelig hadt geoordeeld, en die aanstellingen, thans, zeer in zwang gingen, lieten de Staaten van Holland ter Generaliteits Vergaderinge voor slaan, dat hunne Hoog-Mogendheden geliefden vast te stellen, zodanige perfoonen, voortaan, niet meerder, als *Ministers* van eenige buitenlandfche Mogendheid, onder welken titel hetzelfde ook zoude mogen wezen, toe te laten: wel verstaande, dat, hier onder, niet zouden

(*p*) Resol. van Holl. 5 Mei, 20 July, 27 Oct. 23 Dec. 1728; bl. 466, 1018, 1093 en 1331; 8 en 25 Febr. 1729; bl. 51 en 97: 30 Sept. 1730; bl. 853: 31 Jan. 25 Febr. en 13 Oct. 1731; bl. 42, 87 en 800: 13 Febr. 6 Sept. 3 Dec. 1732; bl. 86, 579 en 761: 12 Febr. 1733, bl. 304: 8 April 1734; bl. 207: 21 Mei 1735; bl. 377.

(*q*) Resol. van Holl. 1 July 1728; bl. 607.

(*r*) Resol. van Holl. 22 Oct. 1724. bl. 654; 22 Febr. 16 July 27 Aug. 1735; bl. 148, 481 en 507; 25 April 1736; bl. 279.

den begreepen worden Buitenlanders, die Officiëren in dienst van den Staat geweest waren, noch hunne kinderen, noch de kinderen van vreemde Gezanten, schoon, in de beide laatste gevallen, hier te lande geboren. Men nam, kort, hier op, ter Algemeene Staats-Vergaderinge, een, daarmede strookend, besluit (s), en, by Holland, wierdt, dien volgende, de Major von LEBEN; die, door den Hertoge van Saxon-Gotha, tot zynen *Legatiens - Raad*, was aangesteld; afgewezen, ondanks 't verzoek, 't geen die Vorst daar tegen deedt (t). Doch men heeft zig, in 't vervolg, zo stelliglyk aan die regel niet gehouden.

Zeker Persoon, genaamd DANSAIN, hadt, een' geruimen tyd geleden, aan den Koning van Portugal Oktrooi verzogt, tot het oprigten eener Maatschappye van Slaafhandel, op de Kust van Afrika, ten einde, van daar, Slaaven te brengen naar Brazil: in welk Gewest zy, ter bewerking, zo van den Landbouw van Zuiker en Tabak, als der Goudmynen, zeer noodig waaren. DANSAIN hadt, ter meerdere bevorderinge van dit alles, den Koning aangeboden, eene Volkplanting aan te leggen en, voor eigen rekening, eene Vesting te bouwen, in de Rivier *Angres*, op het Eiland *Corisco*, mede in Afrika gelegen.

(s) Resol. van Holl. 13 Sept. 8 Oct. 1727. bl. 839 en 892. Resol. Staat. Gener. 10 Oct. 1727.

(t) Resol. van Holl. 11 Maart 1728. bl. 259. 16 en 18 Maart 1729. bl. 64, en 273. 17 Mei 1730; bl. 354.

gen. Zyne Portugeesche Majesteit dit alles, reeds in Wintermaand des jaars 1723, gereedlyk, hebbende toegestaan, liep, straks, D'ANSAINT, met eenige gewapende Schepen, in Zee, deedt merkelyk nadeel aan onzen handel en bragt zelfs twee onzer Slaafhaalders, met naame *Zonnestein* en de *Juffrouw Maria*, aan Kaap *Lopes* op: alwaar hy de Slaaven, openbaarlyk, liet verkoopen. De West-Indische Maatschappy deezer Landen viel, hier over, klytig aan de Algemeene Staaten, en deezen aan 't Hof van Lisbon, alwaar men voorgaf, dat de Nederlanderen, bevoorens, eenige Portugeesche Schepen, by *Elmina*, genomen hadden, en dat, zo dra de onzen de schade, by de Portugeezen geleden, voldaan hadden, de Koning de gelden, uit den verkoop der Slaaven gekoomen, bereid was terug te geeven: maar dat, zo lang men, aan deeze zyde, niet ophieldt van verdere vyandlykheden, de Onderdaanen zyner Majesteit zig daar tegen, door middelen, die regt en natuur veroorloofden, zouden trachten te bevryden. De zaak, toen, ernstiger wordende, wierdt de West-Indische Maatschappy, door hunne Hoog-Mogendheden, gelast, haare klagte in geschrifte te vervatten, om breeder gebruik van te kunnen maken by 't Portugeesch bewind. Zy deedt dit, eerlang: doch de buitenwoone Portugeesche Gezant, *Abt MENDOÇA DE CORTE-REAL*, beantwoordde haare gezegdens: waar op zy tot een nader en ruimer Vertoog gedrongen wierdt. 't Behelsde onder anderen: dat de Portu-

geezen wel voorgaven, vryelyk te mogen handelen, tusſchen *Cabo de Palma* en 't Landſchap *Benin*, zig grondende op het 20 artikel des Traktaats, in den jaare 1641, met den Staat aangegaan, maar dat, by het 19 Artikel van dat zelfde Traktaat, de Grenzen van elks eigendom en bezittingen in Afrika bepaald waren: dat alleen de West-Indiſche Maatſchappyy verſcheiden Kasteelen en Vestingen, in het zo even gemelde Gewest, bezat, doch Portugal geen voet Lands: dat, tusſchen de Sterkten der Maatſchappyy en de eerſte Bezittingen der Portugeezen, geheele Volkeren gelegen waren: dat Portugal ook, voorheen, nimmer de tegenwoordige ſtelling gevoert hadt, nog ooit gedagt aan 't verleenen van een zodanig Oktrooi, als, thans, aan *DANSANT* was gegeven, en 't geen, geheellyk, aanliep tegen het laater Traktaat van den jaare 1661: dat, zo dit Oktrooi doorginge, welhaast de gantſche Guinéſche Slaafhandel, en dus zo wel de Portugeeſche als de onze, onnut zou worden, door dien, ſomwylen, veele Schepen, te gelyk, aan de Kust in laadinge zouden liggen, die of geene Slaaven, of niet dan voor duurder prys, zouden kunnen bekoomen, terwyl, op andere tyden en als 'er geene Schepen waren, de Strand-Negers verlegen zouden worden, wat te doen met de, by zig hebbende, Slaaven, die, aan hun en aan de, meêr landwaarts in gelegen, Indianen, door 't beſtuur der Maatſchappyye, uit de agter-Landen, wierden toegevoerd, men wist, niet hoe

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 303

hoe diep in Afrika : dat , op bovengemelde gronden , de Bedienden der Maatschappye de gewoonte hadden , uit de Schepen der Portugeezen , die op de kust , tusſchen Kaap Palma en 't Landſchap Benin , voeren , zodanige goederen , doch ook geene anderen , te ligten , welken nergens , dan in die ſtreek , handelbaar , en dus , alleenlyk tot Sluikhandel , geſchikt waren : dat deeze gewoonte der Kroone van Portugal niet verwonderen moest , daar zy , kenbaar , het zelfde gebruik uitoeffende , omtrent vreemde Schepen , op de kust van Brazil vaarende . Dat , eindelyk , voor zo ver die Kroon , wyders , geklaagd hadt over eenige bedryven der Maatschappye , geene regtſtreekſche betrekking hebben- de op den Guineefchen handel , tusſchen de meergezegde Kaap en Benin , het zelve te duister was voorgesteld geworden , om 't regt beſcheid van te vatten , maar dat , zo die klagten , by nader ontlediginge , billyk bevonden wierden , de Maatschappye niet zou nalaaten , aan dezelve te voldoen .

De Staaten , lettende , dat de partyen verſchilden , omtrent den waaren zin en meening der Traktaaten , voorheen , nopens den West-Indiſchen handel , aangegaan , en voorziende , dat dit verſchil van zeer langen duur zoude kunnen zyn , oordeelden te regt , dat , zo 'er , ooit , eenig nut van dit ſchryven en wederſchryven verwacht konde worden , men 't onderzoek naar de gegrondheid van de klagten en der wyze van

van herstel diende van een te scheiden; en, konde het zyn, een middel vinden, 't geen, naar de verschillende begrippen gevormd, strekken konde ter voorkominge of intrekkinge der bevelen, by Portugal gegeven tot het (neemen van Schepen, of 't ligten van Slaaven uit dezelven, met één woord, om, onverkort ieders regt, de wederzydsche feitelikheden te doen ophouden. Men gelastte dan der West-Indische Maatschappye, hier nopens een plan te ontwerpen. Zy sloeg, daarop, voor: dat het den Portugeezen zou vrystaan, regtstreeks, van Brazil, op Elmina, te vaaren, doch zonder, alvorens, langs de Kust, van Kaap Palma af tot Benin toe, te kruisen: dat ook die Natie, op Elmina, dien zelfden handel zoude mogen dryven, die aan dezelve, in der minne, voor eenige jaaren, was toegestaan geweest: dat het Oktrooi, aan D^SANSAINT gegeven, zou ingetrokken en de genomen Schepen, of daar uit geligte Slaaven, der Maatschappye terug gegeven worden: dat men, over de eischen en klagten van Portugal, nadere onderhandelingen zou aanleggen: dat de Maatschappye, zeker Schip, gezegd *St. Lucia*; schoon, haares meenings, te regt aangehouden; zou ontslaan, en dat, na het teekenen van dit Reglement, alle wederzydsche feitelikheden zouden ophouden. (u)

Met

(u) Resol. van Holl. 21 Aug. 1725. bl. 585. 7 Aug. 18 Sept. 2 en 4 Oct. 2727. bl. 750, 775, 848. 866, 870 en 883.

Met voornemen, om, zo veel mooglyk, deezen voet te volgen, tradt men, ter Generaliteit, in nadere onderhandeling met CORTE-REAL. Doch men zag wel haast, dat hy; 't gevoelen van de West-Indische Maatschappye wederleggende, by eene Memorie, die deeze begreep, met herhaalingen te zyn opgevuld, en welker beantwoordinge slegts meerdere verwydering stondt te veroorzaken; het liedeken van verlengen zong, daar vast zyn Hof, 't geen, onlangs, weder een Schip hadt (v) aangehouden, aan geen herstel dagt en, in tegendeel, twee Schepen van Oorloge, naar de Kust van Guinéa hadt gezonden, die nieuwe feltelykheden stonden te pleegen. Men drong daarom den Gezant; die voorgaf, nadere ordres te wagten; om stellig antwoord te geeven op het aanbod, van deeze zyde gedaan, en zeide hem, rondelyk, dat het langer agterblyven van dien niet overeenkwame met de vriendschap, tuschen zynen Meester en de Staaten. CORTE-REAL beloofde, toen, allen spoed: doch, terwyl men, alhier, met naame by Holland, ernstigere maatregelen in beraad lag, zo aan 's Lands wensch niet voldaan wierdt, vertrok hy naar Portugal, en wierdt vervangen, door DON LOUIS D'ACUNHA, met wien men 't begonnen werk tragtte voort te zetten, (w) en aan wien men, nader, vloeg, het Oktrooi van DANSAINTE in weezen

(v) Refol. van Holl. 10 Sept. 1727. *Bl.* 820.

(w) Refol. van Holl. 12 en 19 Maart, 26 Mei, 24 July, 1728. *Bl.* 204 — 306.518 en 690. MONTGOM, Memoir, T. 7. p. 28.

ker bemand, dan voorheen (a). Onze WAGGEN. zal, naderhand, doen zien de gevolgen, die deeze Spaansche Zee-Roveryen na zig sleepten (b): over welken de Staat op de Byeenkomst van SOISSONS, deedt klaagen (c).

Ter betere bewerkinge der wolke, hadt men, in Spanje, om deezen tyd en vroeger, eenige Hollandsche Weevers en Spinders naar Guadalaxara, in Kastilie, gelokt. Deeze menschen, aldaar, niet wel konnende aarden, maakten zig, twee jaaren laater, gereed, om naar hun Vaderland te rug te keeren, toen, juist, een nieuwe hoop Gezellen van 't zelfde handwerk, uit Leiden, te Guadalaxara aankwamen, overal, verspreidde, dat veele Leidsche Arbeidsluiden niet aan den kost konden koomen. Dit gaf een' inkeer aan de eerstgemelden, die, daar op, in Spanje bleeven (d): terwyl, door deeze verhuizingen, ondanks alle, daar tegen aangewende, zorgen, der Hollandsche Lakenweeverye een' gevoelige neep wierdt toegebracht.

Bl. 490. r. 3. „De Baron van HOMERUSCH kreeg onder 's Lands Edelen zitting.” Te gelyk wierdt, op voorslag der Ridder-schap zelve, thans, als eene onverbreekbaare wet, vastgesteld: „dat, voortaan, geene Edelen, van buiten de *geunieerde* Provincien, of „van buiten het *resort* van de *Unie*, in de *ordre* van

(a) Resol. van Holl. 12 Maart 1728. bl. 268 en 279.

(b) Vaderl. Hist. XIX. D. bl. 247—266.

(c) Secr. Resol. van Holl. 21 April 1728. bl. 26 en 27.

(d) Missive, v. D. MARR, en Resol. van Holl. 23 July 1729. bl. 730.

„van de Ridderſchap en Edelen deezer Provincie,
 „zouden worden beſchreeven of *geaſſumeerd*.^(e)
 490. r. 4. „*De Stad Schoonhoven*, —
 „*die*, met moeite, *verworven hadt*, dat
 „WILLEM, Baron van Liere, Heere
 „van Katwyk, in de hoedanigheid van
 „haaren Penſionaris, zitting ter Vergade-
 „ring van Holland was toegeſtaan.” Zon-
 der de redenen te onderzoeken, om wel-
 ken de Baron van Liere, in de bovenge-
 melde bedieningen tradt, zal ik, tot meer-
 der verſtand van het, ten deeze, voorgeval-
 lene in Holland, hier alleenlyk by voe-
 gen, dat, toen de Afgevaardigden van
 Schoonhoven hem, in hoogſtgemelde Ver-
 gadering, als hunnen Penſionaris, voor-
 droegen, de Raadpenſionaris VAN SLIN-
 GELAND, den Leden herinnerde: hoe,
 volgens Reſolutie hunner Edele Groot-
 mogendheden, van den 14 Bloei maand des
 jaars 1658, de Penſionariſten der Hol-
 landſche Steden, niet minder dan duizend
 guldens, 's jaars, mogende trekken, en de
 Kaſſe van Schoonhoven, byzonderlyk na
 den zwaaren Vloed des jaars 1726, die
 onkosten niet ſchynende te kunnen draa-
 gen, het dus vreemd moest voorkoomen,
 dat evenwel die Stad, na, ſedert een'
 geruimen tyd, zig van geen' Penſionaris
 te hebben bediend, thans, hiertoe over-
 ginge, en de bovengenoemde gelden ſtondt
 te geeven aan eenen Heere van meer dan
 ge-

(e) Reſol. van de Ridd. 22 Maart 1728. en Reſol. Holl. 21
 Juny 1728. bl. 586.

gewoone geboorte : dat , dierhalven , die aanstelling hem zeer bedenkyk was , en hy in beraad lag , of men , alvorens den Heere van *Katwyk* , toe te laten tot den gewoonen eed , den Afgevaardigden van Schoonhoven niet behoorde aftevraagen , wat *by* , *voor* , of *na* , deszelfs aanstellinge , ten deeze opzigte , was voorgevallen ? ja of ook Burgemeesteren dier stad , daar omtrend , geene gelyke verklaringe zouden dienen te doen ? De Staaten , dit voorfiel gehoord hebbende , beslooten , het zelve aan gezegde Burgemeesteren te zenden , om berigt. 't Liep binnen , in Sprokkelmaand daar aan , en behelsde , dat men den Heere van *Katwyk* , op drie duizend gulden , voor den tyd van drie jaaren , hadt aangesteld. Ook verklaarden twee Burgemeesteren , ter Vergaderinge tegenwoordig , op den eed , by aanvang hunner bedieninge gedaan , dat de Stad de gemelde gelden , waarlyk , dien Heere zoude ter hand stellen , zonder dat dezelve , op eenigerhande wyze , aan Stads kasse zouden worden terug gegeven. Hunne Edele Grootmogendheden , zig hier mede voldaan houdende , wierdt de Heer van *Katwyk* , ter beëdiging en , daarop volgende , zitting , toegelaaten. Op voorafgaand verzoek en beding van Schoonhoven , maakte men , teffens , *commisforiaat* , of , voortaan , alle Hollandsche Leden diergelyke verklaringen , by het voorstellen van Pensionarissen in de Vergadering van van Gewest , zouden moeten doen ? (f) Doch ik zie niet , dat , hier over , ooit , Befoigne

(f) Ref. van Holl. 30 Jan. en 30 Feb. 1723. *M.* 110 en 120.

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 331

de gehouden is: maar wel, dat het commissoriaal, ten jaare 1738, schynt vernieuwd te zyn (g). Toen, egter, ten jaare 1732, de Stad Purmerende den Pensionaris VAN NISPEN ter Vergaderinge van Holland hadt voorgesteld, en, des niet te min, den Pensionaris VAN TIL nog in dienst hieldt, moest zy mede verklaren, dat elk dier Ambtenaaren duizend gulden trok (h). Na de eerste drie jaaren van den dienst des Heere van Katwyk verlopen waren, en hy, volgens de privilegien, bevoegd was tot de Regeering, gaf Schoonhoven kennis, dat zyne wedde, voortaan, zoude ophouden: waar op hy, naar style, van den honderdsten penning ontheeven wierdt. (i)

Bl. 491. r. 5. „*Wy laten aan 't oordeel*” (van den Leezer) „*of de redenen van twyffeling gegrond geweest zyn of niet.*” Ik durve dit mede niet voorzeker beslissen. De oorspronglyke stukken, van welken hier gesproken wordt, zyn my, altyd, onbekend gebleeven. De Ridder-schap erkende de egtheid van het *Verbaal* niet, 't geen zy zeide, „ten jaare 1690, „als een *Libel*, by JAN GERBITS, een' ge-singearde Drukker, te zyn uitgekoomen,” en dat de *Akte* van *non prejuditie* nergens, dan in dat „*pretens Verbaal*,” te vinden was. Doch Schoonhoven vertoonde, daarop, aan den Raadpensionaris VAN SLINGELAND, „20-ker Boek, in *Folio*, geïntituleerd ANNOTATA

(g) Resol. van Holl. 17 July 1738; bl. 410.

(h) l. c. 13 Febr. 1732; bl. 36.

(i) Resol. van Holl. 23 Jan. 1730; bl. 21.

et RETROACTA" in 't welke; zeide zy; de, door haar aangehaalde, Schriften gevonden wierden, en merkte aan: hoedat, op den rand van de Acte, vermeld stonde, dat dezelve was opgesteld, „ door iemand uit de Ordre zelfs, en dat het „ Concept van de Acte van *non prejudisio*, „ omtrend het beschryven der Heeren van „ MARQUETTE en VAN SOMMELSDYK, op- „ gesteld door ANDRIES DE WIT, niet was „ gaurresiceerd geworden:” ook voegde zy 'er by: hoe het niet te vermoeden ware, dat zodanig *Verbaal* niet zou gehouden geweest zyn, „ daar, nogthans, de *Vota* van alle de Le- „ den der Ridderfchap 'er in gevonden wier- „ den.” (k) Dan de Ridderfchap ontkende ook de egtheid der kanttekening en *Concept acte*, zeggende, dat zy geen van beiden, engens, voorkwamen, zelf niet in 't gedrukte stuk van den jaare 1690, en vermeene- nende, dat, daarom, aan het bovengemelde Boek in *folio*, geen geloof moeste gegeven worden. (l) Ik weet niet, dat Schoonhoven de egtheid van dit Boek nader beweezen hebbe: maar Amsterdam verklaarde, naderhand, dat, schoon zy 't oorspronglyk *Verbaal* niet hadden, nog wisten, hetzelfde altyd egter, „ voor een *notabel* stuk der Historie „ van den tyd was gehouden: vooral on- „ gefundeerd zynde, dat de Heeren Ede- „ len meenden, met de *simpel negative* te „ kunnen volstaan, zonder het minste *Ex-*
„ *tract*

(k) Vergel. *Vaderl. Hist. X: D. II. 505.*

(l) Ref. van Holl. 18 Maart, 24 Apr. en 2 July 1724. *Bl. 384 en 615.*

AANMERK. OP HET XVIII. DEEL. 133

„*trakt* of bewys, uit de aantekening van
 „de Orde, te *produceeren*, hoe de voors
 „schreeve Beschryving van dat jaar zig
 „toegedraagen hadde” (m). Ik zie dat WAG-
 GEN., in Wynmaand des jaars 1757; en dus, veel
 ligt, onder 't schryven van het XVIII. Deel, dee-
 zer *Vaderlandsche Historie*; zynen kundigen
 Vriend en Voorstander, den Heere Fiskaal
 VAN LIMBURCH, over de egt- of onegtheid van
 dit Stuk geraadpleegd heeft: maar men vindt
 'er geen antwoord op (n). Ondertuschen, hou-
 de ik, van een zeer geleterd' man, dat, zynes
 meenings, het bovengemelde *Verbaal*, niet
 eerst ten jaare 1690, maar, reeds omstreeks
 1620, in druk is uitgegeeven geweest: 't geen,
 zo zynde, zeer voor de eegtheid van het zelve
 pleiten zoude, byzonderlyk, als men 'er by
 voegt, dat dit Verbaal en de *Acte* van *non-*
prejuditie, aan onzen treflyken Schryver, mid-
 „den onder eene verzameling van afschrijf-
 „ten van egte *Resolutien* en aantekeningen,
 „de Ridderfchap betreffende, zyn ter hand
 „gekomen, zonder dat zy hem blyken van
 „onegtheid scheenen mede te brengen.” (o)

Bl. 498. r. 7. „De vereenigde Vloot;
 bleef in de Haven van Portsmouth.” In
 Wynmaand deezes jaars 1729, en na niets
 uitgevoerd te hebben, kreeg onze Vloot
 aanschryvinge, om herwaarts terug te koo-
 men: (p) zo als, kort daarna, geschiedde.

BL

(m) Resol. van Holl. 18 Aug. 1728; bl. 779 en 780.

(n) WAGEN. Brieven agter zyn Leeven, bl. 54.

(o) WAGEN. Vaderl. Hist. XVIII. D. bl. 499, 518—26.

(p) Resol. Staat. Gener. 1 Oct. 1729, en van Holl. 5 October
 1729; bl. 755. MONTGON, *Memoires*, Tom. 7. p. 229 et 230.

Bl. 510. r. 3. „Zes Perſoonen, — *hun werk gemaakt hadden van het leſen van Reſolutien, Brieven en andere Saaken, aan uitheemiſche*” Gezanten. Men had onderzoek naar dit werk gedaan, ter gelegenheid, dat de Gezanten der Algemeene Staten, met naame ook de Gevolmagtigden der byeenkomst te Soissons; die, nu, aan het Hof van Fontainebleau zig bevonden; hunne Hoog mogendheden, als uit eenen mondeling geklaagd hadden, dat zy niet veiliglyk konſchryven konden, naar dien men, van haren de afſchriften hunner Brieven, naar de Hof daar zy hun verblyf hadden, terug zondt: door zy, aldaar, ſchier alle vertrouwen verloren hadden, en nu zelve, zo wel het Land, van genoegzaame berigten verſtoot wierden. De Brief, dien de Algemeene Staten hierover, aan die van Holland ſchreeven, die, teffens, een verhaal bevat van den voerſte op welken geheime zaaken, voorheen, alhier behandeld wierden, is leezenſwaardig (q).

Bl. 510. r. 4. „De Steden Dordrecht en Leiden hadden — zwaarigheid gemaakt — om twee haarer Ingezetenen — voor 't Hof te laten te regt ſtellen.” Men zie hier van breder, by den, onderaangehaalden, Schryver (r).

Bl. 511. r. 15. „Ik weet niet, dat het vaſtgeſteld wierdt.” 't Is my ook onbewust.

(q) Secr. Reſol. van Holl. 21 Oct. 1728. N. 117 en 123.

(r) VAN DE WAL, Privilegien van Dordr. St. bl. 197

... het Ontwerp van 't Plakaat tegen het
 ... van de spreiden van Staatsgeheimen; van 't welk
 ... n ander de WAGEN. hier spreekt; by de Algemeen-
 ... ten. Maar Staaten wierdt vastgesteld: maar dat de
 ... n, ter magtigden van Holland, in 't volgend
 ... gemeene 1730, gelast zyn geworden, daarin, ter
 ... Imagineraliteit, toe te stemmen, blykt, uit de
 ... , nu, Buiten hunner Edele Groot-mogendhe-
 ... evonden (s).
 ... it eenen) Refol. van Holl. 21 Nov. 1730. bl. 1106.

veilighe
 en, van N A - B E R I G T .

... dit XVIII. Stuk, over bladz. 77., moest de Plaat
 ... igh zond men van den Raadpensionaris HEINSIUS: maar, na
 ... trouwen men daarmede nog niet in gereedheid is, zal
 ... zo wel by de uitgaave van het XIX. Stuk, worden af-
 ... eeverd.
 ... en van AB. Buiten het, door my, aangeteekende, nopens
 ... meene INSIUS, kan men eenige chaactertrekken van hem
 ... chreeven, in de *Ophelderingen* van J. O. Z. VAN HARE,
 ... der zyn werk, getiteld *de Geusen*, bl. 203 en 204.
 ... van der waar byzonder merkwaardig is, dat HEINSIUS, kort
 ... rheen, de Utrechtsche Vrede, in den Haag, van de Post
 ... aardig werd aangetast en gelukkiglyk hersteld, doch dat dit
 ... n Donschriklyk voorval, onder hem; die van eene koele
 ... aardheid was; zynen *Doct*, DE BIE en de Heeren
 ... id ge WASSENAAR-STERRENBURG en Griffier FAGEL, zo
 ... -voor heim was gehouden, dat het, nog lange jaaren daarna,
 ... en bekend bleef.

... In het XVII. Stuk, moet, tegen over bladz. 86, en
 ... et over bladz. 62, geplaatst worden de afbeelding van
 ... f. BRUNO VAN DER DUSSEN en, onder dezelve, gelees-
 ... in deeze volgende woorden: „ *Burgemeester en Raad-
 ... pensionaris der Stad Gouda, Plenipotentiaris op de Vrede-
 ... ndeling te Utrecht.*”
 ... Lees nog, aldaar, onder aan: „ *Naar de Plaat van
 ... st. W. CARD, gevolgd naar 't oorspronglyk Schildery.*

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET NEGENTIENDE DEEL.

1780: 057

1780: 057

1780: 057

B Y V O E G S E L S
E N
AANMERKINGEN
VOOR HET
NEGENTIENDE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.

DOOR

Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVI.

THE O T 211

THE O T 211

THE O T 211

THE O T 211

THE O T 211

BYVOEGSELS

E N.

AANMERKINGEN

O P H E T

NEGENTIENDE DEEL.

Bl. 4. r. 7. „Men vreesde, dat de oorlog welhaast zou ontsteken worden in Italie.” Buiten 't geschil met den Keizer; van 't welk onze WAGEN: hier spreekt; begon men, thans, te vreezen, dat, eerlang, een ander oorlogsvuur, nader by 's Lands grenzen, dat is te midden van Duitschland, tuschen de Koningen van Groot-Brittanhië en Pruise, zou uitbarsten, aan 't welk deeze Staat, uit hoofde van zyn belang en verbintenissen, zeer denklyk, deel zou moeten neemen. De twee Vorsten, schoon Zwagers en, byna, 't samen opgevoed, konden, van hunne eerste jeugd af, den anderen niet zetten, verguisden zelfs elkaër met spotnaamen, en die persoonlyke haat gaf gelegenheid tot onderlinge oneenigheden. Thans, waren zy oneens, zo nopens andere zaaken, als (a) over het bewind van 't Hertogdom Meklenburg, alwaar FREDE-RIK WILLEM ondanks zelfs de vermaaninge zyner Keizerlyke Majesteit (b), bestaan hadt, eenige wervingen te onderneemen, met de

ster-

(a) MONTGOM Memoir. Tom. 7. p. 306. Memoir. de Brandeburg, Tom. 2. p. 339—345.

(b) Vergel. WAGEN. Vaderl. Hist. XVIII. B. bl. 407.

sterke hand (c): Doch het bleef hier niet by. De Koning van Groot-Brittannie, Keurvorst van Hanover, deedt, op 't Jaarst van Oogstmaand, door zynen Gezant, den Graave van *Chesterfield*, den algemeenen Staaten aankondigen: dat zyne Majesteit van Pruissse, sedert een' geruimen tyd, hadt doen lichten en, met geweld, onder zyne Troepen steeken eenige Hanoversche Opgezetenenen, en dat men, daar mede, nog voortging, zonder, in 't minst, te luisteren naar de klagten, daar tegen, door het Hof van London, gedaan: dat het laatstgemelde Hof; ziende, hoe alle vriendlyke poogingen tot herstel vrugteloos waren; eindelyk beslooten hadt, wederkeeriglyk te handelen en, onlangs, eenig Pruisfisch Volk, door 't Hanoversche trekkende, hadt doen aanhouden: dat de Koning van Pruissse, hier op, zyne Onderdaanen hebbende doen te rug eischen, 't Hof van London zig tot de overgave bereid verklaard hadt, mids zulks ook, van de Pruisfische zyde, ten opzigte der Hanoversche Onderdaanen, gedaan wierde: doch dat men, te Berlyn, in plaats van antwoord afiewagten, daadlyk, in tegenwoordigheid des Keizerlyken Gezants, *Baron van Seckendorf*, eene buitengewoone Raadsvergadering beleid hadt en, staande dezelve, bevelen afgevaardigd, tot het maaken der noodige aanstalten voor een' oorlog, waartoe bereids, niet slegts eene somme van zes-

(c) *Roussart, Recueil d'Actes. Tom. VII. p. 246.*

zesmaal honderd duizend Ryksdaalders was uitgeschooten, maar ook de Pruisfiche manschap last hadt ontvangen, om, terstond, naar Maagdenburg te trekken: zynde de *Gens d'Armes* reeds op marschen men voorneemens, om, met een Lezer, te verschynen op de Hanoversche grenzen en, konde het zyn, een' inval te doen in de Landen zyner Groot-Britannische Majesteit, die, in deezen stand der zaaken, niet twyfelde, of de Staat zoude een goed aantal Troepes gereed en, ter zyner hulpe, marschvaardig houden, in voldoening der onderlinge verbintenissen en vriendschap, zo als hy ook gelyk verzoek hadt gedaan by de Kroon van Frankryk, en een' Gezant naar Koppenhage afgezonden, ter gereedhouding der tien duizend man, tot welker leeveringe de Koning van Denemarke verplicht was. De algemeene Staaten, dit voorstel in overweeginge genomen hebbende, draalden niet met besluiten, maar vaardigden, terstond, eenen beleefden en ernstigen Brief af aan zyne Pruisfische Majesteit, denzelven aanmaanende en verzoekende, om, zonder in deezen by overhaastinge te werk te gaan, de gereezen' geschillen, veel eer door een minnelyk vergelyk dandoor de wapenen, te doen beslissen, te meer, daar zyne, reeds gegeven, bevelen, om een aanzienlyk Lezer, op de Hanoversche grenzen, by een te doen trekken, niet alleen den Koning van Groot-Brittannie moest ontzetten, maar ook deszelfs Vrienden en Naburen, inzonderheid hunne Hoogmogendheden, die, uit

hoofde van Verdragen met dien Vorst; verplicht waren denzelven, zo hy wierdt aangevallen, bytestaan, en ook, „ in „ cas van nood, aan haare *engage-* „ *menten* niet souden *manqueeren*.” Zy gaven van dit schryven kennis aan CHESTERFIELD, met verzoek, om al 't zyne, by zynen Meester, aante-wenden, om de zaak in der minne af te doen, en voegden 'er by, dat men 't verzoek, om eenige Troepes gereed en, ter hulpe, marschvaardig te houden, zonder tyd-verzuim, naar de orde der Regeeringe, over-weegen zoude. Voorts wierdt een afschrift van dit besluit gezonden aan 's Lands Gevolmagtigden tot de byeenkomst van Soissons, die zig, thans, aan 't Fransche Hof onthielden; (d) en aan den Ambassadeur, aan 't zelve Hof, VAN HOBY, om de gedagten zyner Allerchristelykste Majesteit, nopens dit werk, te verstaan. Men liet, eindelyk, niet na, by de Staaten der verschillende Provincien, aan te dringen, om, „ in deezen kommerlyken toestand, „ hunnen Afgevaardigden te gelasten, tot „ het neemen van zodanige Resolutien, als „ de gelegenheid der zaaken en de nood, „ ten beste van het gemeen, zouden koomen „ te vereischen (e).”

De Provincie van Holland, die dit, voorloopig, verrigte, ter Generaliteit, ter-

(d) ROUSSIER Recueil d'Actes, Tom. 6. p. 2.

(e) Resol. St. Gen. 29 Aug. 1729. en Resol. van Holl. 30 Aug. en 2 Sept. 1729. bl. 691-693 en 694.

terstond , goedkeurde , deedt , kort daarop , aan de Algemeene Staaten voorlaan , om , met den Raad van Staate , te overleggen de wyze , waar op , by ontstentenisfe van minlyke afdoeninge , niet flegts in ge- reedheid gebragt en , aan zyne Groot-Brit- tannifche Majesteit , zou bygezet konnen wor- den „ die *afſistentie* , waar toe deeze Staat , „ uit kragte van de *Alliantien* , tusſchen zyne „ Majesteit en den Staat *intercedeerende* , „ zou mogen verpligt zyn , maar ook soda- „ nige meerdere *afſistentie* , als , naar gelegent- „ heid van zaaken , en tot voorkoominge van „ de zwaare gevolgen , welken , uit een *rup- „ ture* tusſchen beide de hoogstgemelde Hee- „ ren Koningen , te dugten waren , bevonden „ zou worden te behooren .” Ook wierdt 't Beſoigne met den Raad , daadlyk , gehouden en , voor Rapport , uitgebragt , dat , „ by *pro- „ viſie* , aan eenige Regimenten te paerd en te „ voet , te ſamen uitmaakende een *Corps* van „ tusſchen de ſeeven en agt duifend man , „ zou worden aangeſchreeven , zig gereed te „ maaken , om , op nader order , te kunnen „ *marcheeren*” , al 't welke hunne Hoogmogend- heden , met volkomen toefstemming der Staaten van Holland , zig wel deden gevallen : wor- dende de Raad van Staate gelast , by voor- raad , eene aanschryvinge te doen en overſlag te maaken voor een getal van zeventuizend , zeventhonderd vyf en zeventig koppen , zo te voet als te paarde . De Raad deedt , terſtond , zodanigen overſlag , en vroeg , tot onderhoud dier Troepen , voor den tyd van drie

drie maanden, eene somme van honderd duizend gulden (f).

De spoed, die, hier te Lande, met het gereed maaken van hulptroepen, in 't werk wierdi gesteld, diende niet slegts, om, door dien weg, „den Koning van Pruisen van feitelykheden te wederhouden en, also, de ge„dreigde verdere verwydering voór te koo„men, maar ook, om, des noods, den voortgang „derzeive te helpen stuiten” (g). Doch die donkere oorlogswolken, die, zo schielyk en met zo veel kragt, waren opgekoomen en aangedreeven en, niet slegts den Staat; maar verscheiden andere Mogendheden van Europa ontzet hadden, maakten, eerlang; plaats voor eene zagte en heldere lucht. De twistende Koningen stelden de uitspraak van hun geschil in handen der Hertogen van Saksen-Gotha en Brunswyk, en deezen deeden, binnen * Congres- de Stad van dien naam; alwaar eene byeenkomst* belegd was; ter helfte van Grasmaand des volgenden jaars 1730, eene uitspraak, volgens welke, aan ieder der beide Vorsten eenigen der, te rug geëischte, manschappen wierden toegewezen: waar mede zy; sedert, genoegen namen (h).

Voór 't overige, evenwel, waren de algemeene Staaten, zó over de zaaken in Oost-Vriesland, als om meer andere redenen, te onvrede geweest óver 't gedrag des Konings van

(f) Resol. van Holl. 3. 6. Sept. 1729. bl. 695-700.

(g) Resol. van Holl. 6 Sept. 1729. bl. 697.

(h) MONTGOM Memoir Tom. 7. p. 302. et dans les Pièces justificatives, p. XCIX - CII. No. XXIX. DU MONT. Corps Diplomat. Tom. VIII. P. 2. fol. 161 et 162.

AANMERK. OP HET XIX. DEEL. 7

van Pruissi. In 't begin des jaars 1728, be-
klaagden zy zig aan dien Vorst, door hunnen
Gezant, JOHAN RABO, Baron van *Keppel*,
over 't geweldadig opligten, nier alleenlyk van
een' Gelderschen Voerman, op den weg
tussschen Keulen en Gelderland, maar ook
van verscheiden andere Onderzaaten dee-
zer Landen, die de Koning uit het grondge-
bied hunner Hoogmogendheden deedt vervoer-
ten en onder zyne Troepen steeken. Zy ver-
klaarden, te vertrouwen, dat de Koning dit
bezwaar zou wegneemen en de vervoerden in
vryheid stellen, nadien zy, andersints, ter be-
scherming hunner Onderzaaten, tegen dien han-
del, tot zodanige middelen toevlugt zouden
moeten neemen, als de natuur der zaake zou-
de eischen (1). Hoe weinig, egter, hier aan,
van 's Konings zyde, voldaan wierdt, zal men,
in 't vervolg, zien. In 't jaar 1729, dugtte
men, ondertussschen, dat FREDERIK WILLEM
hier alleen vrybrieven zou verleenen aan
een Schip, 't geen te Hamburg gereed lag,
om, met den eersten, zeil naar China te
maaken (2), maar dat hy zelf, te Stettin; eene
Stad aan den Oder en de Oostzee gelegen;
eene Oost-Indische Maatschappy zou oprig-
ten: waar toe zynen Majesteit een plan was
aangeboden, 't geen 's Lands Resident, te
Hamburg, MAURITIUS, den Staaten hadt
toegezonden (3). Doch deeze zaak nam
be.

(1) Instructie voor den Baron van *KEPPEL*, in Secr. Resol.
van Holl. 13 Febr. 1728. bl. 10 en 11.

(2) Secr. Resol. der Staat. Gen. 2 Juny 1729, en Secr. Resol.
van Holl. 3 Juny 1729. bl. 438-442.

(3) Resol. van Holl. 17 Juny 1729. bl. 438-442.

* *Extraor-
dinaris
Envoyé.*

beteren keer, dan men gedacht hadt, en hunne Hoogmogendheden, bevroedende, hoe noodig het hun ware, de vriendschap met het Hof van Berlyn meerder aan te kweeken, zonden, in de Lente des jaars 1730, den Generaal Major, REINHARD, Baron van *Rheede*, Heere van *Middagten* en *Ginkel*, als buitengewoonen Gezant*, derwaarts. Hy hadt last, om, zo hem, van Koning's wegen; tusſchen wien en den Staaten, thans, geen Verbond was; iets mogte voorkoomen, ſtrekkende tot het aangaan eener nieuwe, verdedigende, Verbintenis, als dan te doen zien, dat de Staaten daar toe, ongetwyfeld, neigen zouden, nadien zy niets méér wenschten, dan 't behoud hunner tegenswoordige bezittingen, algemeene rust en vrede, om welke reden alleen, zy, op uitnoodiging van andere Mogendheden, in het Verbond van Hanover en het Traktaat van *Seville* getreden waren, tegen welk laatste zy, met leetwezen, zagen, dat de Keizer zig verzettede, waardoor de vrede, veelligt, ſtondt geſtoord te worren, ten zy de invloed van den Koning, by zyne Keizerlyke Maſteit, dit onheil wist voor te koomen. Voorts moest GINKEL, alle kragten aanwenden ter wegneeminge, in der minne, van de geſchillen, tusſchen hunne Groot-Brittanniſche en Puiſſiſche Majesteiten uitſtaande; van welken ik, zo ſtraks, gewaagde, en omtrend welken, nu, nog geene uitſpraak gedaan was; en, verder, niet nalaaten, by hoogſtdenzelfen, op 't belang der Hervormden in Duitschland en van den Staat in Oost-Vriesland, aan tedringen,

als

als mede op de betaaling, zo van zyner Majesteits aandeel in zekere vier- en twintighonderd guldens, 'sjaars, staande op 't Overkwartier van Gelderland en gesprooten uit eene verband-brief van KAREL II., Koning van Spanje, als op de voldoening van verscheiden los- en lyfrenten, door zyner Majesteits Heer Vader, in 't laatst der voorgaande eeuw, binnen Amsterdam en Rotterdam, opgenomen, doch met welken men, sedert den jaare 1716, hadt opgehouden te betaalen. Nog moest 'de Gezant doen zien, dat de bezitting der Hertogdommen van Gulik en Berg, gevoeglykst en tot den tyd toe eener volkoomen' schikking, of regterlyke uitspraak onder de partyen, diende te blyven op den ouden voet: eindelyk, moest hy klaagen over de hooge tollén, die de Koning, tot nadeel van den koophandel, langs den Ryn en Maaze, heffen deedt, en het houden van eenen algemeenen toldag tragten smaaklyk te maaken (*m*). GINKEL kweet zig, zo veel doenlyk, van deezen last, hoe zeer 't hem nier gebeuren mogte, in alles te slaagen. Naauwlyks, was hy te Berlyn aangekoomen, of de Koning, beruigende de oude vriendschap en goed verstand met den Staat te willen doen herleeven, sloeg het aangaan van een nieuw Verbond voor. De Gezant gaf er kennis van aan zyne Meesters, die hem gelastten, zyner Majesteit hunne genegenheid tot zulk een heilzaam werk te herhaalen, met betuiginge, dat het hunne Hoog-

(*m*) Secr. Ref. v. Holl. 15 Maart 1730. bl. 268-279. Zie myne Aanmerk. XVIII. St. bl. 72.

Hoogmogendheden zeer aangestaan zoude zyn, de voet en voorwaarde te verstaan, op welken de Koning oordeelde, dat hetzelfde, ten meesten nutte der wederzydsche Staaten, konde worden aangegaan: verzuimende zy, verders, niet, hier van, ter voorkoominge van allen agterdocht, openinge te geeven aan de Hoven van Frankryk en Groot-Brittan-
nie (n). Doch van dit nader Verbond kwam niets, en de algemeene Staaten, schoon, ten jaare 1749, door Frankryk en Pruisse, hier toe weder aangezocht, zyn buiten verbinten-
nisse met het laatstgemelde Hof gebleeven, tot in den jaare 1788, wanneer er eene, verdedigen-
de en aanvallende, geslooten wierdt, met FREDRIK WILLEM II, (o) Kleinzoon des Vorsten, van wien ik, hier, gewaage.

Bl. 20. r. 8. „*Tot den oorlog in Italie was noodig, dat men zig — verstonde met den Koning van Sardinië.*” De Staaten be-
greepen insgelyks, dat, zo men tot dien oorlog koomen meeste, dezelve, voordeeligst kon begonnen worden aan den kant van Pië-
mont, en dat men, dierhalven, door alle be-
kwaame middelen, den Koning van Sardinië behoorde over te haalen tot de zyde der Bondgenooten van het Sevillesche Traktaat: maar, wyl hunne Hoogmogendheden, by der-
zelver toetreding tot dat Traktaat, bedongen hadden, by het Leger in Italie niet meer-
der te zullen voegen dan drie duizend man of de waarde van dien; tot voldoening van
welk

(n) Sect. Refol. van Holl. 10 en 13 Mey 1730. bl. 290-292.
(o) KLUIT Index Foeder. p. 309.

welk laatste zy meest reigden; verklaarden zy teffens, hoe de Bondgenooten niet konden verwagten, dat men zig, hier te Lande, in eenige nadere Verbintenis, met den boven gemelden Koning, zoude inlaaten, te minder, om dat de Staat nog een openstaand geschil hadt met zyne Sardinische Majesteit; nopens eenige agterstallen in gelden, spriakende uit den laatste oorlog, die men; alhier, oordeelde, geheel niet, of maar gedeeltelyk, schuldig te zyn, doch welker voldoende men voorzag; dat de Koning, by die gelegenheid, ongetwyfeld, zou vorderen, alvorens zig, met de Staaten, op 't stuk van nieuwe hulp, in te laaten. Hunne Hoogmogendheden hadden zig, egter, reeds voorheen, bereid getoond, daar over, des noods, in onderhandeling te treden. Ook drong de Sardinische Gezant, in den Haage, Graaf VAN CHUISAN, in de Lente des Jaars 1732; na dit werk eenige jaaren stil gebleeven was; sterk op deeze agterstallen aan; die, toen, op twee millioenen, vierhonderd agt en twintig duizend, negen honderd, een en dertig guldens, dertien stuivers, tien penningen, gerekend wierden. Men verklaarde, nogmaals, te willen handelen, zo over de schuld, als over den tyd van betaaling. (p) Doch my is niet genoegzaam bewust, of en welk' eene schikking hier op gevolgd zy.

Bl. 25. r. 4. „ Ook hieldt hy zig niet vreemd

(p) Secr. Resol. van Holl. nr July 1730: p. 207 en 208. Resol. van Holl. 23 April en 4 Juny 1732. bl. 199-215, 301.

vreemd van 't bezetten der Italiaansche Straaten, — met onzydige, in de plaats van Spaansche, troepen." Hy zeide zelf, dit punt zeer gemaklyk te zullen nageeven, alzo het verzenden van Spanjaards naar Italie zeer tegen zynen zin, in het Traktaat van Seville gekoomen was, en „ dat hy zulks, alleen uit „ *complaisance* voor de Engelschen, gedaan „ hadt (q)."

Bl. 27. r. 8. „ 't Geschenk van eenem gouden beker, hem, *nevens de Heeren FAGERL en HOORNBECK*, aangeboden." Vergelyk myne Aanmerk. 18. St. bl. 85. op WAGEN. XVIII. Deel, bl. 256. r. 13. v. o.

Bl. 30. r. 2. „ Zy wist te wege te brengen, dat de voorwaarden, op welken zy" (*de Russische Keizerin ANNA*) „ de Regeering aanvaard hadt, gelyk als op verzoek van 't Volk, te niet gedaan werden." Te regt zegt WAGEN.: „ gelyk als op verzoek van 't Volk." De Baron OSTERMAN, de Prins TRUBETSKOY en de Knees ALEXANDER CZERKASKI, hadden omtrend vierhonderd Edellieden overgehaald, om op de vernietiging der bovengemelde voorwaarden en de aanvaarding der alleenheersching, by de Keizerin, aan te dringen. Zy deden dit, ten getale van driehonderd negentig, zeggende, dat zulks het verlangen der *gansche* Natie was. De Vorstin, na den Raad in dit verzoek te hebben doen toestemmen, nam, daarop, dien voor-
dragt

(q) Misive der Heeren C. FOP, J. S. HUKRONJE en S. v. COOLINGA. te Compiègne, 21 July 1736. en Secr. Refol. van Holl. 10 Aug. 1736. W. 310.

dragt gunstiglyk aan en de teugels der alleenheerschinge in handen (r).

Bl. 32. r. 13. v. o. „Dit Reglement; waarin Zeeland, in 't eerst, merklyke zwaarigheid gemaakt *hadt*.” Zeeland was niet tegen het openstellen der vaart op Afrika, onder zekere uitkeeringe of erkenzenisse *, ge-^{* vroeg-}weest; in tegendeel, die Provintie *hadt* op bei-^{nitie.}den aangedrongen en verklaard, zonder die openstelling, in de verlenging van het Oktrooi der West-Indische Maatschappye niet te zullen toestemmen: maar de Maatschappye zelve oordeelde de vrye vaart nadeelig voor 't Land, verderfelyk voor haar eigen bestaan, en de, door Zeeland opgegeeven, erkenzenisse onvoldoende, zelfs al wierdt er een streek Lands van den vryen handel uitgeslooten. Zy leverde, ten bewyze van dien en van andere zwaarigheden, meer dan één Be-
toog in, ter Vergadering der Algemeene Staaten. Maar, eindelyk, ziende, dat Zeeland by zyn gevoelen bleef, en bedngt voor verwyderingen, die 't Oktrooi konden doen agterblyven, besloot zy, niet langer op haar stuk te blyven staan, en gaf, in Bloei-
maand des Jaars 1730, een nader Ontwerp * in, naar 't welk zy vermeende, dat ^{* Concept}de vaart, op eene grootere uitkeeringe, zou ^{Reglement}kunnen beproefd worden. Dit Plan wierdt, op nieuw, by de Bondgenooten, overwoogen en, hier uit, sproot het Reglement,

VAN

van 't welk onze treflyke Schryver gewaagt (s).

Bl. 33. r. 17 „*De Staaten stelden negen Gemagtigden aan.*” Lees „*agt*”, in plaats van „*negen*.” Te weeten, één Lid, uit de Edelen, en één, uit elk der navolgende Steden : naamlyk, Dordregt, Haarlem, Delft, Amsterdam, Rotterdam, Alkmaar en Hoorn. Zy wierden, door de Edelen en de voorgemelde Steden, benoemd (t).

Bl. 53. r. 9. v. o. „*'t Gansche werk werdt, in den Jaare 1732, voltrokken.*” Al is de Lyst de Huizen, in 't Jaar 1732, overgeleverd(u), blykt my, egter, niet, dat, van dit werk, door de Gemagtigden der Staaten, in Holland, volledig Rapport gedaan wierdt, voor Herfstmaand des Jaars 1733: wordende, in dat Rapport, gezegd, dat „de gemelde Commisfarissen, met den „aanvang van den Jaare 1731 en vervolgens, tot den 18 Juny deezes Jaars, alle „*Quohieren* der Huizen en andere Gebouwen — van geheel Zuid- en Noord-Holland —, hebben nagezien, en dezelve — „*geformeerd*”. Klaar bewys, dat men, in het jaar 1732, nog zo ver niet gekoomen was (v).

Bl. 34. r. 8. v. o. „*Men bevondt, dat het Zuider-kwartier, in den tyd van eene eeuw,*

(s) Resol. van Holl. 11 Jan. 27 Febr. 22 April, 15 Juny, 21 July en 18 Aug. 1730. bl. 24, 53, 107, 122, 309, 438, 665 en 719. Vergelyk Rapport der G-deputeerden van H. H. Mog. tot de zaaken der W. I. C., van den jaare 1747. bl. 39.

(t) Resol. van Holl. 20 Mei 1730. bl. 359. Vergelyk ook v. DER POT. Verhandel. over de Verpond. bl. 312. (53)

(u) Zie Staat der Nederl. 4 D. bl. 4. en v. d. POT, l. c. bl. 313.

(v) Resol. van Holl. 23 Sept. 1733. bl. 966 en 967.

agw, in getal en waarde van Huizen, toegenomen; het Noorder-kwartier, daar en tegen, merkelyk afgenomen was." Men vindt; en onze WAGEN. heeft het, elders, aange- teekend; dat, in 't Jaar 1632, uit de Steden van 't Zuider-kwartier van Holland alleen, meer dan zestig duizend Huizen in de Lys- ten der Verpondingen waren gebragt en, uit de Steden en Dorpen van 't Noorder- kwartier, omtrend vier en dertig duizend (w). Doch men bemerkt ligtelyk, dat deeze lyst; in welke zelf 't getal der Huizen van de Dorpen in 't Zuiderkwartier verzwegen wordt, en dat der Steden en Dorpen niet bepaald wordt opgegeeven; naauwkeuriger zyn konde. In de Resolutien van Holland, heugt my niet, het getal der Huizen van 't Jaar 1632 gelee- zen te hebben, en, in het boven aangetoo- gen Rapport van den Jaare 1733 en verdere stukken, daar toe hoorende; welken ik voor my heb; is hier van geene gedrukte Lyst nopens 't laatstgemelde Jaar. Zy zal dus in geschrifte aan de Staaten zyn overgeleverd, onder de twee en veertig Boekdeelen, welken tot Bylaagen van het Rapport dienden (x). Ook is zy, elders, bekend (y).

Uit het Rapport zelve en, uit een korten staat van het geldelyk beloop der Quohieren, blykt, ondertusschen, dat deeze laatste, over Zuid- en Noord-Holland te saamen, thans, bedroegen een mil-

(w) St. der Nederl. 4de D. H. 4.

(x) Resol. van Holl. 23 Sept. 27 Oct. 29 Dec. 1733. bl. 966, 994 en 1133. 6 Febr. 1734. bl. 54.

(y) St. der Nederl. I. c. p. 4 en 5. Vergelyk den Mercur. van Maart 1734. p. 165.

millioen, drie honderd negentien duizend, drie honderd, tagtig guldens, seventien stuivers, zes penningen: 't geen eene somme van twee honderd negen en twintig duizend, drie honderd, negen en veertig guldens, agtien stuivers en drie penningen meerder uitmaakte, dan de aanflag van 1632. In 't Zuiderkwartier, waren de Steden en Dorpen, in waarde en zeker, ook in getal, van Huizen, toegenomen: in zo verre, dat de Steden van dat Kwartier twee honderd vyf en dertig duizend, twee honderd, agt en dertig guldens, veertien stuivers en drie penningen, en de Dorpen negen en dertig duizend, negen honderd, agt en veertig guldens, elf stuivers en drie penningen; te samen twee honderd vyf en zeventig duizend, een honderd, zeven en tagtig guldens, vyf stuivers en zes penningen; nu, meerder opbragten, dan voorheen. Doch, in 't Noorderkwartier, waren de Steden af-, de Dorpen, daar en tegen, toegenomen: in dier voege, dat de Steden vyftig duizend, zes honderd, vier en vyftig guldens, twee stuivers, zes penningen minder, de Dorpen vier duizend, agt honderd, zestien guldens, vyftien stuivers en drie penningen meerder, aangellagen waren: 't geen, op de geheele som van 't Kwartier, een verlies gaf van vyf en veertig duizend, agt honderd, zeven en dertig guldens, zeven stuivers en drie penningen (x).

Bl. 33. r. 2. v. o. „Zeven en dertig.”
Men zal „zes en dertig” moeten leezen (a).

Bl.

(x) Refol. van Höll. 23 Sépt. 1733, bl. 970 en 971.

(a) Staat der Nederl. 4 D. bl. 5.

Bl. 61. r. 12. v. d. „De Hertogin, laatste Weduwe” (van Parma —) „hadt —, in Oogstmaand, verklaard dat zy zig niet bevrucht bevondt.” Zy deedt die verklaring, op den ~~elfden~~ dier maand, en dus, byna, zeven maanden, na t overlyden van haaren Gemaal, op wiens afsterven, zy gezegd wierdt, drie maanden zwanger te zyn, en sedert welken tyd men, in het Parmasche gebied, opentlyke gebeden voor haare verlossing hadt uitgestort; hebbende eenige Geneesmeesters en Vroedvrouwen haare zwangerschap, onder eede, verzekerd (b). Men heeft gezien, dat, in het Verdrag tusssen den Keizer en den Koning van Groot-Brittannie, op den ~~zesienden~~ van Lentemaand geslooten, de zwangerschap niet ontkend wierdt (c), zo als dit ook, op dezelfde wyze, wierdt herhaald, by het Verdrag, tusssen den Keizer, Spanje en Groot-Brittannie, op den 7 van Hooimaand dezes Jaars 1731, te Weenen aangegaan (d): maar, reeds op den 7 van Hooimaand, hadt het Hof van Spanje, by een rondgaanden brief, door den Sekretaris, Markgraave DE LA PAS, onderteekend, opentlyke aanuiginge laten doen, tegen het zwanger gaan der Hertoginne, oordeelende, dat dezelve de allerduidlyke kentekenen tegens zig hadt, en alleenlyk uitgedagt was geworden, om de regten van DON CARLOS te dwarsboomen. De eindelyke verzekering der Hertoginne zelve, van, na eene vermeende,

(b) Europ. Mercur. Sept. 1731. p. 121.

(c) Vadel. Hist. alhier, bl. 47 en 50. et ROUSSET Recueil, Tom. 6. p. 26.

(d) Europ. Mercur. July en Oct. 1731, bl. 18, 19, 104 en 105.

byna tienmaandige, zwangerschap, niet bevrucht te zyn, verwonderde, ten deezen ryde, geheel Europa, en gaf stof tot openlyke spotterny (e).

Bl. 52. r. 5. v. 0. „ *Ondertuschen is het* ten hoogsten waarschynlyk, dat een of twee voornaame Amptenaars van den Staat, en *veelligt ook eenige* weinige Leden der Regeeringe, kennis hadden van 't *geene*, te Weenen, gehandeld *werdt*." Men zal, in dat geval, natuurlyk, den Raadpensionaris VAN SLINGELANDT, onder de bedoelde Ambtenaaren, mogen stellen: 't welk ook zeer wel strooken kan met den yver, waar mede hy dit werk, ter Vergaderinge van Holland, voortzette. Op den 14, naamlyk, van Grasmaand, bragt hy, aldaar, ter tafel, een' Brief van de algemeene Staaten, die, reeds op den 7den, geschreeven was, en by welken zy kennis gaven van het geslooten Verdrag te Weene. Hy merkte, te dier gelegenheid, hoofdzaklyk, aan: dat, by één der afzonderlyke Artikelen van hetzelfde, aan den Staat drie maanden tyds waren toegestaan, om er mede in te kunnen treden: dat hier van reeds weinig minder dan een maand was verlopen, „ ten deele „ door de ongelukkige *dissentie*, welke, over „ eene *particuliere* zaak, onder de Leden „ was gereezen": dat, tot het onderzoek van het Verdrag, noodwendig eenigen tyd moest gegeven worden, maar dat, zo er al geen

AANMERK. OP HET XIX. DEEL. 19

geen wezenlyke aanmerkingen op dit werk, ter Generaliteit, zouden mogen vallen, egter ook daar tyd zou vereischt worden, om 't zelve tot besluit te brengen: ja dat de andere Provincien zig, veelligt, niet zouden tuten, indien Holland niet vooring: om welke redenen, hy op den meesten spoed aandrang (*f*). Dan, gelyk men, in 't vervolg, zien zal, de zaak liet zig, nog zo rasch, niet vinden (*g*).

't Geschil, over eene byzondere zaak, onder Hollandsche Leden, van 't welk SLINGELANDT; thans, gewaagde, en 't geen gelegenheid gegeven hadt tot draalen, betrof; zo als my, zeker genoeg, toefchynt; den Pensionaris der Stad Hoorn, Mr. JOHAN GROOT; en is van dien aart, dat ik hetzelfde, uit de Resolutien van Holland, kortlyk, zal aanteekenen. Deezen, des morgens van den 22 van Lentemaand deezes Jaars 1731, ter Generaliteit; aangesteld en be-eedigd zynde; tot Ontfanger-Generaal van het verhoogde last- en veïlgeld; vertoonde de Ridderschap van Holland; nog dien zelfden dag, aan de Staaten van dat Gewest; hoe het Reglement van den 14 van Bloeimaand des Jaars 1653 medebragt, dat de Pensionarissen der Steden niet mogten zyn „ in eed, dienst of *tractement* van iemand „ anders; als van haar Edele Grootmogende „ selven, van de Steden, op welker *Commis-* „ *sien* sylieden ter Vergaderinge verscheenen, en „ van eenige *Collegien in Holland en Westfries-* „ *land.*” Voorts verfrondt dit Lid, dat de vyf laaste

ste woorden niets anders bereekendert „dan Collegien, *dependeerende van Holland en West-Vriesland*, en niet zodanigen, „welken alleenlyk *resideerden* op het *Territoir* van Holland en West-Vriesland, schoon „zo zeer *dependeerende van de andere Provincien, als van deze*”: en op dezen grond stelden zy aan hun Ed. Grootmogendheden voor, te verklaaren, dat de Heer Groot, na zig in eed en dienst der algemeene Staaten begeeven te hebben, onbevoegd was geworden, om, als Pensionaris, ter Vergaderinge van Holland te kunnen verschynen, en dat hy zig, dierhalven, uit dezelve zoude hebben te onthouden.

Dan, terwyl men dit voorstel in omvraage stondt te brengen, of waarlyk reeds bragt, viel er, schielyk, iets voor, 't goen de Leden verhinderde, op dit punt, eenig besluit te neemen, en hen, plotzeling, deedt scheiden. 't Kan zyn, dit Groot, op dit oogenblik, onververwagt in de Zaal kwam, en dat de onzettingen, hier op gevolgte, leevendige, woordenwisseling onder de Leden oorzaak gaf tot deezen ommezwaai van zaaken. Hoe het zy, de Resolutien van Holland spreken, hier, zeer omzigtiglyk, lezende men, in dezelve, en wel onmidlyk na 't bovengemelde voorstel, alleenlyk deeze woorden: „En is, „daar op, de Vergadering van haar Edele „Grootmogenden, *om seker voorval*, van „van den anderen gescheiden, tot dat de „*respective* Leden van dien, door de Heeren, haar Edele Grootmog. *Gecommitteerde* „Raaden, wederom sullen beschreeven worden.”

„den“ (*h*). Die Beschryving geschiedde, op den 3 van Grasmaand daar aan, tegen den 10 dier maand, om, naar style, den volgenden dag, de zaaken voortzetten, en, „daar onder mede „de *Propositie*, door de Heeren van de „Ridderschap gedaan, den laaften dag van „de Vergadering, maar waar over, doe, „niet konde *gedelibereerd* worden, *ter oor- „saak van seker tneval, raakende de com- „paritie van den Heer JOHAN GROOT, Pen- „sionaris der stad Hoorn*“ (*i*). Dan; 't geen zeldzaam is, in de Resoluien van Holland; men kwam, ondanks de aanschryving, den 11den niet hyeen, en deedt zelf, op de twee volgende dagen, niets af (*k*): schoon 't egter blykt, dat Hoorn, op den 13den, voorfloeg, om GROOT; die, nu, mede tegenwoordig was; geduurende de raadpleegingen over zyne bevoegdheid, de Vergaderinge te doen ruimen, mits hy zig niet verder zou behoeven te vertrekken, voor de zaak, tegen hem, eerst was afgedaan (*l*). 't Liep dan aan tot den 14 van Grasmaand; dag, op welken wy gezien hebben, dat de Raadpensionaris den brief der algemeene Staaten, van den 7 van Lentemaand, aan die van Holland, mededeelde; eer men dit werk weder op het tapyt bragt. Hoorn bleef by haaren, zo even gemelden, voorslag: waar op de Raadpensionaris-

(*h*) Resol. van Holl. 22 Maart 1731. *bl.* 188.

(*i*) Resol. van Holl. 11 April 1731. *bl.* 189.

(*k*) Resol. van Holl. 11 April 1731. „Is geen Vergadering geweest“ 12 en 13 April 1731. „*Nihil actum est.*“ *bl.* 193 en 194.

(*l*) Resol. van Holl. 14 April 1731, *bl.* 197.

naris, „*reflecterende* op de verschillende *senti-
 „ menten* der Leden en op de geringe *inclli-
 „ natie* van sommigen, om die *presentatie* aan
 „ te nemen,” in bedenken gaf, de zaak,
 op den eersten dag van 't naaste *Reces*, in
 overweeging te neemen en, zonder tuschen-
 komst van andere zaaken, afte doen, waar toe
 't Voorstel der Ridderfchap, als nog, aan de
 Leden zou worden gezonden, en de Pensiona-
 ris Groot zig, geduurende dien tuschenryd,
 uit de Vergadering moeten onthouden, met
 dien verstande, dat, zo 't geschil niet, uiterlyk
 voor 't einde van 't naaste *Reces*, be-
 flist wierdt, de Stad Hoorn, zo wel als de an-
 dere Leden, in haar geheel zoude blyven,
 zonder iets van haar regt, omtrend de al of
 niet bevoegdheid van Groot, te verliezen.
 Hoorn, oordeelende, zulks niet te strooken
 met haaren last, nam dit voorstel over, zo
 als ook al de overige Leden deden, aan
 die Stad verzoekende, gereed te zyn tot afdoe-
 ning, tegens den voorgeslagen ryd (m). De
 Vergadering fcheidde, hierop, tot den 25
 van Gras-maand. Dien dag, en den volgen-
 den, wierdt niets verrigt (n). Eerst op den
 2 van Bloei-maand, verklaarden die van Hoorn,
 hoofdzaaklyk en uit naam hunner Meeste-
 ren, nogmaals toe te staan, dat de Pensiona-
 ris Groot zig zou onthouden uit de Ver-
 gadering, zo dikwyls als over dit geschil
 wierde gehandeld, doch anders niet; ook ga-
 ven

(m) *L. c. p.* 197 en 198.

(n) *Resol. van Holl.* 25 en 26 April 1781. „*Nihil assu-*
pt. Bl. 203.

ven zy, toen, een nadruklyk gefchrift over, dienende ter ftaaving van hun gevoelen en ter wederlegging van 't gevoelen der Ridderfchap, begrypende zy, dat, door *Collegien in Holland en West-Vriesland*, niet anders verftaan moest worden; dan zodanige die *binnen deeze Provintie* zig bevonden: zonder onderscheid of *denzeive Generaliteits of andere waren, en van Holland, al of niet, afhingen*. Zy verzogten verder, dat de zaak, terftond, by de hand mogt genomen worden: ten welken einde GROOT, zig buiten de Vergadering begaf, Doch de overige Leden beflooten dit, eerst op den 4^{en}, te doen, en, toen, maakte de Raadpensionaris, met elf tegen agt ftemmen, 't befluit op, geheel overeenkomstig aan het gevoelen van de Ridderfchap. Hoorn deedt daartegen (o), ten zelveu dage, aantekening, die van eene breedere, welhaast, gevolgd wierdt. By dezelve, beklagde zy zig, omtrend de overyling, die, nopens dit befluit, hadt plaats gegrepen, en (p) verklaarde het zelve voor geene Resolutie van Staat, maar als niet genomen, te houden, met aandrang, om het werk nader te onderzoeken (q). Doch de zaak bleef hier by en GROOT uit de Vergadering.

Bl. 66. r. 9. v. o. „162691 guldens” lees „152691, en 18 ftuivers” (r): By het Verdrag, van 't welk WAGEN, hier spreekt, was

(o) Refol. van Holl. 2 Mei 1731. bl. 217—228.

(p) Resolutie van Holl. 4 Mei 1731. bl. 228.

(q) Refol. van Holl. 24 Mei 1731. bl. 242—249.

(r) Secr. Refol. van Holl. 12 Sept. 1731. bl. 422.

was men nog overeengekoomen, dat de eischen der wederzydsche Onderdaanen, op de aangehouden Schepen en goederen, door Gemagtigden; by den Koning en de Staaten te benoemen; binnen zes maanden, zouden worden afgedaan, en dat, indien, tegen alle verwagting, die termyn te kort wierdt bevonden, de twee Mogendheden, met den anderen, middelen beraamen zouden, om, daadlyk, de verschillen te eindigen (1). De Nederlandsche Onderzaaten, meest geleejen hebbende, hadden veel belang in de spoedige afdoeninge van dien, en, daar men, te Stockholm, niet alleen den schyn hieldt, van hier toegeneegen te zyn, maar ook het oor liet hangen tot het aangaan van een nieuw Verbond van Tol en Koopvaardye, kreeg CORVMANS, niet slegts last, op deeze beide afzonderlyke punten aantedringen, maar de Staaten zorgden ook, dat de agterstallen der onderstand gelden, op hunnen tyd, promptelyk wierden voldaan. Doch aan de Deensche zyde was het anders gelegen. Men maakte geen haast met het afdoen der eischen, nopens de bovengemelde schepen en goederen, worp verscheiden zwaarigheden daar tegen op, en lag den Staat een plan van een Tol- en Handel-Traktaat voor, by 't welke men wilde, dat hy zig verbinden zoude, tot opheffing van alle belasting op het Rundvee, 't geen, van buiten, hier te Lande wierdt ingevoerd. Hunne Hoogmogendheden dit laatste, met reden, ongevoeglyk agtende, beval en, hier

(1) Secr. Refol. van Holl. 12 Sept. 1721.

hier op, den Resident COEYMANS, om aan Koning te vertoonen: dat die belasting geensints met het Tol- en Handel-Traktaat streefde, ja er zelfs geene gemeenschap mede hadt, nadien het Denemarke niet meer, dan andere Nabuuren van den Staat, betrof, waarom zyne Meesters, met agterlating van dit en andere nadeelige punten, op 't spoedig sluiten van gemeld Traktaat en 't afdoen der verschillen van de, meergezegde, wederzydsche eischen, moesten aandringen, „nadien zij, zig verlaatende op de *favorable* „toezegginge, by alle gelegendheden, van „den kant van Denemarken, gedaan, in „die verwagting, de *conventie* van den 3 „September des voorleden jaars” (1731), ge- „flooten en, ter goeder trouwe, *ge-executeerd* „hadden.” (r) Doch men vorderde, ondanks alle moeite, weinig of niet, en, schoon men, van deeze zyde, nu en dan, dit werk zocht leevendig te houden, bleef het, voor zo verre ik zie, eindelyk steeken: (u) ook is er, met de Kroon van Denemarke; schoon eene vriendschaplyke Mogendheid; geen nieuw verdrag van tol en handel, voor zo ver my bewust is, sedert geslooten geworden.

Bl. 67. r. 9. v. o. „In den Jaare 1733 en 1734, kwamen er — eenige honderden van deeze Luiden afzakken naar Holland, alwaar zy in de kleinste Steden en ten platten Lan-

(u) Seer. Resol. van Holl. 24 Oct. 1732. bl. 570 en 571, Vergel. Resol. van Holl. 12 Maart 1731, bl. 164.

(v) Zie Resol. van Holl. 25 Jan. en 3 Febr. 1736. bl. 53 en 60, en L. c., 10 Jan., 20 July, 13 Aug., 21 Nov. en 17 Dec. 1737, bl. 15, 39, 472, 658 en 719.

Lande geplaatst werden." De Waldenzen of Picmonteezer Dalluiden; van welken hier gesproken wordt; wierden, ten jaare 1733 en 1734, verdeeld in de Steden en Plaatsen deezer Provintie, binnen welken Walsche Kerken gevonden wierden. Ook schikte men deezen menschen eenige Penningen toe, uit de inzamelinge, die, ten jaare 1731, gedaan was; hierin den voet volgende van 't verrigte na de Utrechtsche Vredehandeling, toen een groot getal Hervormden, uit de Stad en Kastellenye van Rysfel, herwaarts, overgekoomen waren. Nog hadden de Staaten van Holland, ten jaare 1732, honderd duizend guldens aan de Evangelische Zwitscherfche kantons toegezonden, tot hulp der verdreevene Geloofsgenooten, uit de Valeie van Pragelas (w).

Men vereeuwigde dit doen der Staaten, door 't slaan van Gedenkpenningen, en gaf hun, die, thans, ook voor de Hervormden in Hongarye zorgden, by deeze en andere gelegenheden, den naam van „*Toevlugt der Elendigen*”(x).

Bl. 74. r. 8. „De punten, omtrend welken men overaangekomen was, werden, door 't Weener Hof, niet nagekomen." 't Vooruitzigt van dien was ééne der redenen, die de Staaten deeze handeling, elf maanden lang, deedt uitrekken, en hen zelf tot geen besluit deedt koomen, voor dat zy, by eene afzonderlyke akte; van welke onze WAGEN-
niet

(w) Resol. van Holl. 28 Oct. 22, 24, 25 en 27 Nov. 1733; Bl. 396, 1059 en 1062, 1065 en 1071. 23 July, 13 Aug. 1734. Bl. 462, 463 en 541.

(x) Europ. Merc. 1733. Bl. 258. Secr. Resol. van Holl. 4 Aug. 1731, Bl. 416, en Resol. Holl. 24 Juny 1732, Bl. 396.

niet gewaagt; van de Engelsche zyde, omtrend een punt van veel gewigt, meerder gerust gesteld wierden. In het 5de Artikel, naamenlyk, van het Weener-Verdrag, hadt de Keizer zig verplicht, alle vaart op de Indiën, uit de Oostenryksche Nederlanden, te zullen doen ophouden, met uitzondering van twee Schepen, die de Oostendische Maatschappij, nog eene enkele keer, derwaarts zou mogen zenden, en welken, by de terugkomst, hunne waaren in Vlaanderen zouden mogen verkoopen. Maar, hier op, volgde, onmiddelyk, in dat zelfde Artikel, dat de Koning van Groot-Brittannie en de Staa-ten der Vereenigde Nederlanden, (die, ge-lyk men gezien heeft, 'er mede als han-delende partyen in voorkwamen) zig ook, van hunne zyde, verplichteden, om, zon-der uitstel, eene nieuwe Lyst van in-koomende en uitgaande regten, voor den handel in de Oostenryksche Nederlanden, met zyne Keizerlyke Majesteit, te regelen, ingevolge van het van 26 Lid van het Verdrag van *Barriere*, van den jaare 1715, waartoe, en tot het geen verder, ten opzigte van dat Verdrag en der Haagsche overeenkomst van den jaare 1715, nog te vereffenen stondt, terstond Gemagtigden zouden benoemd worden, om zig naar Antwerpen te begeeven, en aldaar dit werk, ten spoedigsten mooglyk, en, uiterlyk, bin-nen twee jaaren, afdoen. (y)

Daar

(y) ROUSSET, Recueil, Tom 6, p. 21. Zie ook WAGEN. Vaderl. Hist. XIX. D. 64 49.

Daar het regelen van eene nieuwe Tollyst en allen verdere handel, betreklyk het Verdrag van *Barriere*, geene de minste betrekking hadt tot de vaart naar de Indien, liep het den doorzigtigen, al rasch, in 't oog, dat, des niet te min, deeze beide, geheel verschillende, zaaken, in een en 't zelfde Artikel, ja het eerste punt, als aan het laatste ondergeschikt, by den anderen gevoegd waren, 't geen, zo het, aan de Keizerlyke zyde, met opzet geschied was, de vernietiging der Oost-endische Maatschappy en al 't belang, 't geen deeze Staat daar by hadt, op losse schroeven konde stellen, wanneer eens, op de byeenkomst te Antwerpen, de regeling van den Tollyst, binnen twee jaaren, niet gevonden wierdt, en men, als dan, aan 't Hof van Weene, eens vermeenen mogte, aan zyne bovengemelde belofte niet meer verpligt te zyn. (z)

Zo ernstig woog dit punt, by sommige Staatsleden, dat de Raadpensionaris van SLINGELANDT hunne en zyne vreeze, ten dien opzigte, te kennen gaf aan *Mylord CHESTERFIELD*, Ambassadeur van Groot-Britannie, hem voorslaande, of, tegen de nadelige verklaring van het zelve 5^e Artikel, niet zou kunnen worden gewaakt, door middel van eene afzonderlyke Verbintenis, tuschen zyn Hof en de Algemeene Staaten. *CHESTERFIELD*, 't gewigt der zwaarigheid gevoelende en niets meer wenshende, dan de Staaten spoedig te zien treden in het

We-

(z) ROUSSET, L. c. Tom. 6. p. 190 et 191.

Weener-Verdrag, leende greetiglyk het oor, na, egter, vooraf, en tot voorkooming van misnoegen by het Keizerlyke Hof, op de diepste geheimhouding te hebben aangedrongen, die hem de Raadpensionaris des te geruster verzekerde, om dat de Leden der Vergaderinge van Holland aangenomen hadden, niets te openbaaren van 't geen de raadpleeginge, over de toetreedinge tot het Weener-Traktaat, betroffe (a). Hierop, wierdt dan, met den Gezant, spoedig, eene Akte ontworpen, by welke, hoofdzaaklyk, de Koning van Engeland zou verklaaren, nimmer te zullen lyden, dat, tot nadeel van deeze Gewesten en ter krenkinge van het 26 Lid van het Traktaat van *Barriere*, twee zaaken van een' zo verschillenden aart, als de Lyst der regten in de Oostenryksche Nederlanden en de Koopvaart op de Indien waren, onder een gemengd wierden, noch ook dat, in de, thans in zwang zynde, Lyst, eenige verandering zou gemaakt worden, dan met gemeene bewilliging. Dit Ontwerp, by de Staatsleden goedgekeurd, zondt CHESTERFIELD, eerlang, aan den Koning, in hoop en vertrouwen; zo hy zeide; dat zyne Majesteit hem last zou geven, het zelve, met de Gevolmagtigden van hunne Hoogmogendheden, by 't aangaan van het Weener-Verdrag, afzonderlyk te onderreekenen. 't Is denklyk, dat hy, alhier, niet sprak en, in deezen, ook van den beginne af aan, niets gedaan hadt,

hadt, dan na, alvorens, van de denkbeelden zyns Meesters onderrigt te zyn: en hier toe behoorde ook, veelligt, dat hy, kort hier na, den Graave van SINZENDORFF, als Gezant van den Keizer, uit zig zelve, voorsloeg: of men, door een afzonderlyk Artikel, tusschen Engeland en de Staaten, niet konde voorkoomen de gevolgtrekkinge, die hunne Hoogmogendheden vreesden, uit de vereeniging der twee bewuste verschillende zaaken, in het 5^e Artikel van het Weener-Verdrag, te konnen gemaakt worden? Ja hy ging zo ver, van aan dien Graave, de schets der Akte te doen zien, doch zonder van den geheimen handel met de Nederlandsche Staatsleden te gewaagen: welken laatstgemelden hy, egter, dit gesprek met SINZENDORFF, mededeelde; zo als ook, kort daar na, de goedkeuring zynr Groot-Brittannische Majesteit, op het overgezonden Ontwerp. Dit laatste was te aangenaamer, om dat SINZENDORFF hadt afgegeeven, als was het 5^e Artikel, ten dezen opzigte, duidlyk genoeg, om geene verklaring noodig te hebben (b). Ook volgde hierop, dat de Staaten van Holland, op den 25 van Louwmaand des jaars 1732, eenpaariglyk beslooten, te „ treden in het „ Weener-Verdrag: in verwagting, dat de „ Koning van Groot-Brittannie, met hunne „ Hoogmogendheden, zoude sluiten de *Se-*
crète Acte, tegen de *abusive illatien*, welken
 „ zou-

(b) Resol. Genera. 9 Jan. 1732. Secr. Resol. van Holl. 10 Jan. 1732. bl. 473, 479-481.

„ zouden kunnen worden getrokken uit het „ 5e Artikel.” Zy schreeven zelf aan den gezegden Vorst, hoe het vast vertrouwen, dat zyne Majesteit alle vorige Verbonden, en byzonder dit geheim Artikel, zou nakoomen, hien tot dien stap hadt doen overgaan (c). Toen het gevoelen van dit Gewest ter Generaliteit ingebracht was, leedt het nog eenige weeken, eer het werk, aldaar, zyn beslag kreeg: doch, op den 18 van Sprockelmaand des jaars 1732, stemden alle de overige Provincien, behalven Stad en Lande; die het, egter, zonder tegenkanting, aanzag; in het Weener-Verdrag, op den voet, door Holland voorgeslaagen: zo als dan ook, met de daad, op den 20 der zo even gezegde maand; dag, op welken de Gemagtigden van den Keizer, Groot-Brittannië en den Staat de Akte dier toetredinge teekenden; de bovengemelde geheime Akte, ter verzekering van den waaren zin van het 5^e Artikel bovengemeld, door den Engelschen Gezant en de Gemagtigden hunner Hoogmogendheden, afzonderlyk, geteekend wierdt: hoe zeer my, evenwel, dit stuk, in geene geschriften, buiten de Staats-Resolutien, voorkomt (d). De bekrachtiging van 't een en ander volgde, kort hier na (e).

Bl.

(c) Secr. Refol. van Holl. 25 Jan. 1732. bl. 487—489.

(d) Brief van H. H. Mog. 20 Febr. 1732. Secr. Refol. van Holl. 23 Febr. en 12 Maart 1732. bl. 480, 490, 528, 535 en 535. ROUSSET, Recueil, Tom. 6. p. 442—453, en *Supplém. du Corps diplomat.* Tom. 3. fol. 291—293.

(e) Secr. Refol. van Holl. 12 Maart 1732. bl. 540 en 541.

Bl. 75. r. 14. „De Staaten, *het mis-*
noegen en den argwaan van Frankryk voor-
koomen willende, hadden de voorzigtigheid
van te bedingen,” enz. Dat de Staaten,
 ondanks het beding, 't geen zy, en ook de
 Koning van Groot Brittannie, (f) by der-
 zelfver Verbintenis tot handhaaving der *prag-*
matique Sanctie, hadden gemaakt, en waar-
 van hier gesproken wordt, evenwel ongerust
 bleeven, en bevreesd, dat, aan de eene zy-
 de, by dat beding, nog niet genoeg gezorgd
 was voor 't evenwigt van Eufopa; en dat, aan
 den anderen kant, Frankryk, juist over
 dat zelve beding, misnoegen en argwaan zou
 opvatten, blykt, onwederspreeklyk, uit het
 gedrag, 't geen zy, nog voor 't eind van
 deezen jaare 1732, ten dien opzichte, hielden,
 en wel byzonderlyk, toen zy eenen aanstaanden
 oorlog, tuschen den Keizer en Frankryk, te
 gemoet zagen, en, onzeker welken keer dit
 werk zoude neemen, en of niet, mischlen,
 zy zelve of, ten minsten, de Oostenryk-
 sche Nederlanden, 's Lands Voormuur, ge-
 vaar zouden loopen, voorzigtigst oordeelden,
 by tyds, met Frankryk te handelen, om niet
 buiten de mooglykheid te geraaken van, op
 zyn pas, de noodige maatregelen, tot staat-
 ving van 's Lands welvaart, te kunnen nee-
 men. Op den derden van Wintermaand, besloot
 Holland, in 't *secreet Besoigne* ter Generali-
 teit te doen overweegen, of men niet aan
 zyne Groot-Brittannische Majesteit diende te
 ver-

(f) ROUSSSET, Recueil, Tom VI. pag. 451.

vertoonen: dat de voorzorgen, welken men genomen hadt, om, door het Weener-Verdrag, het evenwigt der Mogendheden in Europa niet te doen breeken, op verre na zo sterk niet waren, als die van andere Verdragen, om te beletten, dat de Kroonen van Frankryk en Spanje nimmer op één hoofd kwamen, nog de Landen van Toskane en Parma aan Spanje, en dat hunne Hoogmogendheden, daarom, in bedenking gaven, of niet, tot voorkoominge van daar uit te ryzen misverstanden, Engeland en deeze Staat, gezamentlyk en zonder tydverlies, hunne goede diensten, zo by den Keizer als by Frankryk, dienden aantewenden, om nadere middelen te beraamen, ter instandhouding der algemeene rust. (g) Dit voorstel, met het begin van Louwmaand des jaars 1733, in een Besluit der algemeene Staaten veranderd en, sedert, naar Engeland gezonden zynde, wierdt, ook aldaar, goedgekeurd, doch de Staaten, teffens, verzogt, zig nader te openen, nopens de middelen, die zy vermeenden, hier toe in 't werk te moeten worden gesteld. (h) Zy handelden, hier omtrend, zeer rondelyk, oordeelende, dat, in deezen, niets, dan met voorgaande kennisfe van den Keizer, diende te worden gedaan, en lieten dierhalven, door hunnen Gezant te London, den Heere Hop, antwoorden: dat, naar hunne meeninge, aan dien Vorst behoorde te worden verklaard:

(g) Secr. Resol. van Holl. 3 Dec. 1732. M. 576 en 577.

(h) Resol. Staat. Gen. 9 Jan. 1733. En Secr. Resol. van Holl. 15 Jan. 1733.

klaank, hoe Groot-Brittannie en de Staat t
evenwigt van Europa aanzagen voor den grond-
slag der gemeene rust: dat zy, daartoe, zo
met zyne Keizerlyke Majesteit, als met an-
dere Mogendheden; naar dat de vrees voor het
overhellen der schaale tot de eene of andere
zyde kwam te vereisfchen; de noodige maat-
regelen hadden genomen en, onlangs, in het
Weener-Tractaat waren getreden; ter hand-
haavinge der *pragmaticque Sanctie*, nadien zy
ondervonden hadden, dat het evenwigt on-
mooglyk kon stand houden, by eene verdeeling
zyner Majesteits Staaten, zo als zulks, even
min, geschieden konde, by eene aanmerklyke
vermeerdering derzelven: dat zy, tot voor-
kooming van dit laatste, by een afzonderlyk
Artikel bedongen hebbende, in zodanig geval, tot
de handhaavinge niet verplicht te zyn, gedagt
hadden, hier door, by andere Mogendheden, die
met hun voor 't evenwigt waren, uit den weg
geruimd te hebben allen argwaan, van het
huis van Oostenryk grooter te willen ma-
ken: doch dat, thans, niet duisterlyk bleek,
hoe, evenwel, het Hof van Frankryk de zaak, in
dier voege, hadt opgevat: dat, om die redenen
tot onderhoud der algemeene rust, Groot-
Brittannie en de Staaten vermeend hadden,
van 't uiterste belang te zyn, den waren zin
van het Verdrag en van 't gezegde afzon-
derlyk Artikel by die kroon, te doen ophel-
deren: dat zy, hier toe, voorneemens waren,
hunne Gezanten aan 't Hof van Parys den
noodigen last te geeven, doch, tot wegnee-
minge van alle nadenken en tot bewys van hun-
ne opregte meening, omtrend de nakooming
van

van het Verdrag, vooraf, zyne Keizerlyke Majesteit hier van, openhartiglyk, hadden willen verwittigen, niet twyffelende, of hy zoude, dit hun gedrag, gereedlyk, goedkeuren. (i)

Zo zeer behaagde dit antwoord in Groor-Britannie, dat men, aldaar, eerlang, besloot, om ook, door den Heere ROBINSON, 's Konings Gezant te Weene, 't bovengemelde Voorstel aan dat Hof te laten doen, met dien verstande egter, dat men het afzonderlyk Artikel en zyne verklaring, niet alleen aan 't Hof van Frankryk, maar ook aan andere Hoven, en zulks wel wegens alle de Mogendheden, die in 't Weener-Verdrag getreden waren, moest bekend maaken, ten einde te ontdekken, of Frankryk: waarlyk voor eene breuk in 't evenwigt vreesde, dan of 'er, by die Mogendheid, iets anders onder schulde? (k) Doch de Staaten, die hunnen Gezant te Weene, HAMEL BRUININCX, eenvoudiglyk overeenkomstig het Voorstel gelast hadden, begrepen, dat eene breet bekendmaakinge ten deezen onnoodig zoude weezen. Zy merkten aan, dat Frankryk 't meeste, konde toebrengen tot de algemeene rust: dat deeze Staat met dat Ryk niet minder, dan met den Keizer, verbonden was, en dat het oogmerk eigentlyk zyn moest, om het Fransche Hof, „ welkers vriend-

(i) Resol. Gen. 19 Jan. 1733. en Secr. Resol. van Holl. 19 Jan. 1733. bl. 583.

(k) Brief van den Ambassadeur Hor, 28 Jan. 1733. en Secr. Resol. van Holl. bl. 585—587.

vriendſchap, ſedert het Weener-Verdrag; eenigzints verſlaauwd was;" te doen bevar-
ten, aan de eene zyde, dat de belofte van
handhaaving der *pragmaticque ſanctie*, in dier
voege, als dezelve, by het afzonderlyk be-
ding, bepaald was geworden, volkoomen
inſtemde met de ſtandvaste grondbeginſelen
van Groot-Brittannie en den Staat, en, aan
den anderen kant, dat deze twee Mogendhe-
den „ zig, daar door, de handen niet zoda-
„ nig gebonden hadden, dat dezelfen *niet*
„ *zouden mogen neemen convenable meſures*,
„ *met andere Mogendheden*, zo wanneer eene
„ Erfdogter van het Huis van Oostenryk
„ mogte trouwen met een' Prins, die, door
„ zyne Staaten, konde geeven wettige rede-
„ nen van bekommering voor het overſlaan
„ der *balance* van Europa." Met dat oog-
merk; oordeelden, verder, hunne Hoogmogend-
heden; zou het niet ſtrooken, indien men het
bewuſte Artikel, wégens alle de Deelnee-
mers in't Weener-Verdrag, ook aan andere Ho-
ven wilde zenden, te minder, daar de Keizer
geen Verbond van onderlinge verdediging
met Frankryk hadt, gelyk Groot-Brittannie
en deeze Staat. (1)

't Blykt, uit het bovengemelde, dat hunne
Hoogmogendheden niet vreemd waren, om,
des noods, ten deezen opzigte, eene nadere
Verbintenis met Frankryk aan te gaan; maar,
daar Engeland hier minder ſmaak in vondt,
bleef die Kroon by haare gedagten, voor
re-

(1) Secr. Reſol. van Holl. 27 Febr. 1733. N. 586—592.

reden, onder anderen, geëvende, dat de Keizer, uit hoofde van het viervoudig Verdrag, mede met Frankryk verbonden was, en dat het voorstel, dierhalven, ook van zynentwege, behoorde gedaan te worden. Dit geschil deedt, in 't eerst, de uitvoering der zaake vertragen, en na men, allengkens, ter Generaliteit beslooten hadt, de aanmerkingen van 't Britsche Hof, te moeten inschikken (m), liep er een brief in van den Heere HAMEL BRUININCX, gedagteekend den 23 van Bloei-maand des jaars 1733, behelzende, dat de Engelsche Gezant ROBINSON last van zyn Hof gekreegen hadt, om, tot nader bevel, geheellyk op te houden met het doen van eenigen aandrang, hoe genaamd, nopens het bewuste Voorstel, ten Keizerlyke Hove? Hunne Hoogmogendheden gaven daarop, aan HAMEL BRUININCX gelyken last, „in „ *consideratie* van den jegenswoordigen staat van zaaken. (n) Toen, naamlyk, was de oorlog tuschen Frankryk en den Keizer, over de Poolse kroon, reeds op het uitbersten, (o) en nadien; hier door, het doen van het Voorstel; 't geen Engeland nu ook hadt afgewezen; geheel verviel, en de Staaten geenens kans zagen, zig, door middel van het zelve, jegens Frankryk gerust te stellen, was dit, meen ik, de oorzaak, waarom zy, voor 't vervolg, eenen anderen weg moesten inslaan en; eetlang; eenen afzonderlyken handel, ter onzydig verklaringe der

(m) Secr. Refol. van Holl. 18 Maart 1733, bl. 593—595.

(n) Secr. Refol. van Holl. 4 en 24 Juny 1733. bl. 603 en 611.

(o) ROUSSET Recueil Tom. 9. p. 185.

BYVOEGSELS EN

der Oostenryksche Nederlanden, met de laatst-
gemelde Kroon aangingen. Zo als onze kun-
dige WAGEN. dit laatste, op zyn' tyd,
nader leeren zal (p).

Bl. 94. r. 1. „De Prins van Nassau Sie-
gen — hadt zig vervoegd aan 't Spaansche
Hof —, als Erfgenzaam van Koning WILLEM.
WILLEM HYACINTH. hier bedoeld, hadt zig
ook vervoegd aan 't Fransche Hof, aan 't welk
hy zyn vermeend regt op de Baronnien van
Breda, de Stad Graave en den Lande van
Kuik, aanbodt: dan welke aanbieding; vol-
gens 't geen de Kardinaal DE ELZURY, nader-
hand, aan den Ambassadeur van HOEY verze-
kerde; terstond, van de hand was gewee-
zen. (q)

Bl. 102. r. 10. „Dit, eerlang, vo'gde.”
Dit gebeurde niet, dan na verloop van wel
vier jaaren. Zie 't einde myner Aanteek. al-
hier, op WAG. bl. 149 r. 21.

Bl. 102. r. 14. v. O. „Gouda en Purme-
rende waren niet beschreeven, dan na dat
zy van de onderhoorigheid aan byzondere
Heeren omslaagen waren.” Dit tydpoint
wierdt hier gesteld, nopens Gouda, op 't jaar
1397 en, nopens Purmerende, op 1582,
ook is het zeker genoeg, dat die twee Ste-
den, toen, der Graaflykheid van Holland
ingelyfd wierden. (r) Maar onze Schryver
heeft

(p) WAGEN. Vaderl. Hist. XIX D. bl. 149—161; en myne
Aanteek. aldaar.

(q) Brief van den Ambass. VAN HOEY aan H. H. M. 1 Jan.
1743. In de Verzaameling van Secretie Staatspapieren, van
Mr. W. EUYS, Secretaris der Staten van Holland.

(r) Resol. van Holl. 4 Juny 1723. bl. 436. Vergelyk die
van 12 Oct. 1582. bl. 470.

heeft egter, elders, doen zien, dat Purmerende, reeds voor die inlyving, en toen het dus nog onder byzondere Heeren stondt, ter dagvaard van dat Gewest (1) verscheen. De Stad Gouda, was ook, ten jaare 1305, na 't uitsterven van 't oude Huis van ter Goude, door den Hollandschen Graave beschreeven op eenen Regtsdag. (2) Kort hier na, wierdt ze, door denzelfden Graave, aan zynen Zwager, den Heere van BRAUMONT, geschonken.

Bl. 126. r. 11. „*Het regt, om den gantschen Adel van Zeeland te mogen verbeelden, — in Zeeland, alhoos verstaan, aan geen byzonder geslagt of goed gehegt te zyn.*” Men zie, over deeze stoffe, breeder deeze Aanmerkingen, 8ste St. bl. 91—104. op WAGEN. VIII. D. bl. 455. r. 9. bl. 461. r. 19. en bl. 461. r. 9. v. o

Bl. 143. r. 12. v. o. „*De Staaten — waren, terstond, op middelen bedagt geweest, om de wapenen te houden van de grenzen.*” Zie myne Aanmerking, alhier, op WAGEN. bl. 75. r. 14.

Bl. 149. r. 21. „*Dat zy zelf geen deel dagten te neemen in de onlusten, welken, ter gelegenheid deezer verkiezinge, zouden mogen ontstaan.*” Toen, reeds op den 17 van Hooftmaand deezes jaars 1733, de Afgevaardigden van Holland, op last der Staaten van dat Gewest, ter Generaliteit voorsloegen, omme, ter bekoominge van onzydigheid voor de Oostenryk.

(1) Staat der Nederl. IV. D. bl. 107 en V. D. bl. 523.

(2) MIERIS, Groot Charterb. van Holl. 2 D. bl. 49, 61 en 62.

ryksche Nederlanden, aan den Markgraave van FERNELON de openinge te doen, die onze WAREN hier opgeeft, veroorzaakte deeze voorslag eene verdraaginge by hunne Hoogmogendheden, in de onderhandelingen met den Franschen Ambassadeur, 't welk, in de tegenwoordige gevaarlyke omstandigheid van zaaken, niet naliet van veel gewigt te zyn. Eigenlyk had Holland de volgende woorden voorgeslagen: „ dat haar Hoog Mogende — „ van *intentie* waren zig te houden buiten het „ werk van Polen, en buiten de *brouilleries* „ welken, daar uit, zonder haar schuld en „ toedoen, zouden kunnen spruiten.” De Afgevaardigden van sommige Provintien hadden, terstond, eenige aanmerkingen, zo op andere punten van 't Hollandsch Voorstel, als, byzonderlyk, op dit, zo even gezegde. Men maakte, hierop, het werk *commisforiaal*: doch, na eenige dagen, voegden zig alle de Leden by 't begrip van deeze Provintie, behalven die van Gelderland. De laatstgemelden, naamlyk, oordeelden, dat de woorden, „ en buiten de „ *brouilleries*, welken daar uit, sonder haar „ schuld en toedoen, zouden kunnen spruyten, „ uit de bovengemelde periode behoorden te „ worden geligt, of wel, soo die woorden „ er in bleeven, dat er, alsdan, behoorde „ te worden bygevoegd, *uitgesondert voor soa „ veel zy*” (te weten hunne Hoogmogendheden), „ *daar toe zouden mogen verplicht zyn, door „ eenige Tractaaten of Alliantien, tuschen „ den Keizer, Groot-Brittannie en deezen „ Staat intercodeerende*”: geevende zy voor reden, „ dat het, andersints, zoude kunnen „ schy-

„schynen, als of deeze Staat afginge van
 „de *Alliantien*, met hooggemelde haare
 „Keizerlyke en Koninglyke Majesteiten
 „aangegaan.” ’t Rapport wierdt, egter,
 uitgebragt, by de meerderheid, naar ’t ge-
 voelen van Holland. Maar Gelderland nam
 het toen over, zonder zig van zyn gevoe-
 len te laten afbrengen door de Hollandsche
 Afgevaardigden, die hen te vergeefsich trag-
 teden te overtuigen, van de verkeerde ge-
 dagten, welken zy hadden opgevat nopens
 de meeninge hunner Edele Grootmogendheden,
 met betrekkinge tot de Verbonden, tuschen den
 Keizer en Groot-Brittannie. De Vergadering
 van Holland besloot zelfs al’t verdere toe te gee-
 ven, wanneer men, in plaats der berwiste, in de
 Generaliteits Resolutie, de volgende woorden
 wilde leezen: „*dat haar Hoog Mog.*, hoe
 „zeer ook, in anderen opzigte, door *Allian-*
 „*tien* verbonden aan den Keizer en aan Groot-
 „Brittannien, van *intentie* waren, *zig te*
 „houden buiten het werk van Polen en bus-
 „*ten de brouilleries, welken, daar uit, zon-*
 „*der haar schuld en toedoen, zouden kunnen*
 „*spruiten.*” (u) Dan, ook dit, vondt geene
 ingang by de Afgevaardigden van Gelder-
 land, die alleenlyk het Rapport, ter ver-
 kryging van last, naar hun Gewest zonden.
 Daar, onderruschen, de meeste overige
 Provintien, weinige dagen hierna, de verrig-
 tingen hunner Gemagigden hadden goedge-
 keurd, vermeende de Heer VAN WASSENAR
 OBDAM; in de volgende weeke, wegens Hol-
 land,

(u) Secr. Resol. van Holl. 17 en 24 July 1733. bl. 619.
 631 en 632.

land, ter Generaliteit voorzittende; 't besluit, met de meerderheid, te kunnen opmaaken, na alvorens, 't gevoelen hunner Edele Groot Mogendheden, op nieuws, te hebben ingenomen. De Staaten van Holland vonden toen goed, het nog één of twee dagen in te zien, wyl de Afgevaardigden van Utrecht, als dan, ook de goedkeuring der Staaten van dat Gewest, stonden te krygen: (x) die sedert ook volgde: waar na men zelf nog eenigen tyd wagte, in hoop zeker, om zulk een voornaam punt eenpaariglyk, te zien doorgaan. Doch toen, 's Keizers Brief; van welken onze WAGEN. alhier, bl. 145, gewaagt; inliep, en men, twee dagen daar na, by Holland, besloot, zodanig antwoord, ter Generaliteit, aan SINGENDORF te doen geeven; als mede, by onzen trefflyken Schryver; van bl. 150 tot 153, alhier, voorkomt; toen, zeg ik, de Afgevaardigden van alle de Provintien zig ook met het Rapport van dat stuk vereenigden, uitgezonderd, nogmaals, de Geldersche Leden, die men niet verder hadt kunnen bewegen, dan dat zy aangeboden hadden, 't meer gemeld Rapport, by eenen Renbode, te zullen overzenden en, zo veel in hun was, te bevorderen, dat, aanstonds, een buitengewoone Landsdag, daarop, mogte beschreeven worde, liet Holland, ter algemeene Staatsvergadering, hoofdzaklyk verklaren: hoe 't nu drie weken was geleden, dat het Rapport, nopens den voorslag aan FERNELON te doen, was overgenomen, en het

(x) Secr. Resol. van Holl. 28 July 1733. bl. 633.

ten uiterste moest bevreemden, dat men, zonder, in al dien tijd, eenigen last te hebben ingebracht, nu niet slegts overnam een Rapport tot het eerste betreklyk, maar ook sprak van 'er eenen buitengewoonen Landdag over te moeten houden: dat de tyd dus verlooren ging: dat 'er, van de Fransche zyde, geen hoop op eenige verzekering, nopens de onzydigheid der Oostenryksche Nederlanden, méér te wagten zyn zoude, zo Hunne Hoogmogendheden niet beloofden, van hunnen kant, zig te zullen houden buiten de onlusten, die, zonder hun toedoen, uit de geschillen, over de keuze van eenen Koning van Polen, zouden kunnen ontstaan: dat de zaak was van 't uiterste gewigt en den meesten spoed, en dat, daar men niet langer kon blyven dobberen in 't onzekere, men, dierhalven, verzogt te weeten, binnen wat tyd de Geldersche Afgevaardigden zig, eindelyk, zouden kunnen verklaren? moettende men bescheidenlyk, maar ernstelyk, hier byvoegen, „ dat „ haar Edele Groot Mog. geenzints van „ *intie* waren, om zig, door het begrip „ van ééne Provincie, welke zwaarigheid „ maakte van zig te voegen met de zes anderen, te laaten *entraineeren* in een oorlog, „ welke zoude veroorzaakt worden, door „ *mesures*, die genoomen waren buiten „ haar toedoen, over een zaak, deezzen Staat „ niet aangaande, en dat haar niet te ver- „ gen, noch ook in haar vermogen was, „ zig, byna geheel en alleen, te *chargeeren* „ met den last van de gemeene *defensie*, „ vooral niet, in een' oorlog, welke buiten „ *ab.*

„*absolute* noodzaaklykheid zoude worden „*ondernoomen*.” (w) Die nadruklyke taal, welke ook, door den Franschen Ambassadeur, ten opzichte der geruststelling van de Oostenryksche Nederlanden, daaglyksch, wierdt aangedrongen, gepaard met het bezef van 't oogschynlyk gevaar voor deeze Republiek; 't geen te leevendiger wierdt by alle Leden, naar maate zy den oorlog meer en meer zagen naderen; gaf, eindelyk, de gewenschte wending aan den loop der zaaken. Op den 26 van Oogstmaand, verklaarde Gelderland, ter algemeene Staatsvergadering, zig by 't gevoelen van Holland en der overige Gewesten te voegen: waar op, nog dien zelve morgen, die gewigtige zaak, eenpariglyk, in een besluit van Staat veranderd wierdt en, teffens, vastgesteld, daar van kennis te geeven aan de belanghebbende Mogendheden. (x) Men zal, wat laater, by onzen WAGEN., (y) zien, hoe sommigen vermoed hebben, dat GEORGE II, te onvrede was over het bedingen der onzydigheid van de Oostenryksche Nederlanden, om dat hy de Staaten gaarne hadt gemengd gezien in eenen oorlog, die tot de verheffing van zynen Neeve, Prinse WILLEM IV van Orange, hadt bevorderlyk kunnen zyn. Die Vorst was, thans; Stadhouder van Gelderland, en, zo dit vermoeden eenigen grond heeft, zou het ligte-lyk kunnen schynen, dat 's Prinzen Begun.

(w) Secr. Refol. van Holl. 4, 6, 8 Aug. 1733. bl. 640, 641—645.

(x) Secr. Refol. van Holl. 26 Aug. 1733. bl. 645—653.

(y) Alhier bl. 164. r. 6—13.

gunstigers in dat Gewest, den tegenstand van welke ik gewaagde, veroorzaakt hebben: doch ik moet, rondborstig verklaaren, dat my hier geen voldoende blyk van is voorgekomen. Ook was de Prins Stadhouder van Friesland en Groningen, welke twee Provinciën, des niet te min, terstond, met Holland gestemd hadden.

Men heeft reeds gezien (*) de ongenogens, welken, voor weinige Jaaren, by den Staat waren opgevat, ter gelegendheid der feitelijke wegvoeuringe van eenige Staatsche Ingezeten en Manschappen voor de Legers zyner Pruisfische Majesteit, als mede de zachte middelen, die men, daar tegen, van deezeyde, hadt in 't werk gesteld. Doch, in 't begin van dit Jaar 1733, nam dit werk een veel ernstiger aanzien en droeg het zyne toe, om, te midden van de zorgen, over den Poolfchen kryg en deszelfs gevolgen, 's Lands kommer te vergrooten, en zelfs een vyandlyken aanval, van de Pruisfische zyde, te dugten: hoe zeer men, eindelyk, dit alles, gelukkiglyk te boven kwam. Een Pruisfisch Lieutenant; VON WOLSCHLÄGER genaamd; zig, onlangs, vergreepen hebbende, met, binnen Maastricht, eenige Staatsche Knegten, aldaar bezetting houdende, in 's Konings dienst te lokken, wierdt, op de daad betrapt, door den Krygsraad ter dood gevonnisd en dit vonnis aan hem uitgevoerd. 't Leedt niet lang, of men kreeg er, te Berlyn, kennis van, daar de Koning het zeer hoog opnam.

(*) Zie myne Aantmerk. alhier, bl. 7.

nam. De Baron VAN GINKEL, Gezant der algemeene Staaten aan dat Hof, schreef er, verstonde, zynen Meesteren over, hun toezendende 't affchrift van eenen eigenhandigen Brief zyner Majesteit, ter gelegenheid der kennisgevinge van 't overlyden des Generaals, Graave VAN HOMPEſCH, aan hem, GINKEL, afgevaardigd. Men las er de navolgende woorden in: „Gy kunt verzekerd zyn, dat het geval van Maas- tricht staat aangeteekend, daar het behoort. God zal ons, wel haast, gelegenheid geeven, om aan die Heeren” (hier door verstonde de Koning de Staaten), „te doen zien, met wien zy te doen hebben.” (a) Nog meldde de Gezant, niet slegts, van goeder hand, onderrigt te zyn, dat de Koning van Pruissi, met „violente expressien,” gezworeen hadt, zig te zullen wreken; al zoude het zyner Majesteit zyn Land, Kroon en Scepter kosten, maar hy voegde er by, dat men hem geraaden hadt, zekeren Officier, by hem, inwoonende, niet op straat te doen koomen; „nadien ordre was gegeven, om eenige Officieren van de Republiek te affronteeren of masacreeren:” aan al

(a) 's Konings Brief luidde, in 't oorspronglyke, dus. „MONSIEUR, Je vous suis obligé de la nouvelle, que vous m'avez mandé, que le General, Comte de Hompesch est mort; dont je plains la personne de tout mon coeur et me rejouis, que la Republique perd un si brave homme. Vous pouvez être persuadé, que ce, que s'est passé a Maastricht, est inscrit, on cela doit être. Dieu nous donnera, bien tôt, l'occasion, de faire voir a ces Messieurs, avec qui ils ont a faire.” Secr. Resol. van Holl. 10 Febr., 1733. bl. 563. De Brief was getekend, „Potsdam, le 4 Fevrier 1733.”

't welke hy zeide, geen geloof te hebben konnen geeven, voor dat de Brief van den Koning hem hadt doen zien, dat men in staat was, van tot alle buitenspoorigheden over te slaan, (b) Voorts meldde VAN GINKEL, dat hem nu denklyk, ook de reis naar Wolfenbittel zou opgezegd worden, werwaards hy, andersints, den Koning stondt te verzellen; ter gelegenheid van het huwelyk van den Kroonprins; die, na in de Vesting *Custrin*, op zyn Majesteits bevel, eenigen tyd, als Staatsgevangen te hebben versleeten, met zynen Heer Vader weder verzoend was (c). Hunne Hoogmogendheden, bevreemd over het ongegrond misnoegen des Konings, deelden 't aanschryven van VAN GINKEL, nog denzelfden dag van den ontfangst, aan de Bondgenooten in: hun vertoonende, dat, hoe zeer zy verhoopten, dat zyne Pruisische Majesteit, door den ryd en de tuschenkomst van goede Vrienden, zyn ongelyk zou begrypen en zyn misnoegen laten vaaren; de zaak egter, tegenwoordig, hun zeer trof, nadien 's Konings Troepen niet alleenlyk in staat waren, om, op de eerste orde, te konnen uittrekken, maar ook, te Wezel, een, van alles wel voorzien, Magazyn gevonden wierdt, uit 't welke dezelve alle benoodigdheden konden bekoomen: dat zy, daarom, oordeelden, dat, de krygsmagt van den Staat, in deezen toestand van zaaken, niet behoorde verminderde worden, en men ook bedagt moest

(c) Secr. Resol. van Holl. 10 Febr. 1733. bl. 581 en 582. vergel. l. c. 3 Dec. 1732, bl. 576.

(b) Secr. Resol. v. Holl. 10 Febr. 1733. bl. 584.

moest zyn op de versterking van de Grenzen. Onder dit alles, vergaten zy niet, aan VAN GINKEL te gelasten, 's Lands goede zaak, ten Pruisfischen Hove, op het kragtigste te regtvaardigen en te arbeiden ten behoud van 's Konings vriendschap: tot welke einden, ook 's Lands Gezanten te Weene en te London wierden aangeschreven, om op den tuschenkomst en, des noods, op den bystand hunner Keizerlyke en Groot-Brittanische Majesteiten aan te dringen. Holland besloot, kort daaraan, de vermindering van 's Lands Troepen; waarop eenige der Leden voorheen hadden aangedrongen; nog, vooreerst, niet werkstellig te maaken (d).

Te Berlyn, midlerwyl, scheen 's Konings drift eenige kalmte te erlangen. VAN GINKEL schreef welhaast, dat hy geene nadere klagen, naamens zyne Majesteit, hadt ontvangen, zo als sommigen hem gezegd hadden, te zullen geschieden: dat, integendeel, 't gedrag van dien Vorst, by veelen zyner Staatsdienaaren en Generaalspersonen, wierdt afgekeurd, erkennende deezen, dat men, van de Pruisfische zyde, reden, tot het gebeurde te Maastricht, hadt gegeven, en dat de Krygsraad aldaar niets gedaan hadt, dan 't geen, naar regten, bestaanbaar was. Doch, daar, van eenen anderen kant, daaglyks, ontrustende tydingen, uit het Overkwartier van Gelderland, by de algemeene Staaten inliepen, en daar men vernam, dat verscheiden Benden, uit de Pruisfische bezettingen van Wezel en Gelder, hun werk maak-

(d) Secr. Refol. van Moll. 13 Febr. 1733. bl. 588 en 589. en Refol. van Staat. Gener. 13 Febr. 1733.

maakten, om alle, zo. Officieren als gemeene Ruiteren en Knechten, in dienst van den Staat, welken zig op Kleeffchen, Gelderschen of Meurschen bodem vertoonden, op te ligten en, gevangelyk, naar Wezel te brengen, oordeelden hoogstdezelven, dit werk, van nieuws, te moeten aanbinden, waarom zy niet slegts VAN GINKEL gelasteden, hier tegen de sterkste vertoogen aan zyne Pruisfische Majesteit te doen, en op de vrylaaring der Gevangenen aan te dringen, maar ook den Graave van SINZENDORF, verzogten, alles aan te wenden by den Keizer zyn' Meester, om een spoedig herstel der gezegde feitelikheden te bevorderen: betuigende de Staaten, by deeze gelegenheid, zig te meer tot zyne Keizerlyke Majesteit te vervoegen, „ om dat sy *confidereerden*, dat de andere „ *Geallieerden* van den Staat, hoe magtig „ die ook waren, geene gelyke *relatie* hadden tot den Koning van Pruissen, nog gelyk *credit* en *influentie* op deszelfs „ geest” (e).

’t Werk kreeg, met dit alles, geen spoedig beslag. VAN GINKEL zynen voordragt aan ’t Pruisfische Hof gedaan hebbende, kwam ’er, op den vyfden van Lentemaand deezes jaars 1733, wel reeds een antwoord in van den Koning, doch ’t geen in zeer sterke bewoordingen was vervat, en waar uit men, nu eerst, volkoomentlyk vernam, in wat gezigt-punt zyne Majesteit de zaak beschouwd hadt.

(e) Secr. Refol. van Holl. 13 Febr. 1733. bl. 583 en 589. en Refol. van Staat. Gener. 13 Febr. 1733.

hadt. Men las er in: „ dat de Koning, even als zyne Voorzaaten, die goed en bloed voor de Republiek plagten optezetten, de vriendschap der Algemeene Staaten hadt bemind en aangekweekt, maar dat zyne gevoeligheid tot den hoogsten top was gereezen, by't ontvangen der onverwagte tyding, dat men den Lieutenant WOLSCHLÄGER, op eene, zo zyner Majesteit berigt was, harde, onregtvaardige, ja byna barbaarische wyze, hadt doen ter dood brengen, schoon zyne misdaad slegts daar in bestonde, dat hy, door Brieven van Bezettingen, naar Maastricht gelokt, zig derwaarts, zonder den grond der Staaten te schenden, vervoegd hadt, en eenen enkelen Musquetier; die zig, vrijwilliglyk, aan hem hadt aangegeeven; in 's Konings dienst hadt willen overneemen: eene zaak, die den Koning te meer trof, om dat hunne Hoogmogendheden geen agt hadden geslaagen op zyner Majesteits verzoek, by herhaaling gedaan, door zynen Gezant, den Heere MASCH, ten einde WOLSCHLÄGER over te leveren, met belofte, van hem, naar bevinding van zaaken, te zullen straffen. Dat, buiten dien, dit werk, den 16 van Louwmaand laatsleeden, op nieuws, ter Generaliteit, *commissoriaal* gemaakt zynde en, daarop, een ieder, te Berlyn, verwagt hebbende, dat men, in den Haage, by nader Besluit, tot inkeer zou koomen, „ hunne Hoogmogendheden, integendeel, „ zonder 't *Rapport* hunner Kommissarissen af „ te wagten, *ordre* naar Maastricht hadden gezonden, om met de *Exécution* voorttegaan:”

zo als, daar op, ook geschied was: doch waar uit, naar 's Koning mening, bleek, dat het neemen dier Resolutie „slegts spotterny was geweest, en dat „men liever, aan een hand vol bloed, zynen moed „had willen koelen, dan de vergieting van het „onschuldige afwenden en eenig *égard* voor „zyne Majesteit toonen.” Dat de Koning, in deezen stand van zaaken, noodig hadt geoordeeld, zig eene andere dan de gewoone voldoeninge te verschaffen, en eenige Knechten van den Staat, maar die, teffens, zyne gebooren Onderdaanen waren en, in zyne, aan de overzyde van den Rhyn gelegene, Landschappen betrapt, hadt doen vatten, doch de Officieren doen loslaten. Dat hy, met dit alles, de zaak niet tot het uiterste wilde trekken, maar geneegen was, de Soldaaten weder vry te geeven, mits hem, alvorens, eene, naar gelang der beleediging ge-evenredigde, voldoening, door de Staaten, bezorgd wierde: in welk geval. Hunne Hoogmogendheden zig, gerustelyk, verlaaten mogten op zyne Koninglyke vriendschap en nabuurlyke goedwilligheid, die zy meer reden hadden te ontzien, dan te beleedigen.”

De Algemeene Staaten, getroffen, door dit geschrift, lieten niet na, het zelve, spoedig, te wederleggen. Na gezegd te hebben, hoe zy, met leedwezen, vernamen, dat men, nopens de vasthouding hunner Officieren en Soldaaten, zig beroepen hadt op een geval, over 't welke aan hun, bevoorens, geene de minste klagt was gedaan, en waar omtrend zy dus zig niet hadden kunnen regtvaardigen, of, by gebreke van dien, voldoening geeven, betuigden zy, ten hoog-

sten verwonderd te zyn, dat zyne Majesteit niet slegts 't verzoek, door hunnen Gezant gedaan, voor als nog van de hand wees, maar, boven dien, herstelling vorderde van de groote belediging, die zy gezegd wierden hem te hebben aangedaan, en welke belediging men goed vondt te gronden, *eerstelyk*, op de regtspleeginge van den Krygsraad te Maastricht, tegens den Lieutenant WOLSCHLÄGER, en, *ten anderen*, op den last, welken hunne Hoogmogendheden naar die Stad zouden hebben gezonden, om met de gezegde regtspleeginge voortegaan, en zulks wel na dat zy, by Resolutie van den 16 van Louwmaand, hadden *Commisso-riaal* gemaakt de Memorie van den Heere MASCH, Gezant van zyne Majesteit. Dat zy; wat *het eerste* betroffe, den Krygsraad van Maastricht; zynde den bevoegden Regter in deeze; naar style, met de zaak hadden laten geworden, zonder daarvan eenige kennis te nemen. Dat alle Regters hier te Lande, en dus ook deezen, wyzen moesten naar haare beste kennis en weetenschap, zonder verantwoordelyk of strafbaar te zyn voor hunne Vonnissen, ten zy men, den regten genoeg, bewyzen konde, dat zy, voorbedagtelyk, kwaad regt gedaan hadden: wordende, andersints, niemand, van zulk een godloos opzet, verdagt. Dat, in 's Konings antwoord, wel veel feiten aangehaald wierden, ten betooge der onregtmaatige, ja, byna, Barbaarsche, regtspleeginge, die, te Maastricht, zoude hebben plaats gehad, maar dat geene de minste preuve voor dit alles wierdt bygebragt, 't zy ten laste van den Krygsraade in 't algemeen, 't zy van byzondere Leden van dien, en dat 'er, derhalve, geen grond was, om
die

die Liedén, lyfstrafflyk, te dagvaarden. Dat, ten opzichte van het *tweede* punt, hunne Hoogmogendheden zig niet genoeg beklagen konden over de „*kwaadaardigheid*” der geenen, die zyne Majesteit het zelve hadden doen gelooven: „also haar Hoogmogendheden, „nog *voor*, nog *by*, nog *na* het neemen der „Resolutie” (van 16 Louwmaand,) „*eenige* „*ordre*, op het voornoemde *subject*, gezonden „hadden naar Maastricht.” Dat dus ’t vermoeden, als was die Resolutie *spotterny* geweest, *onregtmatig* was en *onvriendlyk*. Dat hunne Hoogmogendheden, by een antwoord op twee voorgaande Memorien van den Heere MASCH, ook reeds zo duidlyk derzelver verpligting, om deeze zaak aan den Krygsraad van Maastricht overteelaaten, vermeenden getoond te hebben, dat zy verwacht hadden, hier over niet méérder te zullen lastig gevallen worden. Dat, des niet te min, den 16 van Louwmaand laatsleeden, een nader Memorie van dien Gezant was ingelooopen, in welke de redenen by de twee voorgaande Resolutien opgegeeven, met stilzwygen wierden voorbygegaan, en slegts op ontslag aangehouden. Dat men die Memorie hadt *Commissoriaal* gemaakt, niet met voorneemen, om voorige Resolutien, tegen welken niets was ingebragt, te veranderen, maar om, des noods, te kunnen overleggen, of en wat antwoord, nader, daar op te geeven, en om, in allen geval, te doen zien, dat men in ’t verzoek niet treden konde: waar toe het *Commissoriaal* maaken, ter Generaliteit, in zaaken, die men niet uitdruklyk wilde afslaan, als het zagste middel, van ouds, plagt gebruikt te worden. Dat zo hunne

Hoogmogendheden zelfs al eens last gezonden hadden naar Maastricht, om met de zaak voorttegaan; 't geen, egter, niet geschied was; hier uit nog niet volgen zoude; 't geen zy met ontroering lazen; „*dat men' zyn mord hadt willen roeken aan een hand met bloed*”, ten zy men dit laafte, en het overlaaten der zaake aan den bevoegden Regter, voor één en 't zelve houden wilde. Dat, met dit alles, hunne Hoogmogendheden, hoe hard en onvriendlyk zy ook, buiten hun toedoen, in 's Konings antwoord behandeld wierden, niet minder dan zyne Majesteit geneigd waren, om 't werk niet tot het uiterste te trekken, maar, bereid, om, behoudens en buiten verkorting huuner waardigheid en onafhanklykheid, naar raad van goede vrienden te luisteren, ter beraaming van middelen van schikking en herstelling der eensgezindheid, op bestendige gronden, onder welken de vrye loop der regtspleeginge, die best de geweldige pressing van 's Lands Soldaaten stuiten konde, een der zekerste mogt geagt worden. Dat egter, om tot spoedige afkomst van zaaken te koomen, de aangehouden Knegten, vooraf, dienden ontslagen te worden, en den Heere VAN GINKEL billyke voldoening gegeeven, nopens zeker ongelyk, onlangs, te Berlyn, aan zyne Koets en Bedienden bejegend (f).

Van dit, met de eere van den Staat zo wel strookend, antwoord, wierdt niet alleenlyk aan de Gezanten van Frankryk en

Groot-

Groot-Brittannie, maar, byzonderlyk, ook aan dien des Keizers, kennisfe gegeven, met nieuwen aandrang op vriendschaplyken dienst. Ook liet Engeland, eerlang, 't Hof van Berlyn aanmaanen, tot ontslag der Knegten en byleggen der geschillen (g): doch dit baarte zo weinig, dat de Algemeene Staaten, kort daarna, den overige Bondgenooten verwitrigden, hoe*, de hevige gevoeligheid door den * *Ant-mosicht.* Koning van Pruise opgevat tegen deezen Staat, over de regtspleeginge van een Lieutenant zyner Troupen te Maastricht, geenzints bedaard was, en, daarom, geen tyd, om op vermindering, maar, veel eér, vermeerdering, van 's Lands Krygsmagt te denken (h). Dan, nog voor 't einde van Lentemaand deezes jaars 1733, liet de Keizer zyne bemiddeling den Algemeenen Staaten voorstellen, en deezen namen ze aan, in verwagting, dat zyne Majesteit, uiterlyk binnen den tyd van twee maanden, 't geschil zou kunnen uit den weg ruimen, of andersints, ingevolge van het Weener-Verbond, zou „ *præsteeren* aan haar Hoogmogenden, en op „ derzelver *requisitie*, het beloofd *secours*, „ sonder dat de *mediatie* daaraan zou toebren- „ gen eenige verandering of *retardement*: ter- „ wyl, verders, haar Hoogmogenden begreepen, „ dat, om te koomen tot een spoedige af- „ komst, een begin behoorde gemaakt te „ worden, met het ontlaan der *géapprehen-*
„ *deur-*

(g) Resol. van Holl. 13 Maart 1733. bl. 411 en 412.

(h) Resol. v. Holl. 17 Maart 1733. bl. 426.

„*deerde* Soldaaten, en met het geeven van
 „billyke *satisfactie* aan den Heere van
 „GINKEL” (i). Die rustige houding
 der Algemene Staaten; welken de Kei-
 zer, om het Poolfche werk, thans, aan zig
 zocht te verplichten; hadt een gewenscht ge-
 volg. 't Leedf slegst weinige weeken, dat
 de Graaf van SINZENDORF ter hunner
 kennisfe bragt, hoe de Koning van Pruiffen,
 „uit *confideratie* van zyne Keizerlyke en
 „*Catholyke* Majesteit, — de *geärresteerde*
 „Soldaaten van haar Hoogmogendheden
 „hadt ontflogen; en hoe de Keizer niets
 „meêr wenschte, dan dat dit geval de
 „vriendfchap, tusfchen Pruiffen en dit Ge-
 „meebest, mogte herftellen: zullende het
 „zyner Keizerlyke Majesteit aangenaam zyn,
 „indien haare Hoogmogenden daartoe ook
 „eenigen naderen pas wilden doen.” De
 Staaten, gevoelende, van hoe veel gewigt
 het ware, langs deezen weg, zo groote
 moeilykheid te boven te koomen, beflooten
 spoediglyk, en na heufche dankbetuiging aan
 den Keizer, 's Vorften raad, op eene wyze,
 geheel beftaanbaar met de waardigheid en eere
 van het Land, op te volgen. Zy verklaarden
 dan den Gezant, hoe zy 't gedaan ontflag
 aanzagen, als een blyk, „dat zyne Maje-
 „steit de Koning van Pruiffen, zo wel
 „als haare Hoogmogenden, genegenheid
 „hadde, om, ter *contemplatie* van zyne
 „Keizerlyke en *Catholyke* Majesteit, en
 „van

(i) Refol. van Holl. 31 Maart 1733. bl. 465.

„ van deszelfs *mediatie*, sonder meerdere wyd-
 „ loopigheid, in der minne te *termineeren*
 „ het gereezen *different*, over het *gepasfeerde*
 „ te Maastricht,” en hoe zy, om, van hunne
 „ zyde, daar aan te beantwoorden, „ genee-
 „ gen waren, aan den Koning van Pruissen
 „ eene verklaring te geeven, dat zy, in die
 „ geheele zaak, niets anders gedaan nog
 „ eenig ander oogmerk gehad hadden,
 „ dan den gewoonen loop te laten aan
 „ de *militaire justitie*, sonder eenige *spe-*
 „ *ciale ordre* daar omtrent gegeeven te heb-
 „ ben, veel min eenige ordre, waar door
 „ zy hoogsgedagte syne Majesteit souden
 „ hebben willen *offenseeren*: dat ook, hoewel
 „ haar Hoog Mog. niet anders konden, dan
 „ alle de Leden van den Krygsraad, die over
 „ de voorsz. zaak gezeten hadt, te houden
 „ voor Luiden van eer en *probitet*, — zy,
 „ egter, niet zouden ralaaten, — wanneer
 „ de nodige bewyzen daar toe aan hun zou-
 „ den mogen worden *gesuppediteert*, — de
 „ schuldigen, na behooren, te straffen:
 „ — dat haar Hoog Mog., voorts, mogten
 „ lyden, dat het voorsz. *different* wierde
 „ gehouden voor afgedaan, door 't aannee-
 „ men van zodanig *Declaratoir*, mits, voor-
 „ af, of, immers, te gelyk, redelyke *satis-*
 „ *factie* gegeeven wierde aan den Heer van
 „ GINKEL, haar Hoog Mog. Minister aan het
 „ Hof van Pruissen, wegens het voorval met
 „ de Wagt van de nieuwe Stads-poorte te
 „ Berlyn: waaromtrent men wel niet eens
 „ was, nopens 't geene oorzaak tot dit ge-
 „ val hadt gegeeven, maar, egter, buiten

„ *disput* , dat de Schildwagt der voorz.
 „ Poorte feitelykheid gepleegd hadt te-
 „ gen den Koetzier en *Domestiquen* van
 „ den Heer VAN GINKEL, waar door 't *cha-*
 „ *rafter* van haar Hoog Mog. was *geledeerd*,
 „ zodanig, dat haar Hoog Mog. niet konden
 „ nalaaten, sonder aan sig zelve kleinigheid
 „ aan te doen, deswegen eene *convenable re-*
 „ *paratie* te vorderen: doch waaromtrent zy
 „ genegen waren, te gebruiken zo veel toe-
 „ geeventheid, als bestaan kon met haare ei-
 „ gen waardigheid, en met de veiligheid van
 „ haaren *Minister*” (i).

De Keizer, in deezer voege, door hanne Hoogmogendheden, in staat gesteld zynde tot afdoening van 't geschil, ging voort, met het zelve, zo ras doenlyk, in der minne by te leggen: waartoe men, aan 't Pruisfische Hof, zig nu ook, op bovengemelden voet, genegen betoonde (k). De zaak, kreeg dus, eindelyk, zyn beslag: waardoor de Staat uit groote zwaarigheid gered wierdt (l). Doch het hart van den Koning was nog niet bevredigd. Een nieuw voorval gaf er, eerlang, blyk van. Het vereischt eenige uitweiding, te meer wyl er, by onze Schryveren, even als nopens het voorige; voor zo ver ik zie; weinig of niets van voorkomt.

Onze WAGEN. heeft, voorheen, doen zien, dat zyne Pruisfische Majesteit, ten jaare 1732, zig

(i) Secr. Refol. van Holl. 29 April 1733. bl. 598. — 599. en der Staat. Gen. 30 April 1733.

(k) Secr. Refol. van Holl. 13 Mey 1733. bl. 600, en der Staat. Gen. 19 Mey 1733.

(l) Refol. van Holl. 3 Juny 1733. bl. 704. en Petide R. v. St. L. o. 19 Dec. 1733. p. 1119 en 1120.

zig met den Prins van Orange hadt verdraagen, over de nalaatenschap van Koning WILLEM III. (m). Ook wierdt, wegens de twee Vorsten, op den 20 van Oogstmaand des zelve Jaars, hier van kennis gegeven aan de Algemeene Staaten, als Uitvoerders der uiterste wille van laatstgemelden Koning, en, teffens, verzogt, overgaave der goederen en papieren, onder hunne bewaaring zynde. Er reezen, in 't eerst, byzonderlyk in Holland, eenige bedenkingen, of de Prins van Orange, wel alleen en zonder medewerking zyner Zuster, de Markgraavinne van *Baden-Durlach*, zodanig Verdrag hadt konnen aangaan, als mede of die Prins, pas één en twintig jaaren oud, ten opzichte van zynen persoon en goederen, wel voor meerderjaarg kon worden gehouden (n). De Markgraaf van *Baden-Durlach*, Schoonvader der zo even gezegde Vorstinne, maakte, buiten dien, zwaarigheid, om het Verdrag, naams haare Hoogheid, goedtekeuren, zo als hem nogthans de Prins hadt doen verzoeken: en FREDRIK WILLEM, Vorst van *Nassau Siegen*, hieldt by hunne Hoogmogendheden aan, om geene overgaave van goederen en papieren te doen, welken uit den boedel van wylen PHILIPS WILLEM VAN ORANGE gekoomen waren, terwyl de Prinsesse Weduwe van *Croy-Solre*, als Moeder van haaren minderjaargen Zoon, EMANUEL, voortgelyk verzoek deedt, nopens de goederen, behoorende tot den Huize van EGMOND, immers, daar jegens uitsfel verzogt, tot dat het geschil in regten, of by bemiddeling van hunne Hoogmogendheden,

ZOU

(m) WAGEN. zithier, bl. 93—99.

(n) Resol. van Holl. 3 Sept. 1732. bl. 574.

zou zyn uit den weg geruimd (o). Men liet zig, egter, by de Staaten, 't bewys van meerderjaargheid en bevoegdheid des Prinsfen van ORANGE, tot het mogen aangaan van een Verdrag, eerlang, welgevallen, doch antwoordde wyders, „aan den Koning, dat men, alvoorens de goederen, waar van de papieren slegts een gevolg waren, overtegeeven, zig verplicht agte, bedagt te zyn „ op de noodige *præcautien*, tot *conservatie* van de regten, *præ-eminentien* en *pretensien*, zo van den Staat van haar Hoog Mog. in 't gemeen, als van die Provincien, op welkers *souverain Territoir* eenige van de goederen gelegen mogten zyn, mitsgaders tot *indemniteit* en gerustheid van haar Hoog Mog., als *Executeurs*”. Men voegde er by, dat, daar de Markgraaf van *Baden-Durlach* de bevoegdheid des Prinsfen, voor als nog, scheen te willen tegenspreken, en hier toe, aan hem, den weg van regten niet kon geslooten worden, de Staaten „ zo veel spoed zouden maaken, als de *justitie*, waar aan haar Hoog Mog. de handen niet konden binden, en de natuur der zaak eenigfints zouden toelaaten; als niet minder verlangende naar eene afkomst, dan zyne Majesteit” (p). Ook namen de zaaken, allengskens, dien keer, dat men, ter Generaliteit, besloot, tot overgifte der goederen en papieren, onder Akte van ontlag, door

(o) Resol. van Holl. 26 Nov. 1732. *bl.* 745.

(p) Dit zag, byzonderlyk, op Veere en Vlissingen. Vergel. WAG. alhier *bl.* 119. Men noemde, toen, aan de zyde der Staaten, zodanige goederen, *Goederen van convenientie*. Resol. van Holl. 18 Sept. 1732. *bl.* 642. Vergel. Resol. Holl. 19 Dec. 1711. *bl.* 729 — 732.

door den Koning en den Prins te teekenen, doch, over welkers inhoud en verder te nemen voorzorgen, zo veel te doen viel, tusſchen Holland en de Afgevaardigden der andere Provintien, dat, eindelyk, Holland verklaarde, in de Resolutie hunner Hoogmogendheden, zo als die lag, niet te komen berusten (q).

De Koning van Pruissi, ondertusſchen, misnoegd, dat aan zyn verzoek, om overgave niet alleen der goederen, maar ook der, daar toe behoorende, papieren en bewyzen, niet terſtond voldaan wierdt, hadt er den Staat, te meermaalen, ernſtiglyk, om doen aanmaanen: ook hadt men hem; die zig, met de daad, in 't bezit van eenigen deezer goederen geſteld hadt; de papieren, behoorende tot de Baronnie van Turnhout, reeds toegezonden (r). Maar zyne Majesteit, ziende, dat het overige niet zo rasch zou volgen, als hy vermeende te behooren, nam weldra eenen hooger toon. aan „ Gy hebr”; zoo ſchreef hy, uit Berlyn, op 't laaſt van Wintermaand des Jaars 1733, aan den Heere MASCH, zynen Gezant; by de Algemeene Staaten; „ onophoudelyk te dringen, dat de „ *extradiſſie* van de *Documenten* en Papieren, „ ſonder uitſtel, moge worden gedaanen, tefens, aan de Regenten van den Staat te „ betuigen, dat wy zeer gevoelig zyn over „ het onglyk, het welk ons, door die onbillyke verdraaginge, wordt aangedaan, en dat „ het onregtvaardig gedrag, het welk de „ Staat, jegens ons, in deeze zaak, houdt, ons, „ nood-

(q) Refol. van Holl. 1, 3, 4, 23 Dec. 1733. bl. 1086, 1098, 1101 en 1150.

(r) Refol. van Holl. 20 Sept. 26 Nov. 1732. bl. 652 en 754, 22 Sept. 1733. bl. 962.

„ noodzakelyk, van de vriendschap, welke wy,
 „ andersints, geneigd zyn, bestendiglyk, met
 „ dezelve te onderhouden, zal verwyderen, en
 „ vervreemden: dat wy nog meer andere punten
 „ met den Staat hebben te *démêleren*, welken wy
 „ gedwongen zullen worden eens by de hand
 „ te neemen, en sodanige *satisfactie* te eischen,
 „ als, *de Souverain en Souverain*, in gevallen,
 „ waar in de *Justitie* opentlyk wordt geweigerd,
 „ gebruklyk is". De Koning gebodt hem
 „ hier by te voegen: dat de Staaten zig niet be-
 „ hoefden te verwonderen, wanneer zulks, mis-
 „ schien, eér, dan men, alhier, vermoedde,
 „ kwam uit te bersten, en dat hy, Gezant, uit-
 „ druklyke ordre van zyne Majesteit hadt be-
 „ koomen, om de Regenten daar van, alvoor-
 „ rens, te verwittigen" (1).

MASCH gaf, daadlyk, kennis van deezen Brief aan den Raadpensionaris VAN SLINGELAND, die er een Affchrift van verzocht en verkreeg, 't welk hy, terstond, den Staaten van Holland mededeelde. Ter Generaliteit; als ik zeide; was reeds beslooten tot de overgave, niet slegts der papieren, maar zelf der goederen. Holland, byzonderlyk, hadt daarin toegestemd, en verschildte slegts nopens de wyze hoe. De zaak; na zo verre gevorderd te zyn; als nu te laten vaaren, in 't schroomlyk vooruitzigt van, daar door, de ongewapende Republiek aan de uiterste onheilen, daadlyk, bloot te stellen, zou dan ten uiterste onbedagt zyn geweest. De verschillende Bondgenoten, sloegen, daarom, de handen in elkander, en de vastgestelde overgave kreeg,

(1) Brief des Konings van 26 Dec. 1734. bl. 693 en 694, in Secr. Resol. van Holl. 8 Jan. 1734. bl. 694. en 695.

kreeg, welhaast, zyn beslag (1). Doch, toen zig alles nu scheen te schikken, ontving men tyding, dat de Munsterfche geheime Krygsraad, VAN PLETTEMBERG, aan de Regeering van 't Geldersch Graaffschap *Bronkhorst* gelast hadt, den noodigen toefstel te maaken, tot het inneemen van eenige Pruisfche Troupen, welken de Koning in dat Graaffschap, als een deel der Westphaalsche Kreits, plaatfen wilde. Maar; na dat de Staaten van dat Gelderland aan de Algemeene, en deezen weder aan den Koning hier over klagtig gevallen waren (2), wierdt er, eerlang, in voorzien.

Omstreeks den zelve tyd, of onlange daar na, viel er iets anders voor, 't geen een nieuw onge- noegen voorfpeelde. Te Wezel naamenlyk, wierdt een Onder-Officier, in dienst van den Staat, opgehangen, „onder *pretext*” (schreef 's Lands Gezant VAN GINKEL) „van een „Pruisfch Soldaat te hebben *gedebaucheert*”. Dit was, zeker genoeg, uit weérwraak van het gebeurde te Maastricht, geschied: doch de Koning schreef, nopens het geval, eerlang, aan den Staat, op eene beleefde wyze, en het hadt geen verder gevolg (3). Nadien tyd, is de onderlinge vriendschap met FREDRIK WILLEM niet geschokt geworden, schoon hier weder vrees voor ontstondt, in het begin des Jaars 1740, toen de Brieven, zo van den Envoyè VAN GINKEL, te Berlyn, als van den Heere MAURICIUS, te Hamburg, reden gaven, om te vermoeden, dat men een

(1) Refol. van Holl. 14, 15, 27 Jan. 1734. bl. 22, 31, 43.

(2) Refol. van Holl. 3 Dec. 1734. bl. 707.

(3) Refol. van Holl. 28 Jan. en 9 Febr. 1735. bl. 95. en 103.

een voorneemen hadt, om, in het Steedje *Leusden*, boven Hamburg, op de Elve, gelegen, eene Oost-Indische Maatschappij op te regten, onder Pruisische bescherming: hebbende reeds de Koning; zo men zeide; aan zeker Schip eenen vrybrief gegeven, om naar China te vaaren. De Algemeene Staaten lieten daar nopens, terstond, de ernstigste vertoogen, door den Heere VAN GINKEL, aan zyne Majesteit doen: hem onder 't oog brengende, hoe deeze daad, voor hun, even schaadelyk zou zyn, als de opregting der Oost-endische Maatschappij, over welke, voor eenige jaaren, zo veel, in Europa, was te doen geweest. Doch de Koning liet, door zynen toenmaaligen Gezant in den Haage, den Heere VAN RAASVELD, verklaren, dat het voorgeeven, als of hy reeds *Oetdooi* en *Paspoort* verleend hadt, „*valschen verdigt*” was (w). Hy kwam, weinige maanden daarna, te sterven, waar op het werk, nopens eene Pruisische vaart op de Oost-Indiën, bleef slaapen, tot den Jaare 1749, wanneer zyn Opvolger begon te denken aan 't opregten der Embdische Maatschappij, die hy ook, eerlang, tot stand bragt.

Bl. 153. r. 8. Primaat *van Polen*.” Dees hadt, op den 15 van Zomermaand, ook den Algemeenen Staaten een' Brief gezonden, met verzoek, om die geenen te helpen tegenstaan, die de vrye keus van een' Poolischen Koning zouden willen belemmeren. De Staten antwoordden hem beleefdelyk; maar zonder in de zaak te treden; dat zy vertrouwden, dat

(w) Seer. Refol van Holl. 22 Jan. 1740 bl. 569. Refol van Holl. I en 23 Maart, 27 April 1740. bl. 71, 193 en 251.

dat hy en al de Stremgeregtigden hunne vrye keuze zouden gebruiken ter behoudenis van 't Poolsch Gemeenebest; en zorgen, dat, wie ook Koning wierde, de Verbonden onderhouden en 't belang der Hervormden in Polen niet mogten benadeeld worden (x).

Bl. 160. r. 2. v. o. „De Staaten lieten er, terstond, kennis van geeven aan den Koning van Groot-Brittannie, die met deeze *tyding* niet zeer ingenomen scheen.” Niet slegts by 't einde, maar reeds by 't begin, deezer zaak, hadden de Staaten er kennis van gegeeven aan den Koning van Engeland, met verzoek; dat zyne Majesteit, hier in, met hun te samen werken en deszelfs Gezant, den Heere FINCH, gelasten, wilde de onderhandelingen met den Franschen Ambassadeur by te woonen. Doch George II. begreep het anders; verboodt dit aan FINCH en gaf, zoo aan hem, als aan der Staaten Gezant, Hog, te kennen; hoe hy, 't Besluit hunner Hoogmogendheden; om, ter bewerking der onzydigheid van de Oostenryksche Nederlanden, zig met Frankryk te verdraagen, met ontzettinge, vernomen hadt. Voorts oordeelde de Koning, dat, hier door, gelegenheid aan die Kroon zou kunnen gegeeven worden, om haare geheele magt tegen den Keizer te wenden; aan wien Groot-Brittannie en deeze Staat slegts een gering getal Troepen verplicht waren by te zetten: dat de Keizer, langs deezen weg, te zwak worden; en Frankryk

deit

schoonsten kans zou krygen¹, om de zaaken, in Duitschland en Polen, naar zynen wensch, te doen uitvallen, waar na het zig aan de onzydig verklaring der Oostenryksche Nederlanden weinig zou bekreunen en wel redenen vinden, om in dezelve te vallen, met goed vooruitzigt, om er meester van te worden: dat, daarom, zyne Groot-Brittannische Majesteit den Staat moest aanmaanen, vol te houden tegen Frankryk: dat hy voor de Vrede was, maar zig te wapenen voor 't beste middel hieldt, om dezelve te behouden, en dat hy, ten dien einde, ook by den Keizer zou aandringen op versterking van deszelfs Nederlandische bezittingen. Dan de Staaten, zeer beklemd in geldmiddelen, buiten vermogen, om genoegzame Troepen op de been te brengen, gevoelende, dat men, door enkele overweegingen van een toekomstend gevaar, zig voor het tegenwoordige niet konde beveiligen en, eindelyk, van dag tot dag, ondervindende, dat, noch de Keizer noch Groot-Brittannie daadlyke hulp stonden te verschaffen, gaven dit hun gevoelen, rondborstiglyk, aan die Mogendheden te kennen, en vonden zig, ter geruststelling hunner Barriere, geperst, de onderhandeligen met Frankryk doortezetten (7).

E. Bl. 163. r. 15. „Zyne Gemaal, — *die, met hem*, naar den Haage keerde.” Zy was er ook geweest, in Hooimaand deszelfden Jaars 1734 en, ten dien tyde, door sene Bezending der Staaten van Holland, plegtiglyk

ver-

(7) Secr. Refol. van Holl. 8, 11, 15, 17, 30 July, 26 Aug. 1783, bl. 618—620, 623—628, 629—631, 635—639, 646—653. z. Vergel. alhier WAGEN, bl. 151.

verwelkomd, doch niet, dan in hoedanigheid van Koninglyke Prinsesse van Groot-Brittannie. Men hadt, teffens, beftooten, dat de eere deezer bezendinge alleenlyk plaats zoude grypen voor deeze eerfte maal van haare komst in den Haage, zonder gevolgtrekkinge voor het toekomende (2).

Bl. 164. r. 6. v. o. „ Uit het flot van dit antwoord, *maakten sommigen op, dat men den Koning van Groot-Brittannie alle gedagten beneemen wilde, om zynen Schoonzoon verheeven te zien, tot Stadhouder van die Gewesten, welken de Stadhouderlooze Regeering verkooren hadden*”. Niet flegis uit het flot van dit antwoord der Algemeene Staaten aan den Koning van Groot-Brittannie, kon zyne Majesteit zien, dat men, alhier, ten dien tyde, by de meeste Gewesten, genegen bleef tot de handhaavinge der Stadhouderlooze Regeering, maar hy was er, nog veel duidlyker, van overtuigd moeten worden, door 't geheim en afzonderlyk aanzoek, 't geen de Provintie van Holland, reeds omtrend een Jaar te voeren, hem, ter voorkooming, van dat Fluwelyk, hadt laaten doen, en 't welk my aanmerklyk genoeg is voorgekoomen, om, hier, ter plaatse, deels woordelyk, in te lasfen, omdat ik niet weete, dat voorige Schryveren er van gewaagd hebben.

Den 16 van Bloefmaand, gaf de Raadpensionaris VAN SLINGELAND aan hunne Edle Grootmogendheden kennis van een' brief, door des

(2) Refol. van Holl. 12 Juny en 14 July 1794. N. 291 — 293. pp 441 en 442.

den Heere HOR, Buitengewoon Gezant van den Staat te London, den twaalfden bevoorens, geschreeven, en houdende, dat, „ volgens het „ gemeen zeggen”, de bepaaing van een Huuwlyksgoed voor de Kroon-Prinsesse, den volgende dag, aan 't Laagerhuis stonde voorgesteld te worden, en dat zulks „ in „ het korte, door een Huuwelyk stond „ gevolgd te worden: waartoe, volgens de „ gemeene gerugten, zyne Hoogheid, de „ Prince van Orange, wel meest in *confide-* „ *ratie* soude komen.” (a)

De Heer FINCH hadt mede wel, onlangs, eenige onderhandsche kennis van dit Huwe- lyk aan den Raadpensionaris gegeven, maar, 't gaf weinig genoeg, dat dit niet aan den Staat zelven geschied was: ook deedt men, by Holland, veel haast, eenen stap na- der: want, na dat hunne Edele Groot- mogendheden den Brief des eerstgemel- den Heere *commissoriaal* gemaakt hadden, namen zy, den 22 daar aan, dit aanmerk- lyk Besluit: „ Dat; om, so veel moogelyk „ maar zonder het maaken van ontydig *éclat*, „ tegen te gaan eene saak, welke haar Ede- „ le Grootmogendheden aanzagen, als seer „ *prejudiciabel*, in haare gevolgen, voor den „ Staat in 't algemeen en, in het byzon- „ der, voor deeze Provintie, in haare jee- „ genswoordige *Constitutie* en *Regeerings-* „ *forme*; door den Raadpensionaris, in *se-* „ *cretesse*, sou worden *gecommuniceerd* aan „ den Heere FINCH, *Minister Plenipotencia-* „ *ris*

(a) Secr. Refol. van Holl. 16 Mey 1733. N. 68.

AANMERK. OP HET XIX. DEEL. (9)

„*ris van syne*” (Groot Brittannische), „Maje-
 „*steit*, dat haare Edele Grootmogendhe-
 „*den*, vastelyk *gerefolveert* sijnde, *te bly-*
 „*ven by de tegenwoordige forme van Regeerin-*
 „*ge*, met groote reden bedugt waren, dat
 „het voorn. Huwelyk soude kunnen aanlei-
 „ding geeven tot verkoeling van de
 „vriendschap en *confidentie*, tusschen
 „hoogstgedagte sijne Majesteit en deezen
 „Staat, en tot *disfentien*, tusschen de *respecti-*
 „*ve* Provintien, en dat zy, daarom, hoop-
 „ten en ook vastelyk verwagteden van de
 „vriendschap van hoogstgedagte zyne Ma-
 „jesteit, dat dezelve, in *secretesse*; *ge-infor-*
 „*meerd* zynde van den regtmaatigen kom-
 „mer van haare Edele Grootmogendheden,
 „*wel sou willen afzien van het voorn. Hu-*
 „*welyk.* Dat wyders, door den Raadpensionaris,
 „van deeze Resolutie kennis sou worden
 „gegeeven aan den Heere *Envoyè* Hop,
 „met verzoek en *recommandatie*, om daar
 „van, onder behoorlyke *secretesse*, te
 „maaken het noodig gebruik, tot bevor-
 „dering van het *salutair* oogmerk van
 „haare Edele Grootmogendheden, eeniglyk
 „streckende, om te *conserveeren* het goed
 „verstand en *harmonie*, tusschen hoogstge-
 „dagte syne Majesteit en deezen Staat,
 „te voorkoomen, so veel in haar was, alle
 „binnenlandsche oneenigheden, en te be-
 „vestigen de *vrije Staats-Regeering* van
 „*haare Provintie*, op den voet, waarop *dezelve*,
 „*deeze dertig laatste jaaren, geweest was.*” (b)

De

(b) Secr. 2 Refol. van Holl. 22 Mey 1733, bl. 601 en 602.

Den Raadpensionaris aan den, hem opgelegden, last voldaan hebbende, (c) gaven FINCH en HOP ook kennis van deezen stap aan 't Engelsche Hof. FINCH kwam, na verloop van ruim twee weeken, by den Raadpensionaris te rug en deelde hem, mondeling, den last mede, welken hy, op dien voordragt, ontvangen hadt. „ De Koning, zyn „ Meester”; zeide hy; „ was ten uiterste ge- „ *surpreneerd* geweest over den inhoud van de „ voorn *Resolutie*, so, om dat syne Majesteit „ niet zag, wat regt haare Edele Grootmo- „ gendheden konden *pretendeeren* te hebben, „ tot het doen van *repräsentantien*, te- „ gens de *dispositien*, welken zyne Maje- „ steit oorbaar vondt te maaken in zyne „ *Familie*, als om dat haare Edele Groot- „ mogendheden niet goedgevonden hadden „ eenige *specifique* reden te geeven van „ haare *apprehensie*, dat het voornoemde „ Huwelyk zou kunnen aanleiding geeven „ tot verkoeling van de vriendschap en „ *confidentie*, tusfchen zyne Majesteit en „ deezen Staat, en tot *disfentie*, tusfchen de „ *respective* Provinuën: dog, des onaanzeien, „ en schoon dat het werk *te ver geavan- „ ceert was*, om niet te brengen tot *perfectie*, „ hadt zyne Majesteit zo veel *consideratie* „ voor haar Edele Grootmogendheden, dat „ hy haar niet wilde verbergen de rede- „ nen, welken hem bewoogen hadden, om „ te luisteren naar 't voorn. Huwelyk.”

N^o

Na dat de Koning, alhier, dezelfde gronden ; doch met byvoeging van 'sPrinsen uitsteeke- de hoedanigheden ; door FINCH , hadt doen op- geeven, die hy, hoofdzaklyk, naderhand, in zynen brief aan de Algemeene Staaten, aanhaal- de, en welken, by onzen treflyken Schryver, bl. 163 en 164, worden aangeroerd, liet hy 'er, byzonderlyk, op volgen: „ dat dit „ alles hem niet soude hebben overge- „ haald, indien 'er de minste wettige re- „ den was geweest van bekommering, dat „ het Huwelyk zou kunnen zyn, in eeni- „ gerleie wyze, van kwaad gevolg, voor „ een' zo goed' en getrouw' *Ge-allieerden*, „ als zyne Majesteit, altyd, in den Staat „ gevonden hadt: dat de Koning, in tegen- „ deel, *gepersuadeerd* was, dat het een „ middel zou weezen van versterking van „ de *Unie* en *harmonie*, welken, jegens- „ woordig, *subsisteerden*, tusschen hem en de „ Staaten Generaal, en die zijne Ma- „ jesteit, van zyne zyde, geduurig hadt „ *gocultiveert*, met zo bestendige en ieve- „ rige genegenheid, dat zy syner Majesteits „ voorleden gedrag niet anders konden aan- „ sien, dan als een genoegzaam onder- „ pand voor het toekomende : behalven dat „ ook het voorz. Huwelyk eene *particuliere* „ en *Familie*-zaak was, niets gemeens „ hebbende met de *constitutie* der Regee- „ ring van den Staat, en welke de Ko- „ ning hoopte, dat so ver sou wezen van „ eenige *jalousie* of ongenoegen te sullen „ verwekken, by reedelyke menschen, hier „ te Lande, dat hy vertrouwde, dat dezel-

„ve eer zou dienen, om alle ongegronde
 „veroordeelen, waar mede sommigen mog-
 „ten bezet zyn, te verydelen: — Dat het,
 „bovendien, scheen te verdienen de ern-
 „stigste overweeging van haar Edele Groot-
 „mogendheden, dat de Prins, *sonder het*
 „*Huwelyk met een Prinses van Groot-Brit-*
 „*tannien*, na alle *apparentien*, hadt
 „mogen denken om een Huwelyk, *dat*
 „*niet alleen seer onaangenaam* zou zyn
 „geweest aan de Staaten, maar ook, *in*
 „zyn' gevolgen, zeer gevaarlyk voor de
 „vryheid van haare Republicq.”

FINCH was, verder, gelast, den Raadpen-
 sionaris, nog ten overvloede, te betuigen:
 „hoe de Koning verhoopte, dat de boven-
 „gemelde redenen en gronden, by haare
 „Edele Grootmogendheden, alle opgevarre
 „*apprehensie*, omtrend de gevolgen van het
 „meergemelde Huwelyk, zouden wegne-
 „men, en dat zy ver zouden zyn, van zig te
 „verbeelden, dat zyne Majesteit iets zoude
 „willen onderneemen, dat wettige rede-
 „nen zoude geeven tot verkoeling tus-
 „schen hem en de Staaten, of tot on-
 „eenigheid onder de Provinciën, maar dat
 „hy, in tegendeel, zou *continueeren*, met,
 „aan den Staat, te geeven alle blyken
 „van genegenheid. (d)”

De Staaten van Holland, dit een en ander
 verslag bekoomen hebbende en, ligtelyk, zien-
 de, dat 'er geen kans was, om 't voorgenomen
 Huu-

welyk te stuiten, agteden het onveilig, zyne Groot-Brittannische Majesteit; wiens antwoord, voor 't overige, in zeer heusche bewoordingen was bevat geweest; door nieuwen en vergeeffschen aandrang, zig ten onvriend te maaken. Zy verstonden eenvoudiglyk, dat men, op het terug geboodschap, te van FINCH, en op een' brief van HOP, houdende de gezegdens van Lord HARRINGTON; die op 't zelfde neêrkwamen; „ by „ voorvallende gelegenheden, zodanige *reflexie* soude neemen, als men sou vinden te behooren, en dat, dien onvermindert, door den Raadpensionaris, uit naam en van wege haare Edele Grootmogendheden, aan den Heer FINCH soude worden betuigt, dat de bovenstaande verklaring, noopens de genegenheid van zyne Majesteit, om niets te onderneemen, dat wettige reeden zoude kunnen geeven tot verkoeling van vriendschap en *harmonie*, tusfchen hem en de Staaten, of tot oneenigheid onder de Provincien, en om, in tegendeel, by *continuatie*, in alle gelegentheden, aan haar blyken te geeven van zyne genegenheid, ten hoogften aangenaam was aan haare Edele Grootmogendheden, en haar deet verwagten, dat de uitkomst zou doen sien, dat haare apprehensie voor nadeelige gevolgen, welken het voorsz. Huwelyk soude kunnen hebben, sonder grond geweest was.” Verders, en om het misnoegen te verzagten, 't geen zyne Majesteit, hoe beleefdelyk zig ook uitende, in den

* expl
entle.

grond, veelligt, over deezen afzonderlyken en zeldzaamen stap van Holland, scheen te hebben opgevat, wierdt de Raadpensionaris gelast, er by te voegen, en wel, by wege van verklaring * hunner Edele Grootmogendheden *Secrete Resolutie* van den 22 der voorleeden maand : „ dat haare Edele Grootmogendheden verre zyn, van sig te willen *ingereeren* in de saaken van syne Majesteits Familie, maar dat sy lieten aan het hoogwys oordeel van syne Majesteit, of een Huwelyk, in welkers gevolgen de Vereenigde Provincien en, daar onder, in het bysonder, de Provincie van Holland en West-Vriesland, so wel als syne Majesteits Ryken, *interest* hadde, kon worden aangezien voor een saak, welke *puurlyk domesticq* was: doch dat, wat daar van wezen mogte, zy vermeenden, dat er geen reden van ongenoegen kon verstaan worden gegeven te zyn, door, op eene *discrete* wyze, te *representeeren* de gevolgen, die een Huwelyk kon hebben, wanneer sulks geschiedde, door de geenen, welken, aan de eene zyde, in die gevolgen *geconcerneert* waren en, aan de andere zyde, in alle gelegenheden, wezentlyke blyken gegeven hadden van haare opregte vriendschap: dat, eindelyk, haare Edele Grootmogendheden, niet duisterlyk, hadden *geïnsinueert* de redenen van haare bekommering, door te *allegueeren*, voor *fondament* derzelve, haare vaste Resolutie en voornemen, om te blyven by de

„ je-

„ jegenswoordige form van Regeeringe ,
 „ sonder dat sy vermeent hadden, of nog
 „ meenden, sig daar op breder te moeten
 „ uit te laten (e).

Dit was dan, ten deezen tyde, de den-
 kenswyze, van de meerderheid der Holland-
 sche Vergadering, en men kan hier uit opmaak-
 ken, dat het zeggen der algemeene Staaten,
 een jaar laater gedaan, en by onzen treflyken
 Schryver aangehaald (f), oorspronglyk, met
 de denkbeelden deezer Provintie, ten minste van
 die meerderheid, niet strookte. Hoe het zy;
 men vindt niet, dat de Koning hierop ant-
 woordde, en dus namen deeze *Provinci-
 aale* onderhandelingen, hier mede, een ein-
 de. Toen de Prins egter, inde jaaren 1733
 en 1734, zyn Huwelyk aan de Bondge-
 nooten en, onder deezen, aan hunne Edele
 Grootmogendheden, bekend maakte, wensch-
 ten de laaststgemelden hem, beleefdelyk, geluk,
 doch met herhaalde betuiging van zonder-
 ling genoeg, nopens de verzekering zyner
 Hoogheid, aan hun in 't byzonder gedaan,
 van, voornaamentlyk, door zynen Egt, beoogd
 hebben, den Koning van Groot-Brittan-
 nie nader aan deeze Landen te verbinden,
 en zo hunne Edele Grootmogendheden,
 als de overige Bondgenooten, te overtui-
 gen, dat zyne eenige eerzucht altyd zyn
 zoude, om, nevens de genegendheid van
 den

(e) Secret. Resol. van Holland 19 Juny 1733. 44.
 604—609.

(f) WAGEN, alhier, 44. 164. r. 2.

den Staat , ook , byzonderlyk , die van Holland te mogen verdienen. (g)!

In die Gewesten , midlerwyl , daar zyne Hoogheid Stadhouder was , gaf 's Prinzen verbintenis veel genoeg. Friesland beschonk hem , na 't voltrekken van dien , met eene schuldbrief van honderd-duizend gulden , rentende tegens vier ten honderd , in 't jaar. (h) Ook antwoordde Utrecht zeer beleefdelyk aan den Prinse , toen hy , aan dat Gewest , zyn voltrokken Huwelyk bekend maakte. (i)

Bl. 166. r. 19. „ *De Wethouders beslooten eenige voorzorg te gebruiken.* ” 't Hof van Holland hadt den Raadpensionaris en dees weder den Staaten van de bekommerende gerugten verwittigd : waarop hunne Edele Grootmogendheden Burgemeesteren en Regeerders der Steden hadden aangeschreeven , van , des noods , de noodige voorzieninge ge te doen , tot handhaavinge van de rust. (k)

Bl. 180. r. 8. „ *In den aanvang des jaars 1735.* ” Kort na dien aanvang , ontstondt , hier te Lande , een geweldige storm , uit den noord-westen , die , op den negentienden van Louwmaand , niet lange na den middag , uitbrak en , tot drie uren van den , daar aan
volk

(g) Resol. van Holl. 18 Nov. 1733. *M.* 1059. en 7 April 1734. *bl.* 191.

(h) Resol. van Holl. 12 Juny 1734. *bl.* 293.

(i) Europ. Mercur. Jan. 1735. *bl.* 89 en 98.

(k) Regist. der Resol. en Plak, van Friesland, *Eerste Deel*, *N.* 343 en 344.

volgenden, middernagt, aanhieldt, binnen welken tyd, hy, in de Steden en ten platten Lande, de grootste verwoesting, aan Huizen en Boomen, toebragt: wordende de laatste, by meenigte, ter nedergeveld. De wind sloeg, voor de Zeegaten van deeze en andere Provincien, onder de, ten anker liggende, Scheepen en rukteze van hunne kabels, zeewaarts in, alwaar veelen derzelve, met man en muus, vergingen, anderen, op droogten, aan stakken stieten, eenigen, na doodsgevaar, zwaar beschaa- digd, weder in 's Lands Havenen, ter naauwernood, binnen vielen. De Oostenryksche Nederlanden; binnen welken de Orkaan met donder, blixem, hagel en regen was verzeld geweest; waren mede zeer geteisterd geworden en; niet minder, 't nabuurig Engeland, alwaar, in 't Paleis van St. James, onder anderen, dat gedeelte, 't welk de Prinses van Orange gewoon was te betrekken, ter neder stortede. (i)

Bl. 188. r. 16. „*De Keizer — was voor grooter nadeelen bedugt, zo de oorlog voortgang hadt.*” Men was, ook by de Staaten, bevreesd, dat de oorlog zig verder uitbreiden en nadeeliger gevolgen agter zig zou kunnen slepen, byzonderlyk, wyl 'er tydingen inliepen, dat de Ottomannische *Porte* zeer verstoord was op de Keizerinne van Rusland, en haar, of, veeligt, den Keizer, met de wapenen stondt aan te tasten: om welke reden, hunne Hoog-

(i) *Euröp. Mercur.* 1 Mey 1734, bl. 241 en 292.

Hoogmogendheden den Ambassadeur CALKOEN; dien reeds verlof was gegeven, tot het doen van een' keer herwaarts; geboden, hier van, voor eerst, geen gebruik te maaken, maar alle middelen aan te wenden, om de Turksche Regeering in vreedzaame gedagten te houden. (m) CALKOEN tradt, eerlang, hier over, met den Groot-Visser, in onderhandeling, en ontdekke al rasch, dat de nieuwlyks opgekomen Turksche oorlog met Perfië, onder KOULI-CHAN; sedert SCHACH NADIR; die in vriendschap stondt met Rusland, (n) voor de naaste oorzaak moest gehouden worden, door welke, voor als nog, een vreedebreuk, tuschen dat Ryk en den Keizer, verhinderd was geworden, waar toe Frankryk, andersints, den Sultan zeer aanzette. Men gaf hier, te saamen met het Hof van Groot-Brittannie, (onder wiens en der Staaten bemiddeling, de vrede, tuschen de Hoven van Weene en Constantinopolen, geslooten was;) kennis van, zo aan den Keizer, als aan haare Czaarsche Majesteit, doende hun teffens de vereischte diensten aanbieden, om, waare het doenlyk, de geschillen met de Turken te vereffenen; waartoe reeds CALKOEN; begonnen hadt het zyne in het werk te stellen. Ondertuschen schreef men nog, aan deezen laaften; wiens doen, by zyne Meesters,

(m) Secr. Refol. van Holl. 8 Jan. 1734, bl. 692 en 693.

(n) Europ. Merc. Jan. en Maart 1734. bl. 60 en 258, en
l. c. Sept. en Nov. 1734. bl. 123, 213 enz.

ters, zeer goed wierdt (o) gekeurd; dat hy, ter verdere bevordering der rust, aan de Turksche Regeering moest te kennen geeven: „dat „het Haare Hoogmogenden ten hoogsten hadt „*gesurpreeneerd*, wanneer zy gezien hadden, „uit de ingekoomen tydingen, so van Constantinopolen als van Weenen, dat voorgegeeven wierdt, hoe Frankryk niet alleen soude arbeiden, om het Turksche Ryk in te wikkelen in een' oorlog met den Keizer, of met Moskovien, maar zelfs de *Porta* zou doen verseekeken van, geduurende den oorlog, geen vrede te sullen maaken, sonder haare bewilliging: want dat zyne Allerchristelyke Majesteit niet alleen aangemen hadt, de goede *officien* van syne Majesteit den Koning van Groot-Brittannien en van Haar Hoogmogenden, om de vrede, tuschen die Kroon en haare *Geallieerden* en den Keizer te bewerken, maar ook, by alle gelégentheden, betuigt zyne geneegentheid, om dezelve, op reedelyke *conditien*, aan te gaan, sonder een voet Lands voor zig te begeeren, of iets te willen behouden van het geen Vrankryk, op den Keizer en het Roomsche Ryk, *geconquesteert* hadt.” Ook moest CALKOEN hier by voegen, hoe men vertrouwen mogte, dat de Keizer, schoon, nog zo vollediglyk, de goede diensten van Engeland en deezen Staat niet hebbende aangemen, egter, in't korte, liever tot eene draaglyke schik-

(o) Secr. Resol. van Holl. 10 Maart, 18 Juny, 15 July 1734. bl. 722, 762, 771-773.

schikkinge met Frankryk zou koomen, dat gevaar willen loopen van, tegen die Kroon haare Bondgenooten en het Turksche Ryk, op een' en denzelfden tyd, te moeten oorloggen. (p).

Doch de Keizerlyke Gezant, Graaf VAN UHLEFELT gaf, eerlang, wegens zyn Hof, een Ver-
toog over aan de Algemeene Staaten, in 't
welk beweerd wierdt, dat de Koning van
Frankryk, niet slegts, aan den eenen kant, de
Turken en de Zweeden, tegen den Keizer en
de Czaarinne van Rusland, in de wapenen
zegt te jaagen, maar ook, aan de andere
zyde, geene middelen naliet, om haare
Czaarsche Majesteit van alle verbinten-
is met het Weener-Hof af te trekken: men voeg-
de er by, dat de Franschen, met dit inzicht, on-
langs, zeker, eerst door hun genomen, Russisch
Fregat hadden vrygegeeven, en kort daarna,
heimlyk, zekeren Persoon, in 't gevolg
van den Heere HEUEL, Sekretaris van
den Hertoge van Meklenburg, naar Petersburg
gezonden, die, aldaar, door middel van
voornoemden HEUEL, een ontwerp hadt
voorgedraagen van een Verbond, tuschen
Frankryk en Rusland aantegeaan, by 't welk
LODEWYK XVI. der Czaarinne den ti-
tel van *Keizerlyke Majesteit*; dien hy
haar, tot nog toe, geweigerd hadt; voor-
taan geeven zoude en zig verpligten,
alle haare schikkingen, nopens de erf-
volging in Kourland, en alle haare be-
zit-

zittingen in Europa te handhaaven, mits zy STANISLAUS voor Koning van Polen erkende, haare Troepen uit dat Ryk te rug trokke en geene hulp gawe aan eenige Mogendheid, hoe genaamd, tegen Frankryk, 't welk, in dat geval, zorgen zoude, dat de nieuwe Koning en Republiek van Polen haare Rusfische Majesteit, met dertig duizend man, ja, des noods, met alle magt, zou bystaan, indien men haar, van de Turksche zyde, mogt aanvallen: dat wel de Czaarinne dit alles verworpen en aan haare verbintenissen met zyne Roomsche Keizerlyke Majesteit getrouw was gebleeven, maar dat hier, eger, uit bleek, hoe het Fransche Hof, by verschillende Hoven, op eene verschillende wyze, en dus ter kwaader trouw, handelde, blaazende, te Petersburg en Constantinopolen, den oorlog aan, terwijl het, te London, in den Haag en te Rome, zig voor de vrede verklaarde: om welke reden de Keizer verzocht, dat Groot-Brittannie en deeze Staat den Grooten Heere geliefden te doen aanzeggen, dat zy zig, eindelyk, verplicht reekenden, om, tot behoud van 't evenwigt in Europa, paalen te stellen aan de voortgangen van 't huis van BOURBON. (q) Men bleef evenwel, zo in Engeland als hier, ongeneigd, om tot dit laatste te komen, nadien Frankryk bleef betuigen, de diensten van Groot-Brittannie en den Staat wel te willen aanneemen: (r) maar, onder dat voorwendsel, verstondt, eindelyk, die Kroon zig met den Kei-

(q) Secret. Resol. van Holl. 20 en 27 Oct. 1734. N. 790 — 798.

(r) Secret. Resol. van Holl. 9 Dec. 1734. N. 801 en 802.

Keizer, zonder tusschenkomst van de Staten: gelyk men', welhaast, by onzen WAGENAAR, zien zal.

Bl. 191. r. 10. v. o. „ *De Staaten* — begonden ernstelyk te raadpleegen, op het vermeerderen van hun Krygsvolk, met tien duizend man.” Zy hadden hier, al verscheiden' maalen, over geraadpleegd, byzonderlyk op 't laatst van Wintermaand des jaars 1733., maar men vondt er, toen, weinig genegenheid toe, onder de Bondgenooten. (1) In Lentemaand des volgenden jaars, lieten zy aan de overweeginge van den Keizer; die er hun sterk toe aangedrongen hadt; voordraagen, of deeze Staat, schoon dat die, zeiden zy, „ sedert de *Alliantie* van Hannover, *twintig duizend man* meer in „ dienst hadt als te vooren,” zig, benevens Engeland, in 't vermogen bevonde, om, met al de hulp, die men van zyne Keizerlyke Majesteit, thans, te verwagten hadt, een Leger in de Oostenryksche Nederlanden by een te brengen, 't geen sterk genoeg was, om te mogen vertrouwen, dat men, met een goed gevolg, of, liever, zonder vreeze van het aller-oogfchynlykste gevaar, in oorlog zou kunnen treden, met zulk eene magtige en wel ten oorloge uitgerigte Natie, als Frankryk. (2)

Bl. 208. r. 2. v. o. „ Utrecht scheen *er niet tegen*,” die Provincie hadt haare Gemagtigden ter Generaliteit gelast, om toe te stem-

(1) Secr. Resol. van Holl, 23 Dec 1733. bl. 688-690.

(2) Secr. Resol. van Holl, 19 Oct. 1734. bl. 724.

stemmen in de bevordering van Generaals, maar in dier voege, dat de Prins van ORANGE, daarby, tot Generaal van het Voervolk mogte worden aangesteld: ook drong zy hier, sedert, op aan. (u)

Bl. 220. r. 13. „Niet tot myne kennis gekomen.” ’t Blyke zeker, dat de Vrouw van Trieste, sedert, ontslagen wierd en, nevens haaren Man, zig naar Holland begaf, alwaar zy beiden, ten jaare 1738, woonachtig waren. (v)

Bl. 223. r. 2. v. o. „De Raadpensionaris VAN SLINGELAND was, op den eersten van Wintermaand, onverwagt, overleden.” Hy hadt, verscheiden jaaten, geworsteld met zwaare aanvallen van de Jigt, die hem, somtyds, buiten staat stelden, in persoon, de Vergaderinge van Holland te konnen by wonen, om welke reden hy, zo in den jaate 1732, als, byzonderlyk, in den zomer van 1733, by geschrifte, met allen nadruk, op zyn ontslag hadt aangedrongen, en zig niet, dan na herhaald verzoek van hunne Edele Grootmogendheden, aan hoogt derzelver dienst weder onderworpen. Dit klein bestek laat niet toe veel meerder, dan ’t geen ik, voorheen, reeds aanroerde, en onze WAGEN., alhier, zeer kort, maar zaakryk, van deezen grooten man verhaalt, te zeggen, hy is het, die ons, nog na zyn afsterven, in zyne doorwrogte en te wei-

(u) Resol. Staat. Gen. 7 Jun. 1735. Resol. Holl. 14 Oct. 1735 bl. 598 — 600, en L. c. 15 Aug. 1737; bl. 384 ook L. c. 1738. bl. 180.

(v) Resol. van Holl. 24 July 1738. bl. 420 en 421.

weinig geleezen' Geschriften, den fakkel toereikt, by wiens zuiver licht, men niet alleenlyk den waaren aart van ons, vroegere en tot in zynen tyd volgend staatsbestuur kan leeren kennen, maar ook veele wyze en voorzigtige leasen vinden, ter verbeteringe van het zelve. Hoe hoog ook Buitenlandsche Staatkundigen van hem dachten, kan blyken, uit het geen een gelyktydig Schryver, by 't overlyden van den Raadpensionaris, gemit, uit den mond van den beroemden Portugeeschen Gezant by de Staaten, d'ACUNHA, te hebben aangeteekend: „*De Staat*” zeide hy, „*heeft zyn Hoofd verloren*, en zal, mischien, „zo lang als FAGEL leeft, zig staande houden, maar, als die sterft of zynen invloed verliest, zal het niets anders zijn „dan oneenigheid en warring.” (v)

Agt maanden omtrend, voor 't overlyden van den Raadpensionaris van SLINGELANDT, stierf de beroemde Prins, FRANÇOIS EUGENIUS VAN SAVOYE. Hy; die, zo wel in den Raad, als te velde, uitblonk; en de laatste hand hadt helpen leggen aan de overeenkomst, welke, tuschen den Keizer en den Koning van Frankryk, onlangs geslooten was, (x) wierdt, den 21 van grasmaand, in den ouderdom van ruim twee- en-zeventig jaaren, na een schielijk verval van kragten, te Weene, dood in zyn bedde gevonden, en zyn Lyk, zeer pragtiglyk, op 's Keizers

(v) Resol. van Holl. 12 July 1732, bl. 503, 24—16 July 1733, bl. 818—820. Deeze Aanmerk. XVII. St. bl. 14, 43, 47, 87 en 117. XVIII. St. bl. 18, 28, 62, 67 en volg. 74. VAN HAREN's Geuzen, bl. 204.

(x) Zie WAGN. alhier, bl. 210 en 211.

AANMERK. OP HET XIX. DEEL. 85

kosten, in de Kerke van *St. Stephanus*, ter aarde besteld. (y)

Bl. 225. r. 1. „*Hy hadt ook, 't welk, zelden, van eenen Heer uit de Ridderfchap gezien was, het Raadpensionarifchap, na de dood van den Heere VAN SLINGELANDT, by voorraad, waargenomen.*” De Heer VAN SLINGELANDT ftierf, in 't afweezen der Vergaderinge van Holland, en toen dezelve, den 7 van Wintermaand, by een kwam, maakten de Afgevaardigden van Dordrecht bedenking op 't waarneemen van des Overleedenen bedieninge. Men befloot, dat het Raadpensionarifchap zou worden waargenomen door den eerften aanwezigen Heere van de orde der Ridderfchap, en wel, op het voorbeeld van 't geen, by de „*twee laafte voorgaande vacatures*” van het zelve Ampt, *gepractifeerd* was, geworden. (z) In vroegere tyden, dat is, zo onder de Graaflyke als Staats Regeeringe, tot het overlyden van den Heere HEINSIUS toe, was men gewoon geweest, by ziekte of afsterven van 's Lands Advokaat of Raadpensionaris, deszelfs dienst, door den Pensionaris van Dordrecht of, fomtyds, van een der volgende Hoofdsteden van Holland, te doen waarneemen. Zo bewaarde; gelyk men, voorheen, fprak; Mr. KORNELIS VAN HOGELANDE, Pensionaris van Dordrecht, den dagvaard, na 't overlyden van 's Lands Advokaat, Mr.

ADRI-

(y) PUTTER *Neueste Geschichte* 3 B. 9. 1108. en Hist. de CHARLES VI. *Ten.* 4. p. 521, *Europ. Merc.*, Mei 1736, bl. 274—278.

(z) *Ref. van Holl.* 5 Sept. 1730. bl. 406. 17 July 1707. bl. 779, en 7 Dec. 1736. bl. 684.

ADRIAAN VAN DER GOES, in den jaare 1560 (a). Zyn Opvolger, SCHOOCK, deedt van 's gelyken geduurende de gevangenis, en eenigen tyd na den dood, van den Advokaat, JACOB VAN DEN EYNDE, ja de Stadhouder Bosse beval, in Lentemaand des jaars 1569, (b) gezegden Schoock, 't besluit der Staaten hem te openbaaren, „alzo zy, thans, „geen Advokaat hadden, en Dordrecht de eerste Stad was, die de zaaken der Staaten, by „gebreeke van den Advokaat, moest waarnemen” (c). 't Wierdt dan, toen, ruim zo zeer voor eene bedieninge van last, als van eer, gehouden, byzonderlyk, wanneer men de tyden en den toenmaligen aart van het Ambt in oogenschyn neemt. By afwezenheid van den Pensionaris van Dordrecht, wierdt, somtyds, die van Haarlem, „als de naaste” gekoozen: (d) maar ook wel eens een ander, by voorbeeld die van Leiden (e). Na de vestiging der Gemeenebest-Regearinge, bepaalde men, in 't bekend Reglement van den jaare 1585, dat de zaaken en verzoeken, ter Vergadering te doen, zouden worden overgeleverd in handen van den Advokaat van 't Land, of van den Pensionaris der oudste Stad, (f) en, sedert, voerde Mr. Joost DE MENIN, Pensionaris van Dordrecht, op last der Vergaderinge, het woord, by 't ontvangen van LEICESTER,

(a) Resol. van Holl. 5 Febr. 1761. bl. 5.

(b) Resol. van Holl. 17 April 1570. bl. 22.

(c) Resol. van Holl. 20 April 1569. bl. 35.

(d) Resol. van Holl. 21 Juny 1569. bl. 55.

(e) Resol. van Holl. 29 Jan. 1569. bl. 5.

(f) Resol. van Holl. 19 Febr. 1585. bl. 111.

TER : ook lag OLDENBARNEVELD , niet lang daarna , den eed af , als 's Lands Advokaat , in zyne handen . (g) My heugt niet gevonden te hebben , wie , geduurende de veelmailige afwezigheid of ziekte des Heeren van OLDENBARNEVELD , hem vervong , maar wel , dat Mr. ANDRIAS DE WITH , toen Pensionaris van Dordrecht en , sedert , Raadsheer in 't Hof , zulks gedaan heeft , geduurende een half jaar van 's mans gevangenis , en tot de aanstelling van den Raadpensionaris D U I K , (h) Na dezes dood en tot de aanstelling van Mr. ADRIAAN PAUW , deedt Mr. JACOB CATS 't zelfde (i) gelyk ook , in afwezigheid en na 't overlyden van den zelfden Heere PAUW , hunne Edele Grootmogendheden , hier toe , den Pensionaris J A N D E WITT , verkooren , na hy verzogt hadt , dat hoogstdezelve geliefden „ te *termineeren* , „ door wien en in wat voege , de *Beslissingen* der Vergadering zullen worden *ge-dirigeerd* „ (k) Onder 't geneezen der kwetsuuren van den Raadpensionaris D E WITT en na zyn omkoomen , nam de Pensionaris V I V I E N van Dordrecht het Raadpensionarisschap waar , tot dat de Griffier F A G E L dit Ambt verkreeg : (l) na wiens

(g) Resol. van Holl. 5 Jan. 7 — 17 Maart 1586. bl.

3 en 86.

(h) Resol. van Holl. 9 Maart 1621. bl. 9.

(i) Resol. van Holl. 19 Sept. 1629. 29. Nov. 1634 , en 9 Aug. 1636.

(k) Resol. van Holl. 16 Oct. 1651 , 1 Maart 1653.

(l) Resol. van Holl. 20 Juny , 25 Aug. en myne Aanteek.

4 Stuk , bl. 43 , 47 en 48. op WAGEN. XIV. D. bl. 42 , 51 , en 54. r. 1. ook WAG. l. c. bl. 70. r. 4.

wiens overlyden, men, voor *Rapport* van een, door Delft, voorgellaagen Besoigne, uitbragt, zig te moeten bepaalen, tot eene „*provisioneele*” keuze: waar toe ook, den volgenden dag, op den persoon van Mr. MICHIËL TEN HOVE, Pensionaris van Haarlem, wierdt beslooten, ondanks de overneeminge van Dordrecht, welke Stad, daarom, dit besluit strydig met de gronden der Regeering, beschouwde. (m) Den Heere TEN HOVE gestorven zynde, bepaalde men zig weder, by Holland, tot eene aanstelling by voorraad, welke op Mr. ANTONI HEINSIUS, Pensionaris van Delft, uitviel, die, sedert, in het Raadpensionarischap wierdt bevestigd. Dat, voorders, na het overlyden van deezen, en (n) zyner onmidlyke opvolgers, de Heere van HOORNBECK en VAN SLINGELANDT, dit Ambt, by voorraad, door een Lid van de Ridderfchap, wierdt waargenomen, heeft men reeds, boven gezien: Doch, geduurende eene ziekte van den laatstgemelden Heere, ten jaare 1727, hadt de Vergadering de waarneeming van 't Raadpensionarischap op gedraagen aan Mr. ADOLF VISSCHER, Pensionaris der Stad Haarlem, hebbende Dordrecht, toen, vermeend, dat, in de daartoe genomene Resolutie, ook gewag hadt moeten gemaakt worden van de ziekte van haaren Pensionaris, Mr. FRANÇOIS TR.

(m) WAGENAAR, Vaderl. Hist. XV D. 22. 472. Resol. van Holl. 21 en 22 Dec. 1688, en 4 Jan. 1689.

(n) Resol. van Holl. 21 en 26 Maart 1689.

TERESTEIN VAN HALEWYN, Heer van *Abbenbroek*, die, in Louwmaand daar aan, tot de waarneeming van het Raadpensionarischap, gedurende de aanhoudende ziekte van den Heere VAN SLINGELANDT, benoemd wierdt, alzo de Heer VISSCHER mede onpasyk was geworden. (o) Toen, in 't jaar 1732, de Raadpensionaris VAN SLINGELANDT, op nieuw, moest beëdigd worden, was dit geschied door den Pensionaris van Dordrecht, doch niet zonder tegenspreken der Ridderfchap: (p) ook wierdt, kort daaraan, beraadslaagd, over de vraage, *hoe* en door *wien*, het Ambt van Raadpensionaris, voor het toekomende, zou worden waargenomen, in de Vergadering van hunne Edels Grootmogendheden, „ by *vacature*, *ziekte* of *absentie*: waar omtrend, hoofdzakelyk, *gerapporteerd* wierdt, dat, in zulk geval, de eerste tegenwoordige Heer der Ridderfchap de Staaten zou by een roepen, en hun, alsdan, die vraage zou voorstellen, waarop zy, een persoon zouden magtigen, ter volledige waarneeming van dit ambt in hunne Vergadering, zo egter, dat de benoemde, slegs van de eene, tot den eersten dag der volgende gewoone, Vergadering, zou mogen dienen, ten zy hy, op nieuw, wierde aangesteld. Dan dit *Rapport* wierdt overgenomen by de Leden, (q) zonder dat er gevolg

(o) Resbl. van Holl. 12 Nov. 1728;

(p) Resol. van Holl. 26 Aug. 1632.

(q) Resol. van Holl. 27 Aug. en 4 Sept. 1732.

volg opkwam, en HALEWYN oordeelde zig, ondertusschen, by verder onpasselykheid van den Heere VAN SLINGELANDT, tot de waarneeming van het Raadpensionarijschap in de Vergaderinge van Holland bevoegd, en oefende die uit, niet zonder tegenspraak van eenige Leden, met naame der Ridder-schap, Haarlem en Amsterdam, (f) tot dat, na 't overlyden van meergemelden Heere VAN SLINGELANDT, de Stad Dordrecht de waarneeming van 't Ambt, in overweeging bragt, met die uitwerking, ten behoeve van de Ridder-schap, als ik, op bladz. 85 alhier, reeds heb aangeteekend. Toen, in 't jaar 1740, de Raadpensionaris VAN DER HEIM onpasselyk wierdt, magtigde men den Pensionaris VAN HALEWYN wederom, tot het waarneemen zyner bedieninge, (f) doch, zes jaaren daar na, by dezelfde gelegenheid, den Heere VAN DER DUIN, Heere van 's Gravenmoer, en Lid van de Ridder-schap. (f) Sedert is, geduurende de Staats-Regearing, de keuze der voorloopige, waarneeminge, altyd, op een Lid van die orde gevallen, behalven dat, in Zomermaand des jaars 1749, Mr. PIETER STEYN, toen Burgemeester van Haarlem, daar mede vereerd wierdt. (u) Wat hier omtrend, ten jaare 1782, gebeurde, behoort niet tot het vak van WAGEN. Historie.

Bl. 248. r. 8. v. o. „ *Eenigen* — belemmerden ook — den geoorloofden handel

(f) Resol. van Holl. 4 Oct. 1723, bl.

(f) Resol. van Holl. 26 July 1740, bl. 476.

(f) Resol. van Holl. 29 Juny 1746, bl.

(u) Resol. van Holl. 12 Juny 1749, bl.

del op de *Engelsche en Staatsche Plaatsen*, in West-Indië, „en bl. 250. r. 15. *Men wist, dat de Ingezetenen der Vereenigde Gewesten, sedert eenigen tyd, veel geleden hadden van de Spaansche Kustbewaarders.*” Zie myne Aanmerkingen in het 18 Stuk, bl. 127. op WAGEN, Vaderl. Histor. XVIII. D. bl. 478. r. 7. v. o.

Bl. 250. v. o. „*S. Gilles.*” lees „*S. Gil.*” (v)

Bl. 275. r. 8. v. o. „*Den Heer — van EGMOND van der NYENBURG, derwaarts (naar Napels) „gezonden —, om, over een Verdrag van Vriendschap, Koophandel en Zeevaart, in onderhandeling te treden.*” De Staaten wierden hiertoe te meerder aangezegt, zo om het onderzoek, en verder bezwaar, 't geen hunne Schepen, in de Italiaansche Havenen, thans leeden (w), als om dat zy, met de Koningen van Spanje, zodanige Verbonden hadden aangegaan, ten tyde, dat Napels en Siciliën onder die Kroon behoorden. Om die reden, lieten zy ook den nieuwen Koning verklaren, dat zy dezelve Verbonden beschouwden, als met de Koningen der beide Siciliën geslootten, en dus zeer geschikt, om tot eene grondslag van het nieuw Verdrag met zyne Majesteit te strekken. Doch Koning CARLOS agtte zig aan de Traktaaten zyne Voorzaten met vreemde Mogendheden ongehouden, zeggende dat

(v) Resol. Holl. 9 Apr. 1737. p. 290 en 535.

(w) Resol. van Holl. 11 Febr. 5 Juny 1738. bl. 48 en 317.

BYVOEGSELS

dat hy zyne Ryken bezat, by (x) regt van overwinninge. 's Lands buitengewoone Gezant (y), EDMOND VAN DER NYENBURG, Raad en Schepen der Stad Leiden, die, in 't begin van Sprokkelmaand des jaars 1739, van hier vertrokken was, (z) keerde toen te rug; doch, sedert, wierdt, op aanzoek van eenen Napelschen Afgezondenen, opzetlyk daar toe herwaarts gekomen, dit werk, in den Haage, weder onder handen genomen, en niet slegts, als onze WAGEN. aanteekeut, tot in den jaare 1742, maar tot in Bloeiimaand des jaars 1743, voortgezet: (a) na welken tyd, ik er geen gewag meer van vinde.

Bl. 279. r. 11. „*De Koning van Denemarken. die, sedert eenigen tyd, de Nederlandsche Walvischvangst, in Groenland en in Straat-Davis, zagt te belemmeren.*” De Staaten stelden te meer zwaarigheid in die belemmering, om dat deeze vangst, thans, sterker bloeide, dan voorheen. Byzonderlyk hadt dit plaats gegreepen, in den jaare 1735. De Nederlanders hadden toen, op Groenland, vier en tagtig Hoekerschepen uitgerust: die twee honderd een en zeventig Vischen, en elf duizend, zeven en zestig Vaten spek, vongen. De vaart op Straat-Davis,

(x) Secr. Resol. v. Holl. 5 Nov. 1739. bl. 540. en 16 Juny 1740, bl. 576.

(y) Secr. Resol. van Holl. 21 Oct. 1738. bl. 372—377. en 5 Nov. 1740, bl. 645.

(z) Resol. van Holl 18 Dec. 1738, bl. 705. Europ. Mercur. Febr. 1739, bl. 135.

(a) Resol. van Holl. 22 May 1748, bl. 202.

AANMERK. OP HET XIX. DEEL. 63.

vids hadt bestaan in *honderd en éne* Hootker: welken *twee honderd, een en dertig en een vierden* Visch, en *elf duizend, zes honderd en elf* Varen spek, in onze Havens t'huis bragten. (b) In eenige volgende jaaren, met naame in 1738 en 1740, was de vangst ook zeer gunstig. (c)

De Heer HOP, 's Lands Gezant te Londen, schreef, ten jaare 1731, aan den Staat; dat hy, op de Scheepswerf der Engelsche Zuidzee-Maatschappye, een nieuw uitgevonden Kunsttuig gezien hadt, om ter Walvischvangst gebruikt te worden, bestaande in een soort van *Musquet*, uit het welke, „zonder dat de „in brand geraakte; zeer juist en gemakkelijk, een Harpoen in 't ligchaam van „den Visch kon geschooten worden, op „de verre van, omtrend, vyftig voeten: het „geen driemaal verder was, dan de beste „Harpoenier werpen kon.” Men stelde 't onderzoek dier zaaken in handen van Delft en der verdere hunner Edele Grootmogendheden Gevolmagtigden, tot de zaaken der Vischerije. (d) Doch ik vinde er geen verslag noch Besluit op, en weete niet, of er ooit gebruik van is gemaakt.

Bl. 285. r. 16. „Dood van KAREL den VI.” De Keizer, even vyf en vyftig jaaren oud, was, binnen weinig dagen, gezond en dood

(b) Europ. Merc. Oct. 1735. bl. 212—217.

(c) Richesse de la Holl. Tom. I. pag. 278. Europ. Merc. Oct. 1738, bl. 252. en Oct. 1740. bl. 209.

(d) Resol. van Holl. 1 Maart 1731. bl. 124.

dood. (e). Men hadt dit, hier te Lande ; daar men veel belang in zyn leeven stelde ; zo weinig verwacht , dat die ryding , „als een „*donderflag*” in de ooren klonk.” (f).

Bl. 317. r. 6. „ Te Munchen — een Verbond — bekrachtigd, welk —, ongetwyfeld, hetzelfde is, *welk men het Verdrag van Nymphenburg genoemd heeft.*” De voor- naamste Hoogduitsche Schryvers van deezen tyd zeggen, dat dit Verbond, te *Nymphenburg*, was geslooten. (g) Ondertuschen liet Frankryk het zelve niet slegts voor *verdiigt* verklaaren ; zo als onze WAGEN., eenige re- gelen laager zegt ; maar noemde het „ een „*schandelyk stuk*”, welkers affchriften de Markgraaf DE FENELON, naemens den Koning, zynen Meester, verzocht, dat, terstond mogten worden opgehaald, om het drukken en verspreiden voor te koo- men. Hunne Hoogmogendheden besloot- ten daarop, de Staaten der vereenigde Provintien te verzoeken, dat de opstel- ler of opstellers, zo die gevonden wier- den, mogten worden gestraft. Holland lastte daadlyk aan Gekommitteerde Raaden, en verzocht aan Burgemeesteren en Regeer- ders der Steden, om, zo veel mogelyk, elk in den zynen, aan 't verlangen van 't Fransche Hof te voldoen. (h)

Bl. 322. r. 17. „ Groot-Brittannie en de

(e) LA LANDE, Hist. de CHARLES VI. Tom 6. p. 114-119.

(f) Petitië Raad van Staate, 11 Dec. 1743, en Refol. van Holl. 8 Jan. 1744, bl. 13.

(g) PUTTER, Nieuwste Gesch. 3 B. p. 1136.

(h) Refol. van Holl. 16 Nov. 1741, bl. 352.

de Staaten bewilligden, *sedert, in dit Verdrag.*
De Keurvorst hadt welk verzogt, dat het Hof van Weene deeze bewilliging, by de twee bovengemelde mogendheden, zoude uitwerken; zo als dit Hof, daar nopens, ook aan dezelve geschreeven hadt; maar dat de bewilliging daadlyk zou gevolgd zyn, is my, noch by den, door onzen WAGEN, hier aangehaalden, ROUSSER, nog uit andere Staatsstukken, met naame niet uit de Resolutien van Holland, gebleeken: ook sees er, eerlang, eenige oneenigheid; die, egter, niet tot de wapenen uitbrak; tussehen de Koningen van Boheme en den Keurvorst van Keulen: (1) welke laatstgemelde nopens de keurstem van Boheme niet gunstig dagt.

Bl. 320. r. 17. „Men meende, aan de Fransche Hof, dat GEORGE de II. voor hadt, met dit Leger, eenen inval te doen in de Staaten des Konings van Pruissen, in gevolge van zeker ontworpen Verdrag, waarin men ook de Staaten der Vereenigde Gewesten zou hebben willen doen treeden.” Ik ontmoete zodanig Verdrag noch voorneemen niet, maar wel, dat de Engelsche Gezant, TREVOR, aan de Algemeene Staaten verzogt hadt, zynen Meester verzekeringe te geeven, van denzelven, met de noodige Troepen, by te staan, ingeval eens de Koning van Pruisse; te onvrede over den voordragt, hem, door Groot-Britannië en den Staat, te doen, om, naamenlyk, af te zien van het vermeesteren van Silezie,

(1) ROUSSER Recueil, Tom. XVI. p. 466—479.

ste; zig; daar over, mogt willen wreeken „ op de Landen van zyne Groot-Brittan- nische Majesteit, in Duitschland.” Ook hadden eenige Leden verklaard, geneegen te zyn, in dat geval aan zyne Majesteit, als Keurvorst, 't zelfde getal van manschap by te zetten, 't geen men hem, als Koning van Groot-Brittannie, volgens het Weener-Ver- bond, verschuldigd was, mits men hier, van 'agelyken, van de hulp zyner Majesteit verze- kerd wierde, zo 't misnoegen des Pruisfischen Konings, op de Staatfche Landen eens mogt uitbreken. (k) De vrees dan voor een' inval van de Pruisfische zyde, of van die der Pruisfi- sche Bondgenooten, de Franschen, zou my, tot nog toe, de voornaamste reden schynen, waarom Groot-Brittannie een Leger in 't Hanover- sche verzameld hadt: even als onze WA- GEN, in 't vervolg, (l) zeer wel aanmerkt, dat de Staaten ook tot vermeerderinge hunner krygsmagt, eerlang, beslooten, uit vrees voor eenige vyandlyke onderneeming op de Grenzen, die door vreemde Troepen om- ringd wierden.

Bl. 326. r. 9. v. o. „ Beide de Mo- gendheden, kort na *den inval in Silezie, door de Koninginne van Hongarye, aange- zocht om onderstand*” Aan den Staat en, denk- lyk, ook aan Groot-Brittannie hadt de Ko- ninginne, reeds vooraf; dat is, in 't begin van Wintermaand des jaars 1740; kennis gegeven van de gerugten, toen in Weene loopende, dat

(k) Secr. Resol. van Hol's 8 en 11 Febr. 1741, bl. 646, en 662—667.

(l) Alhier, bl. 227; r. 13; v. o.

dat eenige Pruisfche Troepen op Silezie aantrokken. Ook verzocht zy, den Heere van GINKEL, der Staaten Gezant, aan 't Hof van Berlyn, den noodigen last te zenden, om den Koning van zodanig besluit af te maanen, en te verklaren, dat hunne Hoogmogendheden, andersints, verplicht zouden worden, der Koninginne by te springen: op welken byftand haare Majesteit, ook nu reeds, door haaren Sekretaris HALLOY, by den Staat, deedt aandringen. (m)

Bl. 327. r. 4. „ De Baron van GINKEL, dien de Staaten naar 't Hof van Berlyn gezonden hadden:” Te weeten, niet nu eerst, maar sedert veele jaaren. (n)

Bl. 328. r. 8. v. o. „ De meeste andere Gewesten verstonden, dat men hiertoe niet komen moest, voor men er Frankryk opening van gegeven hadt.” Niet slegts dagren de meeste andere Gewesten dus, op het punt van den geldelyken onderftand, tot welken Holland; gelyk onze WAGENAAR hier zegt; beslooten hadt, maar, van den beginne af, was men, onder die Gewesten, vry oneens geweest op 't geheele ftuk der afzonderlyke onderhandelingen met het Engelsche Hof, nopens den Silefifchen inval, en nopens het aanzoek om hulp, door de Koninginne van Hongarye, by Groot-Brittannie en den Staat gedaan; Holland hadt, op 't eerste voorftel van Trevor, hoofdzaaklyk begreepen, dat men, aan de
eene

(m) Secr. Refol. van Holl. 17 Dec: 1746. bl. 646.

(n) Zie myne laatst voorgaande Aanmerk. en op bl. 46 enz.

eene zyde, dien Gezant, ter Generaliteit, diende te verzekeren, zo van der Staaten bereidwilligheid, om, te samen met zyne Groot-Brittannische Majesteit, alle moeite aantewenden, ter bevrediging der strydende partyen, door den weg van onderlinge schikkinge, als van hun voorneemen, om, zo dit niet hielpe, der Koninginne den verschuldigten bystand te bewyzen, ja ook elkander' by te springen, (o) indien men, één van beiden, ter deezer zaake, wierde aangevallen: en dat, aan den anderen kant, hunne Hoogmogendheden, zo dra deeze Resolutie genomen zou zyn, 't Hof van Frankryk, door den Ambassadeur van HOLLAND, dienden te doen verwittigen, dat zy dit overleg tot schikkinge, met Groot-Brittannië; als, in deezen, één belang met hun hebbende; gemaakt hadden, op hoope, dat hunne voordragt van goed gevolg by den Koning van Pruissië zou mogen zyn, en zy, daar door, niet in de verpligting gemaaken, van aan hunne verbintenissen te moeten voldoen: waarom zy ook aan de hooge wysheid van zyne Allerchristelykste Majesteit overlieten, of hoogstdezelve mede niet zou kunnen goedvinden, den Pruisiischen Vorst aanteraaden en, kon 't zyn, te beweegen, om van deszelfs onderneeminge aftezien. (p) Op den eersten van Bloei maand, wierdt een Rapport, met het Hollandsch gevoelen strookende, wegens 't Secret Besoigne, ter Generaliteit uitgebragt, met

(o) Resol. Staat. Gener. 17 Febr. (en 1 Maart 1741. en Secr. Resol. van Holl. 18 Febr. en 8 Maart 1741. bl. 666—672, en 674—686.

(p) Secr. Resol. van Holl. 21 Febr. 1741. bl. 661—665.

met welk Rapport zig de Provincien van Gelderland en Overysfel vereenigden, (q) zo als ook, na eenige weeken, Zeeland en Friesland deden, dan waaromtrent de Provincien van Utrecht en Stad en Lande; schoon ook, door Hunne Hoogmogendheden, schriftelyk verzogt, zig by de voorgenoemde Gewesten te voegen; verschilden; dringende byzonderlyk Utrecht daar op, dat, alvorens met Groot-Brittannie of eenige andere Mogendheid te handelen, de stand der zaaken ter kennis van den Koning van Frankryk diende te worden gebragt, met verzoek, van deeze zyde, om, daar op, deszelfs meeninge te mogen verstaan. Men merkte hier tegen, ter Generalitiet, aan, dat het der Kroone van Engeland, na dat zy reeds haare denkenswyze, in 't uiterste en geheimste vertrouwen, aan den Staat hadt medegedeeld, ten hoogsten zou moeten slooten, wanneer men, hier te lande, het vaststellen der te neemen maatregelen in deezen wilde doen wagten naar, of doen afhangen van, de denkenswyze van Frankryk, 't geen in het Verbond, over welkers nakooming gehandeld wierdt, niet begreepen was, behalven dat ook zodanig een stap, naar 't oordeel hunner Hoogmogendheden, niet strookte met de vryheid en waardigheid van dit Gemeenebest. (r) Maar, om evenwel, nopens een werk

(q) Resol. Staat. Gener. 20 Maart 1741. en Secr. van Holl. 24 Maart 1741. bl. 705.

(r) Extraet uit Secr. Resol. der Staat. van Utt., in *Europaei Mercurius*, 26 Maart 1741. Resol. Staat. Gener. 26 Maart 1741. en Secr. Resol. Holl. 1 Maart 1741. bl. 705—714.

werk van zo veel gewigt, niet langer be-
 fluiteloos te blijven, om ook, zo veel
 mooglyk, alle verwydering tusfchen de
 Gewesten voor te koomen, en om, eindelyk,
 geen-voedzel te geeven aan 't nadenken; 't welk
 men, aan 't Hof van Versailles, ten opzigte
 der onderhandelingen met TREVOR, bereids
 hadt opgevat, wierden, op den 20 van
 Bloeimaand des jaars 1741, op voor-
 stel van Holland, ter Generalkteit, de na-
 volgende punten vastgesteld. Dat men,
 tusfchen Groot-Brittannie en den Staat,
 vooreerst, nog in beraad zoude hou-
 den, op wat wyze elkander, in tyd van
 nood, by te springen: dat men hét antwoord
 des Konings van Pruise, op 't verzoek,
 door hunne Hoogmogendheden, aan dien
 Vorst, gedaan, zoude afwagten, altoorens
 zig, in sterke bewoordingen, aan hem te
 verklaaren: dat men, by de Koninginne
 van Hongarye, allen aandrang zou gebrui-
 ken, ten einde zy zig met zyne Pruisfische
 Majesteit mogt tragten te verstaan, haar,
 niet te min, verzekerende, dat Groot-Brit-
 tannie en deeze Staat den zelfden goeden wil
 hielden, om aan hunne verbintenissen te
 voldoen, „ so verre het doenlyk en,
 „ voor de Koninginne, dienstig zou worden
 „ bevonden:” eindelyk, dat men ook, by 't
 Hof van Rusland, door 's Lands Gezant te
 Petersburg, zou doen onderstaan, wat zyne
 Rus-Keizerlyke Majesteit, ter ondersteunin-
 ge der Koninginne, zou willen doen? Dit
 besluit wierdt, in overeenkomst met TREVOR,
 daadlyk, werkftellig gemaakt en, wy-
 ders

ders, by afzonderlyke Resolutie, ten zelven dage, verstaan, dat, door den Heere van HOEX, Ambassadeur van den Staat in Frankryk, aan den Kardinaal de FLURY zou worden betuigd: hoe hunne Hoogmogendheden, met bevreemdinge, het nadenken van die Kroon, nopens hunne onderhandelingen met TREVOR, verstaan hadden: dat de verbintenissen, in welke Groot-Brittannie, te gelyk met hun, ten opzichte van 't Hof van Weene, zig bevondt, overal bekend waren, en niet minder, hoe 't laatsgemelde Hof op de vervulling derzelven, te gelyk by zyne Groot-Brittannische Majesteit en den Staat, met alle kragt, hadt doen aandringen; waaruit, natuurlyk, gesprooten was, dat zy, met den anderen, in overleg waren getreeden, wat in deezen te doen? dat zy, daaromtrent, voor als nog, niet verder gegaan waren, dan om den Koning van Pruissi afteamaanen van zyne onderneming op Silezie, en om der Koninginne van Hongarye kennis te geeven, zo van die afmaanninge, als van hunne bereidwilligheid, om haar, zo er geen ander middel overbleeve, den verschuldigden bystand te doen. Dat hunne Hoogmogendheden, 't gewigt kennende, 't welk de Koning van Frankryk ten deezen konde toebrengen, en op zyner Majesteits vriendschap vertrouwende, nimmer voorneemens geweest waren, om deeze onderhandeling voor hem te verbergen, maar 't egter onvoeglyk hadden geoordeeld, daarvan openinge te doen, voor de raadpleegingen over dat werk waren afgeloopen. Dat zy nu, ter be-
 rooninge hunner hoogagtinge voor den Ko-
 G 3 ning

sing van Frankryk en den Heere Kardinaal, dit alles, in vertrouwen, aan den laatstgemelden bekend maakten, met betuiginge, dat het niec slegts van byzondere kragt, maar hun, ten hoogsten, aangenaam zoude zyn, indien zyne Allerchristelykste Majesteit gelyke afmaanninge aan 't Hof van Berlyn geliefde te laten doen, en, wyders, zodanige middelen in 't werk stellen, als zyne wysheid en menschlievendheid, voor de rust van Europa, meest gepast zoude agten. Vier dagen daaraan, gaven de Algemeene Staaten ook kennis van hun gemaakt overleg met Groot-Brittannie aan den Markgraave DE FENELON. Doch, in dit alles, hadden Utrecht en Stad en Lande, ter Generaliteit, niet toegestemd en, by aantekeninge, verklaard, dat zy, in eene zaak, welkers gevolgen zy beschouwden, den Staat en geheel Europa in een gevaarlyken oorlog (die er ook op volgde) te kunnen wikkelen, door de vyf overige Provinciën niet konden worden overstemd, en bevestigende, onschuldig te willen gehouden worden voor de onheilen, welken, daaruit, ten eenigen tyde, byzonderlyk uit hoofde van 't ongedoegen, by Frankryk, nepens de agterhoudenheid der Republiek, opgevat, zoude mogen spruiten. (s) Ook liet de Kardinaal, na verloop van eenige weken, door FENELON, de Algemeene Staaten, naamens den Koning, wel

dank

(s) Secr. Refol. van Holl. 25 Maart en 15 April 1741. bl. 715 — 718 en van 10 Mey 1741. bl. 742 — 757; in welke ook de Resolutie der Generaliteit, van 20 en 24 April 1741, met de, dat tegens gedane, Aantekeningen, gevonden worden.

dankzeggen, voor de gedaane kennisgeevinge, maar met byvoeginge, dat zyne Majesteit, genoegzaame preuven gegeven hebbende van zyne geneigdheid tot vrede, zig ook, gaarne, zou willen leenen, om 't geschil des Konings van Pruissie met de Koninginne van Hongarye te helpen byleggen, „indien hy van 't voorgelagen plan van bevreediging onderrigt ware, en zyne goede diensten van nut konden zyn: maar dat die onderhandeling, reeds voor zo lange, begonnen was door andere Mogendheden, en de verzoening, waarschyndlyk, reeds zo ver gevorderd, dat 's Konings tuschenkomst, tegenwoordig, geheel overbodig scheen.” (t)

Men zag, uit dit staaktjen, zeer ligtelyk, de meening van het Fransche Hof, en onze WAGEN. hadt het oog op deeze plaats, toen hy, zeer wel, zeide, dat het zelve Hof geweigerd hadt, de hand te leenen aan de onderhandeling (u) tot verdrag, 't geen, van deeze zyde, was voorgelagen. De Gezanten van Frankryk, Engeland en der Koninginne lieten, ten deezen tyde, geene moeite onproefd, om de onderscheiden Gewesten tot de verschillende gevoelens hunner meesteren over te haalen. De Engelschen klaagden, dat hunne Hoogmogendheden te lang draalden, met te voldoen aan den duidlyken letter van een wettig Verbond. (v)

Frank-

(t) Secr. Refol. van Holl. 20 Mey 1741, bl. 765 en 766.

(u) WAGEN. alhier, bl. 327, r. 15, v. o.

(v) Geschiedeven Aanteek. van dien tyd: op 15 Apr 1741.

Frankryk en zelf Pruissie oordeelden, dat men, hier, het hoofd te veel liet hargen naar de Britten, en dat deezen 't oog van den Staat alleenlyk op 't bovengemeld Verbond wilden vestigen, om deszelfs aandacht af te trekken van de voordeelen, die Engeland, thans, in de Spaansche West-Indien behaalde, alwaar dat Ryk een' geweldig overwigt van magt stondt te verkrygen: een zaak; zeide men; welke de Regeering hier te Lande, voorheen, altyd gevaarlyk gegagt en, met allen yver, hadt tragten tegen te gaan. (w) Holland, ondertusschen; in welk Gewest, ogter, Dordrecht en Amsterdam meest voor 't beraaden met Frankryk waren; (x) neigde 't sterkste, om der Ke-

nin-

(w) Brieven van M. v. HORTY, 23 Juny 1741. p. 4. 26 Febr. 1742. My was ontfechten, hier boven, by te voegen, dat sommige Provincien, met name Geisterland en Stad en Lande, ter Generaliteit hadden voorgelagen, dat de algemeene Staaten, hunnen dienst aan Spanje en Engeland, ter bemiddeling der geschillen tusschen die kroonen, moesten aanbieden. Ook kwam, reeds ten jaare 1740, het berugte Plan van den Abt. van St. PIERRE in 't licht, by 't welke hy aan de hand gaf, dat Frankryk en de Staat, aan de Afgezanten der twee strydende Mogendheden, hunne bemiddeling, in den Hage, moesten doen voorstaan: dat men moest zien een stilstand van wapenen, op zekere voorwaarden, voor drie jaaren, te treffen; dat, binnen dien tyd, de wederzydsche geld-eiscken, zo als b. v., die was van de Zuidzee-Matichappye, moesten worden afgedaan in den Hage, by meerderheid van stemmen der der Afgezanten van Frankryk, der Vereenigde Nederlanden, Portugal, Zwede, Denemarken, den Keizer, Sardinie en Nepe's, en dat, wyders, 't hoofd-verschil moest worden uit den weggeruimd, door driefierde der Leiden enner steeds aanblyvende, Vergadering (*Diète Generale*) van Europa, op de wyze van die te Regensburg, by schriftelyke toestemminge en verband der voornaamste Mogendheden, op te regten te Utrecht, met inzicht, om op dien voet, eene tydsduurende Vrede te doen bloeien. (*) Dan dit was lieter te bedenken dan uittevoeren, en bleef eene Vrede op 't papier.

(x) Geschreeven Aanteek. van dien tyd, op 11 April 1741

(*) Secr. Resol. Holl. 25 Sept. en 11 Oct. 1741, bl. 83 en 804. Hist. de CHARLES VI. Tom. 6. p. 55-77.

ninginne de verzogte hulpe toetestaan, en besloot, de overige Provinciën te verzoeken, om den ernstigen andrang haarer Majesteit en de duidlykheid van het Traktaat te overweegen: maar, daar allen zig niet, even zeer, van die duidlykheid overtuigd hielden, hadt het veel moeite in, dit verzoek, by sommigen, smaaklyk te maaken. Ook hadt men paaawylyks, in Frankryk, der Staaten meeninge, nopens de derde vermeerderinge van Landtroepen verstaan, of de Kardinaal DE FLEURY en de Sekretaris van Staat, AMELOT, gaven aan 's Lands Ambassadeur VAN HOEY te kennen, hoe men, ten Hove, dit niet anders beschouwde, dan als wilden hunne Hoogmogendheden een algemeenen oorlog tegen de Fransche Kroon onderneemen. Men gelastte den Gezant, het tegendeel van dien te vertoonen, en, hoe men, hier te Lande, niets anders wenschende dan 't vreedzaam genot zyner bezittingen, en slegts verdedigende, geene beschaadigende, Verbonden hebbende tegens eenige Mogendheden hoegenaamd, alleenlyk tot die vermeerderinge gekoomen was, uit aanmerkinge der meenigvuldige Troepen van verscheide Vorsten, welken onze landpaalen omsingelden. De FLEURY beantwoordde dit flauwelyk. (y)

Terwyl men dus oneens was, in deeze Gewesten, oyer het al of niet gewapend bystaan der Koninginne van Hongarye, bragt een huislyk geschil de gemoederen
nog

(y) Secr. Résol. v. [Holl.], 1 Dec. 1741. bl. 108 — 110.
Résol. Staat. Génér. 19 Jan 1742. *Lettres du Cardinal de FLEURY, à M. VAN HOEY, 18 Jan. 1742.*

nog éenigints meer, aan het gisten. LUBBERT ADOLF TORCK, Heer van Rozendaal en Pettecum, met den eersten van Bloemaand dezes Jaars 1741, beëdigd zynde, als gewoon Lid in den Raade van Staate, wegens Gelderland, bleef aanhoudend verschynen in het Kollegie der Admiraliteit te Amsterdam, in 't welke hy, wegens dezelve Provincie, reeds verscheiden jaaren bevoorens, gezeten hadt (z). De Afgevaardigden van Holland ter Vergadering der Algemeene Staaten, oordeelende, dat deeze daad niet slechts zonder voorbeeld was, maar ook aanlopende tegen het 3 Artikel der Instruktie van den Raade van Staate en tegen de 48 en 49 der Admiraliteiten, gaven, daarop, aan hunne Hoogmogendheden in bedenken, of niet behoorde te worden verklaard, dat de twee gemelde *Commissen*, door één en denzelfden persoon, niet gelykelyk konden worden bekleed, en dat, dierhalven, den Raade ter Admiraliteit te Amsterdam moest worden aangeschreeven, reden te geeven, waarom zy den Heere TORCK, aanhoudend, toehunne raadpleegingen hadden toegelaaten; schoon hun niet onbekend konde zyn, dat hy reeds zitting in den Raade van Staate genomen hadt. Men maakte dit voorstel *commisforiaal*, ter Generaliteit (a) en, op den 19 van Bloemaand, wierdt voor *Rapport* uitgebragt, dat

(z) Ik vinde hem op den naamlyst der Gekommitteerde Raaden ter Admiraliteit van Amsterdam, reeds sedert Mey 1717, en, onmidlyk, na hem in Mey 1744; JAN HENDRIK VAN LYDEN, *tot Reizen*. Zie l. c. bl. 12.

(a) Resol. van Holl. 21 Mei 1741. bl. 381.

dat, wyl er geene verbiedende Wet of Resolutie was, de Heer TORCK, in beide Kollegien konde blyven zitten, tot zo lange, zodanig eene Wet by de Bondgenooten zou gemaakt zyn. Vier Provincien, Gelderland, Utrecht, Overysfel en Stad en Lande, omhelsden dit gevoelen. Zeeland; wiens Afgevaardigden het, ten deezen, onder den anderen oneens waren; konde geen stem uitbrengen. Holland nam het over, en also, des onaangezien, 't besluit, by overstemming, door de vier bovengemelde Provincien, wierdt opgemaakt en genomen, weder sprak dit Gewest het zelve, en deedt aanuiginge voor de Heeren, hunne volmagtigets, met voorbehouding van derzelver wye raadpleeginge. Friesland voegde (b) zig by dat gevoelen. Doch de Staaten van Holland, des anderen daags, dit werk overweegende, verstonden, dat, wel verre van in het genomen Generaliteits besluit te berusten, het zelve, met alle kragt, diende te worden tegen gedaan. Zy stelden, egter, vast, dat, alvorens tot sterkere maatregelen te koomen, men, nogmaals, trachten zoude, 't gezegd besluit te doen intrekken, en, in plaats van dien, doch verklaren, dat, zo in dit geval, als in anderen, „niemand, te gelyk, zittinge konde hebben, „is meer dan één van de Generaliteits Collegien van den Raade van Staate, Generaalf- „teits Reeksenkamer en Admiraliteiten,” immers, dat men, in deezen, met geene over-

haast

(b) Resol. van Holl. 19 Mey 1741. N. 407 en 408.

haastinge zou mogen te werk gaan, maar, in aanschouw der gedaane overneeminge van deeze Provintie en die van Friesland, 't besluit, vooreerst, zou dienen op te houden, tot dat men de meeninge der Bondgenooten zelven zoude hebben verstaan. Om meerder ernst te doen blyken, zonden hunne Edele Grootmogendheden, ten zelven dage, zeven buitengewoone Afgevaardigden, uit hun midden, ter Vergaderinge der Algemeene Staaten, met last om, aldaar, nevens de gewoone Afgevaardigden, een wydloopig Vertoog te doen, ter staavinge van derzelve gevoelen en wederlegginge van het verschillende, en, zo zulks van geen vrugt mogte zyn, te verklaren, dat Holland, hoe ongaarne ook, zig verplicht vonde „ de goede ordre en gronden van de bestiering en Regeering van de zaaken van de Unie — te *maintieneren*, en, *omni modo*, het effect van die *Conclusie* te *gentegaan* en te beletten.” Ook besloot dit Gewest, in dat onverhoopt geval, den Bondgenooten schriftelyke kennis te moeten geeven van het gebeurde, en te verzoeken, de handen, tot weeringe van oneepigheden, met hunne Edele Grootmogendheden, in een te slaan, en den Hollandschen Raaden en Ministers van het Kollegie der Admiraliteit te Amsterdam te gelasten, om, midlerwyl, den Heere TORCK, van de zitting in 't zelve Kollegie te weeren, immers, en in allen gevalle, met hem niet te zitten, of in eenige *Besognen* te treden, en, zo hy, 't zy alleen, 't zy met andere Raaden, zaaken, tot de Admiraliteit betreklyk, zou willen behandelen, als dan aan elk' een' te verbieden

den, hem te gehoorzaamen. Van al 't welk ook kennis wierdt *gegeeven aan Burge-meesteren der Stad Amsterdam. (c)

De bezending ter Generaliteit deedt geen vrugt. De Hollandſche Afgevaardigden boodſchaptten terug, dat de vier Provintien zig be-roepen hadden op zeker gebeurde in den jaare 1718, toen de Heer Ris, zittinge den Raade van Staate vergund was, ſchoon hy Equipagie-meester was gebleeven van het Kollegie ter Ad-miraliteit in West-Friesland en het Noorder-Kwartier, en dat, zy onverzetbaarlyk by hun-ne gevoelens volhardende, de Hollanders zig met eene ſterke aantekening; houdende de bo-ven gemelde Verklaaring; hadden moeten dek-ken. De Staaten van Holland gingen, toen, over tot de aanſchryving aan de Bōndgerdooten, agtende en hun vertoonende, dat het geval van den Heere Ris of anderen, die Bedienden, en geenzints Leden, van de Admiraliteiten waren geweest, niet gelyk was aan dat van den Heere TORCK. Ook zonden zy, nu, den reeds vermelden laſt, tot weering van dien Heere, aan de Hollandſche Raaden ter Admiraliteit van Amsterdam af. (d) Deeze hier van, daadlyk; aan 't Kollegie, ten byzyn van den Heere TORCK, kennisſe gegeeven hebbende, antwoord-de de laatſt gemelde, dat hy de Reſolutie van Holland hielt voor kwalyk genomen, * en dat hy zyne zittinge niet ruimen zoude, alvorens de Algemeene Staaten eenen anderen, in zyne plaats,

* Inſer:
moet

(c) Reſol. van Holl. 20 Mey 1741, bl. 409—415.

(d) Reſol. van Holl. 23 Mey 1741, bl. 416—418.

(e) Reſol. van Holl. 25 Mey 1741, bl. 420 en 421.

plaats, hadden benoemd. De Friesche en Groningsche Raaden voegden zig, toen, by de Hollandsche, en de Heer **ARPIUS**, wegens Stad en Lande voor zittende, verklaarde, dat, zo de Heer van Rozendaal zig niet geliefde te verwyderen, hy ook niets in omvraage zoude brengen. Doch dit deedt geene uitwerkinge. De Vergadering wierdt dan gescheiden. Maar toen men dezelve, den volgenden dag, weder opende, de Heer **TORCK** wederom aanwezig was, en de Voorzitter hem af vroeg, „of hy nog van *intention* bleef den Raad bytewoonen?" 't geen hy, met *ja*, beantwoorde, schelde de President, liet den Ontfanger-Generaal, nevens den Equipagiemeeester, binnen koomen, en gelaftte hun, geene bevelen aftevaardigen, ten zy, door hem zelve en den Sekretaris geteekend: ook beval men elk eenen, overeenkomstig de Hollandsche Resolutie, den Heere **TORCK** niet te gehoorzamen: waarin, by de Officieren en Bedienden, Ingezeeten en van deeze Provincie, geene de minste bedenkykheid gemaakt wierdt. Om, verders, alle daadlykheden voortekoomen, kwam de Raad niet meêr, in zyne gewoone Vergaderplaats, by een, maar in den omtrek van het Hof, aan het Huis van den Heere **VAN DEN BOETZELAAR**, zitting hebbende wegens Holland: alwaar de loopende zaaken wierden afgedaan. (f) De Algemeene Staaten hadden, ondertuschen, op voorstel van Gelderland, de

Re-

(f) Resol. van Holl. 26 en 27 Mey 1741. N. 423 en 426.

Resolutie, by hun, nopens dit werk, genomen; ook aan den Raad der Admiraliteit te Amsterdam afgevaardigd: maar, daar hunne Edele Grootmogendheden aan de Hollandsche Raaden verboden hadden, dezelve te eerbiedigen, wierdt zy ter zyde gesteld.

Men handelde dus, ter Admiraliteit van Amsterdam, naar 't Besluit van Holland: doch 't geschil zelve was, daar door, niet ten einde gebragt. De vier Provintien; die het met de laatstgemelde oneens waren; bragten, in 't begin van Zomermaand, hunne tegen-aanteekeninge ter tafele der Algemeene Staaten. Zy beklaagden zig, dat Holland de Resolutie der algemeene Staaten beschouwde, als, by overhaastinge*, genomen, daar zulks niet was geschied, dan na gehouden *Besoigne*. ** Præcisance*

Ook hadt Rozendaal zig, midlerwyl, naar den Haage, ter waarneeminge zyner *Commissie* in den Raad van Staate, begeeven en, by *Requête*, aan hunne Hoogmogendheden verslag van zyn wedervaaren gedaan, met verzoek, om, door dezelve, te worden gehandhaafd. (g) Doch, eerlang, liepen ook de antwoorden der Bondgenooten zelve ter Generaliteit en by Holland in, waaronder die van Gelderland, aan hunne Edele Grootmogendheden, verre de wichtigste was en, voornaamelyk, hier op ter neder kwam. Dat zy, ten allen ryde, geneigd tot onderhoud van eensgezindheid en onderling vertrouwen onder de Bondgenooten, ook, altoos,

altoos, byzonderlyk letten zouden op de ver-
zoeken; door Holland voorgesteld, doch,
des niet te min, zig, in deezen, met dit Ge-
west niet voegen konden, laat staan, door hunne
toestemminge en goedkeuringe, de ondernee-
minge bekragtigen; die het zelve hadt
gelieven werkstellig te maaken, om der Gene-
raliteits Resolutie haar vermögen te benee-
men. Dat de vraag, „ of een Heer, *ge-in-*
„ *roduceert* en *sessie* hebbende in den Raad

„ van Staate, by *continuatie* mogt blyven

„ *fungeeren*, als Raad ter Admiraliteit,” on-
tegenzeglyk, door de gezamentlyke Bond-
genooten moest onderzocht en beslist wor-
den: dat, ter oplossing deezer vraage, by de
Algemeene Staaten, op den twaalfden van
Bloeimaand, te regt, een voorstel was ge-
maakt: dat de Resolutie, daar nopens, na
gehouden *Besoin*, by meerderheid, geno-
men, wettig was, om dat deeze zaak niet
onder die geenen behoorde, tot welken,
naar 's Lands grondwetten, eenpaarigheid
vereischt wierdt: dat de Raaden ter Admira-
liteit verpligt waren geweest, die Resolutie
te eerbiedigen: dat het tegendeel te stellen, 't
zelve zyn zoude, als te beweeran, dat die Raa-
den geen Generaliteits Kollegie uitmaakten: dat
ook de eed, by de Bondgenooten, ten jaare
1635, vastgesteld, als dan zou moeten ver-
anderd worden, en dat het geenzints aan de
Admiraliteiten voegde, te onderzoeken, of de
Resolutien hunner Hoogmogendheden eenpaar-
iglyk waren genomen of niet, nadien,
daardoor, een onderschikt Kollegie, zig het
oordeel zou aanmaatigen over 't gedrag der

Ver-

Vergaderinge , aan welke het ondergeschikt was: 't geen zeer ongerymde gevolgen stonda na zig te sleepen. Dat zy, dierhalven, den Heere van Rosendaal niet uit de *Besognes* hadden moeten sluiten, noch, buiten nood, en tegen de uitdruklyke woorden hunner Instruktie, de Vergadering naar elders verplaatsen, maar de Resolutie der Algemeene Staaten, van den jaare 1687, hadden moeten nakoomen: by welke hun verboden wierdt, de bevelen der Staaten van eenige Provincien, buiten kennisse hunner Hoogmogendheden, te volgen. Dat, uit dit laatste, voortvloeide, hoe ook de Provincie van Holland te ver gegaan was, alzo deeze, door een last, houdende niet alleenlyk aan hunne Raaden, maar ook aan de Ministers der Admiraliteit, zig niet slegts hadt onttrokken aan den eed der Generaliteit; maar zig ook, met uitsluitinge der Bondgenooten, de opperste magt * hadt aangemaatigd over de Bediendens der algemeene Staaten. Dat, dus ^{* Savve. gaarde.} doende, het toelaaten der Leden in de Admiraliteit van Holland alleen zou afhangen, welk Gewest zy niet hoopten, zalk een willekeurig voornemen te hebben, voor 't vervolg: alzo zy dit, volgens eed en pligt, zouden moeten tegengaan. Dat Holland, 't was waar, zyn verrigte hadt zoeken te verdedigen: dat het zig hadt beroepen op de Instruktien van den Raad van Staate en der Admiraliteit, by welken de Leden verplicht wierden tot eene aanhoudende zittinge, ter plaats, daar zig die Kollegien bevonden: maar dat al't geene, daar ter plaats, van die aanhoudende zittingen gezegd wierdt, baarblyklyk buiten zwang was: dat het zelf

H

de

heel bleef: doch dat men dit geweigerd hadt: waar op, eindelyk, en dus niet by overhaasting, 't besluit was gevolgd. Dat zy, dierhalven, de Staaten van Holland verzogten, by nadere overweeginge, van hunne gevoelens af te zien, immers hunne bevelen, aan de Admiraliteit gegeven, in te trekken, en den Heere van Rosendaal, onverhinderd, zyne bedieninge te doen waarnemen, tot dat, by de gezamentlyke Bondgenooten, eene wet of Resolutie, over de onvoeglykheid van een' Heer in twee Kollegien te zenden, zou zyn vastgesteld, waar toe zy geneegen waren, en zig aanboden, een' vasten voet, voor het toekomende, te helpen beraamen: verzoekende, dat hunne Edelmoedigheden in deezen voorslag zouden bewilligen, terwyl zy, andersints, zig, voor alle kwaade gevolgen, onschuldig hielden (h).

Ik weet niet, dat, op dit stuk, te rug geschreeven wierdt, van de Hollandsche zyde, 't geen ook, veelligt, nog grooter verwyderinge zou gemaakt hebben. Doch, eerslang, ontvongen, zo die Provintie als Gelderland, de antwoorden der overige Bondgenooten, op hun vorig aanschryven. Zeeland en Friesland verklaarden zig, nopens 't verschil zelve, voor 't gevoelen der Hollanderen: in Utrecht, was; op 't Rapport van een hier nopens gehouden Besoigne; door de twee voorzittende Leden geen *Akte* uitgebragt, en de Stad hadt het overgenomen. Overys-
fel

(h) Resol. van Holl. 29 July 1741, N. 579 — 580.

fel begreep, dat de meerderheid der Generaliteit, niet te berispen was: maar allen, die zig verklaarden, oordeelden evenwel, dat de twee twistende Gewesten te ver gegaan waren, en beklagden zig, byzonderlyk, over de bevelen, door Holland, aan de Admiraliteit gegeven, verzoekende daarom, dat die Provincie, op eene voldoende wyze, alle verdenking wilde wegneemen, van zig, ten deez, enig gezag boven de andere Bondgenooten te willen aanmaatigen. Zy begreepen voorts, dat, om, ten nutte van 't Gemeenebest, in deze gevaarlyke tyden, de eendragt te doen herontaan, men zig niet moest ophouden, met het onderzoek van 't geschil, maar, de zaak opneemende, zo als zy lag, op de vriendlykste wyze, tot het beste einde brengen, om welke reden zy aan Gelderland hadden verzogt, een' anderen, in plaats des Heere van Rosendaal, ter Admiraliteit van Amsterdam aftevaardigen, en aan Holland, om de gegeven bevelen in te trekken en, met de overige Bondgenooten, zig te vereenigen, tot het neemen eener * verbiedende * *prohibitive.* wet, ter Generaliteit, by welke wierdt vastgesteld, dat een en dezelfde persoon, voorman, in twee Generaliteits Kollegien niet zou mogen zitten. Holland verklaarde, daarop, zeer spoediglyk, ter Algemeene Staats-Vergadering, geen 't minste voornemen gehad té hebben, om, aan zig in 't bijzonder, enig gezag aantemaarigen, 't welk den Bondgenooten in 't gemeen toekwam, maar deezzen weg te hebben ingeslagen, om, dat zy hun de eenigste was toegescheenen, die de zaak in zyn geheel, en de vrye * raadpleeging open, konde houden, zo * *libre*

voor de verdere Bondgenooten, als voor zig zelve. Ik vinde niet, of dit Gewest, wyders, haare bevelen, en Gelderland de *Commissie* der Heeren van Rosendaal, met der daad, introk. Doch 't schynt, dat ROSENDAAL zig uit de Vergadering onthieldt: (i) schoon hy, ten jaare 1745 en 1746, onder den Ontvanger der vry- en gelei-gelden te Arnhem, deedt be-kommeren de penningen, welken hij, „van drie „ jaaren, *tractementen*, baten en *emolumenten*, „ vermeende te moeten hebben, als, in 't Kol- „ legie ter Admiraliteit Amsterdam, *seesie ge- „ had hebbende, sedert 1 Mey 1741, tot des „ laaſſen Mey 1744.*” De Admiraliteit bragt dit ter kennisse der Algemeene Staten, die, zo ik meene, in 't laatst van den jaare 1746, beslooten, om, tot het maaken van een einde aan dit werk, de Admiraliteit te Amsterdam te magtigen, tot het, aan Gelderland, ter hand stellen van zodanige gelden, als aan een Heer, wegens die Provincie, van Mey 1741 tot 1751, *gecommissteerd*, „ *ſoude hebben „ gecompeteerd*: om, daar mede, naar goedvyn- „ den te handelen”, mits de twistgedingen en bekommeringen in Gelderland wierden vernietigd, en zodanige verbiedende wet, in deezen; wierde vastgesteld, als op welke, voorheen, zo dikwerf, te vergeeſch, was aangedrongen (k).

Bl. 360. r. 5. „ *Stad en Lande was nog niet begonnen met het aanwerven der man- ſchap*

(i) Refol. van Holl. 21, 25, 27 July en 22 Aug. 1741. bl. 397—398. 607 en 608. 616—614; 646—652.

(k) Refol. van Holl. 2 July en 16 Dec. 1746. bl. 418 en 768, 799.

ſchap van de derde vermeerdering. Schoon dit Gewest zyne ſtem wel tot dezelve vermeerderinggegeeven hadt, bleef het, egter, zyn geldelyk aandeel ſchuldig, zonder genoegzaame geruſtheid te geeven, voort de voldoening van dien, binnen een' bepaalden tyd. Dit gaf oorzaak, dat de Algemeene Staaten, in Hooftmaand deezes jaars, beflooten, om eene bezending, uit hun midden, derwaarts te doen, die, kort daar aan, wierdt werkſtellig gemaakt wordende, door Holland, daar toe benoemd de Heer JACOB BISMOM, Raad en Penſionaris der Stad Delft. Doch de Staaten van Stad en Lande weigerden gehoor aan die Bezendinge, en gaven, ſedert, ſlegte ſlaauwe hoop van betaalinge, tegens het eerſtkoomende voorjaar (m).

In 't begin van dit jaar 1742, wierdt Delft gedreigd met een' ſtoorgelyken ramp, als haar, ten jaare 1654, wederkaaten was. In de Kruidmakery, een vierde deel uurs bevesten die Stad, vloog 't Korrel- en Stookhuis, nevens een Kachel, met kruid gevuld, onder twee vreeslyke ſlagen, in de lucht. Er rankten, by die gelegenheid, eenige Hoozolders in brand, doch het gelukte der goede zorge van de Delfſche Regeeringe, 't nabyzynde Kruidmagazyn voor dien ramp te beveiligen. Mer dat al, waren agt Kruidmolens vernield, de Kruidmakery byna verwoest, eenige arbeiders en paerden, aldaar, gedood, boomen uit den grond gerukt en de

(g) Refol. van Holl. 218 Sept. en 21 Dec. 1742. bl. 704, 739, 940 en 941.

de, byliggende, Landeryen schier omgekeerd. In Delft zelve, waren, aan de westzyde en in de *Waterslootſche Buurt*, aan veel Huiſen, de daken af de glaſen in-geſlagen; ook hadden sommigen, van binnen; daar zelfs geſlootene deuren van hunne grendelen los ſprongen; eenige ſchade geleden. (n).

Bl. 403. r. 1. „*De Kardinaal de Blauw* ay, die, *zomen zig plagt te verbeelden, doorgaans tot Vrede geraaden hadt.*” De Ambaſſadeur VAN HOEY bevestigt, in zyne Brieven, ſtyf en ſterk, dat de Kardinaal, tot het niderſta zyns leevens, in dit gevoelen bleef, en, ſchoon men, op het zeggen van 't Franſche Hof, ſtyd, niet aan kon, zie ik geene reden, waarom dit gevoelen, alhier, te verdenken (o). Frankryk hadt, door het verheffen des Keurvorſten van Beieren, tot den Keizerlyken troon, een gedeelte van zyn oogmerk bereikt: maar de bewrediging der Koningen van Sardanië en Pruiffe, de aanhoudende nederlag der Franſche Legers, en de vreet van Engeland en den Staat tot openbaare Vyanden te krygen, konden, myne's meenings, dat Ryk, in dit rydpunt, ter beveiliging van zig zelve, zeer wel naar Vrede doen verlangen.

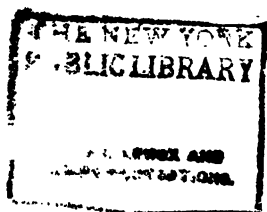
Bl. 423. r. 30. „*Spaansch Eſquader.*” Hier kwam niet van; ook was 't gebrek van penningen zo groot in Spanje, dat, naar de meeninge van sommigen, in 't geheele Koningryk, geene tien millioenen piaſters.

(o) Europ. Merc. Febr. 1742. bl. 143 en 144. Staat der Vereenigde Nederlanden, IV D. 5/4, 438 en 439.

(n) Brief van VAN H. W., 27 Maart 1743.

MR FRANS VAN DER MEER.
Ambassadeur van den Staat der Vereenigde
Nederlanden aan het Hof van Spanje.

lets, klinkende munt, voorhanden waren: en geen men toefschreef, zo aan de kostbaarheid der Spaansche Legers in Savoyje en den Kerklyken Staat, als om dat, gedurende den Engellchen oorlog, veel meer gelden uitgevoerd, dan; van de Westindien, ingelooopen waren (p).

Gedurende deeze onlusten, stierf de Heer FRANS VAN DER MEER, Ambassadeur van den Staat, aan 't Hof van Madrid. Onze WAGEN. en ik, na hem, hebben van dien Staatdienaar moeten gewaagen, als van een der kundigste, doorzigtigste en arbeidzaamste mannen, die zig, thans, in 's Lands dienst bevonden, en op wiens schouders de belangen, niet alleen dezer Landen, maar der gezamentlijke Hanoversche Bondgenoten, aan het Spaansche Hof, een geruimen tyd, veiliglijk, gerust hadden. Steeds yverig voor de eere der Republiek en den bloet van haaren Zeehandel en Koopvaart, hadden zyne Meesteren hem, nog in Grasmaand deezes Jaars, met eenen byslag van vyf duizend gulden, begunstigd. Na zyn overlyden, wierden 's Lands zaaken waargenomen, door zynen Sekretaris GREFLEIN. Eerst in Wintermaand des Jaars 1746, wierdt de Heer JAN LOEWYK HAGANUS VAN WASSENAAR, in zyne plaats, door de Algemeene Staaten, tot Ambassadeur by 't Hof van Spanje, aangesteld (q).

Bl.

(p) Brieven van den Heer van ROY, van 25 Maart 1743. In de Verzameling van *Secrets Staatspapieren* van den Heer Sekretaris der Staaten van Holland, Mr. W. BURM.

(q) Resol. van Holl. 26 April 1743, bl. 230. 16 Dec. 1746. N. 263. WAGEN. Vaden. Hist. 18 D. bl. 290, 447. en myne Aanmerk. 18 stuk, bl. 93, 94 en 127.

Bl. 420. r. II. v. o. Lientenant-Admiraal Grave. De Staten van Holland hadden, ter gelegenheid dezer uitrusting, eenige Vlag-officiëren aangesteld. Onder dezen was de Schout by Nagt GRAVE, Lientenant-Admiraal, by de Meester, en de Kapitein JAN TAALMAN, tot dien zelfden rang, by het Kollegie te Amsterdam bevoor-derd (s).

Bl. 452. r. 12. Tot het Gezantschap aan den Koning van Frankryk — de Heer VAN WASSENAAR aangesteld. Op 't laatst van Sprockelmannd deezes Jaars, was ook, naar Engeland, in buitengewoon Gezantschap afgevaardigd de Heer PHILIPS VAN DEN BOETZELAAR, Heer van Nieuwveen en Lid der Ridderfchap van Holland. Hy verbleef, zonder veel te hebben kunnen slaagen, te London, tot in den Jaare 1745, waar na by, in 't begin des Jaars 1746, op nieuw, derwaart gezonden wordende, in dat van 1747, weder te rugge kwam (s). 't Is my, uit de Staats-Papieren, toebehoord hebbende aan wylen den Heere WILLEM BUIS; toen, eersten Sekretaris der Staaten van Holland en, voorheen, mer zeer veel roem, in bezending, naar Groot-Britannie en elders, geweest zynde (s); gebleeken, dat 't gevoel, 't geen sommige Staatsleden, met naame de Regeering der Stad

(r) Refol. van Holl. 38. Mey 1744. bl. 348 en 349.
 (s) Refol. van Holl. 22. 27 Febr. 1744. bl. 175 en 116. 13 Febr. 18 Decr. 1745. bl. 108 en 1026.
 (s) Waark. Vaders. Hist. XVII. D. 34. 271. 276. 275. 281. en myn Aanmerk. op 't 27. Stuk, bl. 100, 104. 105.

Stad Amsterdam, thans hadden van 's Lands onvermogen, om, in een' oorlog deel te nemen, die den Ingezetenen de hoogste nadeelen stondt toe te brengen en de kasfe te bederven, aanleiding gaf tot deze, in zyn oogmerk zeer nuttige, zendinge: waar van ik, wyl myne Aanmerkingen, op dit XIX. Deel, reeds tot een behoorlyk Stukjen zyn aangegroeid, by vervolg, gelegenheid hoop te hebben, om eenige breeder opgaave te doen.

Bl. 475. f. 15. v. o. „De eerste Griffier der Algemeene Staaten, Mr. FRANÇOIS FAGEL, in Slagtmaand deezes Jaars, verzocht hebbende, ontslagen te worden, werd, door zynen Neeve, Mr. HENDRIK FAGEL, opgevolgd.” Reeds ten Jaare 1737, hadt de Griffier, FRANÇOIS FAGEL, Man van uitstekende kunde in onze en de Buitenlandsche zaken, zyn ontslag verzocht. Maar de Bondgenooten, byzonderlyk Holland, ernstig by hem aanhoudende, om zyne hulp aan de Lande, in deeze drukkende tydsomstandigheden, al was het slegts voor één jaar, niet te ontrekken, voldeed hy aan deezen wensch. Sedert evenwel, te meermaalen, zyn verzoek herhaald hebbende, wierdt hem 't zelve toegestaan, in Slagtmaand des Jaars 1744, toen hy den hoogen ouderdom van, byna, vyf en tagtig jaaren bereikt en den Lande, vier en zestig Jaaren lang, gediend hadt. Zyn Broeders Zoon en Opvolger, Mr. HENDRIK FAGEL, was, reeds ten Jaare 1742, van Commis der Algemeene Staaten, tot tweeden Griffier, aangesteld.

r Lee

"Leven van den Griffier FRANCOIS FAGEL is, door Jonkheer ONNO ZWIER VAN HAREN; befebreven, maar, mynes weetens, nimmer gedrukt geworden (*). Bl. 484. r. v. o. 14. „Het Gefch. — 10, tot hier toe, nog niet beflist." Het Vergelyk tusfchen den Keurvorst van Beieren en dien van de Palts; van 't welk WAGNER, hier, gewaagt; is, op den 7 van Oogftmaand des Jaars 1756, by een Ryks-goedagten, bevestigd geworden (v).

Bl. 504. r. 9. v. o. „Het Hof van Berlyn fcheen — te gelooven, dat er een heimelyk Verdrag geflooten was, tusfchen de Hoven van Weenen en Dresden." Het Hof van Berlyn bedroog zig hier in geensints. Op den 28 van Bloeiimaand deezes Jaars 1745, hadden de Koning van Polen en de Keizerin Koningin, te Leipzig, een naauw en geheim Verdrag, onder den anderen, geflooten, en zig, daar by, wederzyds, verplicht, de wapenen te blyven voeren, tot dat men niet flugs Silezie en 't Graaffchap Glatz weder veroverd, maar den Koning van Pruiffe verder, te ondergebragt zou hebben, en zyn gebied in naauwer grenzen beperkt. De inhoud van dit Traktaat wierdt, in dien tyd, tusfchen de twee verbindende Mogendheden, zorgvuldiglyk bedekt: maar, waar drong het fcherpzinnige oog van FRE-

DRIK

(*) Refo^l. van Holl. 9 Jan. 1737. bl. 13, 17, 24, 1738. bl. 18—20: 28 Maart 1743. bl. 239. van HAREN *Gez.*; in de *Ophelderingen*, bl. 398—399. Europ. Mercur Oct. 1746. bl. 278 en 279 en myne Aanmerk. in dit Stukje, bl. 8.

(v) PUTTAR neuste Gefch. 33. p. 1227. § 530.

DRIK den II niet door? Voor 't overige is dit stuk, in Duitschland, eerst in 't Jaar 1756, doch, hier te Lande, denklyk, laater, bekend, immers openbaar, geworden, en dus geen wonder, indien onze WAGEN., by het stellen van dit zyn XIX Deel der *Vaderlandsche Historie*; 't geen, eerst in 1758, uitkwam; van het zelve, gelyk het schijnt, nog onbewust was. Men hadt 'er, onder anderen, zekere verdeeling by be- raamd der Pruisfische bezittingen, welken men zou mogen veroveren, en het oog, ten dien einde; maar, zo als by de uitkomst bleek, vrugteloos; meest op Maagdenburg en den Saalkreits gewend (w).

DRUKFEILEN IN DIT STUK.

Bl. 10. r. 14, *Staat zeer verkeerdelyk „aan- vallende en verdedigende” lees „verdeedi- gende”*

(w) PUTZER neueste Gesch. 3 B. p. 1183 en 1184, (a) §502.

De Plaat van den Raadpensionaris HEINSIUS, agter dit Stuk te plaatzen, en naderhand by het inbinden, tegenover bladz. 76, van het 18 Stuk.

THE
OFFICE OF THE
SECRETARY OF THE
NAVY
WASHINGTON, D. C.
JANUARY 1, 1900

TO THE
HONORABLE
MEMBERS OF THE
NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

FOR THE
NAVY DEPARTMENT
WASHINGTON, D. C.

BYVOEGSELS

EN

AANMERKINGEN

OP HET TWINTIGSTE DEEL.

BY VOEGSELS
EN
AANMERKINGEN
VOOR HET
TWINTIGSTE DEEL
DER
VADERLANDSCHE
HISTORIE
VAN
JAN WAGENAAR.
DOOR
Mr. H. VAN WYN, Mr. N. C. LAMBRECHTSEN,
Mr. ANT. MARTINI, E. M. ENGELBERTS
EN ANDEREN.

TE AMSTERDAM, BY
JOHANNES ALLART,
MDCCXCVI.

BYVOEGSELS

E N

AANMERKINGEN

OP HET

TWINTIGSTE DEEL.

Bl. 4. f. 11 „De *Ambassadeur der Staten* in Frankryk vernam, al vroeg, dat het misnøegen tegen zyne Meesters toenam. Men begreep, thans, in Frankryk, dat aan de handelingen der Staaten, jegens dat Hof; „men mogte zig (zò als men sprak) pynigen, zò veel men wilde; by geene mooglykheid, eenen anderen zin kon gegeven worden, dan dien van de daadlykste vyandschap. Men gaf dit den Heere VAN HOËY te kennen, met byvoeginge, dat Hunne Hoogmogendheden, langs deezen weg, „den Staat tusfchen den hamer „en het aambeeld stelden“, en dat zy, in plaate van, door eene werkzaame vredelievendheid, de rust van 't Gemeenebest te verzekeren, zig den oorlog op den hals gehaald en Koning LOUWYK geregrigd hadden, om,

A

kan

hen vyandlyk te behandelen, ook zonder 't voorafgaan van oorlogsverklaaringe. Men be-riep zig, nopens dit laatste, op eene plaats van onzen beroemden **DE GROOT**, in zyn Boek van *Vrede of Oorlog*, alwaar geleerd wordt, dat de verklaring van oorloge aan eene of meerde-re Mogendheden (zo als dit, thans, werklyk plaats hadt, ten opzigte van Frankryk tegen Grobt-Brittannie en Hongarye) moest ver-staan worden, zig, van zelve, uit te strekken tot derzelver Bystanders, en dat, daarom, ook de Ro-meinen, den kryg aankondigende aan Koning **ANTIOCHUS**, niet goedgevonden hadden zodani-ge aankondiginge afzonderlyk te doen aan de A-toliers: alzo deezen, openbaarlyk, zyne zyde hiel-den. **VAN HOBX** merkte hier wel op aan, dat, gelyk die algemeene Regel van **DE GROOT** aan veel uitzonderingen onderheevig was, het ook, hier, onnoodig zou zyn, over de toepassing derzelve op de Staaten te redentwisten, om dat het Fransche Hof, nog na de oorlogsverklaa-ringe, aan de bovengemelde twee Kroonen, by het *Reglement* van den 21 van Wyn-maand laatsleeden, betuigd hadt, dat de Vre-de tuschen Frankryk en deezen Staat bleef stand grypen. Doch, schoon men dit, op zig zelven, aan de Fransche zyde, niet wederspre-ken konde, voerde men dien Gezant tegemoete: dat zyne Allerchristelykste Majesteit, tot over-loopens toe, de maate aan hunne Hoogmo-genheden hadt willen toemeeten, maar dat, des niet te min, na dien 21 van Wynmaand, de vyandlykheden, van deezen kant, zo zeef roegenomen waren, dat men ook, aan 's Ko-nings

AANMERK. OP HET XX. DEEL. 3

nings zyde, begreepen hadt, tot sterkere maatregelen te moeten over gaan (a).

Bl. 6. r. 2. „De Vorst van WALDERK — tot Generaal verheeven.“ Die Vorst was, op den 19 van Sprockelmaand deezes jaars 1745, door de Algemeene Staaten, aangesteld, tot „Generaal en chef, over de Troepen van den Staat, in de Nederlanden, gedis-
 „destineerd tot secours — der Koninginne van
 „Hongarye en Boheeme,” en stondt, in die
 „hoedanigheid, onder de bevelen des Hertog-
 „toge van Kumberland, als „Commandant
 „honorair en titulaire van de gantsche ge-
 „confedereerde Armée in de Nederlanden,”
 en van den Graave van KONIGSECK, als
 „Commandant en Chef, ad latus“. Ons Ge-
 meenebest, zig geheel overgeevende en uit-
 puttende ter hulp zyner Bondgenooten, die
 het op drie plaatsen te gelyk, bystondt; en
 die zulks niet geen gelyken yver; zo als
 verder, uit WAGEN. en deezze Aanmerk., bly-
 ken kan; beantwoordeden, hadt, thans, zo
 binnen als buiten 's Lands, drie Opperbevel-
 hebbers of *Generaals en chef*, in zynen
 dienst: naamlyk WALDERK, in de Nederlan-
 den; SMISSAART, aan den Neder-Rhyn; en
 Graave MAURITS VAN NASSAU, in Groot-Brit-
 tannie. Friesland, egter, hadt den Vorst van
 WALDERK niet, voor Generaal, erkend (b).

Bl.

(a) Brieven van den Ambassadeur van Hoor, van 9 April, 7 Mey en 29 Nov. 1745. In de *Verzameling van Secretie Staatspapieren van den Sekretaris der Staaten van Holland* Mr. W. Buys. Vergel., nopens het beoorlogt zonder oof-
 logsverklaring, WAGEN *Vaderl. Hist.* XIII. D. Bl. 144.

(b) Instructie voor den Prins van WALDERK in *Secret. Resol.* van Holl., 30 April 1745. N. 431. *Geflachtsgeschied.* van den tyde

BYVOEGSELS EN

Bl. 8. r. 6. „*De Koning van Frankryk — toog, met het grootste gedeelte zyner Troepen, over de Schelde.*” Hy liet, voor Doornik, zeven en twintig Bataillons en vyftien Esquadrans agter. Deeze meenigte, en dat de Vyand, met zyne Werken, reeds te dicht aan de Stad genaderd was, stelde, volgens 't getuigenis der Franschen zelve, de Staatfche bezetting van Doornik in 't volstrekt onvermogen, om, gedurende den slag by Fontenoi, eenen uitval op de Belegeraars te kunnen doen: die veelligt, andersints, van merklyken invloed op 't gevegt hadt konnen zyn (c).

Bl. 9. r. 6. „*Naauwlyks een half uur, na dat APPIUS zyn post verlaaten hadt, werd, in 't Vereenigd Leger, een algemeen bevel tot den aftogt gegeven.*” Uit dit geval van APPIUS en 't gedrag van 't Regiment van HOMBURG, namen de Engelschen gelegenheid, om op de Nederlanders te smaalen, als hadden zy zig laffelyk gedraagen: doch zy wierden gelogenstraft, door een' Brief des Maarschalks van SAXEN zelve, welke, aan eenen zyner Vrienden geschreeven en der Staaten Gezant van HORY vertoond; de duidlykste getuigenisfe gaf van den betoonden moed der onzen, en van de dapperheid, met welke zy, onder 't gezigt van den Franschen Veldoverften, zig, te midden van 't heevigste vuur, gedraagen hadden (d).

Den Vorst van WALDER en den Generaal van CROM-

(c) Brief van HORY van 17 Mey 1745.

(d) Brief van VAN HORN, 24 Mey 1745. 4. c.

AANMERK. OP HET XX. DEEL. §

CRONSTROM waren, elk', een paard onder 't lyf doodgeschoten. De Brigadier, Graaf VAN EFFEREN, stierf aan zyne wonden (e).

Bl. 10. r. 10. Hy week *met de bezetting* naar het Kasteel. De Generaal VAN DORTH zelve; van wien hier gesproken wordt; week niet naar het Kasteel. Op den dag der overgaave van Doornik; welke Stad, die eene Bezetting van negen duizend vyf honderd mannen in hadt, hy, treflyk, hadt verdedigd (f); een zwaar toeval gekreegen hebbende; wierdt hy, daar door, genoodzaakt binnen dezelve te blyven, en 't bevel van 't Kasteel af te staan aan den Generaal Major VAN BRAKEL. De Algemeene Staaten hadden, midlerwyl, het opgeeven of verdedigen van het Kasteel overgelaaten aan de uitspraake van den Veldmaarschalk, Graave VAN KONIGSECK. Dees, het laatste noodzaaklyk houdende, gaf hier toe last aan den (g) Heere VAN BRAKEL, en die Officier kweet zig, hier omtrend, zeer wakkerlyk, schoon hy, door negentig mortieren en omtrent tagtig stukken zwaar geschut, heevigst wierdt aangeast. Op den 19 van Zomermaand egter, toen alles byna tot een puinhoop gemaakt, de zieken en gekwetsten; die niet meer konden geborgen worden; ten getale van elf honderd en zeventig, in de natte Gaanderien

(e) Europ. Mercur. Mey 1745. bl. 438—243.

(f) Misl. Prins VAN HESS. PHILIPSTHAL, 2 April 1745. in geschreev. Aanteek. ter Vergad. van Holl. zie ook Europ. Mercur. Mey 1745. bl. 250.

(g) Geschreev. Aanteek. gehouden in de Vergadering van Holl. 10. Juny. 1745.

BYVOEGSELS

ryen opgepropt lagen, en men het niet doenlyk oordeelde, den algemeenen storm af te wagten, besloot de Bezetting tot de overgaave der Vestinge, indien 'er eene eerlyke *Capitulatie* te bedingen was: waar over men straks, in onderhandeling kwam. De Franschen eischende, dat de Bezetting, tot Louwmaand des jaars 1747, niet tegen den Koning of zyne Bondgenooten zoude dienen, weezen de onzen dit, in 't eerst, als hart en onaanneemlyk, van de hand en zonden, tot tweemaal toe, naar den Markgraave van *Vaudreuil*, om hier in eenige verzagting te bekoomen. Dan, na dat dees, op zyne eere, verklaard hadt, dat de Koning hier in geene verandering maaken en zelfs niet dulden zoude, dat men hem hier over nader sprake, besloot de meerderheid van den Krygsraad, uit hoofde der onmooglykheid van langer verdediging, in 's Konings voorwaarden te berusten: van welk gevoelen egter de Bevelhebber VAN BRAKEL, de Generaal Major LEEUWE en de Luitenant Kollonel MACKAY verschild hadden (h)

Bl. 11. r. 2. „*Het Fransche Hof — oordeelde, dat deze — en diergelyke bezettingen niet onder de hulp troepen, voor den Koning van Groot-Brittannie geschikt, mogen gebruikt worden.*” Ik vinde dat, toen, in Herfstmaand, tot het verzenden dezer
Re-

(h) Brief van den Gen. Major VAN BRAKEL, 21 Juny 1744. in de verzamel. van Secr. Staatspap. U. f. vergel. Nederl. Mercur. Mey en Juny 1745. bl. 249—252, en bl. 289—290.

AANMERK. OP HET XIX. DEEL. 7

Regimenten beslooten wierdt, die van Utrecht de eenigste waren, welken begreepen, „ dat, voor al, zorge moest worden gedraagen, dat, door het leveren der Troepen, geen indragt mogt worden gemaakt in de „ *Capitulatie* van Doornik en Dendermonde „ de (i).”

Bl. 14. r, 10. „ De Abt DE LA VILLE — sloeg, *slechts* vier dagen na 't overgaan van Nieuwpoort, ter algemeene Staatsvergaderinge, het houden eener Byeenkomst voor.” Schoon de Abt, tot dien tyd toe, gewagt hadt, hier nopens, een *Memorie* aan de Algemeene Staaten over te geeven, hadt hy, egter, reeds meer dan drie maanden te vooren, nopens dit werk, met de voornaamste Staatsleden, hier te Lande, gehandeld: doch dit wierdt zo geheim gehouden, dat men er, zelfs in de *Sekreete Resolutien* van Holland, voor zo verre ik zie, niet van gewaagd vindt. My is evenwel, in een egt stuk van dien tyd, het navolgende voorgekoomen.

De Raadpensionaris VAN DER HEIM, op den 22 van Bloemaand deezes jaars 1745, dat is daags voor de overgaave van Doornik, zig in de Vergadering van Holland bevindende, tot het houden van een *Besoigne* over de zaaken van den Kryg, liet de Abt DE LA VILLE zig aandienen en verzoeken, „ hem *Raadpensionaris* een woord te spreken.” De Heer VAN DER HEIM, daar op, na verzogt en bekoomen verlof, uitgegaan zyn.

(i) Mf. Aantek. ter Vergader. van Holl. 7 Sept. 1745.

zynde, gaf, by zyn' te rugkomst, aan de Staaten te kennen: I. „ dat de voornoemde Abt ge-
 „ last was, uit naam van den Koning zynen
 „ Meester, te verklaaren, dat zyne Maje-
 „ steit, niettegenstaande de behaalde over-
 „ winninge in Vlaanderen en de gunstige
 „ gevolgen, die er, voor hem, uit te wag-
 „ ten waren, als nog volkoomen geneegee-
 „ bleef, tot het aangaan van Vrede, op *ega-*
 „ *ls* en, voor zyne Kroon, draaglyke *condi-*
 „ *tien*, niet twyfelende, of de Staaten Gene-
 „ raal zouden, daar toe, insgelyks geneegee-
 „ zyn: waar toe de Abt dit *Declaratoir*
 „ ook aan hunne Hoogmogendheden doen
 „ zoude: II. dat hy, Raadpensionaris, den
 „ Abt gevraagd hebbende, of hy eenige
 „ verdere *ouvertures* konde geeven, dees ge-
 „ zegd hadt van *neen*, maar te hoopen,
 „ dezelve, eerlang, van zyn Hof te zullen
 „ ontvangen.”

De zaak, hier op, in omvraage gebragt zynde, oordeelde de Ridderfchap, dat deeze wyze van kennisgevinge wonderlyk en geheimzinnig moest voorkoomen, te meer, daar een voorstel van zo veel gewigt, voorheen, timmer raauwelyk en op zo ongelegen tyd, maar, altoos, na eenige voorgaande verwittiging, plagt te geschieden: eene aanmerking, die zy begrepen, dubbeld te weegen ten aanzien van den Abt DE LA VILLE, als die voor een' voorzigtig en verstandig Man doorging. Dat, intussehen, deeze aanspraak het verwekken van nader onder de Provintien ten oogmerke hebbende, het der Ridderfchap; als niet wetende, of en op wat wyze, de Abt deeze zaak by

byde Algemeene Staaten zoude brengen; bestoefschien, dat de Raadpensionaris, ook maar eenvoudiglyk, ter Vergadering hunner Hoogmogendheden, diende te verklaren, dusdanige aanspraak van meergezegden Abt gehad te hebben, terwyl men, verder, het antwoord aan hem, ter Generaliteit, hier op moest trachten te doen neêrkoomen, dat hunne Hoogmogendheden, insgelyks, niet meerder wenschten, dan eene bestendige en regtmaatige Vrede, waar toe zy, van hunnen kant, geneegen waren alles by te brengen en, hier omtrend, nadere openingen van de zyde van Frankryk verlangden en verzogten, ten einde dezelve aan hunne Bondgenooten smaaklyk te kunnen maaken. De overige Leden voegden zig by 't gevoelen der Ridderfchap, en allen namen de geheimhouding aan.

Weinigen tyd daar na, deedt de Abt een gelyk en mondeling Voorstel aan de Algemeene Staaten, en hunne Hoogmogendheden beflooten straks, tot een antwoord, hoofdzaaklyk overeenkomstig aan het, zo even gemelde, gevoelen van Holland. Zo dra was hem dit besluit niet bekend gemaakt, of hy begaf zig weder naar den Raadpensionaris, hem zeggende, dat, schoon hy nog niet volkoomen gelast was, hy egter wel eenige voorfagen zou kunnen doen, die met het gevoelen van zyn Hof strookten en 't vrede's werk zouden kunnen bevorderen. Zy bestonden hier in:

1. Dat de byftand, welêer, door Frankryk aan 't Huis van Beieren beloofd, moest begreepen worden, door de verzoening van dat Huis met het Weener Hof, van zelve

vervallen te zyn. 2. Dat Frankryk zou aanneemen, geene belemmering aan de keuze van een' Keizer toetebrengen, mits andere Mogendheden van 'sgelyken deden. 3. Dat de Koning zig, ten opzigte der Oostenryksche Nederlanden, gemakkelyk zou verstaan met de Staaten. 4. Dat Spanje met Engeland zou kunnen bevredigd worden, door, aan de eerstgemelde Mogendheid, eenig ander grondgebied te bezorgen, tegen den afstand haarer eischen op de Oostenryksche Nalaatenschap, waar tegen zy, wederom, aan Engeland, eenige voordeelen zou moeten overlaaten in de vaart op haare West-Indiën. 4. Dat Frankryk het ontrusten zyner Bondgenooten niet zou behoeven toe te laaten. Zelf liet hy zig, kort na deezen, nog eenigzints nader uit, zeggende: 1. dat de Koning niet begeerde, iets van de Nederlanden voor zig te behouden, mits men hem 't herstellen der verbryzelde Vestingwerken niet vergde. 2. dat hy, Abt, nopens de Landstreek, aan Spanje af te staan, niet genoeg gevat was, maar dat men, daar over, met den Spaanschen Ambassadeur spreken moest. 3. Dat, tot het bekoomen van Vrede, noodig ware het houden van eene Byeenkomst, op de een of andere plaats.

De Raadpensionaris, het laatste punt; van 't welk, tot nog toe, geen gewag was gemaakt; 't eerste opvallende, antwoordde: dat het houden eener Byeenkomst van weinig nut zyn zou, indien de zaken niet, vooraf, bereid en tot eenige rypheid gebragt waren: om welke reden, en na dien

al dit bovengemelde, slegts van mond tot mond, verhandeld was, hy den Abt verzocht, deszelfs Voorstel in geschrifte te verwachten en over te geeven, ten einde men daar over met ernst zou kunnen raadpleegen, en ook de gedagten der Bondgenooten inneemen. Doch „de Abt weigerde dit, om „der anderen, om dat H. H. M. ook, „voor deezen, de overgave hunner gedagten, in geschrifte, geweigerd hadden.”

Na dat de Heer VAN DER HAEM, van dit alles, verslag in Holland hadt gedaan, namen de Leden, onder belofte van de diepste geheimhouding, het besluit, om „in de Be- „*soigne* met den Raade van Staate, weder- „om, van deeze laatste *entrevue*, Rapport „te doen, en het daarheen, ter Generali- „teit, te dirigeeren, dat gem. Abt zou worden aangezegd: dat H. H. M. hadden gehoopt, meerder zekerheid te zullen gekreegen hebben van de *sentimenten* van den Koning, waar van Hy H. H. M. zyne *Depositarisfen* wilde maaken, ten einde, „daar over, met meer ernst te kunnen „*delibereeren*, met hunne *Geallieerdens* er „van te spreken en die aan dezelve „smaaklyk te maaken: dat men, als nog, „daarop *insisterde*, en dat, ingeval de Abt „zulks kwam te doen, men hem beloofde „dit werk, met de uiterste *secretesse*, „te zullen behandelen, en niet, dan zeer „weinigte personen, daar toe zoude ge- „bruiken (k). De

(k) Mf. Aanteek. van 't voorgevallen ter Vergad. van Holl.
22 Mey, 11 Juny 1745.

DE LA VILLE, sedert, ook dit, of soortgelyk ; antwoord ter Generaliteit bekoomen en er den Koning verslag van gedaan hebbende, schieen dit werk, in 't eerst, agter uitgezet te worden, door 't wasfchend misnoegen zynar Majesteit, nopens de aanhoudende hulp van den Staat aan hunne Bondgenooten (1). Maar, na dat DE LA VILLE, in 't begin van Oogstmaand, op 's Konings woord, verzekeringe gegeven hadt, dat de grond van dit Gemeenebest, door de Fransche wapenen, zou worden ge-eerbiedigd (m), kreeg hy, vervolgens, last, om, in geschrift, dat Voorstel tot het houden eener Byeenkomst te doen, 't geen hy, op den 9 van Herfstmaand, ter Generaliteit, inleeverde, en van 't welk onze WAGN., in den tekst, spreekt, maar 't geen, uit het voorgaande, nu blykt, een gevolg en gedeeltelyke herhaaling geweest te zyn van al dat geene, waar toe de reeds veel vroeger plaats gehad hebbende en, zo even gemelde, onderhandelingen, ook op dat punt, aanleiding gegeven hadden.

Bl. 14 r. 7. v. o. „ *Men toonde, zo wel hier als te Londen, kleine genegenheid, om zulk een' voorslag te omhelzen.*” Eenige Staatsleden, egter, dagten, nu reeds, vry gunstig op 't houden eener Byeenkomst, als 't eenigste middel, om deezen drukken den oorlog te eindigen. Ook zie ik, hoe de

(1) Europ. Mercur. July 1746. N. 75 en 76.

(m) Ms. Aanteek. U. f. 12 Aug. 1745.

de Sekretaris der Staaten van Hölland, Mr. WILLEM BUYS, Man van veel kunde en invloed, al eene pooze geleeden, den Engelschen Staatsdienaar, Graave VAN HARRINGTON, door den Heere HENRIK HOP, der Staaten Gezant in Groot-Brittannië, hadt doen vertoonen, „ Dat het, voor Ergeland, „ en den Staat, zeer zwuur zou zyn, den te- „ genswoordigen, seer onbreuſen, oorlog te „ *continueeren*, „ en dat men, soor met den „ anderen te spreekken, mogelyk *temperamen-* „ *ten* zouden kunnen vinden.” HARRINGTON betuigde, het met den Hollandſchen Staatsdienaar eens te zyn, en niemand bekwaamer dan hem tot zodanige handelingen te oordeelen: maar, door Hop, gedrongen, om zyne eigene gedagten, nopens dit werk, nader mede te deelen, „ heeft hy” (schreef de Gezant) „ onder zeer veele *protestatien* van „ vertrouwentheyt, zulcks egter *gerela-* „ *deerd* (n).” De nadeelige Veldtogt, die hier op volgde, deedt hem eerst, opentlyk, tot vrede neigen (o). Te Parys klaagde men, thans, dat veele schendschriften, ter aanvuuring van den oorlog, te wyten waren aan de pen van Fransche Hervormden, die, om 't geloof, uit dat Ryk, herwaarts gevlugt waren (p).

Bl.

(n) Eigenhandige Missive van den Heere Extraord. Envoye H. Hop, gez. te Hanover, den 29 Juni 1745. In de Verzamel. van Secreete Staatspapieren van den Heer Sekret. Buys.

(o) Vergel. WAGN. alhier bl. 23 en 26.

(p) Brief van van HEER, 2 July 1745. l. c.

Bl. 15. r. 7. v. o. „*De opstand in Schotland noodzaakte den Koning van Groot-Brittannië, alle de Engelsche Troepen — naar huis te ontbieden.*” De Algemeene Staaten zagen dit, egter, niet gevoelloos aan. In 't laatste van Wynnaand deezes jaars 1745, lieten zy, hier over, den Engelschen Gezant onderhouden en hunne bevreemding betuigen, dat zodanig opontbod, met zulk eene spoed, en zonder het minste overleg met den Staat, wierdt werkstellig gemaakt, op een' tyd, dat de Groot-Brittannische Natie, buiten dien, genoegzaame hulpmiddelen in zig scheen te hebben, om tegen alle buitenlandsche opstanden zig te beveiligen, alsoo hunne Hoogmogendheden niet wisten, dat men, voor als nog, aldaar, eenigen buitenlandschen aanval te wagten hadt. Dat, midlerwyl, het gemis van een zo groot aantal Troepen, uit de Nederlanden; 't geen men, hier te lande, op vyf en twintig duizend man begrootte (r); dezelven, met naame de plaatsen van *Barrière*, blootstelde voor den eersten Aanvaller; en dat, by 't veroveren van die plaatsen, de Staat niet slegts geene zekerheid meent hadt voor zig zelve, maar ook voor Groot-Brittannië van geen nut konde wezen. Dat, dierhalven, al eens gesteld zynde, dat 't gevaar voor dat Ryk zo groot was, als men, in Engeland, scheen te vermoeden, hier

hier uit voortvloeide, dat, zo de noodzaaklykheid het te rug voeren der Engelsche manschappen derwaarts vorderde, de aart van 't werk ook vermitschte, dat, teffens, voor 't behoud der Oostemryksche Nederlanden hadt behooren gezorgd te worden, als zaaken die van den anderen onafscheidelyk waren. Dat zyne Majesteit wel hadt laaten verzeke- ren, dezelve Troepen te rug te zullen zen- den, zo dra zy in Engeland niet meer noodig waren, maar dat, onder dit wagten, de Nederlanden konden verloren gaan. Dat zy, daarom, den Heere TRAVOR verzogten, deeze zaak aan zyne Groot-Britannische Majesteit; aan wien, onlangs, ook de Heer van den BORTZELAAR weder afgevaardigd wierdt (s); ten ernstigste voor te draagen, met ver- zoek, de derde verzending *; wyl er, nu, * *Data- chemen.* reeds twee gedaan waren; voor als nog, op te schorren en; zo de nood het tegendeel kwam te eischen, als dan, met hunne Hoogmogendheden, te overleggen, op welke wy- ze dezelve, door andere manschappen, zoude kunnen worden vervangen? Dan, dit en de last hünner Hoogmogendheden aan den Op- perbevelhebber der Nederlandsche Troepen, Vorst van WALDER, om, hier nopens, de gun- stige gedagten van den Hertoge van Kumber- land in te winnen (t); als mede het nader beklag der Staaten; schoon zeer sterk; was

(r) Secr. Refol. van Holl. 26 Dec. 1745. bl. 476.

(t) Secr. Refol. Staat. Gen. 14 en 21 Oct. 25 en 31 Dec. 1745.

van geen vrugt. De Engelschen wierden naar Groot-Brittannie overgescheept, en niet te rug gezonden, dan in 't volgende jaar, en na de opstand in Schotland gedempt was, zo als men dit laatste, ook by onzen *Wag. 82N*, op zynen tyd, zien zal (*u*).

Bl. 15. o. n. „Hier door *werdt het vereenigde Leger, welk veel geleden hadt, in 't gevegt by Fontenoi, nog meer verzwakt.*”

Men dient zig hier te herinneren, dat, buiten 't vertrek der Engelschen en 't verzenden der zes duizend man Staatschen, de Legermagt der Bondgenooten merkelyk was verzwakt geworden, door dien, op 't laatst van den jaare 1744, en 't begin van 't volgende, eenige Oostenryksche, Hanoversche en Staatsche Troepen, (de laatste ten getale van wel agt duizend man) naar den Neder-Rhyn gezonden waren (*u*), tot voorkooming van eenen inval, met welken men, aldaar, door 't Fransche Leger, onder den Maarschalk DE MAILLEBOIS, bedreigd wierdt. Aan 't afweezen deezer Manschap, die, te samen, een maatig Leger zoude hebben uitgemaakt, en op welker terug komst, tegen 't openen van den Veldtocht deezes jaars 1745, men, al hier, gerekend hadt, schreeven hunne Hoogmogendheden ook, byzonderlyk, 't verloop der zaake toe, agtende, dat men, sints Wynmaand des jaars 1744, tot Slagtmaand 1745, wel dertig duizend man, uit de Nederlanden, getrokken hadt. Dit alles viel den Staat te

(*u*) Verg. *WAG. Vad. Hist.* 19 D. 64. 589.

harder, om dat hy, boven zyn vermogen, alle kragten, van meer of aan, hadt ingespannen en, zelf na den ongelukkigen Slag by *Fontenoi*, vyf Bataillons, buiten zyn verplicht aantal, by het Leger gevoegd en veertig duizend man der gemeene zaake hadt bygezet (v).

Bl. 17. r. 6. „ *De Stad* (Brusfel) — „ hevig aangetast — gaf zig over.” De Lieutenant Generaal VAN DER DUIN voerde, binnen de Stad, het bevel, schoon de Oostenryksche Gouverneur, Graaf van *Lanoy*, ’er zig mede bevondt. VAN DER DUIN, door een’ Boer, zeer behendiglyk, by een *billet* des Prinzen van *Waldeck*, tyding gekreegen hebbende, dat men, den 20 van Sprokkelmaand, ontzet te wagten hadt, verdeedigde zig, ondanks ’t vuur des Vyands, en gebrek aan veele krygsmoodwendigheden in de Stad, zeer dapperlyk en hieldt het uit, tot ’s middags, ten zes uren, van den gezegden dage, toen hy, geen ontzet bekoomende, en reeds méér dan eene brès in Stadsmuur en Hoornwerk gemaakt en de meeste Werken vernield zynde, zig verplicht vondt, met den Vyand in eerlyk gesprek te treden, By ’t welk hy een wapenstilstand van vier dagen voorsloeg, in diervoege, dat hem vergund mogte worden, binnen dien tyd, aan ’t Leger der Bondgenooten den benaauwdten staat van Brusfel te kennen te geven, mits doch de Stad aan de Franschen afstaande, indien hy, binnen de gemelde vier dagen, ’t be-

(v) Secr. Resol. Staa. Gener. 45 Nov. 1785. en Secr. Resol. van Holl. 24 Nov. 1745. bl. 463, en 22 Jan. 1746. bl. 498.

beloofde ontzet niet verkreeg. Dan dit en verscheide overige punten hem afgeslagen wordende, schoot hem niets anders over, dan het sluiten der *Capitulatie*, tot den volgenden dag, uit te rekken, toen hy, by ontstentenis van hulpe, tot de daadlyke overgaave moest besluiten. (w) De Prins van *Waldck* wierdt, sedert, verdagt, als hadt hy in deezen geen' genoegzaamen yver betoond: doch de algemeene Staaten, by wien hy zig verdedigd hadt, hielden hem buiten schuld (x).

Bl. 19. r. 2. „*Zy merkten aan*” ’t Geen thans eenige Leden van de Regeeringe aanmerkten, heeft men, grootendeels, hier boven, (y) gezien, reeds in ’t voorige jaar, ’t begrip der algemeene Staaten geweest te zyn. Met dat al, was, thans, de meerderheid tegen ’t aangaan van een Verdrag van onzydigheid, om dat zy eene gunstige verandering van zaaken; waar van de gronden, straks, by onzen *WAGEN.*, volgen zullen; meende te kunnen voorstellen.

Bl. 20. r. 7. v. o. „*Het elfde punt*”
Lees „Het *dertiende* punt van het Utrecht-
sche Verdrag van Zeevaart en Koophandel,
„ van den jaare 1713, en op het *afde* punt”
enz. (z).

Bl. 21. r. 9. v. o. „Eerst by Holland,
— beslooten, *een* gevolmagtigden Staatsdienaar
derwaarts” (*d. i.* naar Frankryk) „*te zenden.*”

(w) Eur. Merc. Febr. 1746. Bl. 139—160.

(x) Mf. Aanteek. van deezen tyd.

(y) Zie myne Aanmerk. alhier bl. 14-16, op *WAGEN.* N. 15.
r. 7. v. o. en bl. 15. o. r.

(z) *Memoire de l'Abbé DE LA VILLE*, I Ogr. 1746.

AANMERK. OP HET XX. DEEL: 1)

den." Na dat, op den 16 van Wint^{er}maand deezes jaars 1745, by Holland, beflooten was, den Koning van Frankryk te verzoeken, het geschil, nopens 't. opbrengen der drie Oost-Indische Schepen te Batavia; van welken onze WAGEN., zo even, gewaagd heeft; by wyze van minlyke schikking tusschen wederzydsche partyen, te doen uit den weg ruimen, liep, op den 8 daar aan, in den namiddag, een Renbode in van den Ambassadeur VAN HOEY, met tyding, dat de Markgraaf D'ARGENSON hem, uit naam van den Koning, hadt gezegd, dat, „ in-
 „ dien, op den eersten van Louwmaand naast
 „ komende, de zaak der drie Schepen niet,
 „ op de eene of andere wyze, was afgedaan,
 „ de Koning in overweeging zou neemen,
 „ welken weg hy, met dit Gemeenebest, zou
 „ moeten inslaan (a).” Hunne Hoogmogendheden, hier op, des avonds, buitengewoonlyk, Vergaderende, wierdt de Bode, ylings, aan den Heere VAN HOEY te rug gezonden, met de Resolutie, dien zelfden morgen, ter Generaliteit, nopens 't bovenstaande geschil, genomen, en die, 't eenemaal, overeenkomstig was met de Hollandsche van den 16 bevoorens. De Staaten van dit Gewest waren juist, des morgens van den meergezegden 18, tot den 6 van Louwmaand, gescheiden, en de Leden, naar style, terstond, naar hunne Steden vertrokken, alwaar deeze maare, by eenigen van de-
 zelv

(a) „ Que si, au premier Janvier prochain, l'affaire des trois vaisseaux des Indes n'estoit pas decidee, le Roy ayeroit a la conduite, qu'il y a, a tenir avec la Republi- que.”

zelve, vry wat ontzetting baarde, welke, denklyk, te sterker was, wyl VAN HOEV, kort te vooren, hadt gemeld, dat 'er een Oorlogs Verklaring, tegen den Staat, op de pers was. Maar de Regeering van Dordrecht, een' stap verder gaande, schreef, daadlyk, aan Gekommitteerde Raaden, hoe zy, ondanks het ruuwe seizoen, het te rug roepen van hoogstgezegde Vergaderinge, tegen den 28 der loopende maand, hoogst noodig oordeelde, om dat 'er, als dan, antwoord uit Frankryk konde inloopen, en 'er, zo men vernemen mogte, dat het voorstel van den Staat aan Frankrijk niet beviel, nog even tyd zoude zyn, om, voor het einde van het jaar, eene nadere Resolutie derwaarts te konnen zenden. Ook voldeedt de Raad aan deeze aanmaaninge, en de Staaten kwamen, ten gezegde dage, by een (b). Des anderen daags; 't was de 29 van Wintermaand; gaf de Raadpensionaris kennisse van een' naderen Brief van den Ambassadeur VAN HOEV, houdende: „ dat „ by de Resolutie van den 18 ontvangen „ en, nog ten zelve dage, den Markgraave „ VAN ARGENSON medegedeeld hebbende, „ dees hem betuigd hadt, hoe de Koning „ over dezelve *even min voldaan ware, als over „ alle de voorgaanden, en dat zyne Majesteit „ zig, nogmaals, hieldt aan deszelfs verklaringe, van, voor den 1 van Louwmaand, „ afkomst te willen hebben.*” Dordrecht, toen
het

(b) Refol. van Holl. 28 Dec. 1745. bl. 1029. Misf. Van VAN HOEV, 10 Dec. 1744, en *circulaire* Misf. van den Raadpension. aan de Steden: in *Verzameling van Secr. Staats-Papier. van Mr. W. Buys.*

het woord vattende, verzogt, dat het hun mogte vrystaan, naar maate der aandoe- ninge, welke zy, nopens eene zaak van zo veel gewigt, gevoelden, hunne me- ninge in vertrouwen van geheimhoudinge, voortestellen. „ Niemand; zeiden zy; die „ de zaaken van dit Gemeenebest, zonder „ vooroordeel, beschouwde, konde ontken- „ nen, hoe het zelve, verlaaten van den „ Keizer, van Groot-Brittannie en alle „ zyne Bondgenooten, nimmer in zo groo- „ ten gevaar, dan thans, geweest was: „ geenzints droegen zy dit voor, om de „ Leden kleinmoedig te maaken, maar al- „ leenlyk om, op de ernstigste en spoedig- „ ste wyze, te beraamen, hoe zig, in die „ omstandigheden, nopens Frankryk te ge- „ draagen. Volgens berigten, hun, van an- „ dere Hoven, toegekoomen, konden zy hun „ Edele Groot-Mogendheden verzekeren, „ dat Frankryk, om veele redenen, een „ kwaad oog hadt op den Staat, waar om- „ trent het onvoorzigtig, ja gevaarlyk, zyn „ zoude, het uiterste af te wagen. Slegts „ twee onderwerpen van overweeging waren „ er, *Vrede*, of *Oorlog*. Door de keuze van „ het laatste, wierdt de Republiek blootgesteld „ aan eene daadlyke overrompeling, die, „ met geene mooglykheid, was af te wee- „ ren. Om dit dan voor te koomen, schoot „ niets over, dan zyne keuze tot het eerste „ te bepalen en, daar nopens, ten spoedig- „ ste, in onderhandeling te treden. De „ twist, over de Oost-Indische Scheepen, „ was geen zaak, om er 't Land aan te

„ waagen: men behoorde dien aan Frank-
 „ ryk toe te geeven, op eene wyze, die
 „ minst kwetzende was voor de eere van
 „ den Staat: ook moest men, hoe eer hoe
 „ beter, een' bekwaam' persoon naar het
 „ Hof van LODEWYK XVI. afzenden,
 „ om zo het een als het ander te bevoor-
 „ deren.”

De Ridderfchap en de overige Leden, dit voorftel van te verren uitzigte agtende, dan om er, daadlyk, op te besluiten, wierdt zulks *commisforiaal* gemaakt aan een groot *Befoigne*, 't geen, den volgenden dag, wierdt gehouden, doch geenzints beantwoordde aan 't verlangen van Dordrecht. Op 't punt der *drie Schepen*, begreep men wel, onder anderen, hoe het noodig ware, den Koning te doen zien, dat men hier, in alles, 't gevoelen der Nederlandfche Oost-Indifche Maatschappye niet billykte, doch men wilde, des niet te min, by zyne Majesteit aandringen, op het nederleggen van dit gefchil, by minlyke fchikking: welk gevoelen, by Holland, op den 30 van Wintermaand en, den volgenden dag, ter Generaliteit, doorging. Ten opzigte der bezendinge van een bekwaam' persoon naar Frankryk, tot bevordering eener bevrediging, oordeelde de Ridderfchap en de meerderheid der Steden, dat die zaak, immers voor als nog, ontydig en aan te veele zwaarigheden onderworpen was (c). Maar, na dat de Koning, op den 1 van Louwmaand des jaars 1746, het Verdrag

van

(c) Ml. Aant. uit de Vergader, van Holl. 29 en 30 Decr. 1745.

van den jaare 1739, daadlyk, hadt ingetrokken, zonder, sedert; ook na de Resolutie van den 31 van Wintermaand 1745; die hem mede niet voldeedt; hier in eenige verandering te willen maaken, ten zy de Staat; tegen wien hy verklaarde, niet alleen deeze maar, veele andere bezwaaren te hebben; een Verdrag van onzydigheid wilde sluiten, (d) gevoelde men, allengskens, meer en meer, de noodzaaklykheid, om aan het tweede gedeelte van het Dordtsche Voorstel te voldoen; want, daar men, aan de eene zyde, zig, nu, met Venerie, Hamburg en andere onzydige Mogendheden, die geen Koop-Verbond met Frankryk hadden, zag gelykgesteld, en, aan den anderen kant, de Bondgenooten; by welken men op daadlyke hulp, tegen een' Franschen inval, hadt aangehouden; (e) zeer weinig hoop hier toe gaven, als zelfs de handen vol hebbende, door al het welke men 's Lands behoudenis oordeelde, aan een zyden draad te hangen (f), wierdt er, op 't laatst van Louwmaand, by Holland en, op den 1 van Sprokkelmaand, ook ter Generaliteit, beslooten, om den Heere VAN WASSENAAR-TWIKKELO, in buitengewoon, Gezandschap naar 't Fransche Hof, te zenden: hoe zeer eenige Leden begreepen hadden, dat zodanige bezending den yver om ons in veiligheid te stellen, zo in den Staat zelve, als by de Buitenlandsche Bond-

(d) Misf. van VAN HOEV, 7 Jan. 1746. en Secr. Ref. Holl. 13 en 15 Jan. 1746. bl. 486 en 488.

(e) Secr. Refol. van Holl. 24 Nov. en der St. Gener. 16 1745, en Mf. Aanteek. in Holl. 29 Dec. 1745.

(f) Misf. H. H. Mog. Refol. Holl. 4 Jan. 1746. N. 9. en Misf. van VAN HOEV. 4 Jan. 1746.

Bondgenooten, (onder welken Engeland, te-
genswoordig, op een Oorlogsverklaring van
den Staat aan Frankryk aandrang,) zou kon-
nen doen verflaauwen, ja, veelligt, de Keizo-
rin-Koningin doen besluiten, om haare Troe-
pen, die, in 't voorleeden jaar, naar Duitsch-
land waren (g) getrokken en, nu, weder
naar de Nederlanden stonden te koomen,
tegenbevel te geeven (h). Dan de laatst-
gemelde vrees verdween oerlang, en men
schepte min of meer lutt, in deeze benaauwde
oogenblikken, toen men, weinige dagen
daar na, vernam, dat reeds eenigen derzelve
Troepen, ten getale van veertien duizend
man, (i) onder 't bevel van den Generaal BA-
RONAY, te Deuts, over den Rhyu waren ge-
trokken. Men bespoedde die aanrukking,
door Bode op Bode, van hier, zo alsook dee-
ze manschappen, wel haast, in de Oostenryk-
sche en Generaliteits-Nederlanden aankwaamen,
sohoop niet zonder geldelyk bezwaar van den
Staat, die de noodige penningen, tot onder-
houd derzelve, ter voorkooming van verwar-
ring, verplicht wierdt te verschieten (k).

Bl. 26. r. 14. „'t Bleek klaarlyk, dat
men, (in Engeland) konnis hadt van 't geene,
door de Staaten, met Frankryk gehandeld
werdt, en dat men er in bewilligde. Hier

aan

(g) Zie myne Aanmerk. alhier, op bl. 16, en Secr. Resol. van
Holl. 19 en 22 Jan. 1746. bl. 497, 509. 510.

(h) Resol. van Holl. 26 Jan. en der Gener. 1 Febr. 1746.

(i) Secr. Resol. Holl. 25 Jan. 1746. p. 512.

(k) Uit Aanteek. gehoud. in de Verg. v. Holl. 3. 2, 12.
23. 5 Febr. 1746. Secr. Res.

men hadden de Franschen, tot nu toe, naar 't scheen, getwyfeld. Zy begreepen naamlyk, dat de Vrede door den Koning van Groot-Brittannie niet ernstiglyk gemeend wierdt, dan voor zo verre het langer voeren van den Oorlog boven zyne magt was. Anderfints hadt men, reeds omtrent Slagmaand des voorgaanden jaars 1745, berigten, uit Engeland, te Parys ontvangen, nopens de ongenade van Mylord GRANVILLE, en dat de Koning geneigd was, het Fransche voorstel, tot het houden eener byeenkomste, te omhelzen (1).

Bl. 26. r. 10. v. o. „Den Raadpensionaris en eenige andere Leden der Regeeringe, aan welken 't geheim der handeling betrouwd was.” Om deeze handeling, overeenkomstig 't verlangen van Frankryk, op de geheime wyze, te bestutren, hadden de Leden van 't *Secret Besoigne* tot de Buitenlandsche zaaken ter Generaliteit, onderling, op den eed, by aanvang hunner bedieningen, den Lande gedaan, aangenomen, dezelve aan niemand te openbaaren, ten zy zulks, met gemeen overleg, mogt worden goedgevonden. Op deeze wyze wierdt ook dit werk, aanhoudend, voortgezet: (m) vindende ik wel, dat de Raadpensionaris, in Louwmaand laatstleeden, aan de Vergadering van Holland, er een geheim verslag van gedaan hadt, doch niet uit zig zelve, maar als, door de
Le-

(1) Brief van VAN HORT, l. c. 4 Nov. 1745.

(m) Secr. Resol. van Holl. 10 Juny 1746. bl. 586, en Min. H. H. M. van 9 Sept. 1746.

Leden van 't bovengemeld *Besoigne*, daar toe gemagtigd.

Dan, deeze handelwyze van 't *Secret Besoigne*, schoon door de Algemeene Staaten goedgekeurd (n), smaakte niet even zeer aan alle de Bondgenooten, byzonderlyk niet aan die van Overysfel. Dit Gewest zondt, eerlang, een' last aan zynen Afgevaardigden ter Generaliteit; die, als zodanig, een mede-Lid van het *Secret Besoigne* was; om al 't geen, aldaar, nopens den Vrede-handel met Frankryk, voorviel, over te schryven aan een *Sekreete Commissie* van Overysfelsche Regeerings-Leden, welke, daar toe, door die Provintie, was benoemd geworden. De Afgevaardigde gaf hier van aan 't *Secret Besoigne* kennis, en de Leden van 't zelve, behalven de aanwezende Heer uit Friesland, begreepen, straks, hem, uit dien hoofde, geene verdere opening te kunnen doen. Hierop oordeelde de Afgevaardigde gevoeglykst, zig afwezig te houden, ten einde, aan de eene zyde, zynen gedaanen eed niet te breeken en, aan den anderen kant, 't bevel zyner Meesteren niet te overtreden. Doch de Provintie Overysfel dit verneemende, schreef over 't geval, zo aan de Algemeene Staaten, als aan die van Holland en de verdere Bondgenooten, klagende, dat zy, door de afwyzing van haaren Afgevaardigden, van alle kennisgevinge wierdt afgeslooten, en ten sterkste aangedringende, dat men, met allen ernst, wilde overweegen, „wat er te wagten „ ware, indien eenige weinige Leden zig

ZOU

(n) Refol. Staat. Gener. 9 en 13 Sept. 1746. en Secr. Refol. Holl. 1 Dec. 1746. 34, 660.

„ zouden mogen aanmaatigen de *faculteit*
 „ om eene *negotiatie* van zo veel *importan-*
 „ *tie* te *entameeren* en voortzetten, bui-
 „ ten *communicatie* van de Heeren hunne
 „ *Principaalen*, en buiten *advies* of *consens*
 „ van eenen of méér der Bondgenooten.” (o)
 't Gevolg van dien voordragt leert ons de
 gevoelens der Staatsleden van deezen tyd
 te veel kennen, dan dat ik, het zelve, met
 stilzwijgen, zou voorbij gaan. De meer-
 derheid dan der Algemeene Staaten, maar
 byzonderlyk Holland, wiens gevoelen hier
 boven dreef, liet zig, in eenen Brief aan de
 Staaten van Overysfel, breedlyk uit over deeze
 stoffe. Zy vertoonde, onder anderen: dat
 men nooit gedacht hadt, eenige Secreete Be-
 soignes te houden, met uitsluitinge van de Hee-
 ren Gedeputeerden van eenige Provincie, hoe
 genaamd, maar dat de vraag alleenlyk geweest
 was, of 't geheim, met het welke de Secreete
 Besoignes gehouden wierden, in de zo wigtige
 zaak der Vrede's Negotiatie, niet nader en
 enger behoorde te worden bepaald? Dat,
 hier omtrend, de Leden van alle Provincien, in
 't Secreet Besoigne, het eens waren geweest, en
 de bewaaringe van 't geheim, by eede, hadden
 aangenomen: dat men, op dien voet, den Af-
 gevaardigden van Overysfel, ook nu nog, met
 genoegen zou aanwezig zien, maar dat het
 ongevoeglyk zyn zoude, zo, in een en 't
 zelfde Besoigne, het een Lid meerder verbon-
 den ware dan 't ander, byzonderlyk, omtrend
 ge-

(o) Zeeu. Resol. van Hoff. 28 Aug. 1746. N. 622 en 623.

het teder stuk van den eed: dat Overysfel zelve gelegenheid tot het geschil en tot de afwezigheid van haaren Afgevaardigden hadt gegeven, door openinge van 't geheim te vergen. Dat, ontegenzeglyk, er gevallen waren, met name de naderingen tot Vrede, in welken men, om erger te myden, wel eens van de gewoone wyze van raadpleegen, in geheime zaaken, moest afgaan: dat Overysfel zelve, voorheen, dien weg hadt ingeslagen, door toetestaan, dat de Secreete Besoignes, op den Eed van geheimhouding; die nu alleen 't geschil maakte; zouden worden aangevangen en voortgezet: dat, zonder geheimhoudinge, nooit, in eene Republiek, daar zo veele Steden en Leden zyn, die gelyk regt, als nu Overysfel, konden vorderen, eenige *negotiatie* gelukkig kon begonnen of geëindigd worden: dat, daarom, voorheen, op dit stuk, verscheiden Staats-Resolutien genomen waren, die, naar de omstandigheden van zaaken, verschilden, en wel, laatstelyk, in 't jaar 1735, toen de Engelsche Ambassadeur WALPOLE, hadt aangeboden, openinge van eenige zaaken te willen doen, mits hy van de geheimhoudinge, vooraf, verzekerd wierde: dat, ten dien tyde, de Raadpensionaris VAN SLINGELAND was gemagtigd geworden, hem die verzekeringe te geeven, 't geheim te ontvangen en, zo lang er niemand van weeten mogte, het zelve niet te brengen buiten de *secrète* (uit niet verwisselende Personen bestaande) *Commissie*: dat gezegde Raadpensionaris toen verder was gelast geworden, de zaaken, met voornoemden Ambassadeur te mogen voorbereiden en, van tyd tot tyd, daar van aan bepaalde

Ge-

Gevolmagtigden ter Generaliteit, tot de Buitenlandfche zaaken, kennis te geeven, die, allen, by handtastinge, op den Eed, verklaaren moesten, hier van niets, dan na onderlinge bewilliging, aan iemand, hoe genaamd, te zullen openbaaren: hebbende de Raad-Pensjonaris alleenlyk voorbehouden en bedongen, om, aan eenige voornaame Regenten; van welkers geheimhoudinge hy zig verzekerd hielt; ter bevorderinge der zaaken, eenige openinge te geeven, en dat ook de Griffier FAGEL, onder gelyke beloften, de Besoignes zou vermogen by te woonen. Al het welke men besloot, mer te zeggen, dat die Resolutie van den jaare 1735 door de Bondgenooten zynde aangenomen, het te wenschen was, dat, ook thans, niemand derzelven zig tegen de wyze, waar op de tegenwoordige handeling bestuurd wierdt, zoude stellen: verzoekende, daarom, de Staaten van Holland, dat die van Overysfel wel van hunne aanklagte geliefden aftezien, en betuigende zy, niet te konnen gelooven, 't geen men hun aangediend hadt, dat de Staaten van Overysfel tot het Vredeswerk eene geheime *Commissie* van agttien Leden zouden hebben gemagtigd, en Friesland nog veel grooter getal: vermeenende men, alhier, dat zulks niet geschikt was tot eene spoedige afkomst van zaaken, en wel; zeiden hunne Edele Grootmogendheden; tot eene afkomst, „ zo „ spoedig als mooglyk is: want wy U Edele Mo- „ genden niet verbergen kunnen, dat wy het werk „ moede zyn en, op de eene of andere goede wyze, „ daar uit zullen tragten te koomen.” (p) Maar

(p) Secr. Refol. van Moll. 3 Sept. 1746. bl. 630-635.

Maar deeze redenen vonden, in Overysfel, weinig ingang. De Staaten van dit Gewest antwoordden den Staaten van Holland, als mede den Algemeenen; die hun, op gelyken voet, hadden aangefchreeven; hoofdzaaklyk, in deezer voegen. Zy hadden wel gewenscht, een méér voldoende antwoord te erlangen op hunne gedaane klagte, die daar op gevestigd was, dat zaaken van 't uiterste gewigt, het gemeen Bondgenootschap raakende, volgens de gronden der orde, niet mogten behandeld worden, met uitsluiting van eenigen der Bondgenooten. Onder zodanige zaaken, behoorde ook, naar 't begrip van Holland zelve, de tegenwoordige vredehandeling, van welker kennis Overysfel egter, nu sedert vier maanden, bleef afgefheden, zonder daar toe regtmaatsige reden gegeven te hebben. De Leden van 't Secreet Besoigne hadden wel elkanderen de naauwkeurigste geheimhoudinge in deezen beloofd, maar konden, hier door, geen regt verkrygen, om, zelfs zonder bepaalinge van tyd, hunne eigene Meesters buiten kennis van zaaken te laten, ook dan, als deezen hen verslag afvorderden: hunne Edels Groot-Mogendheden scheenen evenwel in dit laatste begrip te staan, wyl zy aan Overysfel zodanige afvorderinge ten kwaads duiden, en 't zou een onbegrypelyk raadsel gebleeven zyn, hoe dit met de beroemde wysheid van Holland over een te brengen, en te bevatten, hoe men, aldaar, de Secreete Resolutie van den jaare 1735 voor een *model* in deezen wilde doen strekken, indien niet, tefens, uit die Resolutie gebleeken was, dat des

Heer

Heer Raadpensionaris zig hadt voorbehouden, aan eenige voornaame Regenten, van welker stilzwygendheid hy zig verzekerd hielt, de noodige openinge te kunnen doen, en dat ook de Griffier der Algemeene Staaten, op dien voet, de Besoignes zou mogen bywoonen. Moeilyk, ondertuschen, was dit weder overeen te brengen met het begrip hunner Edele Groot-Mogendheden, dat, in een gemeen Besoigne, het een Lid niet sterker dan 't andere moest verbonden worden, waarom die van Overysfel slegts, ten deezen, zouden zeggen, dat met hun gevoelen, strookte, wanneer de overige Afgevaardigden van 't *secret Besoigne*, dezelve magt hadden, die zy, thans, ten voordeele van dien hunner Provincie vorderden. Wat voorts betroffe, dat Overysfel zelve den bovengenoemden weg van geheimhoudinge zoude hebben ingeslagen en gevolgd, door 't begin en voortgang der Besoignes in verschil toe te laten en, als 't ware, goedtekeuren, hier omtrend, konde het, uit hunnen Brief van den 19 van Oogstmaand laatsleeden, duidlyk blyken, hoe zy, sedert de eerste kennisverkryginge deezer onderhandeling, verzogt hadden, dat dezelve, wel op eene geheime, maar, geensints, op de tegenwoordige wyze, zoude worden behandeld en voor hun bedekt gehouden, uit welken hoofde zy ook eene *Commissie*, in hunne Provincie, hadden aangesteld, aan welke, door middel van hunnen Griffier, de noodige openinge, op de geheimste wyze, konde geschieden, zo als, in vroegere tyden, geschied was. Dat men al verder, in sommige zaken, en

zels

zelfs in deeze, van de gewoone wyze van raadpleeginge wel eens moest afgaan, wilde men niet ontkennen, maar hier uit volgde niet, dat eene zaak, in haar gantsche beloop, zo lange voor de Bondgenooten zelve, of voor eene geheime Commissie, door hun aangesteld, moest verborgen worden: was dat nodig geweest, dan hadt men er de Bondgenooten, vooraf, op dienen te hooren, zo als hunne Edele Groot-Mogendheden zelve betuigden, dat de Resolutie des jaars 1735, door de gezaamentlyke Bondgenooten, was toegestemd geworden: in welk geval, er niets te klaagen viel. Eindelyk, zy wilden, gaarne, dit punt van geheimhoudinge met de overige Provintien helpen vaststellen, maar, mits men hen niet affneede van alle kennis eener zo gewigtige onderhandeling, welke zy, nooit, blindelings zouden goedkeuren, 't geen zy ook oordeelden, te minder misduid te konnen worden, als men naginge, hoe veele zwaa- righeden, en van welke wigtige gevolgen, de Afgevaardigden der Staaten van Friesland en Stad en Lande, by hunne Hoogmogendheden, ten jaare 1684, gemaakt hadden, om aan hunne Principalen maar vier of vyf dagen, ja zelfs eenen postdag, te onthouden de geheime opening, die, in eene te houden *Conferentie*, toen stondt voor te koomen, en zulks alleenlyk, om dat het punt van geheimhouding, by de Provintien over genomen, nog niet bepaald was geworden (q). Doch dit antwoord van Overysfel maakte, by

(q) *Misfiet van Over-Ysfel*, in de Secr. Resol. van Holl., 1 Dec. 1746, bl. 651—661.

by de meerderheid ter Generaliteit, geene verandering. Men maakte, aldaar, het zelve Commissoriaal: doch 't *secrēt Besoigne* begreep, op den begonnen voet te moeten doorgaan. De Afgevaardigden van Zeeland, egter, hadden, in dit laatste, maar toegestemd, tot zo lange zy geene tegengestelden last van hunne Meesteren bekwamen. Friesland hadt het overgenomen. De Heer VAN GROVESTINS, Afgevaardigde van 't laatstgemelde Gewest, daar men 't met Overysfel, ten deeze, eens was, hadt zelfs, onlangs, eene byeenkomst nopens buitenlandsche zaaken verzocht en, aldaar, ten byweezen van den Heere Afgevaardigden van Overysfel (die zig, nu, buiten verband van geheimhoudinge hieldt), by den Raadpensionaris GILLES; thans, in den Haage, als *Generaliteits Minister*, vertoevende, op opening van de handeling aangedrongen, zeggende, dat de Heeren Staaten van Friesland, eerlang stonden te Vergaderen, „en het een of „ ander zouden begeeren te weeten.” Doch de meerderheid van 't *Besoigne* hadt den Raadpensionaris hier van ontslagen, met verklaringe, dat een enkel Lid tot diergelyke vordering niet bevoegd was: ook was dit, sedert, by Holland in 't byzonder goedgekeurd en, wyders, vastgesteld, dat de Raadpensionaris, als *Generaliteits Minister* te Breda, niet verplicht was, telkens by zyne komst in den Haage, verslag van den Vrede-handel te doen, maar alleenlyk op goedvinden der Algemeene Staaten, of der Leden van 't *secrēt Besoigne* (r). Tegen

gen dit alles, egter, hadden Friesland en Overysfel, zig niet alleenlyk verzet, maar Zeeland zelve sloeg, eerlang, dien weg in, gelastende ook zynen Afgevaardigden, om, aan eene *secrete Commissie*, in die Provintie aangesteld, alles over te schryven, 't geen het Vredeswerk betrof: waar op ook die Afgevaardigde buiten dat *Besoigne* geraakte, en Zeeland hier over mede klagtig viel (1). Dan dit alles nam, in 't vervolg, door de schielyke verandering in de Regeering, eenen anderen keer. Ondertuschen, en hoenoodig 't geheim, op zig zelve, ook was, schynt het egter, dat de te strenge weigering van openinge, aan meer dan eene, daarop dringende, Provintie, in deeze verdeelde en woelige tyden, het valsch vermoeden van eenigen, als hadde men, ten nadeele van den Lande, met Frankryk gehandeld, versterkt hebbe: waarom de Raadpensionaris zig wel haast verplicht agtte, opentlyke openinge ter Generaliteit te doen (2).

Bl. 27. r. 9. „Hier door *scheenen zy bewoogen*” enz. De Nederlanders hadden, reeds in Zomermaand laatsleeden, den Engelschen verzogt, een^e Staatsdienaar, wegens die kroon, naar Frankryk te zenden. De Britten dan hadden geene reden, om te denken, dat de Staatschen zig alleen den handel wilden aanhaatigen (3).

Bl. 28. r. 17. „'t Vereenigd Leger,
waar

(1) Secr. Resol. van Holl. 23 'Maart 1746. en Resol. van Holl. 19 April 1747. bl. 227.

(2) Zie WAGEN. alhier, bl. 83.

(3) Secr. Resol. van Holl. 16 Nov. 1741, N. 592.

waar over de Vorst VAN WALDEK; nu, 't Opperbevel voerde." By afwezen des Hertogen van CUMBERLAND en des Graaven van KONIGSEK, voerde de Veldmaarschalk BATHIANY, die, in 't begm des jaars 1746, herwaarts was overgekoomen, 't opperbevel over 't Vereenigd Leger en, onder hem, de Vorst VAN WALDEK (v).

Bl. 29. r. 19. „Men lag — in be-
raad, om 't Vereenigd Leger — merklyk
zwakker, dan dat der Franschen, aan te tas-
ten." Men hieldt het eerste vyftig, het
tweede drie en negentig duizend man, te
beloopen. WALDEK hadt honderd en
negen duizend man noodig geoordeeld (w).
De Staaten oordeelden, naderhand, dat aan
dit tydftip niet, dan met schrik, kon worden
gedagt, nademaal het vervolgen en aantasten
van het Bondgenootfchaplyk Leger, op de Hei-
de van Breda, de geheele „ruine" van den
Lande zoude hebben kunnen na zig fleepen (x).

Bl. 30. r. 19. „De Graaf VAN PALFI,
met een Leger Oostenrykschen, — opgetrok-
ken naar de Nederlanden, om zig met de
Troepen onder den Vorst VAN WALDEK
te vereenigen." In plaats der woorden,
„Vorst VAN WALDEK, „leeze men", Veld-
maarschalk, Graave VAN BATHIANY, „en ver-

(v) Europ. Mercur. van Maart en Mey 1746. bl. 207, 259
en 261.

(w) Europ. Merc. Mey 1746. bl. 260. en Secr. Refol.
van Holl. 22 Jan. 1746. bl. 507 en 508. en 22 Dec. 1746.
bl. 891.

(x) Secr. Refol. Holl. 21 Dec. 1746. bl. 670.

vergeelyke myn voorig aangeteekende (y). 't Vereenigd Leger, merklyk gesmolten, door 't verlies van zo veele Steden, welker Bezettingen Krygsgevangen waren gemaakt, doch die, egter, den Vyand ook veel Volks gekost hadden, kreeg, thans, nog eenige, schoon niet genoegzaame, versterkingen, door dien zyne Groot-Brittannische Majesteit vier Engelsche Regimenten, onder den Generaal LEGONIER; nu Opperbevelhebber zyner Troupen in de Nederlanden; herwaarts zondt, als mede de zes duizend Hesen, die, voorheen, in Schotland gediend hadden (z), by welken ook, eerlang, de Hanoverschen kwamen, die, te samen, aan den Neder-Rhyn gediend hadden (a). Voorts was men, reeds lange, in onderhandelinge geweest met den Koning van Polen, als Keurvorst van Saxe, ter leeveringe van tien of twaalf duizend man aan de Zeemogendheden, tot welk eerste getal hy zig, by het zesde Artikel des Verdrags van Warschauw, verbonden hadt. Dan dit liep, eindelyk, in 't riet (b). Beter slaagde men, by den Keurvorst van Beieren, met wien Engeland en de Staat, in Oogstmaand deezes jaars, een Verbond slooten, volgens 't welk de Keurvorst omtrent vyf duizend knegten, in dienst der Zeemogendheden, doch, byzonderlyk, in eed en soldy van den Staat, deedt overgaan, geduurende den tyd van vier jaa-

(y) Bl. 35. alhier, op WAGEN. N. 28. r. 17.

(z) Europ. Mercur. July 1746, N. 47. Vergel. WAGEN. XIX. D. N. 529.

(a) Secr. Resol. van Holl. aa Jan. 1746. N. 502-509.

(b) Secr. Resol. van Holl. aa Jan. 8 Maart en 10 May 1746, N. 502-516, 517 en 58e.

jaaren; die, sedert, verlengd wierden; onder eene jaarlyksche uitkeeringe van honderd vyftig duizend Ryksdaalders, een vierde voor rekeninge van den Staat, en drie vierde voor die van Groot-Brittannie. Dit Volk kwam, meen ik, nog in dit jaar over, onder den Prins van *Saxen-Hilbourghausen* (c). Nopens de twintig duizend man, van welken men met de Keizerin hande^{1,2}, zal ik, in 't vervolg, spreken. Men roemde, ten deezen tyde; toen 't vuuren nog, met die snelligheid, als tegenwoordig, niet plagt te geschieden; de vaardigheid der Staatsche Artillerie, die, binnen één minuut, *agtien* schooten uit het Kanon doen konde; daar de Hanoversche het slegts tot *dertien*, de Engelsche tot *twaalf*, hadden kunnen brengen (d).

Als eene zeldzaamheid, vindt men aange- teekend, dat, in Zomermaand deezes jaars, toen het zeer heet was, behalven veele Zeevliegen, ook, verscheiden dagen agter een, veele millioenen Rombouten, in deeze en de Oostenryksche Nederlanden, gezien wierden. Te Haarlem, hadt men opgemerkt, dat zy, tegen den wind in, van 't Westen naar 't Oosten, gewoon waren te vliegen, en den rug naar de stralen der Zonne keerden, wanneer zy zig in 't hout nederzetterden. Te Iperen, kwamen zy, op zekeren avond, by zulk eene meenigte, over de Stad, dat de ondergaande Zon er, geheellyk, door verduisterd wierdt. Veld- of Boomgewasch hadt er, egter, geen nadeel van geleden (e). Bl.

(c) Secr. Refol. van Holl. 5 en 23 Aug. 1746. bl. 594-622 en 623. Europ. Mercur. Febr. 1747. bl. 120.

(d) Europ. Mercur. July 1746. bl. 48, en alhier bl. 41.

(e) Europ. Mercur. July 1746. bl. 75.

Bl. 31. o. r. „De partyen belemmerden elkanderen den aanvoer, dikwils.” By deeze en andere gelegenheden, vielen er, somtyds, hevige gevegtēn voort, die den roem der oude Nederlandsche naam en dapperheid leevendig hielden. Byzonderlyk bleek dit, op den 12 van Oogstmaand, in eene zeer heevige schermutzeling, tusſchen eene Fransche Bende van omtrend zes duizend man, en eene Hollandsche van slegs drie duizend, geleid door den Prins van WALDER, in persoon. De onzen het, in 't eerst, te kwaad krygende, hetsamen, wel risch daar aan, den moed, sabelden omtrend zes honderd Fransche Uhlanen ter neder, en keerden; overwinnend, te rug, met twee honderd Krygsgevangenen. Kort te vóóten, waren de onzen, elders, overvallen geworden, doch reddeden zig vry gelukkiglyk, schoon niet zonder verlies. De Generaal Majoor VAN GLINSIRA; na hem twee paarden onder 't lyf waren doodgeſchooten; vogt, toen, aan 't hoofd van zyn volk, op de onverzagste wyze, als Grenadier en te voet (f).

Bl. 33. r. 10. „Anderen verstonden, dat de Barriere genoeg dienst deedt, als zy, de vyandlyke wapenen, eenen geruimen tyd, verre van de grenzen afhieldt” enz. Dit was, ten deezen tyde, het begrip van Holland in 't byzonder, 't geen, daarom, met becommēringē, het afbreeken der Oostenryksche Vestingen aanzag, onder beulgingē, van 't vreezen,

(f) Aanteek. van deezen tyd, en Europ. Mercur. Sept. 1746. 197 en 198.

„zen, dat, als de Staat „zyne geheele *Barrière* zou verliezen, onze eigen *ruïne* hier van, „vroeg of laat, het gevolg zyn zou (g).”

Bl. 34. r. 4. v. o. „De Staatsche Ruitery kweet zig dapper.” De Hollandfche Guardie te paerd, het Regiment VAN BIRKENFELD en dat van VAN DORTE behaalden den meesten roem (h).

Bl. 34. r. 2. „Na dat de Maarschalk van Saxon, last gegeven hadt, om de Dorpen Varoux en Raucoux — aantetassen, begost men, in 't Vereenigd Leger, op den aftogt verdagt te zyn.” Men besloot evenwel, in 't Vereenigd Leger, tot dien aftogt niet, op de enkele lastgeving der Franschen, tot aantastinge der bovengemelde Dorpen, maar eerst, na dat dezelve, werkelyk, aan hun overgegaan waren. De Vorst VAN WALDEK, naamlyk, vondt zig, toen, genoodzaakt, terug te trekken, om van 't overige deel des Legers niet te worden afgesneeden (i).

Bl. 35. r. 10. „Het verlies der Bondgenooten werdt, door de Franschen, begroot op tien duizend man” enz. tot r. 19. l. c., by de woorden, „werdt begroot.” Sommige Franschen, egter, oordeelden, dat het verlies der Bondgenooten niet méér dan vier of vyf duizend man bedraagen hadt, en dat zy zelve wel agt of negen duizend man verloorren

(g) Secr. Resol. van Moll. 22 Dec. 1746. p. 670 en 671.

(h) Verflag van den Prins VAN WALDEK aan de Staat. Genér. Europ. Merc. Oct. 1746. M. 256.

(i) Europ. Mercur. Oct. 1746. bl. 255 en 256.

ren hadden. In eene Lyst der Bondgenooten zelven, vindt men 't getal der dooden, gekwetsten en vermisten, by de Staatschen; in welker vleugel ook eenige Keizerlyken en Beierschen geplaatst waren; op *negentien honderd zeven en twintig* bepaald: dat der Engelsche, op *drie honderd en vyftig*: dat der Hanoverschen, op *twaalf honderd zes en dertig*, en dat der Hessen, op *agt honderd*: te samen *vier duizend, drie honderd en dertien (k)*. De Staaten zelven hebben, naderhand, 't getal der gevangenen, in dit jaar 1746, door de Republiek verlooren, op zes en dertig Bataillons, en twaalf Esquadrans begroot (l).

Bl. 35. r. 19. „De Markgraaf VAN FENELON, was de eenigste Overste van zang, aan 's Vyands zyde, die, in dit gevegt, sneuvelde.” Elders vinde ik, dat, buiten dien Markgraave, nog drie Lieutenant-Generaals, aan 's Vyands zyde, zouden gesneuvelde zyn: te weten, de Markgraaven DE SEGUR, BASLEROI en DE CLERMONT D'AMBOISE (m).

Bl. 35. r. 7. v. o. „Onder de Staatfche Officieren, — die sneuvelde, telde men.” Voeg hier by den Kollonel van 't Lyf-Regiment Oranje Friesland, BOURICIUS (n).

Bl. 41. r. 9. „De Keizerin-Koningin hadt — de bescherming der Oostenryksche in Nederlanden te zeer laten aankoomen op haare

(k) Europ. Merc. Oct. 1746. bl. 257, 259, 261 en 262.

(l) Secr. Refol. van Holl. 22 Dec. 1746. bl. 699 en 674.

(m) Europ. Merc., l. c. bl. 26.

(n) Europ. Merc., l. c. bl. 258.

haare Bondgenooten." De Staaten verklaarden, dat, ſchoon 't Bondſchaplyk Leger, dit jaar, na het op den Staaten bodem hadt moeten terug trekken, (o) met eenige Ooſtenrykſche Troepen was verſterkt geworden (p), de Keizerin-Koningin egter veel minder hadt gegeven, dan waar toe zy, by het Verdrag van *Barriere*, verplicht was, en dat het „ geen twee derde konde uitmaken van het getal van zeventig duizend „ man, tot welker onderhoud, in de Nederlanden, zy zig, by *formeele Conventien*, „ op den 20 Juny en 31 Augustus deezer „ jaars, zo aan Groot-Brittannie als den „ Staat, tegens uitgelooſde *ſubſidie*, hadt verbonden (q)." Men was, naamlyk, in Oogstmaand des jaars 1746, op 't aanbod van 't Hof van Weene, over een gekoomen, dat haare Majesteit nog twintig duizend man naar de Ooſtenrykſche Nederlanden zou doen afzakken en, een jaar lang, onderhouden de vyftig duizend, tot welken zy zig, in Zomermaand bevoorens, hadt verplicht. Voor deeze twintig duizend man wierd haar een onderſtand van honderd vyftig duizend ponden ſterlings; twee derde voor Rekening van Groot-Brittannie, en een derde voor die van den Staat; uitgereikt. Doch dit Volk kwam traaglyk, ſchoon men, naderhand, nog vyftig duizend gelyke ponden meer

(o) Zie myne Aanmerk. alhier bl. 35. op WAGN. bl. 29. r. 19.

(p) Vergel. myn gezegde alhier bl. 35. op WAGN. bl. 32. r. 19.

(q) Secret. Refol. van Holl. 22 Dec. 1746. bl. 671. en Refol. Staat, Gener. 27 Dec. 1746.

meer beloofde, op welken Holland verscheiden tonnen schats hadt voorgeschooten (r).

Bl. 52. r. 3. „Men maakte geene zwaa-
righeid hen“ (de Franschen) „te hooren,
Men gaf den Engelschen ook kennis van
't geen zy voorsloegen.“ De Algemeene Staa-
ten gingen, in deezen, zeer rondelyk te
werk. Aan de eene zyde, wenshende (t
zyn hunne woorden,) „een Leger, niet
„op 't papier, maar in 't veld, te hebben,” om
zig te redden tegen eenen, te dugten, Vyand-
lyken inval, met welke 't Land, om de trouwe
hulp, door hetzelfde, aan zyne Buitenlandsche
Bondgenooten beweezen, gedreigd wierdt, on-
dervonden zy, aan den anderen kant, hoe die
zelfde Bondgenooten, verre 't meeste op hun die
alleen meer droegen dan de anderen te samen;
(r) lieten aankoomen. 't Was om die reden, dat
hunne Hoogmogendheden 't aanzoek der Fran-
schen niet slegts den Engelschen en Oosten-
rykschen te kennen gaven, maar, overeen-
komstig de denkbeelden byzonderlyk van Gel-
derland en Holland, er byvoegden, hoe het hun
wel, ten uitersten, smerten zoude, indien zy,
door het langer draalen der Bondgenooten,
genoodzaakt mogten worden, om „door
„andere wegen en middelen, zig een' weg
„te baanen, om haar selyven uit het gevaar
„te redden, maar dat dit, nogthans, ge-
„beuren soude moeten, indien, onverhoopte-
„lyk, aan hun vriendelyk en ernstig verzoek”,
(om

(r) Secr. Refol. van Holl. 19, 22 en 25 Jan. 5 en 24 Aug.
2 en 13 Sept. 5 Nov. 1746. bl. 495 — 497, 509, 514, 620,
624 — 630, 635 en 643.

(s) Secr. Refol. van Holl. 22 Dec. 1746, bl. 669.

(om, naamelyk 't Vredeswerk te bespoedigen), „geen gehoor mogte worden gegeven: de „noot werbrekende, en eigenbelang gaan- „de boven alle *engagemensen*, maar, voor- „al, wanneer reeds zo veel, en meer als „het vermogen toelaat, daar aan voldaan „was (1).” Dit strookte ook zeer wel, met hunne verklaringe, voorheen, aan die van Vriesland gedaar, van welke ik, in eene vorige Aanmerking, gewaagde (u). Doch zo de Engelsche Gezant, Graaf van SANDWICH, als de twee Oostenrykschen; zynde de Graaf van HARRACH en Baron de REISCHACH; hadden, maar kortlings, dit Staats- staat; tot het welke, ter Generaliteit, by meerderheid beslooten was; ontvangen, of, duidlyk bevroedende 't gevaar, van voor Frankryk te moeten onderdoen, indien de Staaten eens goedsonden hunne bedreiginge werkstellig te maken en tot eene afzonderlyke handeling overtegaan, haasteden zy zig, om het ontwaakt misnoegen van hunne Hoogmogendheden, door schoone woorden, te stillen: waarin zy, volkoomenlyk, slaagden, en dus beter dan eenige jaaren te vooren (v). Reeds op den derden en vierden van Louwmaand des jaars 1747, verklaarden zy, schriftelyk, aan de Algemeene Staaten, dat, schoon

(1) Misf. Geld. 11 Nov. 1749. Secr. Refol. van Holl. 30 Nov. 1746. en l. c. 22 Dec. 1746. bl. 675. Vergel. l. c. bl. 673. en Secr. Refol. Gener. 27 Dec. 1746.

(u) Zie alhier, bl. 99.

(v) Zie myn 19 stukje, bl. 65 en 66, op WAGEN. XIX. D. N. 160. r. 2. v. c.

ſchoon hunne Hoven nog geene kennis van de bovengemelde Refolutie droegen, zy, egter, zig genoegzaam gemagtigd vonden, om de ſterkſte verzekeringen te konnen geeven van derzelver geneigdheid, zo om de Vredehandeling te Breda te beſpoedigen, als om den eerſtkoomenden Veldtogt, met eene magt, grooter dan die des Vyands, te openen: al het welke, ter Generaliteit, zo veel ingang vondt, dat, reeds weinige dagen daar na, tuſſchen de Gevolmagtigden tot de buitenlandſche zaaken en de voornoemde Gezanten, een plan beraamd wierdt, volgens het welke, Groot-Brittannie veertig, de Keizerin-Koningin zestig, de Staaten mede veertig, en dus de Bondgenooten, te ſamen, honderd veertig duizend man, met het voorjaar, zouden te veld brengen. De Algemeene Staaten keurden dit plan, daadlyk, goed, zonder zelfs het antwoord der Hoven van Weene en London, op hunnen vriendlyken; maar ernſtigen, voordragt, by Refolutie van den 27 van Wintermaand des jaars 1746. gedaan, af te wagten: verklaarende, egter, hier toe alleenlyk te koomen, in het vast vertrouwen en veronderſtellinge, dat zodanig antwoord, ten ſpoedigſte en op de meest voldoende wyze, niet ſlegts zoude volgen, maar dat ook de Vredehandel, gelykerhand met de bereidinge tot den Oorlog, zoude worden voortgezet, waarſchouwende zy, dat, hoe ernſtig zy den Veldtogt wilden voortzetten (waartoe Holland alleen twaalf millioenen, in lyf- en jaarrenten, opnam;

nam (w)) men, egter „ wel in agt moest „ neemen; dat. het geene waar toe zy, „ in deezen, hadden *geresolveerd*, was een „ *laatste effort*, het geen zelf *onmooglyk* (x) „ zou zyn, om uigehouden te kunnen wor- „ den (y).” ’t Zo gewenschte Antwoord der twee bovengemelde Hoven bleef, niet te min, agter: ook deden Zeeland en Overysfel; die, op den 27 van Wintermaand, niet met de meerderheid gestemd hadden; eerlang, ter Generaliteit verklaren, hoe zy wel, volkoomenlyk, bereid waren, al ’t hunne toetebrenge, tot steun van den Oorlog tegen Frankryk, maar het voornemen der verdere Gewesten, om, „ by on- „ verhoopte ontstentenisfe of langer draalen „ der Verbonden Mogendheden, * den Vre- * *Gedult* „ dehandel voortzetten, ten einde zig, door *eerden*. „ dien weg, op de beste wyze doenlyk, „ uit het gevaar te radden,” ten hoogsten onvoorzigtig, nadeelig, en een middel oor- deelden, ’t geen, erger zynde dan de kwaal zel- ve, de Bondschaplyke Gewesten, in hunnen yver en gewoone hartelykheid, om alles, ter verdediging van het Vaderland, optezetten, zoude doen verflaauwen(z). ’t Staat my niet te beslissen, met welk eene meeninge deeze verklaring ge- fchie.

(w) Secr. Resol. van Holl. 28 Febr. 1747. bl. 57.

(x) Dit woord leeze ik, in ’t antwoord der Staat. Gener., van 9 Jan. 1747, aan Groot Brittanie; zo als het geboekt is, in de *Secr. Resol. van Holl.* van 11 Jan. 1747. bl. 19. In dat aan ’t Hof van Weene, staat „ *moogelyk*,” voor „ *onmoogelyk*” l. 2. bl. 20.

(y) Secr. Resol. van Holl. 11 Jan. 1747. bl. 3—22.

(z) Secr. Resol. van Holl. 7 Febr. en 23 Maart 1747. bl. 56—57, en bl. 61—65.

schiedde: de beste menschlyke vooruitzichten konnen faalen, en, zeker, zy scheen niet geschikt, om de werkingen onzer Buitenlandsche Bondgenooten te bespoeden. Hoe het zy, de algemeene en byzondere Vredehandel bleef steeken, en, daar dik een en ander de Franschen verbitterde, wierdt er, natuurlyk, de Oorlogsverklaring en Vyandlyke inval deezer laatste, op Staaten bodem, door verhaast en daargesteld, eer nog de Buitenlandsche Bondgenooten, of Wy zelve, de beraamde manschap, ter verdediging van den Lande, gereed hadden. 't Verdient, midlerwyl, opmerking, dat de Provincien; daar de Prins Stadhouder was, den Vredenhandel niet tegenstemden, en dat Gelderland; als ik, voorheen, zeide; er het eerste toe geraaden hadt.

Bl. 52. r. 17. *De meeste Staatsdienaars schynen den Koning deezen inval ontraaden te hebben.* Niet alleenlyk Staatsdienaars, maar; zo my hengt, ergens, in een wigtig stuk, geleezen te hebben; ook, en met allen kragt, de Maarschalk DE BEL-IsLE. Dees, trouwens, hadt, reeds lange te voren, geraaden, dat men de Fransche manschap naar den Neder-Rhyn, in plaats van naar Vlaanderen, behoorde te zenden, ten einde de verkiezing des Hertogs VAN LOTHARINGE, tot Roomsche Keizer, met meer kragt te kunnen tegengaan (a).

Bl. 53. r. 4. v. o. „ *Ook zyn zy, nader,*

(a) *Misive van den Resident VAN LANDSBERGEN, Sept 1795.*

derhand, niet veel bekender geworden." Of de punten der algemeene Vrede, van welken WAGENAAR hier spreekt, ter Generaliteit geboekt zyn, is my, tot nog toe, onbekend. Doch in de *secrete Resolutien* van Holland, over het jaar 1747 en volgende, is er niets van te vinden.

Bl. 64. r. 11, „Zeer tegen den zin van Friesland en Stad en Lande, — het Op-
perbevel over 't Leger van den Staat, —
aan den Vorst van Waldek opgedraagen." De ongelukkige uitval der Veldtogten van den Staat, onder 't bevel van deezen Vorst, hadt het vertrouwen op hem, hier te Lande, zo zeer verminderd, dat Stad en Lande, reeds in 't voorjaar van 1746, aan de algemeene Staaten voorfloeg, eenige buitengewoone Afgevaardigden te Velde te zenden, onder welker oog, de gezegde Prins, „stiptelyk en *promptelyk*, zou hebben te *executeeren* het geene, door haar Hoogmogen-
de, tot dekking van de *Frontieren* en
„bescherming van het lieve Vaderland, zou
„noodig geoordeeld en beslooten worden." Dit voorstel, egter, wierdt, behalven by Friesland, door alle de overige Leden overgenomen (b), zonder dat men er ooit toe kwam.

Bl. 64. r. 9. v. o. „De Algemeene Staaten hadden van den inval — zo dra geene kennis gekreegen, of zy schreeven — aan de byzondere Gewesten, den ne-
gen-

(b) Secr. Resol. v. Holl. 4 Maart 1746. n. 556 en 357.

gentienden van Grasmaand." enz. De Algemeene Staaten lieten het hier, ten deezen tyde, niet by blyven. Zy zonden, reeds twee dagen bevoorens, *d. i.* op den dag der Fransche Oorlogsverklaaringe, een affchrift van dezelve aan den Vorst VAN WALDEK, met last, om den inhoud van dien, ten spoedigste, medetedeelen aan den Hertoge van CUMBERLAND, als Opperbevelhebber van 't Leger de Bondgenooten, en, met hem, te overleggen en in 't werk te stellen de middelen, ter meeste beveiliginge van 's Lands Grenzen, en aangelegenste Plaatsen, onder 't gebied van den Staat, met naame in Staats-Vlaanderen en in Zeeland, in welke Gewesten, de verdediging aan den Lieutenant Generaal DE LA ROCQUE, wierdt toevertrouwt. Ook gaven zy van deezen hachlyken toestand, te gelyk, kennisfe aan alle Gouverneurs en andere Krygshoofden der Steden en Plaatsen van de Generaliteit, hen, ten ernstigste, aanmaanende, om, met alle oplettendheid en braafheid, zig van eed en pligt aan den Lande te kwyten, en het zelve ook hunnen onderhoorigen, ten nadruklykste, voor te houden, met toezegginge van eer en belooninge voor hun, die zig wel, doch hoogste verontwaardiging en straf, voor die zig kwalyk, zouden gedraagen. Nog hadden zig hunne Hoogmogendheden, ten bovengenoemde dage, door den Raade van Staate, opgaave laten doen, 1. nopens de sterkte der Compagnien van 's Lands Troepen, te voet en te paerde: 2. van den Staat, in welchen zig de Oostenryksche, Engelsche, Hanoversche

en

en Hessische Regimenten bevonden? 3. Hoe verre men met de aanvulling der Magazynen en de voeder gevorderd ware? 4. Of de Veld-Artillery reeds in gereedheid was? 5. Welke voorzorgen, ter verzekering der Grenzen, genomen waren? De opgave kwam hier op neder. 1. Dat, ondanks alle zorge van den Raad, de Staatliche Troepen nog niet voltallig waren, dan waarop, in kort, goed vooruitzigt was. 2. Dat de Raad geene opening hadt konnen geeven, nopens den toestand der Troepen van de Bondgenooten, also daar van niets ter zynere kennis wierdt gebragt. 3. Dat de aanvulling der Magazynen, schoon traaglyk aan den gang geraakt; deels door gebrek van Schepen en moeilykheid der presinge, deels door dien de Aanneemers slecht waren betaald geworden; nu, egter, in genoegzaam staat was, om een Veldtocht te beginnen. 4. Dat de Veld-Artillery in gereedheid was, en uit zeventig stukken, zo Kanon als Hauwitzers, zou bestaan; yet geen, in de *proportie*, meerder was, als ook, in voorgaande jaaren, was *gepractiseert*. 5. Dat, na de Vrede van Utrecht, het grootste gedeelte der Aardwerken, aan de meeste Grens-Steden, niet onderhouden waren geworden, en dat, eerst met het begin deezes Oorlogs, de voornoemde Werken, in de Plaatsen van Barrièren, sedert, ook der oude Frontieren, van Sluis in Vlaanderen af, tot aan Maastricht toe, waren opgemaakt en met *palissaden* voorzien. Dat, op sommige plaatsen, ook nieuwe Werken waren angelegd, met name te

Bergen op Zoom, (alwaar dit, sedert den jaare 1740, een millioen gekost hadt) en, hier en daar, in *Staats-Vlaanderen*, in 's *Herstogenbosch*, *Venlo*, *Maastrigt*, en aan de zyde van den *Gelderſchen-Yſel*, waar mede men, egter, niet verder hadt kunnen gaan, door gebrek aan geld: zynde, op de, daartoe gedaane, drie *Petiſſien*, ter ſomme van ruim drie millioen, maar ruim twee derden, door de Bondgenooten, betaald geworden. Dat men, voor 't overige, ter dekking der Plaatsen, byzonder van *Vlaanderen*, 't Land, tot op zekeren peil, onder water gezet hadt, waar voor ook, by *Bergen-op-Zoom*, *Steenbergen* en 's *Herstogenbosch*, was gezorgd en, teffens, gelet, om die onderwaterzetting, aan de zyde der laatstgemelde Stad, te verbinden met de zo-gezegde *Hollandsche* en met de *Linien* van *Geertruidenberg* tot *Breda*, ter dekkinge van den, tusſchen beide liggenden, grond. Dat 1. wyl het boven 't vermogen van den Staat was, om, aan alle *Steden* en *Forten* zo veel *Artillerie* en *ammunitie* van Oorlog te geeven, als elk hunner, tot eene volkomen verdediging, noodig hadt, en zulks, buiten dien, onnoodig zynde, alzo de geheele magt van den Lande niet genoegzaam was, om, alle die *Plaatsen*, naar vereiſch, te bezetten, de Raad, daarom, ruim zo veel *artillerie* en *ammunitie* aan de *Grenssteden*, van *Sluis* in *Vlaanderen* af, tot *Maaſtrigt* toe, hadt doen geeven, als, tot eene maatige verdediginge, toereikende was: zynde wyders *Stapel-magazynen* aangelegd, om 't ontbrekende te konnen aanvullen: dan welke *Magazynen* van geen genoeg-

zaam buspulver hadden kunnen voorzien worden, by gebrek van penningen, ter somme van vier tonnen gouds, welken de Raad, thans, wenschte, te mogen bekoomen. Hunne Hoogmogendheden, dit alles verstaan hebbende, keurden de schikkingen van den Raade goed, en verklaarden, dat dezelve, hunnes oordeels, door de agterlyke beraalinge der Bondgenooten, niet meerder hadt kunnen doen, maanende, daarom, de laatstgemelden aan, om zig; daar 't nu op eigen behoud aankwam; lofelyk te kwyten, in 't betaalen der ingewilligde en andere gelden, waartoe ook Holland, op den 26 van Grasmaand, besloot: (c) gelyk dat Gewest ook, ten volgenden dage, op een nader verzoek deedt, waar van WAGENAAR straks spreken zal. Doch de overige Bondgenooten bleeven, by aanhoudenheid, zo zeer te agteren, dat men, nog in 't laatst deezes jaars 1747, overging tot het doen van statelyke bezendingen, ééne naamenlyk, naar de Provincien van Gelderland, Utrecht en Overysfel, en ééns andere naar Friesland, Stad en Lande, en Drenthe. Het agterstal wierdt, toen, door den Raade van Staate, ten opzigte der *Petitiën*, sedert den jaare 1740. gedaan, berekend op zestien millioenen, agt honderd zesduizend, zevenhonderd, vier en zeventig guldens, agt stuivers en negen penningen. (d)

Bl. 69. r. 3. „ *De Steden van Walcheren — hadden, op de eerste tyding van den inva*

(c) Resol. Staat. Gener. 27 April 1747. Secr. Resol. Holl. 26 April 1747. bl. 70, 71, 82-100. Resol. van Holl. 14 en 23 Dec. 1747. bl. 888 en 948.

(d) Secr. Resol. van Holl. 24 Juny 1747. bl. 229.

inval —, *den Hertoge van CUMBERLAND* — geschreeven, *om onderstand*". enz. De Afgevaardigden van Zeeland hadden, bovendien, reeds op den 20 van Grasmaand, ter Generaliteit voorgedraagen, om Groot-Brittannie en de verdere Bondgenooten van den Staat, van deezen inval te verstendigen, en de hulpe, by de Verbonden vastgesteld, in te roepen. De Algemeene Staaten beslooten, daar op ten volgende dage, de Heeren VAN DEN BOETZELAAR en HOP aan te schryven, om, hier van en van de Fransche Oorlogsverklaaringe, „ by *provisie*, „ en in afwagting van haar Hoog-Mogende „ nadere Resolutie,” kennis te geeven aan zyne Groot-Brittannische Majesteit en, ten allerernstigste, te verzoeken, dat de Koning, „ deezen *perplexen* toestand, hoe eerder so beter, in overweeginge geliefde te „ neemen en, met haar Hoog-Mogenden, „ zodanige *mesures* te beraamen, als het „ gewigt van deeze zaak en de *engagements*, „ die haar Hoog-Mogenden met zyne Majesteit hadden, *requireerden*.” Doch Friesland en Stad en Lande deden, terstond, aantuiginge tegen dit Besluit, 't zelve aanziende, als niet slegts ongenoegzaam en, in een geval van het alleruiterste gevaar, ten hoogste onnut, maar ook begrypende, „ dat, uit dien „ hoofde, de hulpe, door zyne Koninglyke „ Majesteit van Groot-Brittannie, — aan de „ Republicq, ingevolge de *subsisteerende* „ *Tractaaten*, behoorde te worden *gereclameert*” en, teffens, de andere Verbonden met vreemde Mogendheden nagezien, om, indien

indien zy, in een geval als dit, mede van hulp spraken, als dan ook dezelve, ten spoedigste, te eischen. De Zeeuwſche Afgevaardigden verklaarden, eerst drie dagen daar na, dat zy de bovengemelde Resolutie, „niet toereikende aan de *intentie* hunner „*Provincie* beschouwden, nadien, daarby, „niets *specificquehyk* van zyne Majesteit was „versogt,” en gaven, toen, in bedenkinge, of, by den Koning, geen nader „aanzoek, behoorde te worden gedaan, tot het, „zenden van eenige Oorlogſchepen, om, nevens die van den Staat, tot „dekking en beveiliging van de kusten van „de Republicq, *geëmployeerd* te kunnen „worden.” (e) Dit voorstel wierdt *Commissoriaal* gemaakt, waar toe de wankelheid en op gevolgde verandering van 't Regeeringsbestuur, maar, vooral, het, vroegtydiglyk, aankoomen van eenige Engelsche Schepen en Volkeren voor Vlisſingen, by onzen WAGENAAR, vermeld, (f) ook het zyne zal toegebragt hebben.

Bl. 81. r. 2. „*De Staaten van Holland*, by tyds vergaderd *zynde*, terwyl eenige Leden naar huis gekeerd *waren*, om *nieuwen last*, namen, nu eerst, *een* besluit op *den brief der Algemeene Staaten, van den negentienden.*” Vergel. ook, alhier, *bl. 63. r. 9. v. o. tot bl. 65. r. 9.* De Staaten

(e) Secr. Refol. van Holl. 26 April 1747. *bl. 75-79.*

(f) Vaderl. Hist. XX. D. *bl. 70.* en 85.

ren van Holland waren, op den *eersten* van Grasmaand; dus zeventien dagen voor de Fransche Oorlog verklaringe, en hunnen inval; van den anderen gescheiden, tot nader beschryvinge, die, door Gekommitteerde Raaden, op 11 dier maand, tegen den 25 daar aan, gedaan was. De eerste byeenkomst geschiede dan, naar gewoonte, op den volgenden dag, dat is op den 26, en daar, op den 19, door den bovengemelden Raad, by rondgaande brieven, aan de Steden kennisgevee van de gezegde Fransche Oorlogsverklaringe, en de Afgevaardigden, in dien tusschentyd, op dat punt, door hunne Vroedschappen, gelast waren, (g) sproot hieruit voort, dat het zelve, reeds op den bovengezegden 26, by Holland, in beraad gelegd, toen, naar style, *commisseriesaal* gemaakt en, op den 27; zynde den tweeden dag der Vergaderinge; hier nopens, een besluit genomen wierdt: zo als, daags te vooren, nopens een ander punt, gedaan was (h). 't Is my niet gebleeken, en om 't bovengemelde min waarschylyk, dat eenige Leden, midlerwyl, naar huis, om nader last, zouden gekeerd zyn.

Bl. 82. r. 13. „ 't Volk *werdt, hier te Lande*, de ooren vol geblaazen *van een venderflyken toeleg der tegenwoordige Regeeringe, om een Verdrag van onzydigheid aan te gaan met Frankryk, en den Koning Staats-*

(g) Resol. der Vroedschap van Gouda, 24 April 1747.

(h) Resol. van Holl. 26 en 27 April 1747. bl. 193, 194 en 223. Secr. Resol. van Holl. 26 April 1747, bl. 82. en myst. laatste voorgaande, Aanmerk., bl. 154 alhier.

Staats-Vlaanderen, tot ~~een~~ onderpand, over te geeven." 't Gerugt, nepens eenen voorgenomen afftand van Staats-Vlaanderen, bleek, federt, een boosaartige logen te zyn, uit de hitte van misnoegd en miltzuchtige barfenen; gelyk!het, in woelige tyden, gaat; opgeschooten. Maar, 't geen men zeide van der Staaten toeleg, om, met Frankryk, een Verdrag van onzydigheid te fluiten, hadt, mooglyk, zyn beginzel, uit de, aan de Engelschen en Oostenrykschen, by geheime Resolutie, gedaane Verklaaringe zo der Algemeene Staaten, als, byzonderlyk, der Provintien van Gelderland en Holland, door my, hier boven, aangehaald (1), en houdende, hoofdzaaklyk, dat hunne Hoogmogendheden, by 't langer toeven dier Bondgenooten, zo in het toezenden der verpligte Hulptroepen, als in het doorzetten des Vredehandels te Breda, „ *zich zelve, door andere wegen en middelen, uit het gevaar zouden trachten te redden*: woorden die, blykens ook het gezegde der, verschillende, Provintien, Zeeland en Overysfel, beteekenden, dat men, des noods, tot een afzonderlyke Vredehandeling, met de Fransche kroon, wilde overgaan. En, zo het hier toe, werklyk, gekoomen en, door eene Verbintenisfe van onzydigheid, aan der Staaten zyde, gevolgd was, zou zulks, op zig zelve, nu, niet min onberispelyk geweest zyn, als in den jaare 1733, toen wy gezien hebben, dat het Land, langs dien
weg

(1) Zie myne Aanmerk. alhier bl. 42 en 45, op WAGEN. bl. 52. r. 9.

weg, uit eenen gevaarlyken Oorlog gered wierdt (k).

Bl. 88. r. 16. „'t Graauw, in den Brielle, tegen de Regeering gaande.” Die Regeering byzonderlyk en, deels, ook de verderen Maas-steden, Delft, Rotterdam en Schiedam, hadden, reeds op den 13 van Bloei-maand, ter Vergaderinge van Holland, verzogt, om, tot afweeringe van een' vyandlyken inval in dit Gewest, de Stad Brielle, 't Land van Voorne en de, na by gelegene, Zeegaten in staat van verdediginge te stellen, door toezendinge van genoegzaam Krygsvolk, Geweeren en Buskruid, 't verzorgen van de Stranden, met Wagthuizen en Batteryen, het monstere en in de wapenen brengen der Opgezetenen ten platten Lande, het plaatsen van Oorlog- en andere Scheepen, in de Zeegaten van Brouwershaven en de Maze, het regelen van seinen, 't ligten der tonnen en kappen van Bakens, en wat diets meer was. Ook wierden hier toe, eerlang, by hunne Edele Grootmogendheden, de noodige bevelen; die men, nu, ook tot het Noorderkwartier uitstrekke; aan Gekommitteerde Raaden in de beide Kwartieren afgevaardigd en, voorts, het gansche werk der beveiliginge deezer Provintie, byzonderlyk, bevolen aan en in handen gesteld van zyne Hoogheid, den Prinse Erftadhouder, die, sedert, daartoe, de noodige vlyt aanwendde en, onbe-

(k) Vergel. WAGEN, Vaderl. Hist. XIX, D. 51, 160, en zyne Aanmerk, op die plaats, 51, 65 en 66.

der anderen, eenige meerdere manschap naar den Briele deelt vertrekken. De wapening ten platten Lande, aldaar, wierdt, wat laater, ter uitvoer gebragt (i).

Bl. 99. r. 9. *De Prins, door de Staaten van Holland, tot Stadhouder, Kapitein-Generaal en Admiraal verkoren.* Den 12 van Bloemaand daar aan, wierdt, by hunne Edelle Grootmogendheden, vastgesteld en, sedert, aan zyne Hoogheid overhandigd, eenen Last-brief, op welken hy die hooge Ambten bekleeden zou. Die Brief was ingerigt, op den voet van dien der voorige Stadhouderen, en getekend, op den derden Mei 1747, zynde den dag van 's Prinzen aanstelling (k).

Bl. 105. r. 21. „Na 't overgaan van de Zandberg —, oordeelde men deeze Stad” (Hulst), „niet te verdedigen te zyn.” De tydingen, nopens het verlies van den Zandberg, het spoedig te rug trekken onzer, daar omstreeks gelegen hebbende, Troepen, en van 't voornemen des Lieutenant-Generaals de LA ROCQUE, om een gedeelte van dit volk dedoen overgaan in Axeler Ambagt, was den Algemeenen Staaten zo dra niet ter ooren gekoomen, of zy begrepen, eenpaariglyk, dat het onmooglyk wierdt, langer, voldoende bevelen, uit den Haage, te konnen geeven, maar dat, om de gesteldheid der zaaken van naby te weeten en te beſtuuren, men een' Man „van vertrouwen en gewigt,

(i) Refol. van Holl. 3, 25 Mei, 1 Juny, 22, 29 July 1747. W. 233—238. en Secr. Refol. van Holl. 10 Mey. 15 July 1747. bl. 100 en 101, 131—135.

(k) Refol. van Holl. 2 Mey 1747. W. 251-253.

wigt; „zo als zy spraken; naar Bergen op Zoom behoorde te zenden, om, met den Hertoge VAN CUMBERLAND, (die, toen, derwaarts stondt te vertrekken) den Veldmaarschalk BATHIANY en den Prinse VAN WALDEK, te overleggen en, voor zo ver het werk geen uitstel konde lyden, of de tyd niet toeliet, last af te wagten, in het werk te stellen al het geene, dat men noodig zou oordeelen, ter bewaaringe van Hulst en Axel, nevens derzelver Ambagten: met dien verstande, dat, indien men begreep, dezelve Ambagten niet te kunnen behouden, hy, als dan, met de bovengemelde Krygsbevelhebbers, zou dienen te overweegen de gevoeglykste wyze, om de Troepen uit dezelve te trekken en, in de, deels gereed liggende, *Transport-Schepen*, over te voeren naar Zeeland, tot dekkinge van dat Gewest, en wel, voornaamelyk, der Eilanden van Zuid-Beveland: dat hy voorts ook moest helpen zorgen voor de verzekeringe van Bergen op Zoom, welke gewigtige Vesting van meest alle Bezettinge en geschut was ontbloot, alzoo dit laatste naar Vlaanderen, even als het Hollandsch Kanon, uit Dordrecht en Delft, naar Wils-Oorde, ter hulpe was afgezonden; en, eindelyk, ook voor de Provincie van Holland, byzonderlyk voor de Eilanden van Voorne. Der Staaten keuze viel, ten dien einde, op Jonkheer WILLEM VAN HAREN, Afgevaardigden ter Generaliteit (a) en zeer gezien ten Hove van den Prinse Stadhouder:

(a) Refol. van Holl. 13 Mey 1747.

der : met wiens kennisfe, denklyk, dit befluit genomen was. HAREN begaf zig, spoediglyk, naar Bergen op Zoom, daar hy den Hertoge; die, op de tyding der overgave van Hulst, weder naar 't Leger te rug gekeerd was; niet vondt, en ook niet kon verhinderen, dat de verdere bovengemelde Vlaamfche Plaatsen, deels of geheel, voor zyne aankomst, ook zonder dat er een fchot op gedaan wierdt, in 's Vyands handen vielen: Merkwaardig is het, dat men, te Axel, met een' Franschen Officier, die, van een' Tromflager en flegts vier Soldaaten verzeld, agter de Legerplaatsen onzer Troepen heen, voor die Vesting gekoomen was, en de koenheid hadt, dezelve, uit naam van den Markgraave DE CONTADES, op te eifchen, terftond, nopens de overgave, in onderhandeling tradt, die ook, den volgenden dag, tusfchen den BRIGADIER DE BROGLIO, en 's Lands Bevelhebber aldaar, den Generaal Majoor ZOUTE, beflooten wierdt: zo egter, dat, by dezelve, de vrye uittocht voor 's Lands Troepen naar Zeeland bedongen, en alle bloeddorftinge voorgekoomen wierdt. (e) VAN HAREN, ondertusfchen, te velde Gevolmagtigd, hielp, sedert, voor, geduurende en ook na de komst van den Prinfe Stadhouder in Zeeland, nevens zyne Hoogheid, het zyne toebrengen, zo ter beveiliginge van dat Gewest, door middel ook van de, uit Vlaanderen, derwaarts

ge-

(e) SCARP, Gefchieden. van Axel, 2 D. bl. 155-159.

gekeerde en, uit het Leger, toegezondene, Troepen, onder 't bevel van den Lieutenant Generaal SMISSAERT, als, ter versterkinge van Bergen op Zoom: welke gewichtige Vestinge hy eerst verliet, den 18 van Hooimaand; toen de Franschen er reeds voor waren (p); en na dat hy, eenigen tyd te voeren, by het doen van een togten naar Sandvliet, het gevaar, van door hun opgeligt te worden, gelukkiglyk, ontsnapt was. (q) Op welke wyze, voor de Hollandsche Kusten gezorgd wierdt, heb ik, boven, reeds aangeroord. (r)

Bl. 105. r. 6. v. o. „ *De inval van dit Gewest hadt de Staaten van Zeeland voor zig zelve doen zorgen.*” Vergelyk dit myn 20ste stukje, bl. 51 - 53; 56, 57-60: op WAGENAAR, XX. D. bl. 69. r. 3. bl. 88. r. 16. en bl. 105. r. 11. Men reekende, dat, met de veertien duizend man onder SMISSAERT, Zeeland, door twintig duizend man; waaronder eenige nieuw overgezonden Engelsche Troepen; gedekt was. Ook was de Westerschelde, voor allen vreemden inval, tot aan zee toe, door eene keten van meer dan vyftig Oorlog- en andere gewapende Schepen, (s) geflooten.

Bl. 107. r. 6. „ *De Vorst van Waldek be-*

(p) FOLKENS, Dagverhaal der Belegering van Bergen op Zoom, MS. bl. 8.

(q) Europ. Mercur. Juny 1747. bl. 304. en Sept. bl. 127 en 128.

(r) Zie alhier, bl. 56 en 58 op WAGENAAR. bl. 88. r. 16. en 105. r. 11.

(s) Refbl. van Holl. 3 Juny 1747. bl. 319. Europ. Mercur. Mey en Juny 1747. bl. 266, 304 en 305.

— begaf *zig naar* Duitschland." Er waren, te vooren, tusfchen den Prinfe van Orange en voornoemden Vorst, eenige woordenwifelingen geweest: omtrend welken de Staaten 't gedrag van den Prinfe Stadhouder hadden goedgekeurd. (1)

Bl. 110. r. 15. „*De Kerk en andere voornaame Gebouwen geraakten in de afche.*” Geheele Straaten wierden, al vroeg, tot pulshoopen gefchooten, en sommige Stedelingen zagen het meer voor, eene brandftigtinge dan Belegeringe aan: alles dreunde en daverde, door de bommen, gloziende kogels en fpiegelgrenaden. Nog kwam by deezen ramp, dat, in 't begin, eenigen onzer eigene Soldaaten aan 't plunderen der ingestortte huizen floegen, welke euveldaad, egter, de Generaal CRONSTROM spoediglyk wist te fmiten, door één of twee dier plundersaaren, welken men op de daad betrapt hadt, zonder genade, te doen doorfchieten. Toen de Kerk verbrand was, wierdt de Godsdienst, in de drooge gragt, tusfchen de *Heesbergerpoort* en de *Koornmolen*, onder eene Tent, bediend: waar omtrend zig de Predikanten FOLKENS en JANSSEN byzonderlyk kweeten, en den Krygsman, zo gedurende den Preëk, als, daarna, by 't gaan tusfchen door de gelederen, tot dapperheid, in het doen van uitvallen en 't verder befchermen der Vestinge, aanmoedigden (u).

Bl.

(1) Refol. van Holl. 5 Aug. 1747. p. 467.

(u) FOLKENS, Dagverhaal der Belegering van Bergen op Zoom, MS. bl. 22, 25, 26, 28 en 104. Europ. Mercur. van July 1747. bl. 127 en 134.

Bl. III. r. 13. „'t Schieten hieldt — over *en* weder, aan.” Behalven de schade, die, hier door, veroorzaakt wierdt, en op welke de onzen zig, somtyds, wreekten, door 't in brand schieten van Kruid- en andere Magazynen of Batteryen des Vyands, sneuvelen er veelen zo der Belegeraars als Belegerden, door aangestoken onderaardsche Mynen, ten getale van; zo ik bevinde; wel vyftig van wederzyden, doch meest van de onzen. Die Mynen sprongen, somtyds, met honderde manschappen er op, in de lugt. (v). De Graaf VAN LÖWENTHALL zelve, zig, den negenden van Oogstmaand, op eene Myn bevindende, die, door de onzen, aangestoken was, werdt, wel elf of twaalf voeten hoog, van de aarde gerilt, en ontkwam, met dien schrik, gelukkiglyk 't gevaar, (w) even als, van onze zyde, op den vier en twintigsten derzelfde maand, een Schotsch Officier, THOMPSON genaamd, met eene, door den Vyand aangestoken, Myn, opgenomen en, vyf en twintig of dertig voeten ver, over de Palisaden wierdt geworpen, en in de bedekten weg, onbezeerd, neder kwam. Dan, deeze en soortgelyke zeldzaamheden gebeuren in veele Belegeringen, waarom ik er, verders, van zwygen zal, na 't geval van den Lieutenant-Kolonel, Prinsse van ANHALT SCHAUMBURG, kortlyk te hebben aangeroerd. Een kogel, zijlings, op hem aankoomende, ging, onder

(v) FOLKES, l. c. *per totans*. Europ. Merc. Sept. 1747. N. 134-146.

(w) Europ. Mercur. Sept. 1747. bl. 123.

onder zynen linker arm, door, maakte een gat in zyn' Rok, Vest, Bovenhembd, Borstrok en Onderhembd, en vloog, aan den regter arm, weder uit, zonder hem eenige andere wonde toe te brengen, dan een klein schrammetjen, als dat van eene spelde, op de borst. (x)

Bl. 111. r. 7. v. o. „ De meesten verlieden, na dat zy 't gevaar van den dienst, een dag of twee beproefd hadden. Men trok het meeste nut van zes en dertig Matroozen, die, als Vrywilligers, geworven, de *Roverschans* en *Kyk in de Pot*, met weergaloozen moed, nog by 't overgaan der Stad, verdedigden. (y)

Bl. 112. r. 9. v. o. „ De kundigsten zagen den overgang der Stad, in 't kort, te gemoet." Gelyk men, by de Staaten, begreep, dat de Stad, zonder hulp van buiten, het, eindelyk, zou moeten opgeeven, was ook de gehardheid van die van binnen, grootelyks, op deeze hoop, gevestigd, te meer, daar men, als sommigen aantekenen, in 't begin, gebrek aan Kannonniers hadt, die, meest, naderhand, schoon, zo men meent, niet in genoegzaamen getale, aankwamen. Maar toen de Belegerden, na dat SCHWARTSENBERG, in 't begin van Oogstmaand, geslagen was, ('t geen hun, egter, in 't algemeen niet schynt bekend geweest te zyn,) zig, eenigen tyd, te vergeefs, met ontzet ge-

(x) FOLKENS, Dagverh. der. Beleg. van Bâgen op Zoom, MS. bl. 22, 112 en 123. Europ. Mercur. Sept. 1747. bl. 65.

(y) FOLKENS, l. c. 23 Aug. 1 en 16 Sept. 1747. bl. 118, 150 en 204. MS.

geveid hadden en, eindelyk, verftonden, dat het zelve niet te wagten was: toen zy, met verbaazinge, in de Nieuwspapieren lazen, dat men, midlerwyl, in Holland, bouwde op de onwinbaarheid van Stads Vestingwerken, en dat men, aldaar, 't gerugt, als was: 't Beleg reeds opgeslagen, al eens verspreid hadt: toen zy ondervonden, dat, in tegendeel, de Franschen; welker aantal, telkens, vermeerderde; de Werken doorgroeven of dezelve springen deden, en hoe langere zo meerdere vorderingen maakten: toen men zag, dat de oude Generaal CRONSTROM, (die zig, dikwerf, in een draagstoel, naar de Vesten deedt brengen,) en de wakkere, maar, door vermoeijinge, zwak en zieklyk geworden, Gouverneur, Prins VAN HERSSEN; die overal was; wel al het hunne ter verdediging deden, zo als ook de meeste Officieren en Soldaaten; die, als leeuwen vogten; maar dat, ondanks dit alles, eenige vulgairs overliepen tot, of verstand hielden met, den Vyand (die, zo men zeide, door één' der onzen geseld was geworden, toen men hem uit het dorp Wouw wilde verdryven, waarop die gewigtige aanflag mislukt was): toen zy, eindelyk, daaglyks ontwaarden, dat de Bezetting, door sneuvelen zeer gedund, door geduurigen dienst, (als hebbende, van de vier en twintig, somtyds, maar agt uren rust,) zeer afgemat, of, door overvloed van spys en drank, wel eens vadfig of uitspattend was geworden, rekenden de kundigste Inwooners, dat de Stad; alwaar men, boven dat alles, door de langduurige droogte en hitte, met

met een onvoorbeeldelyk aantal van vliegen, muggen, vlooiën en soortgelyk ongediert, geplagd wierdt; binnen kort, voor de vyandlyke overmagt zou moeten zwigten (z). Met die al, sprak niemand van opgeeven,

Bl. 112. r. 5. v. o. „ Anderen ontken-
nen, dat de levensmiddelen en drank ooit in
zulk een' overvloed zyn ingedeeld, dat het
Volk er zig aan vermazen kon." Ik leesze,
by den bovengemelden Ooggewigen, deeze
woorden: „ Het gaat er, menigmaal, over-
heen, zo reukeloos en godloos als me-
nig Soldaat, en die, voor een week of
twee, voor een stukje, brood zouden heb-
ben opgesprongen naar wat boter enz., hap-
delen en het zelve den honden voorwer-
pen: groentens zyn het eenige, 't welk
schaars wordt." (a) Elders zegt hy,
„ Door de overvloed, wordt de dartelheid
en brooddronkenheid zo groot, dat het
tot den hemel schreeuwt. De liefdegaa-
ven der Hollanderen en Zeeuwen worden
door de baldaadige Soldaaten misbruikt,
zodanig, dat niet alleen het roggen-, maar
zelfs het tarwen-brood, ja de kaas, daar
maar het minste plekje aan is, langs en
over de Straaten worden geworpen voor
de honden, ja van sommigen onzer Bur-
geren opgenomen, om hunne Varkens daar
mede te voeden. Onze geheele Vrou-

„ wen-

(z) J. D. FOLKENS. l. c. op 10, 11, 21, 22 en 26 Aug. 31.
74, 75, 78, 114, 115. 136. ook op 2, 7 en 12 Sept. 1647.
bl. 150, 176, 187 en 188. MS.

(a) FOLKENS. l. c. 28 Aug. 1747. bl. 139, 140. MS.

„wenstraat, uitgezondert 10 of 12 huizen;
 „in welken Officiers *gelogeerd* zyn; is in
 „een Brandewyn- en Genever-kroeg veran-
 „derd. Burgers, welken, voorheen, nauw-
 „lyks een Kan Genever, des daags, konden
 „verkoopen, kunnen nu, op eenen dag,
 „één, ja twee Oxhoofden rooden en witten
 „wyn uittappen.” (b) Men kan, in 't hier
 „onder aangevoogen Werk, eene lyst vin-
 „den der derwaarts gezonden levensmidde-
 „len. (c)

Bl. 112. o. r. „De Franchen — drin-
 gende door den uitgang van Fullenius, en de
 breuken der Bolwerken oploopende.” De
 Predikant FOLKENS; van wiens ongedrukte
Dagverhaal, in de Belegering van Bergen op
 Zoom gehouden, ik my, te meermalen, be-
 diend heb; schryft hier van het volgende
 „Hoe en wat wyte de Vyand in de Stad
 „gekomen zy, wordt verscheidenlyk ver-
 „haald. Vyf van de Officieren der *Royale*
 „*Corfen*, hebben my, naderhand, meer als
 „eens, verzekerd, dat, ja waarlyk, zy, als
 „de eersten, de Bres zyn opgeklouerd, mer
 „veel moeite: dat zy hun, regts en links
 „onze Wal, voor de Bres *geposteerd* had-
 „den: dat eenigen van de hunnen gemerkt
 „hadden, dat sommigen onzer Seldaten, uit
 „de *Sortie Fullenius*, Stedewaars in vlugte-
 „den: dat zy, daar op, waren toegescho-
 „ten, en die *Sortiën*, van den binnenkant,
 „ingedrongen, de agterdeuren, in de droo-
 „ge-

(b) FOLKENS, l. c. 8 Sept. 1747. Bl. 177 en 178. MS.
 (c) Europ. Mus., 1747. N. 157.

„gegragt uitkomende, geopend hadden en
 „dus, aan de anderen, die, nu, met mee-
 „nigte, in de Gragt waren, deeze geopende
 „deure hadden aangewezen, die, alstoen,
 „zonder te klimmen, met alle geweld, de
 „Stad waren ingedrongen. Dit heb ik,
 (herhaalt hy) „uit den mond der Vyanden
 „zelfs, en wel van die geenen, die de
 „eerste *attacquen* hebben gedaan.” (d)

Bl. 113. r. 7. „*De Prijs van HESSEN-
 PHILIPSTAL kreeg, terstond, berigt van den
 aanval, door een' Soldaat, die van 't Bolwerk
 Pacelle kwam, en deedt — de bezetting by
 een trekken voor 't Markgraaven-Hof.*” Men
 getuigt, dat, twee uren voor den aanval, den
 Prinse VAN HESSEN-PHILIPSTHAL ge-
 hoedschap wierdt, „*dat alles nog wel was.*”
 De toeleg der Franschen was, onder anderen,
 om den bovengemelde Prinse, nevens den
 Generaal CRONSTROM; op wien zy zeer
 verbitterd waren; vooraf, daadlyk van 't bed
 te ligten; 't geen door deeze verwittiging,
 van welke WAGENAAR spreekt, verviel:
 want HESSEN-PHILIPSTHAL, 't gevaar
 verneemende, rukte, terstond, met het zwak
 overschot van 't Regiment van DEUTZ,
 dat, juist dien dag, naar den Ouden-Bosch of
 Breda stondt te vertrekken, om nit te rus-
 ten, naar 't Markgraaven-Hof, alwaar
 CRONSTROM zynen intrek hadt, en op
 t welk een deel des Vyands reeds aantrok, ter-
 wyl

(d) FOLKENS, l. c. 16 Sept. 1747, bl. 212 en 213.

wyl een ander gedeelte, onder 't geroep van *avancez! avancez! tuez! tuez! Vive le Roi!* zig op Straaten en gragten verspreidde, daar het met de overige Bezetting; nog geene drie duizend man sterk; moorddadiglyk aan 't vegten geraakte. De Wagt, zig aldaar bevindende, en bestaande uit vyf en twintig tot dertig koppen, wierp, terstond, de Poort toe en stuitte den aanval, die, wyders, door HESSEN-PHILIPSTHAL en den Generaal LELY, met den degen in de vuist, wierdt afgekeerd, en de Aanvallers, naar de Markt te rug gedreeven, waar door CRONSTROM gelegenheid kreeg, zig te redden en naar de Linie te begeeven. LÖWENTHAL hadt, des avonds te voeren, de Stad doen opeisfchen door een' Trompetter, die, met weigerend antwoord, door den Generaal CRONSTROM, was te rug gezonden. (e)

Bl. 114. r. 3. „'t Bataillon van RUCHTEREN — wierdt krygsgevangen gemaakt." Dit Bataillon lag niet in de Stad, maar in de Buitenwerken, by *Kyk in de Pot*, welken, volgens de Fransche verhalen zelve, het, meer dan een uur lang, beschermde, tot drie maalen toe de Palissade weder innam; zelf eenige Krygsgevangenen bekwam en, door drie duizend Vyanden omsingeld, van geene overgaave wilde hooren, voor het van die der Stad verzekerd was geworden (f). In de Stad, schynen, behalven 't overschot van den Kolonel DEUTZ, de Regimenten van MA-

(e) FOLKENS, l. c. 16 Sept. 1747. Bl. 106—203. en Europ. Mercur. Sept. 1747. Bl. 125—156.

(f) Europ. Mercur. Sept. 1747. Bl. 154.

MAJORIBANKS en EVERTSEN, op de Vismarkt en de Haven, 't meest geleeden te hebben. (g)

Wat de Troepen betreft, die zig, onder den Prinse van SAXEN-HILDBURGHAUSEN, in de Linien bevonden, zy trokken, met agterlaating van slegt eenige Tenten, na 't overgaan der Stad, daar zy van geen nut meer konden zyn, in zeer goede orde, af, en kwamen behouden aan, deels in het Leger by den ouden-Bosch, deels te Tholen (h).

Bl. 114. r. 15. v. o. „In 't plonderen en uitschudden, werden de Roomschegezinden, niet meer dan anderen, verschoond." Een Roomsche Priester wierdt, schoon hy den Miskelk droeg, zo mishandeld, dat hy het, den volgenden dag, bestierf, terwyl de Predikant JANSSEN, slegts by geluk, den strop ontkwam, en FOLKENS, driemaal, moeder-naakt uitschud, met de afgescheurde bladen van een foliant Bybel, onder 't geschreeuw van „*Dienaar des Duivels uw leer is Duivelsch!*" in 't aanzigt wierdt gegeesfeld en, wyders, getrapt en mishandeld. Ook duurde dit plonderen, niet slegts den ganschen dag en volgenden nacht; als onze WAGENAAR, straks, zeggen zal; maar, eerst op den, daar aan volgenden, namiddag, wierdt de Roverbende; die naar 't verbod, by Trommelslag gedaan, niet luisterde; door de Fransche Ruitery verstroot en de zaaken tot bedaren gebracht.

(g) FOLKENS. L. c. 16 Sept. 1747. Bl. 100, 101. MS.

(h) Europ. Mercur. Sept. 1747, bl. 151. 152.

gebragt (f). De bedreeven baldadigheden stieten, egter, den Graave VAN LÖWENTHAL tegen de borst: immers hy schreef aan den Maarschalk VAN SAXE, hoe hy gewenscht hadt, de lellendige Stad voor plonderinge te behoeden, maar dat eenige honderde Fransche Vrywilligers, die, onverwagt, en als uit de wolken, in zyn Leger gekoomen waren, zulk een kwaad voorbeeld aan de overige Troepen gegeven hadden, dat de voortgang van dien, by geene menschlyke mooglykheid, hadt konnen verhinderd worden: ook beklagde hy zig, vergeessche moeite te hebben gedaan, om den brand te doen blusschen, die, gedurende den ganschen nacht, tusfchen 16 en 17 van Herfsmaand, in de Stad gewoed hadt (k). Elders leeze ik, dat eenige Fransche moedwilligers, des avonds van den 16 dier maand, in de Zuivel- en Kremerstraat brand gestigt hadden, waar door die straten, voor 't grootste gedeelte, in den asch geraakt waren: 't geen 't zelfde geval zyn kan (l). De Regeering van Antwerpen gaf een blyk haarer menschelevenheid, met, zeer weinige dagen na de overgave, aan de uitgeplunderde Ingezetenen van Bergen op Zoom eene inzaameling van gelden, binnen haare Stad, toe te staan: waartoe ook

(f) FOLKENS, *l. c.* 16, 17, 20 en 21 Sept. 1747. *N.* 304 tot 216 en 227-238. Vergel. Geschieden. der Vereen. Nederl. Xe D. *bl.* 70.

(k) Brief van LÖWENTHAL aan den Maarschalk VAN SAXE, 27 Sept. 1747. In de Europ. Mercur. Sept. 1741. *N.* 150 & 152.

(l) FOLKENS, *l. c.* 22 Sept. 1747. *N.* 299. MS.

Ook de Bisschop, door een openbaar bevel van de Predikstoelen, edelmoediglyk, het zyne toebragt (m). Eerst in den jaare 1749, geschiedde eene ruime inzaameling van gelden in de Vereenigde Nederlanden en de Landen der Generaliteit, ter opbouwinge der Kerken van Bergen op Zoom, als mede voor die binnen Sas van Gend, en ter gemoedkominge der verarmde Ingezetenen van beide de Plaatsen (n). Ook was, kort te voren, den Inwooneren der eerstgemelde Stad en banne van dien; aldaar bekend, onder den naam van *Poorterye*; vryheid van Verpondinge, door de Algemeene Staaten, voor eenige jaaren, vergund, ten einde hen tot herstel van 't vervallene, of geheel bedorvene, aan te moedigen (o). De Kinderen, uit het Bergen-op-Zoomsche Weeshuis, wierden, eerst, te Middelburg ingenomen, doch, daar Zeeland aan hunne Hoogmogendheden klaagde, dat zulks dier Stad te zwaar viel, sloegen de algemeene Staaten voor, om dezelve kinderen in de Godshuizen der Republiek te verdeelen: waartoe Holland zig genegen verklaarde, op den voet der vastgestelde aanslagen tusschen de Provincien en de Unie, en dus van dertig voor haar aandeel, mits de overige Provincien van 'sgelyken deden (p). My is 't gevolg deezer zaak niet gebleeken.

Bl. 120. r. 17. *Men hadt, — ter Vergade-*

(m) Europ. Mercur. Sept. 1747. bl. 156.

(n) Resol. van Holl. 1 Mey 1749. bl. 317—319.

(o) Resol. Staat. Gener. 18. Jan. 1749. in Europ. Mercur. Mey 1749. bl. 56.

(p) Resol. van Holl. 22 Jan. 22 Febr. en 1 Mey 1749. bl. 30, 115 en 318.

gaderinge van Holland, beslooten —, *te doen* aanwerven — honderd Vendels Waardgelders.²² De Staten van Holland deden, ten zelfden tyde, ter Algemeene Staats-Vergaderinge voorstaan, om de Bondgenooten aan te maanen, van elk in den zynen, gelyke voorzieninge, ten opzichte der weerbaare Manschappen in de Steden en het platte Land, te doen, en een evenredig getal Waardgelders aan te werven: tot welk verzoek de aart der zaake en vroegere voorbeelden hen bevoegd maakten. Ook drongen Hunne Hoogmoedigheden dit werk, sedert, by de andere Provincien en by 't Landschap Drenthe aan, zig beroepende niet slegts op 't algemeen gevaar, maar, teffens, op, de bekwaamer gelegenheid, die dezelve Provincien, tot zulk eene ongewoone wapenligtinge hadden, boven Holland: nadien de Ingezetenen van 't laatstgenoemd Gewest dienstiger en meer geschikt waren voor Koophandel en Zeevaart (q). Doch het voorstel hadt kleinen ingang by de overige Bondgenooten (r).

Bl. 1. G. r. 14. „ 't Voorbeeld van 's Gravenhaage, — *door de meeste* — Hollandscbe Steden gevolgd ” Die van Edam, Munnikendam, Medenblik en Purmerende, geene Posteryen in haare Steden hebbende, maakt zig van Trekschuiten of een' Wagen bedienende; stonden hunne bevoegdheid, om een

(q) Resol. van Holl. 5 Aug. 20 Sept. 1747, *bl.* 471, 521-523. Resol. Gener. 16 Sept. 1747. Myce Aanreek. XIV. Stuk, *bl.* 15. op WAGEN. *bl.* 22. r. 7. Vergel. P. PAULUS. Verhandel. der Unie van Utr: *bl.* 56 en 57.

(r) Resol. van Holl. 24. Oct. en 2 Decemb. 1747. *bl.* 709 en 829. Vergel. WAGEN. Europ. Gesch. p. 264.

eene Postery op te regten, aan zyne Hoogheid af (s).

Bl. 130. r. 16. „ Alleenlyk hadden Burgemeestersen gezeid, dat zy 't Verzoekschrift der Vroedschap mededeelen zouden, en over den inhoud raadpleegen met zyne Hoogheid.” De Prins verklaarde, sedert, aan de Staaten van Holland, en men las ook in zyne afkondiging, dat de Regeering dit gedaan hadt: „ in so verre self, dat, na verscheiden *communicatien*, door de Heeren van de Regeering met zyne Hoogheid gehouden, reeds een *preparatoir Besoigne*, door de Vroedschap, belegd was, om, in eene *materie* van dat gewigt, niet, dan na een ryp onderzoek en met volkomen kennisse van zaaken, (om niet te vallen in nieuwe *inconvenienten*, die, uit al te schielijke en niet genoeg bedagte *redressen*, konden komen) met overleg en goedvinden van hooggemelde zyne Hoogheid, zodanige voorzieningen te doen en schikken te maaken, als zoude geoordeeld werden te behooren.” (t)

Bl. 142. r. 3. v. o. „ Dat de — Amp-ten met geenerlei uitkeeringen zouden mogen worden bezwaard.” Te weeten, uitkeeringen aan en ten behoeve van „ *particuliere Persoon- nen*”, zo als de wet spreekt. Want uitkeeringen aan de Steden zelfs zyn niet verboden geworden. (u).

Bl.

(s) Resol. Holl. 20 Sept. 1747, bl. 642 en 643.

(t) Resol. van Holl. 11 Nov. 1747; bl. 752 e 754.

(u) Resol. van Holl. 11 Nov. 1747; bl. 764.

Bl. 159. r. 16. „Milde gifte.” Zy geschiedde in klinkenden gelde, gemaakt goud en zilver; gerekend tegen de innerlyke waarde; en *Receptisen*, gesprooten uit de Geldopneeminge van drie Millioenen, tot welke, om, midlerwyl, 't Land aan penningen te helpen, de Steden van Holland, kort te voeren, door de Staaten gemagtigd waren, en die, tot de volle som, wierden ontvangen. Voorts hadden dezelve Staaten, by het vaststellen der gifte en ter bevordering van dien, te gelyk bepaald, de afschaffing, tegen den eersten van Louwmaand des jaars 1748, van een' halven honderdsten penning, op de *Obligatien*, los- en lyfsrenten, als mede op de actien der Oost-Indische Maatschappye, die, sedert omtrend twee jaaren, buitengewoonlyk geheeven wierdt. De Afgevaardigden van Alkmaar, die afschaffing, voor als nog, ontydig oordeelende, deden er hunne aantekening tegen (v). De zugt, om 't Land, met klinkenden gelde, by te staan, was zo groot, dat de Staaten van Holland, den 24 van Wintermaand, eene Lotery van vyf duizend Loten, tot f 860 't Lot, geopend hebbende, dezelve; zo men aantekend; in eenen dag vol was: waarom men eene tweede, op gelyke voorwaarden, in Lentemaand des volgenden jaars, opende: die, in twee dagen, mede volliep (w).

Bl. 157. r. 2. v. o. „Men zag uit
naar

(v) Resol. van Holl. 5 Sept. 1747; *Bl.* 548, 580 en 5, a.]
(w) Europ. Mercur. Febr. 1748; *bl.* 125-127.

naar gelegenheid, om nieuwe Verbonden te sluiten en Manschap te bekoomen." Buiten die, welken onze treflyke Schryver op noemt, sloot de Staat zodanige Verbonden met den Koning van Zweede, als Landgraave van HESSEN-KASSEL, ter leeveringe van drie duizend man: (x) met den Erfstadhouder, als Vorst van NASSAU, voor drie, en (y) met den Landgraave van HESSEN-DARMSTAD, voor twee Regimenten, (z) elk van tien Compagnien.

Bl. 172. r. 10. „Zy hadden bevolen, den derden man — te ligten." Die ligting moest dienen, om de Koopvaardy en Visschery van noodig geleide te voorzien, byzonderlyk, ter bevolkinge der Schepen van Oorloge, die, onder den Vice-Admiraal SCHRYVER, in Zomermaand des jaars 1748, uit Texel liepen, en last hadden, zig met den Engelschen Admiraal HAWKE te vereenigen. Voor 't overige, hadt men dit volk noodig, om de Kusten deezer Landen, met naame Zeeland, onder 't Op- perbevel der Zeevoogden WILDSCHUT en TAALMAN, aanhoudend te dekken. (a)

Bl. 174. r. 17. „Het Fransche Hof deedt veel moeite, om de Duitsehe Vorsten te vervullen met argwaan, over den optogt der Russen." Der Staaten buitengewoon Gezant, aan 't Hof van Petersburg, de Heer DE ZWART, hadt, reeds op den 1 van Wintermaand des

(x) Resol. van Holl. 29 July; 26 July 1747; bl. 373 en 454. en Secr. Resol. van Holl. 13 Juny 1747; bl. 111-127.

(y) Resol. van Holl. 5 Aug. 1747; bl. 467.

(z) Resol. van Holl. 9 Sept. 1747; bl. 565.

(a) Europ. Mercur. Jan. en April 1748; bl. 44 en 225.

des jaars 1747, aan den Griffier FAGEL geschreeven: „Ik kan U Wel-Edel-
 „ le Gestreng, heiliglyk, verzekeren, dat
 „ my *authenticy* is gebleeken, dat de Koning
 „ van Frankryk een half millioen *Livres*
 „ aan den Kancelier *geoffereert* heeft; als
 „ dezelve maaken wilde, dat dit Hof niets
 „ deede, in *faveur* van de Zeemogendhe-
 „ den, of van de Roomsche Keizerinne en
 „ haare *Geallieerden*, maar alleen stil bleef
 „ zitten, en dat Zyne Excellentie dit, groot-
 „ moedig, van de hand geweezen heeft (b).”

Bl. 174. r. 5. v. o. „Zy zonden den
 Graaf VAN GRONSFELD-DIEPEN-
 BROEK naar het Hof van Berlyn, om zig
 te regtvaardigen” enz. Dit Gezandschap ge-
 geschiedde, voor 't overige, ter vervulling der
 plaats van den Heere VAN GINKEL, der
 Staaten Gezant, aan dat Hof: die, onlangs,
 overleden was (c),

Bl. 179. r. 2. „Vier duizend man,”
 lees „vier duizend, agt honderd man (d).

Bl. 180. r. 6. „De Prins VAN ORAN-
 GE — was volkomenlyk overtuigd, dat de
 Staat vrede behoefde.” Zo die behoefte
 ooit waar was, kon men het ook van dee-
 zen ryd zeggen: De Bondgenooten hadden,
 meestendeels, gestemd in de meenigvuldige
Petition, die gedaan waren, ter verdediginge
 van den Staat te Water en te Lande: maar,
 behalven Holland en, somtyds, Zeeland,
 bleef.

(b) Resol. Holl. 24 Mey en 18 Nov. 1747. H. 293 en 266.

(c) Secr. Resol. van Holl. 10 Jan. 1748. H. 179.

(d) Secr. Resol. van Holl. 30 Jan. en 6 Febr. 1748; H.
 205 en 219.

bleeven de meeste andere Provintien agterlyk, in 't voldoen der reeds ingewilligde lasten, (e) alle aanmaaningen daartoe slegts voor, „jaarlyksche klaagliederen” houdende, en zelf niet lettende op de bezendingen, die, aan hun, Staatsgewyze (als ik reeds boven aanroerde) (f) gedaan wierden. Van hier, dat, hoe zeer de Algemeene Staaten geene moeite spaarden, om onze Kusten, tegen den inval van een gevreesden Vyand, en niet min onzen Koophandel in volle Zee, te dekken, egter 's Lands Zee- en Land- magt, nimmer, in beklaaglyker toestand bevonden wierdt dan nu: zynde het verzuim der Provintien, geduurende de Vrede, omtrend het werk van de Zee, zo groot geweest, dat de Admiraliteiten, in den jaare 1748, verklaarden, hoe zy, in meer dan dertig jaaren, genoegzaam geene penningen uit de *extraordinaire subsidien*, tot den aanbouw van Schepen of derzelyver toetaakeling, hadden genooten, ja, in Herfstmaand van dat zelfde jaar, betuigden, zonder geldelyken bystand, de, toen gedaane, uitrustinge te moeten laten vaaren, alzo zy, door de agterlykheid der Provintien, onder den schuld wegzonken: verzoekende, daarom, de noodige penningen, deels op dubbelen *intresfen*, voor reekeninge dier Bondgenooten, te mogen opneemen. Holland by-

zon-

(e) Resol. van Holl. 10, 19, 24 Jan., 9, 16 Juny, 6 en 7 July, 13 Sept. en 20 Dec. 1747; bl. 22, 23, 49, 56, 326, 341, 399, 405, 591 en 911. Secr. Resol. van Holl. 1, 15 July 1747, bl. 129 en 130, ook 24 Febr. 1748; bl. 219, nog 20 Jan. en 1 Dec. 1748; bl. 53-58-65 570 576.

(f) Zie hier bl. 151 op WAGEN. bl. 64; r. 2. v. .

zonder en, wyders, ook de overige Leden der Generaliteits Vergaderinge, stemden hier spoediglyk in, en die opgenomen en, verder, op te neemene gelden, wierden, ten jaare 1750, door den Raad van Staate begroot, op de aanzienelyke som van *agt millioen, negen honderd zeven en zeventig duizend, negen honderd guldens, zeven stuyvers en twee deniers (g)*. Te Lande, drukte de Oorlog niet minder. 't Niet betaalen der ingewilligde lasten was, hier, omtrend even groot, en de kosten tot onderhoud waren grooter. Zo dra Bergen op Zoom; alwaar de Staat drie honderd stukken Kanon en eene zeer groote meenigre ander Krygstuig en Buskruid hadt laten zitten; in 's Vyands handen geraakt was, gaf de Raad van Staate te kennen, dat ook de Stapel-Magazynen, welker voorraad men, ter verdeediging van die Vesting gebruikt hadt, nu leedig bevonden wierden. Doch de Generaliteits kasse was uitgeput, men zag, rondom, naar middelen, om 't ontbrekende, daadlyk, te vervullen, en de Algemeene Staaten baden den Bondgenooten, hunne vermogens te verdubbelen, doch meest vrugteloos. Holland, schoon zyn aandeel reeds ingebragt hebbende in de Petitiën voor de Legerlasten van het jaar 1747, schoot, eindelyk, eene aanmerkelyke somme op reekening van volgende Petitiën (h).

Maar

(g) Petitië van den Res. Staate van 24 April 1748; en Resolutie van Holl. van 18 Mey 1748; bl. 561, 462, en l. c. 20 Sept. en 15 Oct. 1748; bl. 907, 1015 en 1016; en Petitië U. 9. 30 Dec. 1750; en Resol. van Holl. 27 Jan. 1751; bl. 11.
(h) Secr. Resol. van Holl. 13 en 20 Sept. 1747; bl. 137 en 138. Resol. van Holl. 12 Sept. 1747; bl. 578.

Maar die Provincie zelve, nog zigtende by de oude schulden en nieuwe bezwaaren; onder welke laatste, men reekenen moet 't onvoeglyk afschaffen der Verpagtingen, alvorens men een middel, ter vervaagings derzelven, daar gesteld hadt; geraakte mede, op 't einde, hoe langer hoe meerder, in 't onvermogen. In die omstandigheid; om van geene andere redenen, by WAGENAAR gemeld, te gewagen; (1) beschouwden de Staaten en de Stadhouder het Land, zonder vrede, verlooren, doch begreepen teffens, dat men geene gevoeglyke vrede, dan met de wapenen in de hand, zou kunnen verkrygen, ja dat, zo men ze al verkreeg, evenwel op dezelve niet zou kunnen vertrouwd worden, ten zy teffens de Barriere en 't verlooren Staats-Vlaanderen terug gegeven wierden. De zekerheid van deeze twee laatste punten woog, thans, by de meesten van hun, die 's Lands bestuur in handen hadden, zo hoog, als ooit in vroegere tyden. In de Petitione, die zyne Hoogheid en de Raad van Staate, in Grasmaand des jaars 1748, ter Algemeene Staats-Vergaderinge overbragten, las men niet alleenlyk, dat, „ de „ Republicq zig, door alle die vyandly- „ ke veroveringen, gebragt zag, tot dat „ gevaarlyk *point*, het welk de wyze „ Voorvaders, altoos, zo zeer *geäpprehen- „ deerd* hadden, dat ze, om den slag „ te verhoeden, van Frankryk tot een „ *immediaten* Buurman te hebben, staande „ de onderhandelingen te Munster, van de „ Fran-

(1) *Alhier M. 183.*

„ Fransche *Alliantie* ten eenemaal afzagen en,
 „ voorzigtelyk, een *particulier* Vredes-Trac-
 „ taat met Spanje aangingen (k).” maar men
 „ drukte zig, verders, uit, in de navolgende, zeer
 „ sterke, bewoordingen: „ dat het eene onwe-
 „ derspreeklyke waarheid was en bleef, dat,
 „ welk een Vrede er, de zaaken dus staande,
 „ blyvende, ook mogt getroffen worden,
 „ de Republicq, dat God verhoede! te
 „ niet moest gaan en, eerlang, geen Staat-
 „ meêr zou kunnen genaamd worden, im-
 „ mers dat het vrugteloos was aan eenen
 „ goeden, vasten en veiligen Vrede te
 „ denken, zo lang Frankryk niet alles we-
 „ derom herstelde *in statu, quo prius*:
 „ vermits men, anders, de scheidsmuur,
 „ tuschen de Republicq en het, gestaadig,
 „ op zyne Nabuuren te ontrusten toeleggen-
 „ de, Frankryk, weggenomen zynde, als
 „ met het mes op de keel zoude moeten
 „ slaapen, en slegts het genot hebben van
 „ goederen, die niet zouden bezeten wer-
 „ den, dan met het zwaard boven 't hoofd:
 „ zynde, in allen gevalle, voor zeker te
 „ houden, dat zodanig een Vrede niet lan-
 „ get duurzaam zoude zyn, dan het be-
 „ haagen zou aan den geenen, die dezelve
 „ gemaakt hadt, met eene meerderheid van
 „ magt.” „ En hoe doch” (voegde men er,
 „ eindelyk, „ by) is het te hoopen, dat
 „ Frankryk weder alles zal herstellen, zo lang
 „ die

(k) Zie WAGEN. Vaderl. Hist. XI. D. 51. 457, en myne Aan-
 merk. 13 St., 51. 25, op WAGEN. l. c. 13. D. 51. 19. r. 11.

de kroon *victorieux* blyft, en zo lang zy ziet, dat haare zaaken voorwaarts en de onze agterwaarts gaan." (1) Dit laatste bewoog, aan de eene zyde, den Raade, om de Bondgenooten aanmaanen, ten einde alle middelen, tot verdediging van den Lande, by te zetten, terwyl het, aan den anderen kant, eene scherpe spoor was, om; mits de Barriere, en oude Generaliteits bezittingen terug erlangende; de Vrede door te zetten en te sluiten, hoe zeer, evenwel, op eene wyze, die, voor 't overige; zo als ook onze WAGENAAR, te regt, aanmerkt; gehael niet beantwoordde aan den kans, die, weléer, den Staat toelachte, voor 't afbreken der handeling te Breda, 't welk, door de Engelschen, buiten 's Prinzen toedoen, (m) geschied was. Onder de middelen ter verdediging van den Lande, die men, kort voor en om deezen tyd, in 't werk stelde, behoorde de Afvaardiging van den Heere ONNO ZWIER VAN HAREN, naar de Hervormde Zwitserfche Cantons, Hy was, reeds in Wintermaand des voorledenjaars 1747, te Bern aangekoomen, alwaar hy, in eene manlyke aanspraak aan den grooten Raad, op de overneeminge van twaalf duizend koppen, volgens zynen last, aandrong. Ook kwam hy, tot Gevolmagtigden op de Akenfche Vredehandeling benoemd zynde, spoediglyk en met goede tydinge, te rug: wordende by 't Zwitschersch Bondgenootfchap vervangen door den Heer Bosc

DE

(1) Petiie van de Raad van Staate, van 24 April 1745; en Refol. Holl. byzonderlyk *Bl.* 450 453, 454, 461 en 462.

(m) WAG. alhier *Bl.* 260;

DE LA CALMETTE, die hunne Hoog Mogendheden, in Herfstmaand des jaars 1748, derwaarts zonden (n). Nog was niet alleen de Generaal Major VAN TIDDINGA, onlangs, naar Frankfort, ter verzorginge der leevensmiddelen en begeleiding der Russische Troepen herwaarts, maar ook de Kollonel TUYL VAN SEROOSKERKEN naar 't Hof van Saxon-Weimar en des Bischof van Bambergs (o) gezonden, om een Verdrag, ter overneeminge van eenige manschap, te treffen. Buiten dien, beslooten de Staaten, op voorstel van den Prinsfe Erffstadhouder, in Zomermaand deezes jaars, tot het oprigten van een Regiment Ieren. Dan dit alles onderging, door de kort opvolgende Vrede, merkelyke verandering, (p) en geene van deezen, behalve eenige Zwitsersche, manschappen, kwamen hier te Lande.

Bl. 186. r. 13. v. o. „Voorts was — vastgesteld.” Men kwam nog overeen, om, binnen drie weeken, de voorafgaande punten te bekrachtigen. De Algemeene Staaten beslooten daar toe, op den 16 van Zomermaand deezes jaars 1748: zynde de uitwisseling, door de onzen, geschied, te Aken, den 21 derzelve maand. (q)

Bl. 188. r. 14. „De Prins vertrok, den eersten van Bloesimaand, naar het Lege.”

(n) Secr. Resol. van Holl. 18 Sept. 1749. bl. 312. Resol. van Holl. 13 Febr. 1748. bl. 169. Europ. Merc. Jan. 1747. bl. 30—34. Febr. l. c. bl. 105.

(o) Secr. Resol. van Holl. 27 Juny en 9 Nov. 1748. bl. 291.

(p) Secr. Resol. van Holl. 27 Juny 1748. bl. 294.

(q) Secr. Resol. van Holl. 10 May 1748; bl. 252; en l. c. 26 Juny 1748; bl. 266.

ger." Hy nam, den 3 van Bloeijsmaand, 't gebied der Staatſche Troepen over, uit handen van den Prinſe LODEWIJK VAN BRUNSWIJK WOLFENBUTTEL; onder wiens bevelen het, thans, ſtondt; (1) en zou, daadlyk, voortgerukt zyn, indien niet de Hertog VAN CUMBERLAND, Opperbevelhebber van 't Bondschaplyk Leger, hem hadt doen weeten, dat de marsch, byzonderlyk door de ongereedheid der Oostenryksche Artillery, nog eenige dagen uitgesteld was. Voor 's Prinſen vertrek, hadden de Staaten van Holland hem een nieuw blyk gegeven van hunne agtinge, door, met vernietiginge eener voorgaande Resolutie; genomen in Oogſmaand des jaars 1740; te verklaaren, dat de Schuld-brieven, tot laſte van Zyne Hoogheid loopende; daar onder begreepen, die geenē, welken voor reekeninge der nalaatenschap van Koning WILLEM III. belegd waren; voortaan niet onderheevig zouden zyn aan het middel der zydelingsche opvolging, ten ware dat eenige van zyner Hoogheids domein- of andere goederen, daar voor, byzonderlyk, mogten verbonden zyn (2).

Bl. 188. r. 3. v. o. „Aanſpraak,” zie dezelve, in de *Europ. Mercur.* van Mey des jaars 1750, bl. 282 en 283.

Bl. 188. o. r. „Zes weeken na,” lees: „Binnen zes weeken na,” en zie myne volgende Aanteekening, op WAG. bl. 190. r. 1. Bl.

(1) Miſſive van Zyne Hoogheid, 4 Mey 1748; uit Breda: in Secr. Refol. van Holl. 10 Mey 1748, bl. 227, 228 en 229.

(2) Refol. van Holl. 20 April 1748, bl. 411.

Bl. 190. r. f. „Ten dage van het tekenen der voorafgaande punten, waren de Fransche en Staatsche Gevolmagtigden, op 't welbehagen hunner Meesteren, overeengekomen, dat de vyandelykheden, in de Nederlanden, terstond, alomme zouden ophouden.” By het 16 Artikel der voorafgaande punten, was, algemeenlyk, gezegd, dat de wapenstilstand, tuschen de „oorlogende Mogendheden, plaats zoude „hebben, binnen zes weken, te rekenen „van den dag hunner teekening af,” en 't begin van dit tydstop (t) wierdt, nu, by een afzonderlyk Artikel, ten opzichte der Nederlanden, niet slegts tuschen de Fransche en Staatsche Gevolmagtigden (als, verkeerdelyk, by ROUSSET, door WAGENAAR aangehaald, geleezen wordt), maar tuschen de Fransche, Engelsche en Staatsche (a), nader bepaald, op den dag der tekeninge zelve. Gelyk, ondertuschen, de Franschen ons Gemeenebest en Sardinië, niet als oorlogende, maar als helpende, Mogendheden beschouwden, wierdt ook, in de afkondiginge des gemeenen wapenstilstands, de naam van den Staat niet gemeld. Hunne Hoogmogendheden vergenoegden zig, afschriften van alle deeze stukken te zenden aan zyne Hoogheid, den Raade van Staaten, aan de Kollegien ter Admirali-

(t) „La cessation des hostilités, entre les Parties belligérantes, aura lieu, par terre, dans six semaines : à compter du jour de la signature des présents Articles préliminaires.” Zie Secr. Refol. van Holl. 10 Mey 1748. bl. 251.

(a) Secr. Refol. van Holl. 10 Mey 1748. bl. 258. No. 8. Compare RoussET, Recueil d'Actes, Tom. XX. p. 169.

siteit en aan de Oost- en West-Indische Maatschappijen : om 'er zig naar te gedraagen (v).

Bl. 190. r. 8. „ *Hier op was de last gevolgd, om deeze Vesting, by eerlyk verdrag, op te geeven: Doch, alzo deeze Last niet door de Staaten geteekend was, begeerde de Baron van AILUA een stilstand van wapenen van twee etmaalen, om verlof tot de overgaave van hooger hand te haalen. De Maarschalk van Saxon bewilligde in zyn verzoek*”. 't Voorgevallene, nopens de overgaave van zulk eene wigrige Vestinge als Maastigt, en het, allesints loflyk, gedrag van den Baron van AILUA, daar by gehouden, verdient, naar leidinge der geheime Resolutien van Holland (van welken, dat ik weete, ten deezen, nimmer gebruik is gemaakt, en die ook, over dit rydvak, terwyl WAGEN: de bovengemelde woorden schreef, nog niet gedrukt waren), wel eenige uitweidinge: waar toe ik, wyl dit Stukje myner Aanmerkingen reeds te zeer is aangegroeid, gelegenheid hoop te hebben, in de *Naleezingen* op deeze Historie van WAGENAAR: tot welken ik my, dierhalven, gedraage.

Bl. 212. r. 19. „ *Men maakte, te Haarlem, zwaarigheid, om deeze afkondiging te doen*.” De Staaten zelve gevoelden, dat hun bevel geene genoegzaame uitwerkinge doen zoude, en dat zo hun gezag, als dat zyner Hoogheid en der Stedelyke Regenten, groot gevaar stondt te loopen en 't Land met verwarring gedreigd te worden, zo hetzelfde niet, door

na.

(v) Rapport des Graave van Bentink, in de Sekr. Resol. van Mell., 10 Mey en 25 Juny 1748. bl. 244. 267 en 268. ROUSSAT, &c. p. 170.

radruklyke middelen, ondersteund wierdt. Zy zonden daarom, ten zelven dage, eenige Leden, uit hun midden, die den Prins verzogten, niet slegts, in den Haage, de feitelykheden, ook door middel van Krygsvolk, zonder uitsfel, te doen beteugelen, maar ook, zo ras mooglyk, een goed aantal Knégten, van buiten, in deeze Provincie te doen koomen, om in andere Plaatfen, zo het de nood vereischen mogt, gebruikt te kunnen worden. De Prins gaf tot antwoord, dat hy, nopens 't eerste punt, bereids de noodige bevelen hadt afgevaardigd, maar dat hy het tweede, als hem bedenkyk voorkoomende, in overweeginge zou neemen, „en „ hun Ed: Groot Mog., daar omtrent, alle „ genoegten geeven, zo verre hetzelfde met „ den dienst van den Lande eenigzints zou „ de overeenkomen (w)”. Waar by dit, sedert, bleef.

Bl. 228. r. 11. „ *Men had hem*” (zyne Hoogheid) „ *niet, of naauwlyks, kunnen raadpleegen.*” Zie myne laatsvoorgaande Aanmerking.

Bl. 250. r. 15. „ *De punten, die, voor het teekenen van het tegerwoordig Verdrag, niet hadden kunnen worden afgedaan, zouden, zonder uitsfel, vereffend worden, door Gemagtigden, wederzyds te benoemen.*” Zie myne aanteekeu. alhier, bl. 91. op Wag. bl., 335. r. 3.

Bl. 257. r. 6. v. o. „ *Hier te Lande, werdt, op den zeventienden van Zomermaand des jaars 1749, een plegtige Dankdag gehouden*

(w) Secr. Resol. van H. H. 19 en 20 Juny 1748. bl. 264. en 265.

den over de Vrede." De Provincie van Utrecht hadt, in 't begin van 't voorgaande jaar, ook een' plegtigen Dankdag voorgesteld; ter vereeuwiging der Vrede van Munster, tegen den 30 van Louwmaand: doch dit hadt geen' ingang gevonden by veele Leden, en men besloot alleenlyk, om, op den gewoonen Bedendag, die, op 13 van Lentemaand, bepaald wierdt, van deeze verjaaringe, met nadruk, te gewaagen.

Bl. 304. r. 1. o. Omtrend *het midden van Wynmaand, was Gouda ook in roere geraakt, by gelegenheid van een gerugt, dat de Stadt met een Regiment knegten stonde bezet te worden."* De beweeging ontstondt op den 14 dier maand. 't Gerugt, 't geen 'er aanleidinge toe gaf, zegt men hier uit gebooren te zyn, dat de Kwartiermaaker-Generaal, by 't maaken van de Lyst der Troepen voor de Winterkwartieren, 't Regiment van GADELLIERE; zynde in Bezettinge te Breda; hadt opgegeeven, om guarnisoen te houden binnen *Gouda*, en dat, schoon zyne Hoogheid, by den ontvangst, daadlyk, het woord *Briele* in plaatse van *Gouda* gesteld en, reeds op 9 van Wynmaand, het *patent* op den *Briele* geteekend hadt, midlerwyl de eerste opgaave in *Gouda* was bekend en, aldaar, als eene, vastgestelde, zaak, geloofd geworden (x).

Bl. 304. r. 17. „ Zestien Soldaaten — werden ontwapend *door de Burgerye*; 't *walk* euvel genomen *werdt door zyne Hoogheid*. De Prins zelve schreef aan Burgemeesteren:

(x) Zie aanhaaling in de volgende *Nota*.

„ zulks wel, voor dit maal, aan eene ver-
 „ keerde opvatting der *Burgerye* te willen
 „ toeschryven, doch van Burgermeesters te
 „ *requireren*, om, ten spoedigsten, ordre te
 „ stellen, dat, aan het *Detachement*, de wape-
 „ nen wederom gegeven en de twee *Gear-*
 „ *resteerden* *gerelacheerd* wierden, zullende hy,
 „ by gebreke van dien, genoodzaakt zyn,
 „ zoodanige kragtadige maatregelen, (tegen
 „ de *Auteurs* van deeze onzeregeldheden”);* te
 „ nemen, als hy zou oordeelen te behooren.
 Doch dit schryven maakte de gemoederen
 meerder aan het gisten, zo by de Burgery;
 die zig verkeerdelyk beschuldigd oordeelde; als
 byzonder by 't Gemeen, 't welk aan de zaak
 handdaadig was geweest. De Regeering
 dan deedt den Prinse, hierop, voordragen, dat
 de ontwapening der Soldaaten, niet door de
 Burgery, maar door eenige Jongens en Vrouw-
 lieden, uit de smalle gemeente, gedaan was, en
 dat de Kapitein VAN PABST zelve de twee Sol-
 daaten, om dat zy zig onhebbelyk gedraagen
 hadden, hadt doen vastzetten. Zyne Hoogheid
 verklaarde toen, dat „ voor ditmaal, daar-
 „ op, geene *recherche* zou worden gedaan.”
 Waarna, de zaaken weder tot rust kwa-
 men.”(y)

Bl. 334. r. 13. „ De Waardgelders wa-
 ren reeds alle afgedankt.” Ter gemoetkoo-
 min-

(*) Deeze, tuschen twee haakjes hier gedrukte, woorden,
 staan alleen in 't, onderaan getogen; gedrukt *Verhaal van 't ge-
 beurde te Gouda.*

(y) Vroedsch. Boek van Gouda bl. 14, 15, 16, 18 Oct. 1748.
 Missive Boek van Gouda bl. 10. Zie ook Net en naauwkeuring
 Verhaal van 't geen, te Gouda, geschied is. — 1748, bl. 11-18.

minge aan de zwaarigheden, door de Admiraliteiten gemaakt, tot het verkrygen van genoegzaame Soldaaten op de Schepen van Oorloge, hadden de Staaten van Holland, in overeenkomst der denkbeelden zyner Hoogheid, toegeftaan, dat, daartoe, eenige Manfchappen, uit de Kompagnien Waardgelders zouden gebruikt worden, zo als, feldert, gefchiedde. In 't midden van Wintermaand des jaars 1748, waren eenige van dezelve nog in zee, maar moesten, terftond, by hunne te rug komst, door Burgemeesteren en Regeerders der Steden, op welker aandeel zy ftonden, afgedankt worden (z).

Bl. 334. r. 8. v. α., *„Met den aanvang deezes jaars, werdt tot eene merkelyke vermeerdering van 't Voetvolk en de Ruiterye befloten.”* Die vermeerdering bestondt in wel dertig duizend, zes honderd, zes en veertig hoofden, en verlichtte het Land, met eene fomme van vier millioenen, vier honderd tien duizend, zes honderd, drie en tagtig guldens en tien fluiwers (a).

Bl. 335. r. 12. „De Ambaffadeur VAN HOEY was, in de Lente deezes jaars, terug geroepen.” Na dat, ter Generaliteit, wigtig gefchil niet alleenlyk geweest was, over het al of niet te rug keeren van dien Ambaffadeur: na dat ook Gelderland, in 't laatst van Lente-
maand

(z) Refol. van Holl. 16 Apr. 16 Mey. 14 Dec. 1748. bl. 407. 437. en 1153.

(a) Refol. Staat. Gen. 24 Jan. 1749 en van Holl. en 24. 28 Jan. 1749. bl. 37—44. en 48 en 49. vergel. 25. Sept. 1749. bl. 8-6. l. c.

maand des jaars 1747, hadt voorgesteld, hem, op zyne meenigvuldige verzoeken, gevoegd by de Resolutien der algemeene Staaten van den 27 van Hooi- en 23 van Herfst- maand des jaars 1748, niet slegts toe te staan, maar ook te gelasten, herwaards te keeren, zo dra Heer CALKORN; die al lange benoemd was, om hem te vervangen; te Parys zou zyn aangekoomen: na dat, al verder, drie Provintien zig, ten deezen opzichte, by Gelderland hadden gevoegd, ja, dien volgens, werklyk was beslooten, eene aanschryvinge aan VAN HOEY en CALKORN te doen, bleef egter dit besluit steeken: zo, om dat de Afgevaardigden van Holland begreepen „ dat, in de gestel-

„ tenis, in welke de buitenlandsche zaaken zig,

„ sedert het neemen van de voorsz. Resolutie,

„ hadden bevonden, de terugkomst van den

„ Heere VAN HOEY, om goede redenen, tot

„ nog toe, geen' voortgang hadden gehad, en

„ dat die redenen, tegenwoordig, zo sterk als

„ ooit, *subsisteerden*,” en daarom dit voorstel hadden overgenomen, als, om dat ook Zeeland vermeende, dat men, ten minsten, de zaak nog eens moest onderzoeken. Maar 't werk veranderde, zo dra Frankryk, kort daarop, in Staatsvlaanderen gevallen was, en de Heer VAN HOEY, in Bloemaand daar aan, hunne Hoogmogendheden meldde de gegronde hoop, die 'er scheen te zyn, tot het aangaan niet slegts van een' wapenstilstand, maar zelfs het sluiten van eene algemeene vrede met dien kroon. De algemeene Staaten bevolen hem, toen, met opvolgende en byzondere goedkeuringe van Holland, op den 30 dier maand (en dus niet, in den jaare 1748; zo als, by vergissinge onze W A G E-

NAAR

NAAR meldt; maar in 't jaar 1747), een keer naar naar 't Vaderland te doen, en zynen Secretaris in Frankryk te laten. Van Hovy voldeedt hier aan. Hy vertrok, reeds den 4 van Zommermaand, by 't ontfangen van den Brief, uit Parys, kwam, den 9 daaraan, in den Haage, en bleef, zo ik niet anders zien kan, sedert, hier te Lande (b).

De gunst, in welke hy, by 't Hof van Frankryk, gestaan hadt, en die ook blykbaar was uit 's Koning getuigfchrift, hem, by zyn afscheid, gegeven, wierdt, hier te Lande, ge-laakt of gepreezen, naar men, veel al, der Engelsche of Fransche partye was toegedaan. Nog na zyn vertrek, deedt de Koning hem een buitengewoon geschenk van goudse *Medailles*: die, op de overwinningen zyner Majesteit, in Frankryk, geslagen waren (c).

Bl. 335. r. 3. „Men zegt, *van de zyde der Staaten, het Verdrag van Koophandel van den jaare 1739 te doen vernieuwen. Doch 't Fransche Hof liet zig, hier toe, voor eerst, niet beweegen*” enz. tot de woorden. *L. c. r. 12. „twaalf stuivers van de ton.”* Onze WAGENAAR heeft, voorheen, (d) doen zien, dat, by het teekenen der voorafgaande punten des Akenschen Vredehandels, door de Staatsdienaars van Groot-Brittannie en de Staaten, ook eene Verklaaringe was geteekend, by welke, onder anderen, gezegt wierdt, hoe men verwagte, dat „by „zonderlyk het Verdrag met Frankryk, van den

(b) Resol. van Holl. 30. May 1747. *bl. 109.* en Europ. Mercur. Juny 1747. *bl. 309.*

(c) Eur. Mercur. 1751.

(d) Vaderl. Hist. XIX. d. *bl. 187.*

„ den jaare 1739, zoude worden vernieuwd.“
 Ook hadden de gezegde Staatsdienaars, na die teekeninge, hier op aangedrongen by den Graave van St. SEVERIN, Ambassadeur des Franschen Konings, te Aken, die hun, toen, slechts in 't algemeen, antwoorde:
 „ dat hy geen last hadde, om iets op de gemelde *Declaratie* te *accordeeren*: maar dat
 „ hy geensints twyfelde, ja zelfs konde
 „ verzekeren, dat, indien de Staat iemand
 „ naar Versailles zondt, om aldaar te handelen, men, aldaar, alle mooglyke *faciliteit*
 „ zoude betoonen, om de Republicq, in dezen, te gemoet te komen“ (e). Ik vinde niet, of men hier aan, nog voor het sluiten van de Vrede, voldeedt: maar wel dat, nog voor het einde des jaars 1748, de Heer DE LARREY, met den rang van *Minister van den Staat* (f) naar Frankryk vertrok, en dat, zo hy, als de Heer VAN MARCELAS, door hunne Hoogmogendheden, mede derwaards gezonden en gemagtigd waren, om, met het Fransch Bewind, te handelen, over de vernieuwing van 't bovengemeld Verdrag, op den voet van dat van den jaare 1739, ten welken einde, zy die vernieuwinge en de herstellinge van voorgaande vrydommen moesten doen voorkoomen als een natuurlyk gevolg van alle verzoeeningen, en zig beroepen op de algemeene bewpoedingen, welken, ten dien opzichte, in alle Verbonden van Vrede en Vriendschap, ge-

VON-

(e) Secr. Resol. Staat. ged. 24. Mey 1749. en Secr. Resol. van Hol. 26 Juny 1749. N. 266.

(f) Secr. Resol. van Holl. 23 Jan. 1749. N. 401. en Secr. Resol. Staat. ged. 18. Nov. 1748. (1. R.)

vonden wierden. Ook moesten zy hier by, nog voegen, dat Frankryk, nimmer, na het maaken van eene Vrede met den Staat, 's Lands Ingezetenen, in 't stuk van vaart en handel, strenger dan voorheen, bejegend hadt: zo als, uit het gebeurde na de Utrechtsche, Ryswyksche en Nymeegsche Vrede, blyken konde. Al 't welk men oordeelde, thans, nog veel sterker te moeten klemmen, daar Frankryk met den Staat in geen' eigentlyken oorlog was geweest, en daar, offchoon de Koning het Traktaat van 1639 hadt goedgevonden in te trekken, evenwel, aan de zyde van den Staat, niet was nagelaaten, de Fransche waaren, langen tyd daarna, te blyven behandelen op den voet van 't oude *tarif*: zo als nog heden geschiedde. Waar uit men afleidde, dat, overzults, 't zelve Traktaat, alhier, in wezen was gehouden, en het dus onbillyk zou zyn, indien Frankryk alleen alle voordeel uit het zelve zou willen trekken. Dat, voor 't overige, het vernietigen van 't zelve Verdrag, of 't maaken van een geheel nieuw, zeer nadeelige gevolgen stondt te hebben, te meer, als men overwooge, dat de schaal des Koophandels, tuschen de Onderdaanen van Frankryk en van den Staat, merkelyk oversloeg naar de Fransche zyde, en dus de Ingezetenen van dat Ryk gerekend moesten worden, 'er 't grootste belang by te hebben (g).

1. 's Lands Gezanten ontmoeteden, terstond, zeer veele moeite, by de Fransche Staatsdienaaren, byzonder by den Markgraave de
Puy-

POISSONULX en den Heere ROUILLE, in 't voordragen-deezer punten. De laatste verklaarde hun, reeds in Louwmaand des jaars 1749, hoe zy zig, met eene algemeene vernieuwinge der Traktaaten niet moesten vleiën: hun, niettemin, in bedenking geëvende, of het, in deezen stand van zaken, niet dienstig zyn zoude, indien zy, by voorraad, en om niet langer van alles verstoken te blijven, de vryheid van vyftig stuivers op het vat bragteden te verkrygen? De Staaten, hier van verftendigd, gaven hun, eerlang, bevel, dit voorstel, by voorraad, doch onverminderd allen aandrang op 't herftel des Verdrags van 1739, voor de nog overblyvende jaaren, te omhelzen, alzo die last, welke door andere Volken niet betaald wierdt, 's Lands Ingezeten en zo zeer drukte, dat, by voortdunringe van dien, de vaart op Frankryk zou moeten ftilstaan. Ook bevolen zy den Gezanten, byzonderlyk aante dringen op den vrydom van vier stuivers op de *Livre*: eene vrydom, die mede, niet slegts by het Traktaat van den jaare 1739, was bedongen, maar ook, in eene afzonderlyke Akte; zelfs buiten eenige betrekkinge tot dat Traktaat; toegezegd en beloofd, by 't fluiten van 't Vredeverbond, ten jaare 1717: welk Verbond, by dat der pas geflotene Vrede te Aken, was ingeroepen (h) en bevestigd.

Doeh, ook nopens deezen naderen last, beandwoordde de uitkomst niet aan de opgevatte hoop. De Heeren DE LARREY en MARCELIS droegen, terftond, hunnen nieuwen last, ten opzichte der vyftig stuiv. op 't vat,

(h) Secr. Resol. van Holl. 22 Feb. 1749. Nl. 407.

't vat, aan 't Fransch bewind voor: maar 's Konings Raad vondt goed, met eenpaarigheid van stemmen, de vry verklaringe af te slaan. De Markgraaf DE PUISIEUX zeide hun zelfs, dat er, in 't geheel, niets te doen zoude zyn, zo lang de Staat het Verdrag van 1739 nog eenigints in weezen beschouwde, en niet bewoogen kon worden, tot het maaken van een, voor Frankryk voordeliger, *tarif*: ook wees hy 's Lands Gezanten aan den Heere ROUILLE, die hun, nu; zo zy schreeven; „verscheiden zaken hadt voordragen, die zeer nadeelig en *ruineus* voor „de *Commercie* van den Staat zouden wezen”, „(i) en welken blyken, onder anderen, betreklyk te zyn geweest tot eene verhooginge der regten op den inkomenden visch: tot het intrekken van twintig ten honderd der waaren, uit de *Levant*, door Nederlanders, wordende aangebragt: tot het verpakken of verbieden van Haring, met Hollandsch zout gezouten: tot het verhoogen der regten op Balleinen, Walvisbaarden en andere *specien*: voorts om de Staaten te behandelen, als de Noordsche Mogendheden en Hanzesteden, en andere bezwaaren meer: welker nadeelige invoering, reeds, wegens den Staat, waaren aangewezen, ten jaare 1738, en die Frankryk, by het Verdrag van 1739, reeds hadt toegegeeven.

De Staaten, door zulk een' handel verzet, keurden den yver der Afgezanten goed en gelaaten hun, om, aan 't Fransch Bewind, te verklaren, dat zy, hoe zeer hunne redenen niet wederlegd ziende, egter bereid waren, over een
nieu-

(i) Secr. Resol. van Holl. 5 Apr. 1740. bl. 421. en 422.

nieuw Verdrag te handelen, en dat van 1739 niet meer, als aanwyzend en verbindend, te beschouwen; maar dat, hieruit volgende, hoe ook Frankryk geene voordelen meer uit dat Verdrag behoorde te trekken; zy, dierhalven, den Admiralteiten bevoelen hadden, ook ten aanzien van de Fransche Onderdaanen, Schepen en goederen, voortaan, en tot daarin nader zou zyn voorzien, te volgen de algemeene ordres van den Lande, en hen; schoon alle overige Traktaaten, met die Kroon, in hun geheel blyvende; ten deezen opzigte, te handelen, als andere Natien, met welken men geene Koopverbonden hadt. Zy schreeven er by, dat de Gezanten alles moesten aanwenden, ten einde Frankryk zelve de Voorwaarden van een nieuw Koopverdrag wilde opgeeven, of dat, zo men, aldaar, volstrektelyk, zodanige opgaave van deeze zyde begeerde, zy gebruik moesten maaken van 't Verdrag van den jaare 1739, en fragten, het nieuw Verdrag en *tarif* daar mede, zo veel doenlyk, te doen overeenkoomen: alles, eger, met voorkennisse hunner Hoogmogendheden, die hun, wyders, de middelen, ter wederlegginge der redenen van het Fransch bestuur, breedlyk overschreeven. (k) Het Fransch Bewind scheen hier, in 't eerst, naar te luisteren. Het sloeg wel af het *tarif* van 1739, maar gaf voor, op dat van 1699 te willen handelen: ook gelastte de Koning, reeds in Hooimaand (en niet eerst in *Slagimaand*, als WAGENAAR meent) des jaars 1749, de vyftig stuivers,

(k) Secr. Refol. van Holl. 5 en 24 Apr. 1749. bl. 421—430. Onder Staat, Gener. van 5 Mey 1749. (ut l. c. p. 445.)

1749, de vyftig ftuivers Vargeld, voor een half jaar, af te fchaffen, doch hy begeerde de regten op den inkoomenden Zouten-vifch niet te verminderen, dan van zes en dertig *Livres*, den Ton van drie honderd ponden, op twaalf *Livres* (1), fchoon men, voorheen, maar vyf betaald hadt: ook bezwaarde hy het pond vreemden Tabak met dertig ftuivers, en belemmerde den inkomft van Hollandfchen Haring, trekkende zelf de verleende regten van 't Vargeld weder in, zo dra hy bemerkte, dat de tyd voorby was, op welken men vreesde, dat de Republiek de Fransche Wynen zoude belaften, welken haare Schepen gewoon waren, met den oogft, uit dat Ryk aftehaalen, zo als dan die belasting ook waarlyk, by de Staaten, reeds be- raamd was, indien men hen langer, in Frankryk, met fraaie woorden wilde ophouden en niet genegen fcheene, om, op aanneemlyke gronden, een nieuw Koop-Verdrag aan te gaan, of 't oude, gedurende den tyd der onderhandeling, of van een' bepaalden termyn van, by voorbeeld, een of twee jaaren, in weezen te laaten (m). Dan, daar men dit weder, in Frankryk, verworp, en alleenlyk, in Herft- maand des jaars 1750, beloofde, het Vargeld, tot den eerften van Grasmaand des volgende jaars, vry te ftellen (n), doch, ondertuffchen, hetzelfde, by opene Brieven des Konings, op den 24 van Slagmaand deszelfden jaars, weder in- voer-

(1) Secr. Refol. van Holl. 5 Juny, 29 Aug. bl. 444 en 445.

(m) Secr. Refol. van Holl. 40 Dec. 1749. 14 Febr. 1750. bl. 450—454, 471, 472.

(n) Secr. Refol. van Holl. 22 Nov. 1749. bl. 457. 30 Sept. 1750. h. c. bl. 534.

voerde (o), en wel in diervoege, dat het, met den eersten van Louwmaand daar aan volgenden, geheven zou moeten worden, ontbouden hunne Hoogmogendheden, in dien tusschen tyd, 's Lands Gezanten naar den Haage, om, nader, mondelinge opening van den stand der zaaken te doen, en eene geheime byeenkomst der Staatsleden by te wonen, ter bepaalinge van de wyze, hoe deeze zaak, ten meesten dienste van den Lande, ten einde te brengen (p). Zy kwamen dan, in den Zomer, herwaarts. Men sprak met hun; en begreep wel rasch, eenpaariglyk, dat er geene hoofscheen, om, door 't rekken der onderhandelingen, genoegzaame voordeelen in Frankryk te bedingen: dat zelfs, zo men, hier, niet rasch zyne party nam, Frankryk wel eens de zyne neemen konde, en niet slegts den handel onzer Ingezeetenen, op onzekeren en wankelbaaren voet houden, maar onderheevig maaken aan bezwaaren, die men vermeende, dat, mooglyk, nu, nog voor te koomen waren: waarom men besloot, de Gezanten weder naar Versailles aftezenden, hun gelastende, zo veel roetgeeven, als maar eenigzints bestaanzaar was en, ten dien einde, aan 't Fransch bewind 't Ontwerp van een nieuw Verdrag van vaart en handel aante bieden, 't welk men, egter aan dat zelve bewind, reeds bevoorrens, hadt onder 't oog gebragt, en waar van men, thans, bereid was, eene proeve, voor den tyd van twee of drie jaaren, te neemen (q). 's Konings

Com-

(o) Secr. Resol. van Holl. 5 Maart 1779. N. 508, 512 en 513.

(p) Secr. Resol. van Holl. 25 Juny 1750. N. 512 en 513.

(q) Secr. Resol. van Holl. 28 Dec. 1751. N. 669—670.

Kommisfariſſen, met naame de Markgraaf DE PUISIEULX en de Heeren DE FRU DAINÉ EN DE LA BORDE, van dit laaſte onderrigt, verklaarden, terſtond, geen Verdrag, dan, ten minſten, voor tien jaaren, te konnen ſluiten, en, ſchoon de Staaten dit, in 't eerſt, afweezen, oordeelende, „ dat de „ duurzaamheid van een Tractaat *gepropor-* „ *tioneerd* diende te worden, naar maate „ van het voor. of nadeel, dat, daarin, „ voor beiden partyen, wierdt gevonden”, en dat het hard viel, „ hun, niet alleen „ aan ondraaglyke *conditien* te willen *sub-* „ *mitteeren*, maar de hardigheid van dien, „ nog te willen vermeerderen door de duur- „ zaamheid,” kwamen zy, eindelyk, zo verre, van, aan den Heere MARCÉLIS, (die, nu, alleen met dit werk belast wierdt,) toe te laan- ten, om ook, (des noods, dit punt na te gee- ven: gelyk, ſedert, geſchiedde (r). Men bragt roen nader ten tapyte zo het ontworpen Verdrag der Staatſchen, als de nieuwe Tol- lyſte, die, van de Franſche zyde, overgele- verd wierdt (s). Doch men verſchilde te veel van den anderen, om tot een gelukkig einde te konnen geraaken. Byzonderlyk was men oneens, omtrend de vryheid der Vlage- ge voor de goederen der wederzyſche Mogendheden, indien zy beiden, of één hun- ner, met eene derde Mogendheid in Oorlog geraakten. Hier van gewaagde wel het 23 Arti- kel

(r) Secr. Reſol. van Holl. 24, 16 April 1751. H. 683-687.

(s) Secr. Reſol. van Holl. 23 Aug. 1757. H. 757-755.

kel van 't Ontwerp en Koop-Verdrag (t), doch, na veele woordenwifelingen, aan beide zyden, wilaen de Franschen, ten deezen opzigte, niet verder komen, dan tot één deezer drie volgen-
 „ de punten: t. w., of *dat het Fransche Trac-*
 „ *taat zoude verbronken zyn, ingevalle de een of*
 „ *de andere Mogendheid, met dewelke Frankryk*
 „ *in Oorlog mogte zyn, eenige Goederen, Fran-*
 „ *schen Onderdaanen toebehoorende, onder*
 „ *de Vlagge van hunne Hoogmogenden, quaa-*
 „ *me te neemen.*” of, „ *dat het aan Frank-*
 „ *ryk zoude gepermitteerd zyn, in het voorn.*
 „ *geval, 's Vyands Goederen, onder de Vlag*
 „ *van den Staat, insgelyks te neemen:*”
 of, laattelyk, „ *dat deeze Staat zig zoude*
 „ *verbinden om, aan Frankryk, te vergoeden*
 „ *alle de schaade, die de Fransche Onderdaa-*
 „ *nen, onder de Vlag der Republicq, zouden*
 „ *koomen te lyden.*” Maar de Staaten van Holland en, sedert, ook de Algemeene, begreepen: dat het eerste deezer Voorstellen den Vyanden van Frankryk zelven zeer konde in de hand werken, om, als 't hun geluste, dit Verdrag te verbreeken, of wel de Republiek in gevaar te brengen, om de vrugten van het zelve te verliezen: dat het tweede aanleidinge konde geeven, om, 't zy door misverstand of valsche aanbrengeinge, de grootste onaangenaamheden aan den Lande te verschaffen, en dat het derde, ligtelyk, der moedwilligheide eene deur zou kunnen openen, om ons, daaglyks, met Frankryk, te wikkel-
 len

(r) Secr. Resol. van Holl. 13 en 28 Aug. 1751, N. 696, 696, 720 en 721. 18 Dec. 4 e. N. 674

len in geschillen, die niet, dan zeer nadeelige, gevolgen konden hebben. Eindelyk, egter, stonden de onzen toe, dit dertiende Artikel in deezer voege te doen leezen, dat, „ *ingevalle*
 „ *de eene of andere Mogendheid, met welke één*
 „ *van beide de Contractanten in Oorlog mog-*
 „ *te zyn, eenige Goederen, aan Onderdaanen*
 „ *van den geenen die in Oorlog is, toebehoor-*
 „ *rende, onder de Vlagge van den Neutraa-*
 „ *len quame te molesteeren, en dat, by den*
 „ *Neutraalen, niet wierde geëffectueerd eene*
 „ *complete restitutie van het genomen Schip*
 „ *of Goederen, binnen den tyd van twee*
 „ *maanden, het, als dan, aan den, in Oorlog*
 „ *zynde, Contractant zou zyn gepermit-*
 „ *teerd, om zynes Vyands goederen, onder de*
 „ *Vlagge van den voorn. Neutraalen, insge-*
 „ *lyks te neemen.*” (u) Dan, 't Franche bestuur hierin geen genoegen neemende, de onzen betuigende, niet verder, zonder bederf van den Lande, te kunnen gaan, en DE FRU DAINE verklaarende, dat men den Nederlanden wel wilde begunstigen, maar geen Traktaat van Koophandel met hun sluiten, (v) riepen hunne Hoogmogendheden den Heere MARCÉLIS; wiens bezending nu overbodig wierdt; te rugge: zonder dat er, na dien tyd, iets van dit Verdrag gekoomen is. De invoer van Holland-schen Haring, met, zogezegd, *sel de brouā-*
ge.

(u) Secr. Resol. van Holl. 22 July 1752 bl. 31 en 32.

(v) Secr. Resol. van Holl. 17 Mei, 23 Nov. 7 Dec. 1754.

J 7 1755, bl. 228, 231, 25, 25 Jan. 22 Maart Juny 1755. bl. 245, 247, 251, 252 en 279.

ge, gezouten, wierdt sedert, wel niet meer toegelaten, en de Zoute-Visch, dan meer, dan minder, belast, maar, voor 't overige, bleeven evenwel de belastingen der Nederlandsche Goederen in Frankryk, en der Franschen in den Nederlanden, op den ouden voet, voortduren, en zelfs wierden de onzen, in Frankryk, van de vyftig stuivers op het Vatgeld, ontheeven: al het geen aanhieldt (w), tot in Louwmaand des jaars 1779, toen de Koning ook deezen vrydom, nevens anderen, door de herroeping der Verklaaringe van den 24 van Slagtemaand des jaars 1753; van welke ik, zo straks, gewaagde; geheellyk introk (x). Dan dit laatste behoort niet tot het vak van WAGENAAR's Historie, of tot mynen, tegenwoordigen, taak. Alleenlyk heb ik vermeend, de moeite, die de Staat, zes en één half jaar lang; dat is van 't begin des jaars 1749, tot de helft van 1755; gedaan heeft, zo wel als den loop en 't uiteinde van dien handel te moeten aantekenen, om dat de Schryvers, voor zo ver ik weete, hier van, in 't geheel, niet gewaagen, zo als ook dit werk, by 's Lands hoo-ge Overigheid, onder de diepte geheimhoudinge, thans, wierdt behandeld en, in de *Secrete* Resolutien der Algemeene Staaten en die van Holland, geboekt. De eerstgemelden zyn nooit, de laatsten, tot deeze stoffe betreklyk; voor zo ver zy met den jaare 1752 beginnen; ten tyde van onzen treflyken WAGENAAR, niet gedrukt en, naar het schynt, aan

(w) Secr. Refol. van Holl 30 Dec. 1778. bl. 482.

(x) Secr. Refol. van Holl. 5 Maart 1779. bl. 528, 512 en 512. en alhier bl. 57.

aan hem, by het ſchryven zyner Vaderlandſche Hiſtorie, niet bekend geweest. Immers hy haalt dezelve even min afzonderlyk aan, als het XI en XII Deel der Secreete Refolutie van Holland, in welken zy gevonden worden. Er was, voor 't overige, nog een zaak, die hier dient aangeroerd te worden. Onze WAGENAAR: heeft, voorheen, aangeteekend (y), hoe men, by het agttiende Artikel der Akenſche Vrede, was overeen gekoomen, dat de punten, die, „ voor het teekenen van dat Verdrag, niet „ hadden kunnen worden afgedaan, zonder „ uitſtel, zouden vereffend worden, door „ Gemagtigden, wederzyds te benoemen, of „ op eene andere wyze”. Men hadt, uit dien hoofde, op den 8 van Hooimaand (z) te vooren, reeds vaſtgeſteld, om, na 't ſluiten der Vrede, zo wegens Groot-Brittannie als den Staat, *Commiſſarissen* te zenden naar Frankryk, om, met 's Konings Gemagtigden, de vrygeevinge der Pryzen, die, na verloop van zes weeken, ſeedert de teekening dier vooraſgaande Vredepunten, door de Franſche Kapers, gemaakt waren, te regelen. Hier toe zonden dan de Algemeene Staaten, in Lentemaand des jaars 1749, den gewezen Sekretaris van den Ambaſadeur van HOEV, genaamd VAN DEURS, naar St. Malo; alwaar de byeenkomst over dit werk gehouden wierdt; (a) en de Heer DE LARREY, handelende over het zelve met den Markgraave

(y) Vaderl. Hiſt. XX. D. II. 250. r. 15-21.

(z) Secr. Refol. van Holl. 12 July 1748. bl. 304, 305.

(a) Refol. van Holl. 22 Maart 1749. bl. 112. en Secr. Refol. van Holl. 8 Maart 1749. bl. 411.

graave DE PUISIEUX en den Graave DE MAUREPAS, bragt, wel haast, te wege, dat, eenige Schepen, by gebrek van genoegzaame passen genomen en, by den Raad der Pryzen, reeds veroordeeld, door den Raad des Konings ontslagen wierden. Ook scheenen de zaaken te St. Malo, in 't begin, den onzen toetslagchen. Doch dit was van korten duur. (b). Er ontstonden wel rasch eenige geschillen tusschen de Franschen en de Engelschen, over den aart der Schepen, welken ontslagen moesten worden. De eersten gaven voor, dat deeze geschillen tusschen den weg moesten geruimd worden, eer men de onzen konde afdoen: waartegen de laarsten zich niet verzetteden. Sedert stierf VAN DEURS. De Heer DE LARREY wierdt, als wy zagen, te rug ontboden, en, schoon het een en ander gesteld wierdt in handen van den Heere Ambassadeur LESTIVENON VAN BERKENROODE, beletteden de opkoomende oneenigheden, tusschen Frankryk en Engeland, den gunstige loop deezer, zo wenschlyke, zaake, (c) daar vast de Scheepvaart der lydende Republiek, te vergeefs, bleef zugten over de onherstelbare slagen, door Vriend en Vyand, door Engelschen en Franschen, aan, in den vorigen Oorlog,

108-

(b) Resol. van Holl. 24 April en 25 Sept. 1747. bl. 303 en 805.

(c) Secr. Resol. van Holl. 22 July, 1 en 13 Aug. 1751. bl. 679, 692 en 752. 21 July 1752. bl. 27. 1 Aug. en 21 Sept. 6 Nov. 1753. bl. 149, 159 en 181. 23 Nov. 1753. bl. 228-230.

toegebragt, en die, toen, op nieuw, weder aanvang namen.

Bl. 396. r. 1. „ *De Koning van Pruissen hadt, te vooren, by de Algemeene Staaten, aangehouden, om, nevens hem, mede te werken, tot herstelling der vervallen Koophandel op de Maaze. Doch deezs zaak hadt te veel raadpleegens noodig, om, spoedig, te kunnen worden afgedaan.*” Zy wierdt, zo ik verneeme, in 't geheel niet afgedaan. De Staaten deden niet slegts zyner Majesteit hun genoegen betuigen over deszelfs voorslag, byzonderlyk ook, voor zo verre zy strekte, om den Maashandel, in overeenkomst van 't Reglement des jaars 1683, te brengen op den ouden voet, maar voegden er by; hoe zy zelven, zeer lange, maar vergeeffche, moeiten gedaan hebbende, tot afweering der tolregten; die de Keurvorst van de Palts, te Urbond, deedt verdelen, doch nu onderrigt, dat de Koning, by dien Keurvorst, mede, daar tegens, zyne ernstige klagte hadt doen inbrengen, dierhalve, niet zouden nalaa-ten, ook van hunnen kant, by 't Hof van Weene; als van welke zyde hun 't Komptoir te Venlo was aangekoomen; hier van kennis te geeven, en op 't werk te doen aandringen, des niet te min wenschende, dat zyne Pruisfische Majesteit het Komptoir te *Well*, 't geen, als zodanig, in 't Reglement van 't jaar 1683, niet bekend was, en, sedert deszelfs opregting, veel nadeel, zo aan de vastgestelde Komptoiren te *Venlo*, *Ruremonde* en *Navagne*, als aan de vaart op de Maaze,

gedaan hadt, niet langer wilde doen zyn de steen des aanstoots, die 't voltrekken deezer onderhandelingen, altyd, verhinderd hadt. Ook droeg de Heer VAN BURMANIA, 's Lands Gezant te Weene, welhaast de zaak ten kragtigste voor, aan dat Hof; waarop een voorloopig antwoord, in Herfstmaand des jaars 1750, inliep, 't geen egter, niet voldoende was (d). De Koning van Pruissie voldeed ook niet aan den wensch van den Staat. Hy verhoogde niet slegts de regten op 't Komptoir te Well, maar rigte een nieuw op, te *Kesfel*, twee en een half uur boven, gelyk Well vyf uren beneden, Venlo. De onzen deden, tegens dit alles, vergeeffsche klagten, te Berlyn, (e) zonder dat het Hof van Weene zig het werk zeer aantrok: schynende het den Heere VAN BURMANIA toe, dat men, aldaar, „ allen handel en *ambaras* met den „ Koning van Pruissen vreesde en, daar „ om, minder de herstelling en bloei van den „ Maashandel verlangde (f).”

Bl. 338. r. 11. „ Kollegie op de Maaze.” De Schout By Nagt LYNSLAGER eene Nederlandsche Koopvaardy-Vloot naar de Levant geleidende, maar, door storm, genoodzaakt, in de Haven van Maltha te loopen, wierdt, door den Grootmeester, treflyk ontvangen. In 't volgende jaar, wierdt, door de Algemeene Staaten, een nieuwe schik-

(d) Resol. van Holl. 17 July 1749. *N.* 540. 16 Mey, 9 Oct. 1750. bl. 428—430, 725 en 726.

(e) Resol. van Holl. 8 Mey, 14 Juny, 5 Dec. 1754. *N.* 224, 498, 1230 en Secr. Resol. 17 Mey, 18, 28 July, 25 Sept. 5 Oct. 1754. *N.* 192—196, 197, 218 en 219.

(f) Secr. Resol. van Holl. 11 April 1755. *N.* 254.

schikking, nopens de Vlag, met die Natie vastgesteld. (g) Een Amsterdamsch Koopvaardy-Schip, gevoerd door PIETER STROOM, en gewapend met tien stukken Kanon en twaalf man, in 't nauw der Straat van Gibraltar, door eene Moorsche Xebecq vervolgd wordende, die hem enteren wilde, wierdt zo manmoedig, door dien Schipper, verdedigd, dat de Kaper met verlies der meeste manschap, moest wyken, en niet, dan door hulp van een ander Moorsch Vaartuig; 't geen, op 't gevegt aankoomende, hem op 't sleeptrouw nam; het jongst gevaar ont kwam (h).

Gelyk, jaarlyks, zeer veelen, zo trokken ook, in dit jaar, byna vyf duizend Duitschers, den Rhyn van boven afkoomende, door deeze Landen, naar de Engelsche Volkplantingen in Noord-America. Om toeteezien, dat deeze Luiden van 't noodige bezorgd, en op eene gevoeglyke wyze, hunne reize konden doorzetten, hadden de Algemeene Staaten eenige Koopluiden, die zulks verzocht hadden, daartoe aangesteld (i).

Bl. 373. r. 1. „Sedert het sluiten van de Vrede van Aken, hadt men gearbeid, aan de vereffening van 't geene, by 't Verdrag, onafgedaan gebleeven was.” Zie myne Aanmerking alhier bl. 103. op WAGENAAR, bl. 335. r. 9.

Bl. 373. r. 8. v. o. „Koning GEORGE

(g) Europ. Mercur. July 1749. bl. 20. KLUIT, Index chronol. p. 270.

(h) Europ. Merc. Nov. 1749. bl. 236.

(i) Resol. van Holl. April, 4 Juny 1749. bl. 233 en 499.

GE en de Staaten, handelden met de Hoven van Dresden en Munchen." Eêr men tot den handel met Dresden overging, was er een Verdrag met Keulen geslooten; 't welk den Staat zeer veel moeite kostte, en niet lange stand greep. Daar het, zo ver ik weet, by geen en Schryver voorkomt, zal ik er, in de *Naleezingen* op WAGENAAR, van moeten spreken: tot welken ik my dus gedraage.

Bl. 376. r. 1. „De Staaten verzuimden niet, de herstelde vriendschap met Frankryk aantekweeken, door 't afzenden van eenen gewoonlyken Ambassadeur." Wy hebben gezien (k), dat de Staaten, reeds voor de Afvaardiging des Heere LESTEVENON, Heere VAN BERKENROODE, (wiens intrede in Parys de prstigste was, die, mooglyk, ooit een Ambassadeur deezer Landen, by eenige vreemde Mogendheid, gedaan heeft (l),) den Heere DE LARREY, met rang van *Minster*, naar 't Hof van Versailles gezonden hadden, en dat hy er, nog eenigen tyd, na de aankomst des Ambassadeurs, verbleef, zo als ook, met en na hem, de Heer MARCELIS deedt. 't Geval, 't welk den Heere DE LARREY, in Bloei maand van den jaare 1749, bejegende, verdient eenige aantekening. Zekere Kommisfaris van gemeene midelen, te Parys, kwam den 21 dier maand, 's morgens een weinig voor agt uren, onverwagt, met drie dienaars der pagterryen, in 't Huis, 't geen door DE LARREY bewoond wierdt, en tradt, met dezelve, terftond, in 't Ver-

(k) Europ. Mercur, Maart 1751. bl. 26. en volg.

(l) Zie myne Aantek. alhier bl. 104. op WAGENAAR. bl. 335. r. 3.

Vertrek van den Portier, die, verschrikt naar de Voordeur loopende, om dezelve te sluiten, straks, feitelyk, wierdt te keer ge- gaan, door nog drie andere, daargestelde, Persoonen, welken hem verscheide wonden, met hunne jagtmessen, toebagten: doch, op 't schreeuwen van *moord!* door den Portier, en het te hulp schieten van eenige Knechts, met den Kommissaris en de overigen, de vlugt namen, behalven één, die, niet spoedig genoeg zig konnende wegmaaken, beleedt, dat het gemunt was geweest op den meer gezegde Portier of Zwitscher, welken men vermoed hadt, tegens het verbod, *Rappé-Tabak* verkogt te hebben. DE LARREY, van dit voorval verwtigd, beval den Gevangen, oogenbliklyk, lostelaaten, maar schreef, teffens, aan den Markgraave DE PUISIEULX, hem, in heusche bewoordingen, voldoening vragende, nopens 't onwettig en geweldig bestaan, aan zyne wooninge gepleegd. Die Staats Secretaris; gewoon de vryheden der buitenlandsche Gezanten, te Parys, yverig voor- te staan, en verneemende, dat ook alle die Ge- zanten zig dit stuk, als het regt der Volkeren raakende, aantrokken; gaf er, daadlyk, den Kon- ning kennis van. Ook liet zyne Majesteit, niet slegts den Heere DE LARREY ver- zekeren, van hem volkoomen genoegdoening te zullen verschaffen, maar men ging hier, eerlang, vry streng, mede te werk. Be- halven de bovengemelde Bedienden; lie van hunne bedieningen af en gevangen ge- zet wierden; wierdt ook de Kommissaris van
zyn

zyn ambt verlaaten en naar 't Fort *l'Evêque* gebragt. Zelfs vervoegden zig vier algemeene Pagters, op 's Konings uitdruklyk bevel, by den Gezant, hem verzekerende, dat al het bovengemelde buiten hunne kennisse geschied en hun zeer leed was. LARREY ontving die Lieden beleefdelyk, nam, onder goedkeuringe zyner Meesteren, genoeg met het verrigte, betogde den Koning en den Markgraave verschuldigden dank voor derzelver oplettendheid ten deeze, en sprak voor 't ontslag en herstel der Gevangenen: 't geen, egter, traaglyk, schynt gevolgd te zyn, (m)

Daar men, voor 't overige, zig, ten deezen ryde, byzonderlyk toelag, om, tot nut van den Lande, de vriendschap, ook met verder afgelegen Mogendheden, aantekweeken, of te herstellen, zonden de Algemeene Staaten, op voorslag van Zyne Hoogheid, den Heere JEAN LOUIS VERELST, Burgemeester der Stad Veere, naar het Hof van Turin, om den Prinse van Piemont die, met MARIA ANTONETTA, Infante van Spanje, in den Egt tradt, over zyn huwelyk begroeten. Men oordeelde die bezending te noodiger, zo, om dat andere Mogendheden, dezelve gedaan hadden, als, om dat Zyne Sardinische Majesteit; die, onlangs, de Steden van *Nizza*, *Ospizio* en *Villa Franca*, voor vrije Haavens, verklaard hadt; meer dan eens, deszelfs ongenoegen betuigt hadt,

wegens het niet zien van eenen Nederland-
schen Gezant ten zynen Hove, niet tegenstaande
de Graaf VAN CHAVANNES, eenige ja-
ren lang, in die hoedanigheid, van zynent
wege, in den Haage hadt vertoefd, van waar
hy eerst in het jaar 1749, was te rug geroe-
pen (n). VERELST ging derwaarts, in
den Zomer des jaars 1750, en bleef er tot aan
't einde van 't volgend jaar, hebbende, zo
men meent, zyn verblyf eenige verzagtinge
toegebragt aan de Hervormde Geloofsgenoo-
ten in Piemont. By zyne terugkomst naar
deeze Landen, gelasteden hem de Alge-
meene Staaten, de reize over Napels te
neemen, en, by den Koning der beide Si-
cilien; aan wiens Hof, mede, in lange,
geen' Nederlandsch Gezant geweest was;
eene pligtpleeginge, namens zyne Meesteren,
afteleggen: waaraan hy voldeedt (o). Men
kwam, denklyk, te eerder tot dit besluit,
nadien de Siciliaansche Gevolmagtigde
in den Haage, Graaf D'EFFINOCHIET-
TI, in Bloei maand des jaars 1751, den
Raadpensionaris STEIN niet slegts hadt
kennis gegeven van 'sKonings aanbod,
mer hervattinge der onderhandelingen van een
Verdrag van Koophandel en Zeevaart; 't
geen, in het jaar 1739, aangevangen,
na den jaare 1743, tot nu toe, bui-
ten

(n) Resol. van Holl. 6, 22 Mei, 25 Juny en 22 July 1750, bl. 404 en 405, 430, 546 en 575. ook van 26 en 28 Aug. 1751. bl. 752 en 852. Europ. Mercur. Mey 1749. bl. 260. *l. c.* Mey 2750. bl. 286. als mede Febr. 1751. bl. 133. en Nov. bl. 272.

(o) Resol. van Holl. 26 Aug. 1751. bl. 752.

ten vervolg was gebleeven; (p) maar zelfs hem, ten dien einde, de schets van zodanig Verdrag in handen gesteld hadt, 't welk de Raadpensionaris, daarop, tertaefele bragt der Staaten van Holland. Hunne Edele Grootmogendheden, het stuk overwoogen hebbende, oordeelden, dat men, ter Generaliteit, het werk moest aanbinden, maar, teffens, den Siciliaanschen Gezant verklaren, dat de nieuwe schets min aanneemlyk voorkwam, dan de Voorstellen, die de Markgraaf DE FOGLIANI, ten jaare 1742 en 1743, reeds gedaan hadt: dat, dierhalven, de onderhandelingen, met meerder nut, zouden kunnen worden opgevat, by het punt, daar zy, in 't laatstgemelde jaar, waren blyven steeken, en dat, gelyk, ten dien tyde, wegens den Staat, een geheel nieuw opstel was gemaakt en aan het Hof van Turin medegedeeld, met verzoek om, daarop, in eens, deszelfs aanmerkingen te erlangen, het ook nu, alhier, hoogst aangenaam zyn zoude, indien dat opstel gebruikt wierdt (q) tot een onderwerp der nieuwe handelingen, en indien de Heer D'EFFINOCHIETTI, daar op, de aanmerkingen van den Koning, zyn' Meester mededeelen konde. 't Liep aan tot in Wintermaand des jaars 1751, eer D'EFFINOCHIETTI; aan wiens Hof men, nu, van de gepaste oplettendheid der Staaten, in het

(p) Vergelyk myn voorgaand Stukje, op WAGEN. XIX. D. 51. 275, r. 8. v. o. 51, 92. r. 13 en 14. alwaar de woorden „na welken tyd. ik er geen gewag van vinde,” moeten verbeterd worden, door deezen: „na welken tyd het, tot in den jaare 1751, bleef slaapen, zo als wy, in dat tydperk, nader zien zullen.”

(q) Resol. van Holl. 12 Mey, en 28 Aug.

het zenden van eenen Gezant aan zyne Siciliaansche Majesteit, onderrigt was geworden; aan deezen voorslag voldeed. Doch, van dien tyd af, wierdt het werk voortgezet, tot dat, op den zeven- en- twintigsten van Oogstmaand des jaars 1753, het lang gewenscht Verdrag geslooten wierdt. (1)

Schoon de Oorlog met het Ryk van Marokko nog duurde, hadden egter de Gebroeders BUTLER, te Cadix; als, door de Algemeene Staaten, tot dit werk gemagtigd; in den jaare 1749, een' stilstand van wapenen, met den Bacha van Teruan, ten opzigte van die Zeehaven, weeten te sluiten, welke, in het jaar 1751, vernieuwd wierdt en, sedert, verlengd (u). De Vrede, schoon men er gestaadiglyk aan arbeide, wierdt, voor eerst, nog niet getroffen.

Bl. 407. r. 12. „In Engeland hadt men, reeds in 't jaar 1749, een ontwerp-gemaakt tot de oprigting eener nieuwe Maatschappye van Haringvaart.” De Staaten hadden, ten zelfden jaare, en ten einde eene bepaaling, nopens 't vangen van den Haring op de Schotsche kust, te beraamen, den Heere GERARD ARNOUËT HASSELAAR naar 't Hof van London gezonden. Hy gaf zig, nevens hunnen gewoonen Gezant, den Heere Hop, hier in veele moeite: maar
het

(1) Resol. van Holl. 12 Mey, 28 Aug. 27 Nov. 18 Dec. 1751. bl. 403—415. 807—811, 1049-1052 en 1121-1128. Resol. Staat. Gener. 27 Aug. 1753.

(u) Resol. van Holl. 27 Juny 1749. bl. 467. 24 Juny 1750. bl. 543. 15 July 1752. en 13 April 1753. bl. 244.

kon het oogmerk zyner zendinge niet bereiken (v).

Bl. 430. r. 4. „In de Oostenryksche Nederlanden, waren ook, sedert de Vrede, maatregelen genomen, om den handel derwaarts te lokken.” Men hadt, naamlyk, aldaar, de inkomende en uitgaande regten op sommigen Waaren niet slegts bezwaard, maar dreigde nog, een’ nieuwen Tol te leggen op de, van buiten koomende, Koopmanschappen. Ook tragteden de Staaten van Brabant, den handel van dat Land op Duitschland, over Luik, te bevorderen, door ’t aanleggen van een’ Straatweg op Keulen: al ’t welke onzen Koophieden veele stoffe tot klaagen gaf. Op voorstel zyner Hoogheid, was der Staaten Resident, de Heer VAN KINSCHOT, naar Luik gezonden, om op dit een en ander, naauwkeuriglyk, agt te geeven, terwyl zyne plaats, aan ’t Hof van Brusel, door Jonkheere WILLEM VAN HAREN, vervangen wierdt. Men wierdt het omtrend de belastingen niet eens, noch de Straatweg naar Keulen voltrokken. (w)

Bl. 447. o. r. „Hy” (de Prins)” begaf zig, — maar zeven dagen, na dat hy den voorflag, tot herstelling des Koophandels, gedaan hadt, op reize”. Kort te
VOO-

(v) Europ. Mercur, Sept. 1749. bl. 183.
(w) Resol. van Holl. 31 Jan, 18 July, 27 Aug, 27 Sept. 1749. bl. 73, 547, 548, 770, 817, 14 Maart, 18 April 1750. bl. 277, 331. Secr. Resol. van Holl. 6 Febr. 1754. 29 Oct. 8 Nov. 1755. bl. 1259 en 324.

vooren, was, onder 's Prinzen beleid, en als een gevolg van 't onderzoek naar 't verval der Kasse van Holland, een punt, 't geen opmerkinge verdient, tot stand gebragt. De Kollegien, naamlyk, van Gekommitteerde Raaden, in 't Zuide- en Noorder-Kwartier, wierden niet alleenlyk, by eenen nieuwen Lastbrief, in hunne werkzaamheden, nader met den anderen verbonden dan zy, voorheen, tot merklyk nadeel van den Lande, geweest waren: maar ook wierdt, in stede der *Auditie Kamer van Rekening*e, eene nieuwe *Provinciale Rekenkamer* van Holland opgerecht en van behoorlyken Lastbrief voorzien. (x) Welk een en ander, zo wel als de toenmaalige staat der Hollandsche Geldmiddelen, in de *Naleezingen* op WAGENAARS. *Vaderlandsche Historte*, die nu staan te volgen, eenigzints breeder, verdient te worden opgegeeven.

(x) Resol. van Holl. 20 April, 23 Aug. 1751. bl. 332, 815 et 851.

N. B.

De Plaat van den Ambassadeur VAN DER MEER, nevens dit Stukjen uitkoomende, moet, by het inbinden, geplaatst worden, tusfchen *Bladz.* 120 en 121. van het XIX. Stuk.

VERBETERING

D. R. R.

D R U K F E I L E N.

In het XVIII. Stuk.

- Bl. 3. r. 7. v. o. dit alles, *lees* het een en ander.
 Bl. 10. r. 4. v. o. bevorderde, *lees* bevorderden.
 Bl. 17. r. 18. op op, *lees* op.
 Bl. 20. r. 4. v. o. op gelyke, *lees* op gelyke wyze.
 Bl. 23. r. 10 v. o. Bisfchops, *lees* Bisfchop.
 Bl. 26. r. 15. en niet wakker, *lees* en wierdt niet wakker.
 Bl. 27. r. 12. daar, dit niet smaakte, *lees* daar dit niet smaakte.
 Bl. 29. v. o. al, *lees* alles.
 Bl. 34. r. 4. v. o. ful, *lees* Consul.
 Bl. 36. r. 13. v. o. des groote Heers, *lees* des groten Heers.
 — r. 2. v. o. zeilene, *lees* zeilen.
 Bl. 40. v. o. Revolutien, *lees* Resolutien.
 Bl. 47. r. 17. der Bondgenooten, *lees* de Bondgenooten.
 Bl. 49. r. 6. oordeelen de, *lees* oordeelende.
 Bl. 61. r. 11. flonkte, *lees* flonk.
 Bl. 62. r. 3. 't gemeen, *lees* 't Gemeen.
 Bl. 75. r. 6. Straat Davids, *lees* Straat Davis.
 Bl. 78. r. 8. zyne Majesteit, *lees* de Koning.
 Bl. 79. r. 9. de Secretaris — den titel, *lees* den Secretaris — de titel.
 Bl. 91. r. 9. zyne Majesteit, *lees* zyner Majesteit,
 — r. 11. v. o. Pransche, *lees* Fransche.
 Bl. 97. r. 11. Graave, *lees* Graaf.
 Bl. 103. r. 13. v. o. aan, *lees* voor hem.
 Bl. 107. r. 1. dit werk nopens, *lees* dit werk, nopens.
 Bl. 120. r. 11. Legatiens-Raad, *lees* Legations-Raad.
 Bl. 123. r. 17. daar zy, *lees* daar zy zelve.
 Bl. 135. r. 12. 77, *lees* 76.
 — r. 12. v. o. zynen doctör, de BIE, *lees* zynen Lyfarts, de BIE.

DE
UITGEEVER
AAN DEN
LEEZER.

Durfde ik, in den jaare 1789, by een toemaalig Plan van Inteekening, op my nemen, om U; behalven eene vernieuwde Uitgaave der *Vaderlandsche Historie* van WAGENAAR; nog *twintig* byzondere Stukken, onder den naam van *Byvoegselen* en *Aanmerkingen*, door beroemde Historiekundigen gewrogt, te zullen leveren, Jans, vinde ik my, in staat gesteld, het XX. Stuk, dat is de voltrekking myner bovengemelde toezegging, U aan te bieden.

't Is waar, elk Stukjen deezer *Byvoegselen* en *Aanmerkingen* is, eenigfints, breeder uitgevallen, dan de oorspronglyke aanleg medebragt. Maar, zal het noodig zyn, my, daar omtrend, by U, te verontschuldigen? 't Gewigt van WAGENAAR's Werk en de ruimte der stoffe, die, onder de bewerking en de meenigvuldige naspeuringen, zig, als van zelve, meerder en meerder, uitbreidde, liet aan de ervaarene

Mannen , die deezen , zo zwaaren als nuttigen , arbeid op zig namen , by geene mogelijkheid toe , hun gefchryf zo juist te beperken , dat het den bepaalden kring van Vellen , op welken elk Stuk , ten tyde der Infchryvinge , geraamd was , niet eenigzints overschreidde. Hier uit fproot , niet flegts voort , dat de Stukjes iets grooter wiefden dan de eerfte meening geweest was , maar dat men zelfs eenige aanmerkelyke punten ~~onvanget~~ heeft moeten daar laaten , welken men nu egter ; als , grootendeels , reeds op 't papier gebragt ; ter ophelderinge , zo vertrouwd wordt , van 's Lands Historie , te raade is geworden , te bevatten in één Deel , in *Octavo* , 't geen ; niet meerder zullende houden dan vyfentwintig Vellen ; in het volgend jaar 1797 , nevens een algemeen Register op hetzelfde en op alle deeze Stukjes , als mede nevens eene verbeterde opgaave der drukfeilen , in het XIX en XX Stuk voorkommende , staat te volgen en , als dan , een geheel uittemaaken , met het welke deeze gantsche onderneeming zal afgelopen zyn.

Het buitengemeen vertier , ondertusfchen , waarmede onze Nederlanders deeze Stukjes en den geheelen tweeden druk van WAGENAAR's Werk vereerd hebben , heeft op my te gevoeligen indruk gemaakt , dan dat ik deeze gelegenheid zou laaten voorbygaan , zonder er myne hartgrondigste erkentenis voor te betuigen. Dat vertier , die groote afrek , is , voor 't overige , niet
flegts

slechts een vernieuwd bewys, dat de oeffening in 's Lands Geschiedenissen, steeds één der geliefdste, zo wel als der nuttigste, uitspanningen onzer Landgenooten is en blyft; maar doet my ook gegronde hoop scheppen, dat het nog volgend Deeltjen; als door dezelfde handen gewrogt, en niet minder belangryk zynde, dan 't geen voorafging; ook met geen minder genoegen zal worden ontvangen.

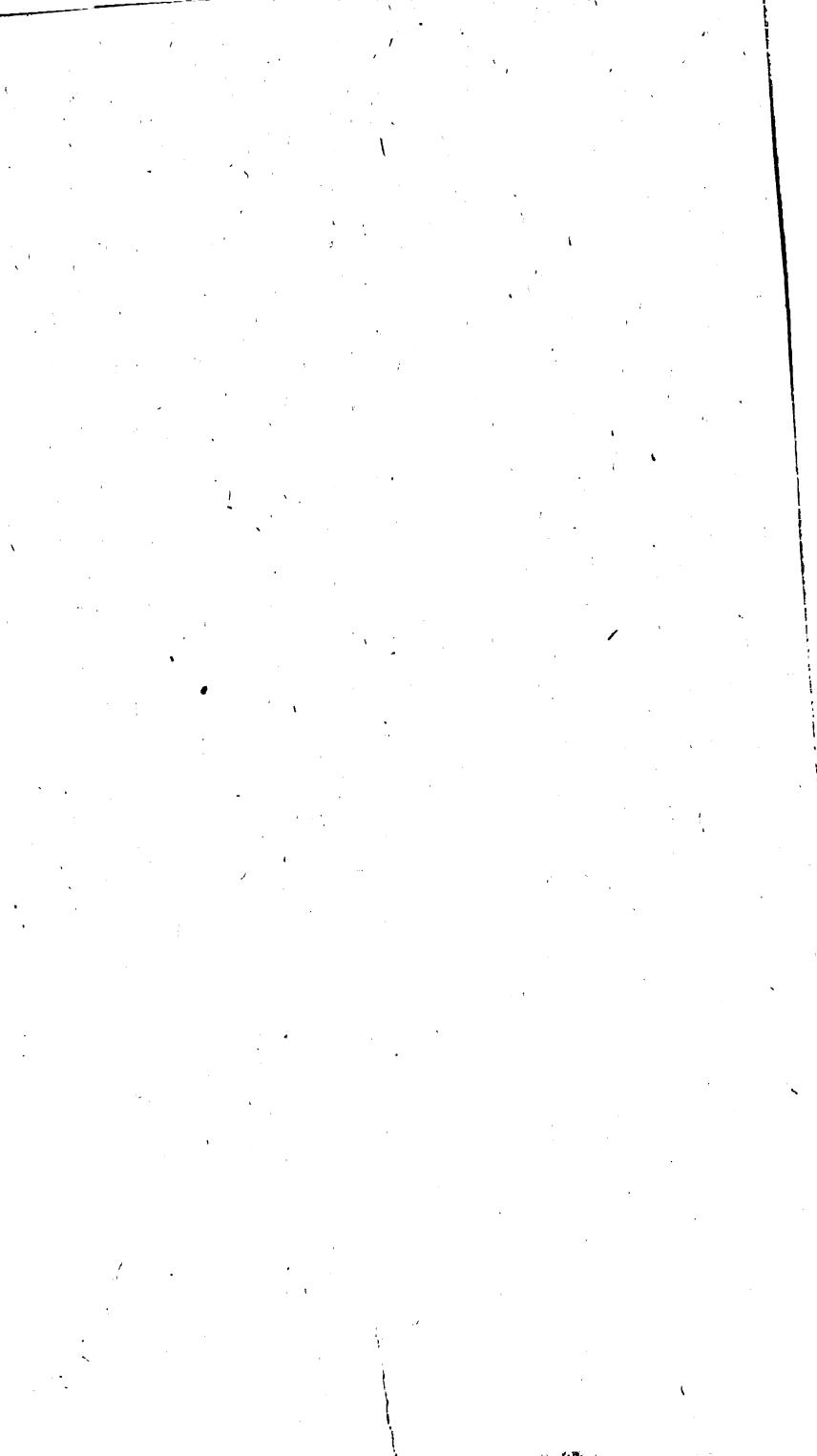
Hier zoude ik eindigen, was het niet dienstig nog één punt aanteroeren. Schoon de Schryvers deezer *Byvoegselen en Aanmerkingen* geenen opentlyken dank eischen, blyft de verpligting jegens hen, des niet te min, even groot. Eene byzonderheid vermaandert dezelve. Hoe zeer het zig, naamlyk, ten ryde der *inschryvinge*, deelt aanzien, als of, buiten de vier Heeren, op den titel gemeld, verscheiden handen tot de voltrekkinge van dit werk hunne pen zouden leenen, hoe zeer ik, uit dien hoofde, hier van, by de uitgaave van het 1^e Stuk, gewaagde, heeft de uitkomst egter die reekening niet bevestigt. Schoon eenige aanzienlyke mannen; op zyn' ~~naam~~ te melden; nu en dan, nuttige stoffe tot deezen arbeid hebben bygedragen, en er, op *bl.* 62-64. van het IVe. (zie ook *bl.* 109. van het VIIIe.) Stuk, eene *Note* van nog eene andere hand voorkomt, heeft, egter, alleenlyk de geschiedkundige Profesfor T. B. WATER deeze Stukjes, hier en daar, met eenige zyner aanmerkingen verrykt. 't Verdere is het werk der reeds gezegde Letterminnaars. De Heer ENGELBERTS, naamlyk, heeft

heeft zynen taak, nopens de Historie der Batavieren, volvoerd: de Heeren LAMBRECHTSEN en MARTINI; hoe zeer, door invallende en gewigtige bezigheden van een' anderen aart, dikwerf, verhinderd; hebben zo veel bygebragt, als tyd en gelegenheid hun eenigzints toeliet: — terwijl de Heer VAN WYN; schoon, by het Berigt van Intekening, niet begeerd hebbende, zig verder te verbinden, dan tot het vak der *Graaflyke Regeering*; al vroeg, het beleid en, des noods, de gansche bewerking van alle de Stukjes op zig heeft genomen. Niet, slegts is het laatst gedeelte van het 1^e Stuk; beginnende met bl. 63, tot het einde; maar ook zyn het 2^e, 3^e en verscheidene anderen, met naame ook de laatste, geheel van hem: in voege, dat ruim vyf vierde deelen deezer *Byvoegzelen en Aantekeningen*, op WAGENAARS Historie, vrugten zyn van zynen, onafgebroken arbeid.

EP.

aoy3

**THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT**

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

[illegible]**Form 410**

MAY 20 1981

